HORATIUS

OPERA OMNIA

Ieșind din umbra vieții de boem, poetul nu s-a coborît în vălmășagul cîmpului lui Marte; în marginea mărilor omenești de o zi el și-a realizat însă o operă de artă ce i-a perpetuat amintirea... două mii de ani și pe toate latitudinile pămîntului.

EUGEN LOVINESCU

Vol. I-II Lei 53

HORATIUS

OPERA OMNIA

1

EDITURA UNIVERS

EDIȚIE CRITICĂ

HORATIUS

OPERA OMNIA

1

EDITURA UNIVERS

Vol. I-II Lei 53

HORATIUS
OPERA
OMNIA
1
EDIȚIE CRITICĂ
UNIVERS

HORATIUS
1
OPERA OMNIA

Eu primu-ntre romani în poezie
Am pus eoliană armonie.
Mîndrindu-te, voioasă
Melpomene,
De sporu-adus în strofele-mi
perene,
Cu laur delfic fruntea-mi
încunună!

HORAȚIU, Oda III, 30

HORATIUS

1

Coperta și supracoperta
VAL MUNTEANU

HORATIUS

OPERA OMNIA

1

ODE. EPODE. CARMEN SAECULARE

Ediție îngrijită, studiu
introductiv, note și indici:
MIHAI NICHITA
EDIȚIE CRITICĂ
Stabilirea textului
și selecția traducerilor din
Ode, *Epode* și *Carmen Saeculare:*
TRAIAN COSTA

București ● 1980
EDITURA UNIVERS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Înfățișăm astăzi pentru prima oară publicului românesc o ediție integrală și bilingvă a operei lui Horațiu. Lucrarea de față reprezintă într-un fel încununarea unei îndelungate tradiții, care merge de la cele dintîi ecouri horațiene întrețesute cu înțelepciunea vechilor parimii și cărți populare din poemul *Viața lumii* al lui Miron Costin, trecînd prin destul de bogata istorie a traducerilor și prelucrărilor, de la Gh. Asachi și generația „Junimii" la G. Călinescu și pînă la colaboratorii contemporani ai cărții noastre.

Stabilirea textului pentru opera lirică s-a făcut după următoarele ediții: R. Bentley (Leipzig, 1826), J. de Burgos (Madrid, 1844), J.Ch. Jahn (Leipzig, 1853), Orelli-Baiter-Hirschfelder (Berlin, 1882), O. Keller (Leipzig, 1899), F. Plessis (Paris, 1924), Kiessling-Heinze (Berlin, 1930; și ediția lui Heinze singur, Leipzig, 1921), C.E. Bennett (Londra, 1947), F. Villeneuve (Paris, 1959), Borzsák-Devecseri (Budapesta, 1961), V. Ussani (Torino, 1968 și 1963), N. Terzaghi (Roma, 1966), Wickham-Garrod (Oxford, 1967), și F. Klingner (Leipzig, 1970); apoi edițiile selective ale lui F. Vismara (Torino, 1947), Giovanni Pascoli (*Lyra*, ed. D. Nardo — S. Romagnoli, Firenze, 1958), precum și ediția ieșanului Zaharia Kolumbu (tipărită la Berlin, în 1866; cuprinde numai prima carte a *Odelor*).

Textul latinesc al biografiei poetului a fost stabilit pornind de la A. Rostagni: *Suetonio De poetis*, Torino, 1944 precum și de la edițiile Villeneuve și Klingner (pentru pasajele lui Augustus s-a utilizat și ediția operelor acestuia de E. Malcovati).

Pentru *Satire* și *Epistole* s-au folosit edițiile: R. Bentley (Berlin, 1869—1890), Ad. Th. H. Fritzsche *Sat.* Leipzig, 1875, 1876), Keller-Holder (Leipzig, 1878) și Keller-Häussner (Wien-Leipzig, 1907), H.

Schütz (Berlin *Sat.* 1881, *Epist.* 1883), Orellius-Baiter-Hirschfelder (Berlin, 1884), M. Albert, *Art poétique* (Paris, 1886), G. Krüger (Leipzig-Berlin, *Sat.* 1889 și 1923, *Epist.* 1890) și Krüger Hoppe (Leipzig-Berlin, *Sat.* 1911, *Epist.* 1920), Fr. Vollmer (Leipzig, 1907), P. Lejay, *Sat.* ed. mare (Paris, 1911), Kiessling-Heinze (Berlin, *Epist.* 1914, *Sat.* 1921), E. Lovinescu, *Satire* și *Scrisori* (București, 1924), Aug. Rostagni, *Arte poetica* (Torino, 1930), H. Mihăescu, *Arta poetică* (Iași, 1943), F. Villeneuve (Paris, *Epist.* 1961, *Sat.* 1962), J. Préaux *Epist.* I (Paris, 1968), Fr. Klingner (Leipzig, 1970).

Pentru a facilita lectura textului original și unui public de nefilologi, ţinînd seama și de anumite deprinderi încetăţenite în studiul liceal al limbii latine, am operat o anumită simplificare și „normalizare" în ortografia latinească. Menţionăm în acest sens cazurile cele mai frecvente: asimilarea consoanelor în derivare și compunere, desinenţa *-es* la acuzativul plural al temelor în *-i* de la declinarea a III-a, *v* pentru *u* consonantic, forma închisă a vocalei *o* în silabă iniţială precedată de *v* și urmată de *l* + consoană *(vultus, vulnus, vult)*, ș.a.

Numărul mare de traduceri din lirică, cca. 500 publicate pînă acum, a făcut dificilă alegerea celor 121 de poeme cîte cuprinde culegerea poetului. În general însă am căutat, după spusa lui Horaţiu, să îmbinăm utilul cu plăcutul, fidelitatea faţă de original (urmărită în primul rînd) cu frumuseţea poetică a expresiei românești, nu fără unele inevitabile concesii și compensaţii reciproce.

Respectul pentru exactitatea originalului latin, mai ales în cazul tălmăcirilor efectuate în trecut, l-a determinat pe Traian Costa să intervină în diferite proporţii, de la simpla actualizare a ortografiei și adaptare a punctuaţiei (practicată de noi în mod curent) pînă la calitatea de cotraducător și cea de traducător. E cazul epodei a VII-a I.U. Soricu) și a celor 15 bucăţi din altminteri antologica traducere a lui D.C. Ollanescu (1891), elogiată la vremea ei de Titu Maiorescu *(Convorbiri literare,* XXV, 1891, pp. 698—704), dar inabordabilă în totalitate, ca precizie și limbaj. Un număr de 7 piese reprezintă versiuni noi ale lui Traian Costa, dintre care epodele VIII și XII pentru prima oară în românește. Aproape insesizabile intervenţii au solicitat cele 40 de piese ale lui C.I. Niculescu (36 dintre ele apărute în volum în 1936, altele patru din reviste), preferate pentru folosirea metrului original. Schimbări mai mici au suferit cele 15 bucăţi ale lui N.I. Herescu (tipărite în 1929 și 1937) și cele cinci ale eminentului profesor clujean T.A. Naum, puse la dispoziţia noastră în manuscris. Alte modificări au fost introduse la *Oda* III, 26 (V. Pogor) precum și la cele trei ale lui Petre Stati, cu completarea ultimelor (trei) versuri la I, 36. Versiunea Odei

(Eminescu) III, 11, a fost stabilită direct după variantele manuscriselor şi nu după textul publicat de Perpessicius, de asemenea cea a Odei III, 9 a fost reprodusă după manuscrisul lui Odobescu.

În cazul *Satirelor* şi *Epistolelor*, avînd de a face cu autori contemporani, amendarea traducerilor s-a făcut prin colaborare directă cu aceştia în faza de elaborare a prezentei ediţii. *Satirele* au beneficiat de pana suculentă a lui Al. Hodoş în colaborare cu Tudor Măinescu. La *Epistole* şi-au adus contribuţia doi filologi clasici: poetul Ion Acsan, editor şi pasionat traducător al capodoperelor antichităţii, şi distinsa profesoară din Ploieşti Lelia Teodosiu. Acestora li se adaugă entuziasta muză a poetului şi profesorului ieşean Petre Stati, cunoscut traducător al poeziei latine începînd din 1935. Epistola I,11 în versiunea lui Eminescu a fost reprodusă după Perpessicius. O *Artă poetică* în metru original ne oferă Ionel Marinescu, într-o variantă îmbunătăţită faţă de cea publicată în *Arte poetice — Antichitatea*, Univers, 1970. Cu excepţia acestora şi a celor 6 epistole ale lui Petre Stati, toate celelalte traduceri sînt inedite.

Notele, de diferite categorii, au avut în vedere următoarele obiective: definirea cadrului spaţio-temporal al viziunii poetice, a încărcăturii informaţionale de istorie, geografie, mitologie, instituţii şi viaţă romană, utilizînd în acest scop comentariile mai sus menţionate, inclusiv pe cel al anticului Porphyrio (sec. III e.n.) precum şi o serie întreagă de studii şi instrumente de referinţă; explicitarea traducerii prin sublinierea nuanţelor semantice ori a exprimărilor figurate; elemente de critică textuală şi ipoteze interpretative; filiaţii de motive în interiorul operei sau în tradiţia literară a surselor.

Textul *Satirelor* şi al *Epistolelor* mai impregnat pe de o parte de realitate concret-cotidiană, pe de alta de generalităţi moral-filozofice sau de teorie literară a solicitat un plus de exegeză. În cazul liricii propriu zise, am preferat clarificarea acelor elemente de localizare şi atmosferă specifică, necesare spre a facilita contactul cît mai direct al cititorului cu poezia lui Horaţiu, fără o mediere interpretativă prea insistentă.

Trimiterile din *Note* la textul operei, pe lîngă consemnarea cărţii şi a piesei respective, au ţinut seama de caracterul bilingv al ediţiei, astfel că primul număr de vers se referă la traducere iar cel din paranteză la originalul latin. Notaţia unică presupune sau coincidenţa celor două versiuni sau numai textul latin.

La alcătuirea indicelui de nume proprii am pornit de la sistemul de organizare al lui Keller-Häussner relaţionat cu cel al lui Fr. Klingner şi cu *Thesaurus Horatianus* al lui E. Staedler, Berlin, 1962. Titlurile

operelor au fost abreviate precum urmează: *Ode* — O., *Epode* — Ep., *Carmen Saeculare* — C.S., *Satire* — Sat., *Epistole* — Epist., *Arta poetică* — A.P. Cifrele romane arată cartea, iar în cazul epodelor numărul piesei respective, cele arabe numărul piesei și versurile. La indicarea acestora din urmă, trebuie avute în vedere următoarele situații: trimiterea unică marchează coincidența originalului cu traducerea; parantezele drepte — numele proprii aflate numai în textul latin; parantezele rotunde — versul din traducere corespunzător originalului latin, în cazul decalajului dintre cele două versiuni; parantezele rotunde cu asterisc — numele aflate numai în traducere.

Sub titlul „Alte traduceri" am însumat o serie de versiuni din istoria lui Horațiu în țara noastră, alese după criteriul reușitei ori al particularității lor, uneori naive, pe alocuri aberante, vădind însă o dată cu efortul de înțelegere a poeziei latine și contribuția traducerilor horațiene la șlefuirea limbajului poetic românesc.

Prin armătura teoretică a ediției, am socotit să înlesnim accesul la valorile spiritualității romane pentru un public cît mai larg, adresînd o invitație la lectură și studiu atît specialiștilor, filologi și oameni de litere, cît și oricărui iubitor de literatură.

Cu conștiința împlinirii unui gest necesar și a unei îndatoriri față de cultura noastră națională, dăruim această carte cititorilor, cu aceeași sfială, simț de răspundere și bucurie cu care, altădată, poetul însuși încredința lumii cîntările muzei Melpomene.

În încheiere, ne exprimăm gratitudinea și mulțumirile noastre cercetătoarei Ioana Nichita pentru sprijinul devotat și competent oferit la alcătuirea *Indicelui* și la efectuarea corecturilor, precum și tuturor truditorilor, editori și tipografi, care au contribuit la realizarea ediției de față.

HORAŢIU POETUL

O biografie lirică

Expansionismul roman crease de-a lungul secolelor al III-lea şi al II-lea î.e.n. un imperiu întins pe trei continente a cărui diversitate de interese şi năzuinţe vine în conflict cu îngustimea structurilor statale republicane. Criza orînduirii politice dezlănţuie un veac de războaie civile (133—31) pe parcursul cărora necesitatea unei conduceri centralizate îmbracă forma dictaturii militare, a cezarismului, drept unică ieşire din impasul istoriei.

„Devenit totodată mai puternic şi mai slab decît sine însuşi, poporul roman s-a prăbuşit şi a contribuit la propria sa prăbuşire. Aşa a început, de fapt, înstrăinarea de spiritul democraţiei şi întărirea monarhiei". (Dio Cassius, XLVII, 39, trad. Adelina Piatkovski, *Istoria romană*, vol. II, Ed. Şt., 1977). Rezultatul acestui proces a fost *principatul*, domnia lui Augustus, cel mai de frunte dintre cetăţeni, *princeps* (31 î.e.n. — 14 e.n.), o perioadă de trecere de la republică la imperiu. „Poporul roman îşi pierduse guvernarea democratică fără însă să ajungă cu desăvîrşire sub jugul monarhiei (Dio Cassius, L, 1). Factorul decisiv în impunerea şi menţinerea noii orînduiri l-a constituit, fără îndoială, armata de mercenari, legiunile de veterani ataşate prin interese materiale de persoana comandanţilor, dar noua formă de guvernămînt este în acelaşi timp produsul aspiraţiei unanime către pace şi ordine. Augustus „i-a ademenit pe toţi cu dulceaţa păcii", scrie Tacitus (*Annales*, I,2).

Dezastrele unui secol de istorie sîngeroasă făcuseră să sufere toate categoriile de supuşi ai Romei, fără excepţie. Competitorii la putere, de la Cezar la Antonius, îşi plătesc ambiţiile într-o serie de morţi spectaculare, prin asasinate sau sinucideri. Senatorii şi cavalerii cad victime proscripţiilor. Municipiile italice sînt supuse exproprierilor. Impozitele

cerute de cheltuielile militare se transformă în jafuri fățișe care nu cruță pe nimeni din Roma, Italia, sau din provincii. Triumvirii „au jefuit fără frică de pedeapsă aproape toate bunurile care aparțineau celorlalți cetățeni" (Dio Cassius, XLVII, 14). Sărăcimea, silită de foamete, se răzvrătește, dărîmă statuile lui Antonius și Octavian și-i alungă cu pietre, în anul 40, după Brundisium. Toate laolaltă creează o atmosferă de nesiguranță, dezorientare și teamă care se imprimă pentru multă vreme în conștiința colectivă. De aceea, principatul este întîmpinat cu aceste două stări fundamentale, pe de o parte cu un sentiment de ușurare și de încredere, pe de alta, cu îndoială și suspiciune. Chiar dacă folosirea forței a fost moderată și justificată, cum spune Tacitus, de faptul „ca ceilalți să aibă parte de liniște" (*Annales*, I,9), dificultatea de a echilibra o lume atît de pestriță și măsurile represive necesare au creat nemulțumiri, sporite îndeosebi în partea a doua a domniei lui Augustus, cînd se înfiripă și începutul unei opoziții. Senatul, captat la colaborare cu *princeps*-ul prin acordarea unor privilegii, supus însă restricțiilor și la trei epurări succesive, manifestă un dezinteres atît de masiv pentru participarea la ședințe, încît e nevoie de intervenția unor penalizări. Suetonius enumeră (*Augustus*, 19) comploturile urzite împotriva împăratului, reprimate în fașă, cele mai multe cu violență, unele grațiate. Înmulțirea pamfletelor opozioniste duce la un decret de ardere a acestora (12 e.n.). Se înregistrează și cîteva tulburări ale plebei, cu prilejul alegerilor de magistrați, iar provinciile extreme se află într-o stare de răzvrătire aproape neîntreruptă. Între anarhia războaielor civile și tirania imperială, *Pax Augusta* constituie un moment de răscruce și de popas, de echilibru relativ care face dificilă însăși definirea teoretică a principatului[1]. În fapt, caracterul complex, de instaurare progresivă a monarhiei la adăpostul tradițiilor republicane — „s-a ridicat puțin cîte puțin", *paulatim*, scrie Tacitus despre Augustus, *Annales*, I,2 — creează o serie de convergențe și opoziții, determinînd o anumită ambiguitate a formelor și acțiunilor istorice[2]. Experiența epocii se organizează într-o serie de noțiuni-cadru, de structuri binare, sesizabile la diferitele nivele socio-culturale care alcătuiesc esența principatului. Pe plan istorico-politic, *discordia civilis* și *pax augusta*, republica și monarhia; ca mod de viață, *negotium* și *otium*, activitatea publică și existența privată, contemplativă, *gravitas* și *ludus*, seriozitatea și divertismentul, *urbs* și *rus*, agitația urbană și tihna rustică; în sfera artistică-literară, orientarea

[1] Se disting în general trei poziții: republicanismul, monarhismul și formulele care îmbină aceste două tipuri.

[2] Robert Etienne, în *Le siècle d'Auguste*, Paris, 1970, pune în evidență ambiguitatea portretului, a puterilor și a succesiunii lui Augustus (pp. 14—28).

spre clasicism sau alexandrinism, tematica civică și cea personală, afirmarea romanității și cultul modelului grec.

Climatul de libertate și intensitatea luptelor politice, iar pe de altă parte aspirația către ordine, au favorizat o deosebită expansiune a personalității umane. Asistăm astfel la reliefarea autorității personale, *auctoritas*[1], noțiune istorică tradițională, care marchează acum lansarea și ascensiunea politică a individului ca persoană particulară, capacitatea de modelare a istoriei pe baza meritelor personale, *natura*, *virtus* (Cicero, *Topica*, 73), obținute în slujba colectivității. Augustus însuși a pătruns în istorie ca simplu moștenitor al lui Cezar — „din inițiativă și cu cheltuială particulară mi-am procurat o armată și am eliberat republica", afirmă el la începutul testamentului său politic, (*Res gestae*, 1). Conștiința individuală prinsă în determinismele epocii se proiectează într-o anumită tipologie, o galerie de personaje reprezentative, relativ bine delimitate, care întruchipează sensurile destinului istoric.

În frunte se situează, firește, campionii dictaturii militare, marii căpitani și eroi politici. Mai toți sînt figuri voluntare și pătimașe la care setea de activitate și ambiția puterii se manifestă printr-o continuă violare a legalității, compensată uneori de generozitatea față de adversarii politici (*clementia Caesaris*) și de o dărnicie adesea ostentativă, pentru captarea maselor de soldați și de cetățeni: remunerații în bani și alimente, împroprietăriri, construcții edilitare și jocuri. Libertinajul din viața privată acționează ca o iluzie a libertății nelimitate, fie compensînd riscurile și frustrațiile din activitatea publică, fie prelungind beția puterii într-o necontrolată risipă de voluptate. Luxul, extravaganțele și mai ales aventurile erotice consumă într-o manieră brutală un mod de viață promovat în această vreme și de mișcarea neoterică, *poetae novi*, reflectată cu pregnanță în opera lui Catul. Romanul lui Antonius și al Cleopatrei, cu toate implicațiile lui politice, este în această privință un caz exemplar. Superstițiile, credința în semne și în vise, cercetarea prezicătorilor, inițierea în mistere atestă neliniștea și nesiguranța acțiunilor temerare din viața acestor personaje. În sfîrșit, factor compensator al anarhismului existenței, cultura. De la Cezar, pe lîngă *Commentarii*, ni s-au transmis și titlurile unor opere literare compuse în timpul și în răgazul campaniilor militare. Pompei, în Grecia, ascultă pe poeți, pe sofiști și pe filosofi răsplătindu-i cu bani (Plutarh, *Vieți paralele*, *Pompeius*, 42, 3—5). Brutus, în timp ce se pregătește de înfruntarea de la Philippi, audiază pe filosofi.

[1] O analiză istorică a conceptului la N.A. Mașkin, *Principatul lui Augustus*, E.S.P.L.A., Buc., 1954, pp. 340—346.

Dezorientarea politică produce un întreg cortegiu de oscilanți, partizani ai marilor personalități. Cicero și Dolabella sfîrșesc în chip tragic. Aventura carierismului o aflăm în persoana lui M. Iunius Silanus, care-și schimbă de cinci ori stăpînul, și în cea a lui L. Munatius Plancus, *morbo proditor*, „trădător împătimit" (Velleius Paterculus, II, 83). Urmează apoi rezervații, obosiți de lupta politică, retrași din activitate, poeți și îndrumători ai vieții literare ca Messala și Asinius Pollio. Devotații regimului, Mecena și Agrippa, calificați în arta conducerii, practică modestia și anonimatul ca pe o ultimă rezervă de libertate sau de orgoliu disimulat. În șirul contemplativilor, alături de Cicero și de Sallustius, după retragerea din viața politică, trebuie menționați și cei cu convingeri epicureice de tipul lui Atticus sau poetul Lucretius. În sfîrșit, personajul anonim, fără portret și fără biografie, veteranul și plebeul italic în care unii istorici de seamă, ca Rostovțew și Syme, au văzut un factor determinant în impunerea principatului.

Figura cea mai reprezentativă rămîne însă cea a lui Augustus. La el regăsim ambiguitatea fundamentală a epocii în imaginea restauratorului libertății republicane, *vindex libertatis*, și în cea a uzurpatorului (Tacitus, *Annales*, I, 9—10), precum și celelalte trăsături, stilizate parcă și orientate spre un ideal de perfecțiune care definește clasicismul epocii. Șubrezenia fizică și caracterul bolnăvicios sînt compensate de frumusețea chipului, incapacitatea militară de calitățile organizatorice, fiind „superior celorlalți prin inteligența și experiența sa în chestiunile politice", (Appian, *Războaiele civile*, I, 5, Ed. Șt., 1957), uzurparea monarhică prin cumularea și perpetuarea funcțiilor republicane e sprijinită de prestigiul personal și meritele morale, *auctoritas* alături de *potestas (Res gestae*, 34*)*. Sever și tolerant, cumpătat și voluptuos, refuzînd onorurile dar bucuros de acordarea lor, peste toate însă calculat, dominat de rațiune, o altă trăsătură de natură clasică. Aceeași notă o aduc și principiile sale privitoare la literatură: pretenția la calitate, valoarea utilitară, educativă, claritatea stilului obținută prin puritatea limbajului, evitînd și arhaismele și neologismele și exprimarea figurată, pretențioasă. El însuși „a cultivat stilul elegant și moderat" (Suetonius, *Augustus*, 86, trad. David Popescu, Ed. Șt., 1958). Interesul pentru literatură este marcat și de unele opere proprii, dar mai ales de protejarea talentelor și stimularea creației în scopuri propagandistice. Cu toate acestea, detestînd lingușirile, pretențios și cam distant, dificil de abordat (Horațiu, *Sat.*, II, 1, *Epist*, I, 13, II, 1) nu a avut parte de o literatură panegirică propriu-zisă. Se pot cita în această privință doar patru nume de mărime

secundară[1], în rest, marii poeţi ai vremii păstrează o anumită demnitate şi rezervă dînd glas mai degrabă speranţelor şi iluziilor colective de la începutul principatului.

Horaţiu vine să împlinească cu zestrea sa personală oscilaţiile ca şi năzuinţele epocii, fiind din acest punct de vedere figura cea mai receptivă, comparabilă doar cu cea a lui Cicero şi Seneca din întreaga literatură latină. Dezvoltarea personalităţii în această vreme postulează pe plan literar afirmarea liricului, în contrast cu ideologia oficială care, exaltînd virtuţile eroice, promovează idealul unei opere majore de preferinţă o epopee. Poeţii, revendicîndu-şi libertatea opţiunilor artistice, răspund prin refuzul epicului, loc comun în poezia epocii[2] dominată de liric. Argumentul cel mai des invocat este particularitatea personalităţii artistice, talentul, *ingenium* şi resursele creatoare, *vires*. Componentele formaţiei profesionale a lui Horaţiu îi determină factura prin excelenţă lirică. Mai întîi temperamentul capricios şi inconstant: „pornit spre mînie, totuşi uşor de potolit" *(Epist.*, I, 20, 25*)*. „Unde mai pui că nu poţi sta un singur ceas cu tine, să te bucuri de tihnă, fugar şi vagabond fugi de tine însuţi" (Sat., II, 7, 111—115) — ceea ce duce la o continuă îndepărtare şi căutare de sine.

Condiţia socială îi fixează însă, în chip sensibil, tiparele comportamentului. Fiu de libert[3] Horaţiu simte acut inferioritatea poziţiei sale faţă de prejudecăţile aristocratice ale Romei, de aceea, comod, preferă să-şi păstreze libertatea de mişcare fără servituţile rangului, rămînînd „în propria piele" *(Sat.*, I, 6*)*. Legaţi de autoritatea patronului în calitate de clienţi, liberţii purtau, pînă la a treia generaţie, tarele originii lor. „Înţelegem că clienţii noştri sînt liberi cu toate că nu ne sînt egali nici prin autoritate, nici prin demnitate, nici prin resurse (Proculus în *Digeste*, 49, 15, 7, §A, citat de Premerstein în Pauly-Wissowa, *Real-Enciclopädie*, Siebenter Halbband, Stuttgart, 1900, col. 42). Privaţi de drepturi civile, ei şi descendenţii din prima generaţie (ca Horaţiu) beneficiau totuşi uneori de acestea, acordate de statul roman în situaţii excepţionale, ca şi sclavilor, sau în mod abuziv. Politica lui Augustus de egalizare a supuşilor faţă de puterea imperială prin menţinerea şi consolidarea

[1] H. Bardon, *Les empereurs et les lettres latines, d'Auguste à Hadrien* Paris, Les Belles lettres, 1940, pp. 66—67.

[2] Vergilius, *Bucolice*, VI, 3—5. Horaţiu, *Sat.*, II, 1, 12—15, *Ode*, I, 6, II, 12. *Epist.*, II, 1, 251—259. Propertiu, II, 1 şi 10, III, 3 şi 9. Ovidiu, *Amores*, I, 1 şi 15, II, 1 şi 18, III, 1. Cf. şi Fabio Cupaiuolo, *Tra poesia e poetica*, Napoli, 1966, pp. 48—56.

[3] Cf. G. Călinescu, *Horaţiu, fiul libertului*, în *Studii şi conferinţe*, E.S.P.L.A., 1956, pp. 7—109 şi în *Scriitori străini*, ELU, 1967, pp. 27—112.

ierarhiei sociale vizează și pe liberți. Două legi din anii 4 și 8 e.n. îngrădesc eliberarea sclavilor. El personal manifestă rezerve și ia unele măsuri de a-i ține la distanță (Suetonius, *Augustus* 42, 44, 74). Altminteri, inferioritatea civilă și juridică era compensată de posibilitatea de ascensiune socială și materială, care se manifestă îndeosebi în primul secol al imperiului cînd liberții ajung la averi fabuloase și sînt utilizați în aparatul administrativ sau în intimitatea curții.[1]

Horațiu respinge calea parvenitismului de acest soi și se folosește de cea oferită de factorul educațional. Mai întîi buna-creștere primită de la tatăl său, în spiritul moralei tradiționale a lui *mos maiorum (Sat.*, I, 4, 116—117*)*, apoi învățătura primită la Roma în mediul aristocratic alături de fiii de cavaleri și de senatori *(Sat.*, 1, 6, 76—82*)*. În al treilea rînd, filosofiile morale prin conceptul de autonomie a înțeleptului *αὐτάρκεια*, predicînd regăsirea și împăcarea omului cu sine, instituie un demers în esență liric, sporit și de ideea unei vieți contemplative, de *otium*, promovată de doctrina epicureică. Horațiu frecventează în jurul anului 45 cele două școli, a lui Syron de la Neapole și a lui Filodem din Vila Pisonilor de la Herculanum.

Condiția socială și educația îi impun așadar poetului două sensuri în care își va dirija personalitatea: unul restrictiv, de modestie și anonimat, de comprimare a biograficului, altul de ascensiune pe calea spiritului, de exteriorizare în mediul social. Dialogul cu sine și dialogul cu lumea, realizat prin intermediul „poetului", dă lirismului lui Horațiu un caracter de *comunicare*. Nu avem de a face cu o introspecție sau o reverie de tip romantic, ci cu o meditație în acțiune în care accentul cade pe mesaj și pe receptor. Modurile de comunicare — critica, confidența, *sententia* și preceptul — se întrepătrund de-a lungul întregii opere, dar se separă în trei modalități literare predominante în diferitele epoci de creație: *satiricul* care operează eliberarea de biografic și contingent, *liricul* propriu-zis, constructor de viziuni și modelator al lumii, *didacticul*, plasarea în scara de valori și în judecata timpului.

Ne propunem să urmărim, în continuare, prezența lui Horațiu în calitate de om, poet și personaj al propriei sale opere, descifrînd concurența dintre momentul biografic, cel ideologic și cel artistic, cristalizate în expresie de-a lungul etapelor de creație.

[1] L. Friedländer, *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms*, Leipzig, 1919, vol. I, pp. 34—73, 233—237.

I, 41—30

IN MALOS ASPERRIMUS
— „Plin de îndîrjire
împotriva celor răi"
CARUS AMICIS
— „Drag prietenilor"

În preajma anului 42 Horaţiu este prins în vîltoarea evenimentelor de la Philippi. Aflat la Atena pentru studii filosofice, împreună cu fiul lui Cicero, cu Messala şi alţi tineri de neam, este atras de figura seducătoare a lui Brutus, acest personaj „drept la gîndire şi mereu treaz, păzind frumosul şi dreptatea" (Plutarh, *Brutus*, 29 în *Vieţi paralele*, trad. N.I. Barbu, Ed. Şt., vol. 5, 1971). Nutrind poate sentimente republicane şi întrezărind posibilitatea unei cariere politico-administrative, se înrolează în armata „care nu avea să reziste braţului lui Cezar Augustus" (*Epist.*, II, 2, 47—48), cu rangul de tribun militar, un fel de ofiţer necalificat, funcţie ce se acorda de obicei tinerilor nobili, după ce mai făcuseră o campanie militară. Amnistiat de Antonius, se întoarce acasă şi din lichidarea averii părinteşti, între timp îi murise şi tatăl, îşi cumpără un post de secretar pe lîngă un cvestor, *scriptus quaestorius*, slujbă îndeplinită îndeosebi de liberţi, tribuni militari sau centurioni. În aceste condiţii[1] începe să scrie versuri. Intrarea trebuia să fie spectaculoasă pentru a depăşi jena materială, inferioritatea socială şi handicapul politic. E un strigăt de alarmă împotriva războaielor civile: „Se prăbuşeşte Roma sub propria-i putere!" (*Epoda*, XVI, 2) şi a moravurilor corupte: „Nu există măsură!" (*Sat.*, I, 2, 28). Se face remarcat şi în anul 38 e primit în cercul lui Mecena (Cf. *Sat.*, I, 6).

Personaj cu totul remarcabil, „podoaba cavalerilor" (*Ode*, III, 16, 20), coborîtor din regi etrusci (Ode, I, 1, 1 şi III, 29, 1), Mecena întruneşte în persoana sa cele două tendinţe şi moduri de viaţă ale vremii, activitatea neobosită şi trîndăvia rafinată. „Era pururi treaz, prevăzător, ştiind ce are de făcut" (Velleius Paterculus, II, 88, 2). Aflat în preajma lui Augustus, de la Philippi, dispunea de puteri aproape nelimitate din partea *princeps*-ului, avînd dreptul de a-i folosi sigiliul, de a-i citi scrisorile şi chiar de a le modifica. Trăia într-un palat luxos, construit pe Esquilin, pe locul unor maidane insalubre (Cf. *Sat.*, I, 8), înconjurat de grădini cu terase, adesea loc de refugiu pentru Augustus şi Tiberius. Avea proprietăţi şi în Egipt şi o trenă numeroasă de sclavi şi liberţi. Seneca (*Scrisori către Luciliu*, 114) ni-l înfăţişează ca pe un extravagant, neglijent şi bizar la îmbrăcăminte, afişîndu-şi viciile. Epicureu, îndrăgind, peste măsură viaţa, chiar bîntuită de suferinţe; cult, cu talent literar,

[1] Cf. Francesco della Corte, *La difficile giovinezza di Orazio*, Opuscula, III, Genova, 1572, pp. 153—159.

străbătut de idei mari, dar dezlînat și prețios în expresie. Caracter pașnic și comunicativ, abil în arta relațiilor umane, meritul său de seamă a constat în calitatea de protector al marilor poeți ai vremii pe care îi grupează într-un cenaclu[1]. Formă de viață literară cu antecedente în cercul scipionilor de la jumătatea secolului al II-lea și în recenta mișcare neoterică se impune și se organizează acum, patronatul literar fiind chemat să susțină propaganda oficială. Mai trebuie amintit în acest sens și cercul lui Messala, cu atitudine oarecum rezervată față de ideologia augustană, frecventat de poeții elegiaci Tibul, Lygdamus, Sulpicia, Ovidiu. Rolul lui Mecena a fost acela de a neutraliza diferențele de condiție socială și convingere politică ale unor oameni de diverse proveniențe și de a le atrage talentele pentru cauza principatului. Solicitările, cum ne-o arată prologurile și dedicațiile din opera lui Vergilius, Horațiu și Properțiu, constau în sugestii tematice, iar îndrumarea era mai ales de natură ideologică. Recompensa materială însoțea operele de calitate, ceea ce încetățenește și acreditează „mecenatismul".

Horațiu este primit în acest mediu pentru „viața și inima sinceră" (*Sat.*, I, 6, 64), printr-un fel de punere sub tutelă de bună voie, *applicatio ad patronum*, formă privată, nejuridică de intrare în clientelă implicînd doar obligații morale. Devenit un *convictor Maecenatis*, oaspete obișnuit al casei, comper agreabil, este invidiat ca un „fiu al norocului" și asaltat de curioși, petiționari și intruși ca unul introdus în tainele zeilor (*Sat.*, II, 6, 27—58 și I, 6 și 9).

Afirmarea poetului nu a fost însă ușoară, dăruirea fermei Sabine (34/33) asigurîndu-i condiția materială, nu încă și recunoașterea socială și consacrarea artistică. De aceea, această primă perioadă de creație marchează efortul de pătrundere a poetului în mediul social-istoric contemporan, de a se face acceptat de aristocrația augustană și de întreaga Romă. Atitudinea sa critică operează un proces de distanțare față de lumea din care provenea, ceea ce înseamnă lepădarea de o biografie nedorită și compunerea unei noi personalități. Poetul înfățișează publicului o anumită imagine despre sine, de natură să-l impună ca valoare umană constituită, *auctoritas*, cu dreptul de a judeca și de a preface lumea căreia i se adresează.

În acest scop recurge la două forme literare. *Epodele*, intitulate de poet *iambi*, valorifică tradiția poetului grec Arhiloh. Cu toată distanța de șase secole care-i desparte, ceea ce explică alegerea lui Horațiu este analogia de situație. Originea pe jumătate umilă cu care se lăuda Arhiloh, fiu al unei sclave, dar mai ales o anumită asemănare a momentului

[1] O listă a membrilor acestei grupări în *Sat.*, I, 10, 81—87.

istoric, o societate pe cale de a se înfiripa[1] căutîndu-și normele și în care libertatea individului dornic de afirmare se manifestă spontan și intens-pasional. Atitudinea poetului grec este realist-sceptică, o adaptare la „ritmul“ ῥυσμός (frg. 118, ed. Lasserre-Bonnard, Paris, 1958) vieții în numele căreia sentimentele radicale sancționează oameni și împrejurări. La jignire se răspunde cu o altă jignire (frg. 120), ura vizează și pe dușmani și pe prieteni (frg. 279), nenorocirea se remediază prin continuarea existenței (elegia naufragiului, 1, 5, și frg. 13) și păstrarea măsurii. Dar în timp ce poezia lui Arhiloh era expresia directă a luptei poetului-soldat, Horațiu este un martor care participă contemplativ, ideologic, la o operă de re-construcție istorică. Preluările poetului roman țin de canonul artistic al genului: el a urmat „ritmurile și pasionalitatea“ înaintașului său, poate, mai exact, tonalitatea emotivă specifică tiparelor metrice, rezervîndu-și proprietatea asupra subiectelor, *res* și a expresiei, *verba* (*Epist.*, I, 19, 23—25).

Cîmpul observației critice a poetului coincide aproape exclusiv cu zona experienței sale sociale directe: viața intimă, mediul literar, patronul, credințele vremii și problemele istorico-politice. Iar figurile reprezentate sînt, în majoritatea lor, false ipostaze biografice ale poetului sau relații nedorite. Cea mai semnificativă ne apare epoda a IV-a, al cărei personaj, un libert parvenit, ajuns tribun militar, e un fel de variantă degradată a unui Horațiu ipotetic. Dacă admitem faptul că poetul pleacă de la un model arhilohic — contrastul între ținuta fizică și însușirile militare ale generalului Glaukos (frg. 92—93) — observăm deplasarea opoziției pe dimensiunea socială: fostul sclav sfidează pe oamenii liberi. Indignarea acestora, *liberrima indignatio* (v. 10), preia în monologul care urmează invectiva poetului din prima parte a epodei. Avem de-a face, fără îndoială, cu un resentiment al complexului de inferioritate prin care fiul de libert condamnă un specimen ridicat prin alte mijloace decît cele cu care luptase el[2]. În aceeași lumină trebuie să vedem și respingerea averii cu viciile ei, avariția și risipa (*Ep.* I). Alte ipostaze: clientul persiflat și patronul mucalit (III), amantul subjugat de o bătrînă cochetă și libidinoasă (VIII și XII), îndrăgostitul sentimental și trădat (XI și XV), Maevius, poetul fără talent (X), defăimătorul laș (VI), patronul insistent, Mecena care-l silește să-și termine cartea de *iambi* (XIV), modele și snobismul vremii în figura lui Alfius, cămătarul nărăvit care visează pentru o clipă la tihna vieții rustice (II), vrăjitoarele (V

[1] În 664, locuitorii din Paros, printre care și poetul, emigraseră la Thassos pentru a întemeia o nouă colonie, în conflict cu vechii locuitori și cu vecinii.

[2] A se vedea și *Sat.*, I, 6, 1—52.

și XVII) în care se străvede o posibilă critică la adresa practicilor oculte ale neopitagorismului[1], furia războaielor civile (XVI; VII; IX), prietenia și recunoștința față de Mecena (I și IX) și omagiul lui Cezar-Octavian (IX). Deși în majoritatea pieselor Horațiu își asumă răspunderea poziției, în multe dintre ele el fiind personajul victimă care protestează (III și XIV, VIII și XII; XI; XV; XVII) angajarea sa critică este lipsită de o motivație personală fermă, prezentă, de pildă, în invectivele lui Catul. Faptul poate fi considerat drept un gest de angajare prudentă, de atenuare a subiectivismului, dar și ca o doză de conformare la normele genului. Altfel spus, victimele poetului par mai vinovate decît vor fi fost în realitate și acest lucru se vădește în supradimensionarea concret-senzorială a imaginii și a expresiei, marcă a unei opere de tinerețe. Exemplul mitologic, degradarea fizică și portretul obscen (VIII și XII), macabrul și fantasticul din scenele de magie (V și XVII), catastrofa marină (X), fabula, folosită adesea de Arhiloh drept mască a personajelor, la Horațiu pentru a exprima *furor iambicus*, elogiul vieții rustice (II), utopia „insulelor fericite“ și *adynaton*-ul (imposibilul) din epoda XVI — iată principalele forme din această încărcătură ornamentală realizată și pe planul expresiei printr-o serie de procedee pe care le-am putea încadra în schema generală a blestemelor, *dirae*. Amenințarea și urarea de rău acționează ca o forță destructivă asupra celor vizați.

Această lege a invectivei este totuși temperată la Horațiu de folosirea ironiei și autoironiei (îndeosebi în II, III, XI, XIV, XV, XVII), care apropie epodele de atmosfera mai tandră și meditativă a odelor. Epoda XIII schițează deja cadrul unei ode morale comparabilă fiind cu cea a Taliarhului, I, 9. Invectiva, ironia și devotamentul amical, iambul, satira și elegia, ritmate în sistemul distihurilor fac din epoda horațiană o specie originală a genului liric.

Această experiență socială și literară conferă poetului certitudinea unui statut de integrare în mediul abordat, rolul unui justițiar și al unui prieten, cu întreită față: cea umană, reală, a clientului recunoscător, însoțitor (I) și conviv (IX) al lui Mecena, cea socială, a unui personaj de fabulă, cîinele credincios, prieten al păstorilor și taurul gata să împungă pe ticăloși (VI), precum și cea sacră a profetului-cetățean, *vates*, care admonestează cu glas de apostol „generația blestemată“ (XVI, IX) și „furia oarbă“ (VII, 13) a războiului fratricid.

Dacă în epode poziția critică a lui Horațiu se legitimează așadar pe de o parte prin asocierea sentimentelor colective la judecata sa, pe de

[1] Teză susținută de H. Hierche, *Les épodes d'Horace*, Latomus, Bruxelles, 1974, p. 27 și urm.

alta prin limitarea dialogului la unele relații personale, lărgirea sferei de investigație socială în *Satire* și agresivitatea genului pune în dificultate situația poetului, stînjenindu-i și posibilitatea de afirmare artistică oferită de alegerea unui gen încă imperfect și insuficient exploatat (I, 10, 46—48). Fundamentarea autorității de poet satiric, a libertății de critică, se face mai întîi printr-o întoarcere la condiția biografică, la *auctoritas humana et privata*, ceea ce înseamnă o intensificare a liricului devenit sursă a satiricului. Horațiu își afirmă superioritatea morală prin faptul că are defecte mai mici și corijabile față de viciile atacate (I, 4, 129—131) iar observația moravurilor străine devine pentru el un prilej de meditație, de cunoaștere și autoperfecționare, dobîndită prin educația tatălui său (I, 4, 133—138). În felul acesta se instituie și mișcarea inversă, atitudinea satirică apare drept o condiție și o sursă de interiorizare, de concentrare lirică. Un alt argument în sprijinul poziției critice este de natură obiectivă, în sensul că vina morală, existența reală a viciilor solicită apostrofarea lor, satira vizează pe cel „care merită să fie încondeiat", *dignus describi* (I, 4, 3), „pe cei vrednici de învinuire", *culpari dignos* (v. 25), *opprobriis dignum* (II, 1, 85), practică susținută și de tradiția literară a comediei vechi grecești și de înaintașul său Lucilius (I, 4, 1—6 și II, 1, 62—70). La acestea se adaugă și un argument tactic, de natură estetică și socio-literară și anume inferioritatea artistică, prozaismul satirei și prezentarea activității sale scriitoricești drept un divertisment personal, un „joc": *inludo chartis*, „mă distrez mîzgălind hîrtia", (I, 4, 139) făcut fără intenția de publicitare. Horațiu pornește de fapt de la un ideal de perfecțiune artistică, de la o poetică a sublimului, bazată pe „talent", *ingenium*, „inspirație divină", *mens divinior* și o înaltă capacitate de expresie, *os magna sonaturum*, „un glas în stare de intonații solemne" (I, 4, 43—44). Apropierea de acest ideal și consolidarea autorității satiricului, inițiativa artistică și întreprinderea socială ne dau măsura împlinirii personalității sale în această fază și modalitate de creație.

Spiritul critic bazat pe imunitate morală — *incolumis* (I, 4, 119), „nevătămat", *sanus* (I, 4, 129), „sănătos", *integer* (II, 1, 85), „neatins" dar îngrădit de situația socială a poetului se manifestă diferențiat și prudent. Pentru cercul lui Mecena, Horațiu recomandă o morală a indulgenței mergînd pînă la eufemizarea viciilor (I, 3) critica severă, „versul aspru" (II, 1, 21) și „sarea neagră" (*Epist.*, II, 2, 60) se adresează mediului din care a pornit, această „stare a treia"[1] aflată la jumătatea drumului, unde se întîlnesc parveniții și scăpătații, o lume incertă,

[1] Expresia este a lui Fr. Friedländer, *op. cit.*, p. 158 și urm.

un fel de boemă a Romei variată și pitorească. Aici aflăm sclavi, paraziți și liberți, negustori, afaceriști și îmbogățiți peste noapte, cîntăreți, curtezane și actori, slujbași mărunți, grecotei și provinciali ridicoli precum și o așa-zisă intelectualitate, alcătuită din filosofi cinico-stoicieni, poeți fără chemare, epigoni neoterici sau arhaizanți și mulți alții, o lume anonimă în fond ca eficiență, salvată de uitare de dinții poetului, victime relativ ușoare dar țîfnoase care protestează și bîrfesc barîndu-i ascensiunea cu *invidia* lor. Din mijlocul acestora, Horațiu își recoltează o tipologie general-umană a viciilor, cele mai multe și mai grave legate de condiția materială: *avaritia*, cu cele două fețe, lăcomia și zgîrcenia, *luxuria*, risipa și goana după plăceri, mania colecționării, *ambitio*, dorința de parvenire și intriga, *superstitio*, superstiția și magia, apoi inconstanța și nemulțumirea de sine, bizareriile de tot soiul. Elementul comun incriminat în aceste cusururi este nesațietatea, dorințele necontrolate care provin dintr-o optică falsă asupra valorilor. Sursa erorii e subiectivă, ea constă, ca pentru epicureici și stoici, în opinie δόξα, în „dorința falsă" (I,1, 61) care se ia după „aparență", *species* (II, 2, 35) și „vînează ceea ce scapă" (I, 2, 108). Pedepsirea viciului nu este radicală, distructivă, ca în epode. Urmarea lui este suferința: „lasă-l să fie nenorocit", *miserum*, spune Horațiu despre avar (I,1,63) și însingurarea față de el însuși: „abia de-ți vine să crezi cît de puțin binevoitor, *amicus*, este față de sine" (I, 2, 19—20) și față de semeni (I, 1, 84—91), periclitarea condiției sociale, averea și reputația, *res* și *fama* (I, 2, 61—62, II, 2, 96 și II, 7, 67). Aceeași surdină o pune poetul și în privința remediilor. Morala sa este mai degrabă defensivă și prohibitivă, recomandînd curmarea avidității și măsura. El diagnostichează utilizînd observația, ridiculizarea și *sententia* generalizatoare, ponderat în acuzații și sfaturi. Satiricul primează asupra moralistului: „ridicolul rezolvă adesea mai hotărît și mai bine lucrurile importante, decît severitatea" (I,10, 14—15). Dealtfel, spiritul critic se atenuează pe parcurs, numele proprii se împuținează, în cartea a II-a profesiunea viciului ca și a moralei se face prin intermediul unor protagoniști față de care poetul se instituie în ascultător, docil sau ironic, mimînd parcă imaginea de receptor al propriei sale opere.

Din prudența și îngustările sociale ale spiritului critic se naște însă o anumită eleganță liberală a poetului față de lumea criticată, căreia îi corespunde un efort compensator de înnobilare artistică, de ridicare a satirei în sfera poeziei printr-un ideal de *urbanitas*. Normele acestuia, constituind o veritabilă poetică a genului, sînt ridicolul de calitate, concizia, *brevitas* drept condiție a accesibilității, alternanța de straturi și tonuri stilistice (I, 10, 7—15).

În istoria romană a satirei, cu străvechi origini populare, Lucilius, la sfîrșitul secolului al II-lea îi consacrase forma și canonul estetic, elogiat de Horațiu pentru calitatea de inițiator, *inventor* și pentru spiritul critic, învinuit în schimb pentru abundența inutilă și neglijentă a expresiei (I, 4 și 10). Demersul lui Horațiu constă într-o sinteză de surse și modele menită a depăși stadiul de imitație a realului, cu ajutorul unor scheme și procedee puse la dispoziție de filosofie în primul rînd, precum și de literatura dramatică.

Prima formă de organizare a observației critice provine din metoda educativă a tatălui său, de a deduce norma de comportare dintr-un caz exterior. Avem de-a face cu o structură de la particular la particular, de la *exemplum* la *praeceptum*, categoria morală generală fiind inclusă în acest raport (I,4, 105—126).

O influență considerabilă asupra investigației și manierei sale satirice a avut-o însă *diatriba* — o formă de predică populară provenită din vulgarizarea dialogului filosofic, inițiată de școala cinică și contaminată cu învățăturile altor doctrine, îndeosebi cu cea stoică[1]. Cel mai vechi reprezentant al acestei orientări a fost Antisthene (sec. IV-III), elevul lui Gorgias și al lui Socrate. Influențat de Teofrast în arta portretului și de retorică, Bion din Borysthenes (jum. sec. III) este considerat creatorul formei literare a diatribei. Horațiu își definește *Satirele* drept *Bionei sermones*, „Convorbiri în maniera lui Bion". Menipp din Gadara (sec. III) scrisese 13 cărți de satire numite de atunci „menipee". Și la Roma în această vreme, predicatorii cinico-stoicieni erau la modă. De la Horațiu aflăm de un anume Fabius, cavaler din Narbona, autor de scrieri prolixe, poreclit pentru aceasta „vorbărețul" (I, 1, 13—14), Crispinus, filosof și poet (I, 1, 120; 4, 14—16), Stertinius (II, 3, 33) care a scris 220 de cărți prelucrînd învățătura lui Chrysip. Poetul nostru respinge în principiu doctrina sectei, folosind în schimb unele teme devenite locuri comune precum și elemente de metodă. Ceea ce nu-i convenea lui Horațiu era răsturnarea totală a sistemului de valori și mai ales dogmatismul paradoxelor, adevăruri cu pretenția de valabilitate universală, de natură să anuleze orice ierarhie. Astfel, egalitatea greșelilor în opoziție cu perfecțiunea absolută a înțeleptului contravenea însuși spiritului satiric care particularizează gradul de vină morală și cere „pedepse pe măsura păcatelor" (I, 3, 118). Metoda deductivă, adecvată acestui paradox, în contrast cu sistemul de educație al tatălui său, îngloba orice caz particular în generalitatea categorică a tezei. În acest

[1] A se vedea lucrarea lui A. Oltramare, *Les origines de la diatribe romaine*, Elveția, Payot, 1926.

sens combate Horaţiu paradoxul nebuniei (II, 3) şi pe cel al sclaviei universale (II, 7). Nici maniera stilistică a diatribei, îndeosebi în varianta lui Menipp şi în cea romană, nu era pe placul poetului nostru, datorită libertăţii nelimitate şi amestecului de forme şi limbaje. În schimb, pornirea de la incidentalul cotidian ca nucleu al reflecţiei şi construcţiei literare, vorbirea în pilde, aventura cu caracter anecdotic — formă de apariţie a viciului — , gestul teatral şi răsturnarea paradoxală în ciudăţenia şi excesele personajelor sînt ecouri din procedeele diatribei.

Factorul de sinteză l-a constituit filosofia academică, în varianta ei clasică, reprezentată în timpul şederii lui Horaţiu la Atena de către Antiochos din Askalon cît şi în versiunea sceptică a noii Academii. Căutarea adevărului şi distincţia calitativă dintre bine şi rău (*Epist.*, II, 2, 43—45), replică dată nivelării valorice predicate de cinico-stoicieni, generalizarea inductivă printr-o *sententia* (evidentă în I, 2), depăşind astfel stadiul preceptului inclus în exemplu cît şi exemplul definit prin exemplu sau supunerea oricărui caz individual la dogma tezei generale, în plus discuţia în contradictoriu, *disputatio in utramque partem*, ca mijloc de investigare a adevărului — acestea sînt semnele utilizării artistice a metodologiei academice.

Nivelul superior de stilizare îl constituie forma dramatică unde se interferează şi se suprapun diverse straturi şi influenţe. Termenul şi noţiunea de *sermo*, „convorbire, discuţie" corespunzătoare grecescului διατριβή defineşte satira horaţiană ca expresie şi discurs literar. Mai mult decît atît, acesta reprezintă un climat spiritual, un mod de comunicare lirică a poetului cu lumea, o idee artistică structurantă la baza căreia au stat: conversaţia familiară cotidiană, dialogul satiric fescenin din tradiţia populară italică, diatriba în schema ei cea mai generală — un monolog care imită dialogul cu un interlocutor fictiv — disputa în contradictoriu a noii Academii, retorica, elemente ale comediei populare şi culte greco-romane[1]. În *Satirele* lui Horaţiu întîlnim, într-adevăr, o varietate de forme cum ar fi: monologul interior (II, 6), confesiunea în formă epistolară (I,6), duelul folcloric (I,5,51—70), procesul (I,7), consultaţia juridică (II, 1), polemica literară (I, 4 şi 10), discuţia de promenadă între persecutor şi victimă din satira Pisălogului (I, 9), disputa explicativă (I,1,II,1 ş.a.), predica narată, o dispută dintre maestru şi neofit (II, 2, 3, 4, 7), comedia relatată (II, 8).

Inserţia persoanei poetului în această ambianţă este cea a unui *urbanus*, întruchipare a idealului său social şi artistic, omul civilizat,

[1] Analiza acestora din urmă la P. Lejay, în *Introducerea* la ediţia mare Hachette, Paris, 1911.

spiritual, cult și elegant. Personaj proteic, „care-și menajează capacitățile și le face mai mici decît sînt în mod intenționat“ (I, 10, 13—14) cu reținerile și îndrăzneala dictate de condiția persoanei sale reale, Horațiu își schimbă fețele în căutarea unei identități stabile și convingătoare pentru societatea pe care pornise să o cucerească. O face însă cu ironie și cu tact. Astfel, pe lîngă chipul permanent și oarecum obligatoriu de poet-narator (mai vizibil în satirele cu acest caracter, I, 5, 7, 8) îl aflăm, rînd pe rînd, în rolul de dascăl orator care-și supune interlocutorul (I, 1 și 2) sau partener cu șanse egale în discuția cu Plicticosul (I, 9), sau în defensivă, replicînd atacurilor în disputa literară, (I, 4 și 10), confident cuviincios față de Mecena (I,6). În cartea a II-a poetul se plasează într-o poziție de voită inferioritate care trebuia să-i ascundă atitudinea critică, vulnerabilă dar consecventă încă, și, în același timp, să-i acrediteze în continuare prestigiul social urmărit. Figura „predicatorului“ preia, supralicitînd, autoritatea poetului, devenind în parte purtătorul lui de cuvînt, în parte ironizat pentru masca de înțelept infailibil. Criticarea viciilor făcută altădată în numele său propriu capătă acum amploarea teatrală a diatribei. În plus, transmiterea progresivă a învățăturii, degradată prin calitatea purtătorilor, veștejește și prozelitismul sectei. Catius comunică o lecție de gastrosofie a unui autor misterios (II,4,11), falitul Damasippus redă predica lui Stertinius, discipol al lui Chrysip (II, 3), sclavul Davus reproduce învățătura lui Crispinus, auzită de la portarul acestuia (II, 7).

Poetul se afirmă diminuîndu-se, un umor tandru învăluie într-o atmosferă de complicitate poetică pe magistru și pe ucenic. Horațiu pe post de victimă și personaj satiric suportă indulgent lecția predicatorului inițiat, lăsînd cititorului putința de a descifra sensul capitulării sau al rezistenței sale la convertire.

Tactica disimulării nu oferea însă o suficientă acoperire pentru continuarea producției satirice. În anii Actium-ului, cînd și încordările și aspirația constructivă se cereau rezolvate, satira lui Horațiu le apare unora „prea înverșunată și forțînd legea genului“, altora, „fără nerv“ (II,1,1—2). Jurisconsultul Trebatius reprezentînd ideea de legalitate a poeziei în regimul ce sta să se nască, îi cere să cînte „faptele neînvinsului Cezar“ (v. 1, 11). Horațiu refuză o formulă epică, dar se declară gata să-l elogieze la timpul potrivit că e „brav și drept“ (v. 16), surîzînd la gîndul că va fi lăudat pentru „vrednicele sale versuri“, *bona carmina* (v. 83).

Elanuri civice republicane, complezență monarhică, dar și o mare sete de liniște, iată zestrea spirituală cu care poetul pășește în noua sa etapă de creație și de istorie a Romei. La epilogul social-politic repre-

zentat de satira II, 1 răspunde monologul interior al satirei II, 6, acest veritabil poem al dorințelor: al celor pierzătoare, respinse, mînate de „ambiția cea rea", *mala ambitio* (v. 18), al celor realizate prin darul refugiului sabin, al celor sperate:

„Să pot uita de lume, să mă desfăt în tihnă
Cu cărțile bătrîne și-n ceasuri de odihnă,
Ușor să-mi fie somnul și traiul liniștit..."

(v. 83—85, trad. Hodoș — Măinescu)

II. 31—23

AEOLIO CARMINE NOBILEM
— „faimos n cîntecul eolic"
CARMINA NON PRIUS AUDITA
— „cîntece neauzite încă"

Aspirația civică și cea intimă personală determină alegerea modelelor în primele trei cărți de *Ode*: de la Homer și Hesiod pînă la marele său contemporan, Vergilius, motive, citate, reminiscențe și aluzii, culese din întreaga literatură greacă și latină. Atenția lui se îndreaptă cu precădere spre lirica eolică a secolelor VII-VI, în care afla o anumită asemănare cu poziția poetului în Roma augustană. Se simțea atras mai ales de civismul militant al lui Alceu, angajat în luptele împotriva tiranului Pittacos, cel care izbutise pînă la urmă să pună capăt rivalităților civile printr-o politică de echilibru. „Cetățeanul lesbic" (I, 32, 5) cînta „asprimile mării, ale exilului și ale războiului" (II, 13, 27—28)... „luptele și izgonirea tiranilor" (v. 31—32). Dar cu toată dîrzenia lui, *ferox* (I, 32, 6), în răgazul încleștărilor el slăvea dragostea, vinul și muzele (I, 32, 6—12). Sapho revela adîncimile pasiunii, contemplarea frumuseții, bucuria apropierii intime, pe un fond feeric, de flori, miresme și lumini ale nopții. Fără spiritualizarea acesteia, Anacreon (jum. sec. VI) aduce în poezie moliciunea ioniană, recomandînd, într-o atmosferă hedonistă și frivolă, uitarea în vin și dragoste a grijilor pe care le aduc politica, războiul și avuția. Epoca elenistică, radicalizează individualismul și în sensul politic al monarhismului, și în cel privat, al autonomiei vieții personale. De fapt, atît în lirica clasică grecească a secolelor VII-VI, cît și în poezia elenistică, Horațiu găsea o dublă orientare tematică: o angajare liberă a individului-poet în luptele politice ale unei epoci în prefacere, împletită cu momente de destindere, și o atitudine panegirică, filomonarhică a poeților de la curțile elenistice, separată de o lirică personală, apolitică, de evadare din realitatea vieții publice.

În poezia romană a secolului I, atît în cea neoterică descinsă din alexandrinism, cît și în cea de proveniență epicureică (Lucretius) se observă însă o tendință specific romană în tratarea destinului individual. Și anume, efortul de recuperare a conștiinței morale ca sursă de energie istorică, o reabilitare a eroicului, ceea ce orientează „modernismul" epocii spre clasicism. Exemplul cel mai semnificativ în acest sens îl constituie poezia lui Catul. Refuzul neoteric și epicureic al politicului, abordat doar sub aspect satiric, și refugiul în pasiune sînt depășite pe plan exemplar, mitic. În poemul 64, iubirea ideală dintre zeița Thetis și muritorul Peleu, legalizată prin căsătorie, într-o epocă de aur întemeiată pe *pietas*, generează eroicul: Ahile întruchipînd virtutea războinică, reprezentativă și pentru tipul tradițional de erou roman, reactualizat în perioada conflictelor civile.

Pe această linie, elanul constructiv al lui Horațiu, operează un proces de raționalizare a lumii, de integrare a individului în societate și în istorie, condiționată de echilibrul moral interior. Destinatarii odelor sale sînt în general neliniștiții ultimelor încăierări politico-militare, personaje secundare, partizani ai triumvirilor, încă mînați de ambiții, alături de ceata prietenilor și ai convivilor, întristați sau exuberanți.

Pe plan tehnic, demersul social și ideologic al poetului decide modul de utilizare a surselor, constînd în temperarea atitudinilor extreme. Astfel, nu vom găsi la el nici profunzimea pasională a poetesei Sapho, dar nici superficialitatea anacreontică sau alexandrină, nici duritatea și degajarea curajului civic al unui Alceu sau Arhiloh, dar nici adulația elenistică a poetului de curte și, mai ales, nu aflăm tendința de a rupe viața publică de cea privată.

Sistemul tematic al odelor se încheagă într-o viziune unitară și cuprinzătoare, determinată tocmai de confruntarea dinamică dintre *negotium* și *otium*, fapt care ne duce în ultimă instanță la gradul de aderare sau de reținere față de ideologia și propaganda principatului, de angajare liberă a poetului-cetățean. Astfel, în odele civice și religioase, Horațiu susține și elogiază politica lui Augustus, îndeosebi pe cea externă, de pacificare a granițelor, menită să asigure liniștea interioară, iar în tradițiile religioase el vede un instrument al puterii imperiale a Romei:"

„Respectul zeilor ți-a dat domnia pe pămînt."

(III, 6, 5, trad. Olteanu — Costa)

Pe plan intern, poetul inițiază însă, în numele său, un program de redresare morală adresat tineretului, victimă și răscumpărător al păcatelor părintești care au ruinat statul. „Odele romane", primele șase din cartea a III-a, alcătuind, cum s-a spus, un *carmen de moribus*, ne înfă-

ţişcază acest proiect de refacere a istoriei, prin renaşterea eroului întemeiată pe dobîndirea libertăţii şi a forţei interioare. Străvechea idee de *virtus*, redimensionată spiritual, marchează etapele acestui proces. Limitarea epicureică a dorinţelor, cumpătarea vieţii materiale (III, 1) devine condiţia vitejiei războinice, peste care se suprapune curajul moral al morţii pentru patrie şi iniţiativa omului politic neinfluenţat de practica opiniilor vulgare (III, 2). Autonomia înţeleptului stoic „bărbatul drept şi hotărît în ţelul său" (III, 3, 1) întregeşte imaginea eroului destinat nemuririi, ipostază aplicabilă şi lui Augustus, alături de eroii mitologici civilizatori şi de Romulus. Şi politica externă a Romei este chemată a se călăuzi după principiul cumpătării. Horaţiu îşi imaginează o expansiune paşnică, făcută de dragul cunoaşterii şi al civilizaţiei. Virtutea este de esenţă raţională, *consilium*, „chibzuinţa" opusă forţei, *vis* e un dar al muzelor, atribut al omului politic şi al poetului (III, 4). Regulus, prototip de erou republican, întrunind trăsăturile virtuţilor din odele 2 şi 3, e propus ca un exemplu pentru viitoarele acţiuni istorice ale lui Augustus, condiţionîndu-i-se în acest fel nemurirea. El *va fi* socotit un *praesens divus*, „un zeu prielnic" în acţiune eroică, pămînteană, de salvare a demnităţii romane (III, 5). La sfîrşitul demonstraţiei, *virtus* devine sinonimă cu *pietas*, refacerea religioasă semnificînd ideea de ispăşire şi de purificare morală (III, 6). Tabloul mohorît al decăderii progresive, amintind de viziunea istorică a lui Sallustius, luminat o clipă de imaginea catoniană a „soldaţilor-ţărani" (v. 37-44) suna pentru contemporanii poetului ca un semnal de alarmă şi un imbold la acţiune.

Meditaţia asupra condiţiei umane din odele zise „morale" sau „filosofice" reprezintă un efort de depăşire a contingentului istoric, vădind în parte un anume scepticism faţă de sistemul de valori vehiculat de ideologia augustană, în parte dorinţa de a-l împlini ca spiritualitate autentică. Fuga timpului, *fugaces... labuntur anni*, „în goană se scurg anii" (II, 14, 1—2), „hîda" (I, 31, 19) şi „ameninţătoarea" (II, 14, 3) bătrîneţe şi, îndeosebi, moartea anulează strădaniile omeneşti şi ierarhia social-istorică, dar mai ales goana după false bunuri, după avuţie şi putere, aducătoare de nelinişte. „Grijile care te rod" (II, 11, 18), chiar cele politice, *civiles* (III, 8, 17, I, 26), „teama şi dorinţa meschină" (II, 16, 15), nesaţietatea, „foamea de mai mult" (III, 16, 18), toate „nenorocitele tulburări ale minţii" (II, 16, 10—11) se cer înlăturate printr-o filosofie a moderaţiei şi o fructificare a prezentului. Concepută de Horaţiu încă din epoca satirelor, şi sub aspect negativ, de limitare a poftelor care trec dincolo, *ultra*, dar şi ca o împlinire a celor nerealizate, rămase dincoace, *citra*, de linia normalului şi a necesarului, măsura, *modus*, îşi află cîmpul predilect în sfera vieţii private, în idealul de *otium* repre-

zentat de odele așa-numite „ușoare", erotice și bahice. Atmosfera de petrecere însoțește meditația și o realizează la nivel estetic. Horațiu întocmește o ambianță în care vinul și dragostea se consumă orînduite după legile frumosului. Mediul este blajin, ferit de asprimile naturii, învăluit în tihna arcadică a veacului de aur din *Bucolicele* lui Vergilius (I,17, III, 29, 21—24). Frumusețea femeilor, descendente înnobilate ale curtezanelor plautine, e neagresivă, stilizată în iradieri care topesc desenul portretistic, ori sugerate de un singur gest. Chipul „sprințarei" Glycera „care strălucește mai limpede ca o marmoră de Paros" devine „prea primejdios la privit" (I,19, 5—8), „umărul alb" al Chloridei „lucește ca luna pe mare în noaptea senină" (II,5, 18—20), Lalage „surîde și vorbește dulce" (I,22, 23—24). Cîntecul poetic nelipsit transformă uneori petrecerea într-o întîlnire de cenaclu neoteric, amintind întrucîtva de poemul 62 și, respectiv, 50 al lui Catul (la Horațiu III, 9 și 28), în care dialogul afectiv îmbracă haina întrecerii literare. Simplitatea este norma de bază a unor astfel de scene. În numele ei, poetul desfide „fastul persan" (I, 38), condamnă categoric vulgaritatea și violența în dragoste și la chef[1], dar și nerealizarea sau nepriceperea[2] *(ultra* și *citra)*, prea-multul și prea-puținul. Disciplina petrecerii presupune un efort moral autoeducativ de „făurire" a unei stări sufletești de echilibru prin concentrarea asupra prezentului: „ia aminte de-ți orînduiește cumpănit clipa de față", *quod adest memento componere aequus* (III, 29, 32—33). Stăpînirea de sine, *potens sui,* realizată cu fiecare zi, *in diem,* împlinește, de-a lungul întregii existențe „cugetul împăcat", *aequam... mentem... temperatam* (II,3, 1—4) între succese și eșecuri. Faimosul *carpe diem* ne apare astfel ca un exercițiu mereu actual al conștiinței, pornit din convingerea zădărniciei, înseninat de un hedonism estetic, permanentizat apoi într-o normă de conduită care-și caută drumul spre valori superioare. De la plăcerea epicureică momentană, „în mișcare", bazată pe satisfacerea unor dorințe din categoria a doua, „naturale dar nenecesare", Horațiu tinde spre plăcerea „stabilă", vecină și cu independența înțeleptului stoic: „mă înfășor în propria-mi virtute" (III, 29, 55).

Seninătatea dobîndită în concentrarea clipei (II, 16, 25), creează o disponibilitate sufletească în stare să abordeze valorile social-istorice de care inițial și aparent se îndepărtase. *Otium*-ul lui Horațiu este adesea o formă de participare personală la bucuriile colective (I,37, III, 14; 28). Această atitudine este caracteristică dealtfel și elegiei romane contem-

[1] I, 13; 17; 18; 27.
[2] I, 8; 18; 23; 27; II, 4; III, 12; 19.

porane. Izolarea în pasiune reprezintă și o evadare din sfera politicului dar și un mod de a elogia binefacerile regimului, care asigură desfășurarea nestingherită a vieții intime[1].

„Amor e zeul păcii, să slăvim Pacea, noi cei îndrăgostiți"
Pacis Amor deus est: Pacem veneramur amantes.

(Propertiu, III, 5, 1)

Viziunea poetică a odelor comportă o metaforă-cadru, o imagine arhetipală „sărbătoarea", reflexul artistic al tradiției republicane activate de propaganda augustană cît și al strălucirii Romei imperiale și al aspirației către ideal, către perfecționare istorică, specifică vremii. Forma cea mai adecvată și mai spectaculoasă a acestei tendințe este atmosfera religioasă și transferul în mit. Există un mit al epocii în utopia „veacului de aur", epoca lui Saturn, un mit al suveranului în elementele cultului imperial și un mit al modului de viață ideală plasat în mediul bucolic și rustic. Opera lui Vergilius e străbătută de proiecția mitică a istoriei romane. Tibul nutrește un soi de superstiție poetică a divinităților protectoare care îi împresoară iubirea și patronează cele patru popasuri civice (I,7; 10; II, 1; 5). Properțiu își anunță cartea „elegiilor romane" (a IV-a), proclamînd solemn:

„Cînta-voi ceremoniile și zilele sacre și numele străvechi ale locurilor"
Sacra diesque canam et cognomina prisca locorum (IV, 1,69).

Ovidiu compune o operă intitulată chiar *Fasti*, un calendar versificat al sărbătorilor în care sînt inserate și cele ale familiei imperiale.

Pentru Horațiu, sărbătoarea înseamnă *pax augusta*, trăită în siguranța vieții individului:

„Această zi, adevărată sărbătoare pentru mine, îmi va alunga grijile cele negre: n-am să mă mai tem nici de răzvrătire, nici că voi pieri de moarte năpraznică, atîta vreme cît Cezar stăpînește pămîntul." (III, 14, 13—16).

Epicureu, poetul nostru era un „închinător al zeilor, zgîrcit și nestatornic" (I, 34, 1), dar conștiința unei poziții privilegiate prin rectitudine morală și talent îl face să afirme: „zeii mă iubesc, zeilor le place pietatea și muza mea" (I, 17, 13—14). Retractarea necredinței din oda I, 34 prefațează într-un fel recunoașterea puterii suverane stăpîne pe destinul individual și recurgerea la simbolurile divinităților pentru glorificarea lui Augustus. Știm că acesta interzisese practicarea cultului său în timpul vieții, atît la Roma cît și în Italia, dar că în Orient acesta a fost

[1] Cf. Tibul I, 10, 29—32. Propertiu, III, 4.

admis într-anumite limite începînd din anul 29, iar în Occident din anul 25. Poeţii, anticipînd fenomenul religios şi prinzînd ecourile propagandei cercurilor interesate, îl omagiază adesea în forme rituale[1].

Horaţiu preia din agitaţia creată în jurul divinizării, mai activă în anii de incertitudine a legalităţii puterii lui Augustus (30—28)[2] motivul apoteozei, zeificarea după moarte pentru merite eroice, variantă tradiţională legată de legenda lui Romulus, exploatată la vremea lui de Ennius şi susţinută teoretic de doctrina lui Euhemerus[3]. Comparat cu Hercule (III, 14), erou de tip popular, biruitor al forţelor monstruoase, Augustus „va bea" nectar aşezat între Pollux şi Hercule (III, 3, 9—12), modele ale înţeleptului neclintit nici de violenţa politică, nici de cea a naturii (v. 2—8). Calitatea de „răzbunător al lui Cezar" (I, 2,44), prin care Octavian intrase în istorie, este atribuită întruchipării pămîntene a lui Mercurius, învestit cu onoruri dar şi cu sarcini istorice (I, 2,41—52). Imaginea e mai îndrăzneaţă decît cea a lui Vergilius care ni-l înfăţişează pe Cezar deschizîndu-şi drum spre Olimp prin faptele sale (*Georgice*, IV, 560—562), ori pus să-şi aleagă viitoarea ipostază divină, între care şi cea terestră, de ocrotitor al roadelor şi al naturii (*Georgice*, I, 24—39).

Şi viaţa de *otium* beneficiază de aureola mitică a zeilor, mesageri poetici ai stărilor afective sau morale, creînd un fel de religie privată şi profană, manifestată frecvent în cadrul ritual al sacrificiului.

La nivel tehnic, expresia „sărbătorii" este „cîntecul", *carmen*, „oda". Pornind de la reuşita lui Horaţiu, modernii o consideră prototip al liricii şi izvor al celorlalte genuri poetice[4]. Într-adevăr, oda horaţiană realizează o anumită esenţializare a experienţei interioare şi a comunicării prin concentrarea asupra momentului interpretativ. Ea este imaginată a fi cîntată şi ascultată, durata debitării şi a receptării tind să coincidă cu cea a inspiraţiei. Aceasta derivă din caracterul general — parenetic[5] al odelor lui Horaţiu. Persuasiunea, îndemnul la acţiune sau la respingerea negativului le apropie de maniera oratorului[6] sau de cea a incan-

[1] Vergilius, cel dintîi, pe cît se pare, în *Bucolice* (I, 7—8; 42—43 şi în prologul alegoric al *Georgicei* a III-a.

[2] Italo Lana, *Orazio e l'ideologia del principato*, ed. a III-a, Torino, 1963, p. 85.

[3] Euhemerus (cca. 300 î.e.n.) în *Istoria sacră*, tradusă de Ennius arăta originea cultului lui Zeus, instituit de el însuşi pe baza meritelor de erou civilizator, precum şi din raţiuni politice, pentru a-şi asigura prestigiul puterii.

[4] Cf. Irene Behrens. *Die Lehre von der Einteillung der Dichtkunst*, Halle/Saale, 1940, pp. 184—196.

[5] Richard Reitzenstein, *Horaz als Dichter*, în *Aufsätze zu Horaz*, Darmstadt, 1963, p. 57 (26—27).

[6] Id. *Eine neue Auffassung der Horazischen Ode*, *ibid.*, p. 73 (232).

tației populare, care „leagă" voința pacientului în chiar timpul rostirii. Un tezaur variat de forme și procedee subliniază prezența cîntecului: cele propriu-zise, imnuri, rugăciuni și profeții, serenada, momentul muzical al odelor ușoare, diverse moduri de adresare, apostrofa și interogația, blestemul sau sfatul, urarea de bună călătorie, invitația, apoi utilizarea unor motive muzicale, instrumente, divinități ale poeziei, în sfîrșit, limbajul tehnic cu sinonimia „cîntecului", *canere, cantare, celebrare, laudare, dicere memorare, referre, modulare.*

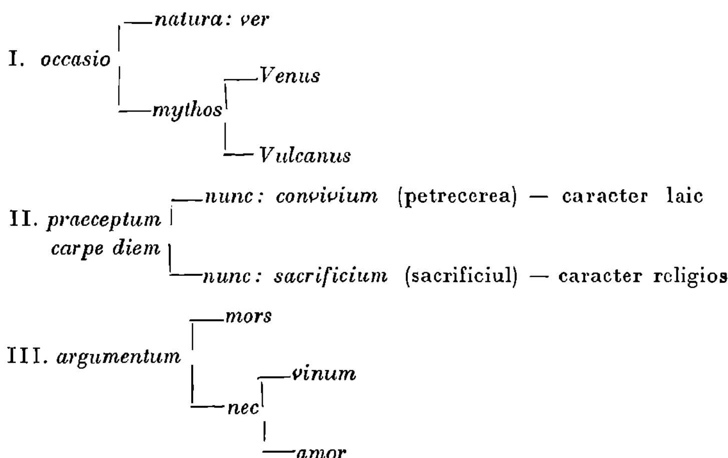
Unitatea muzical-ritmică este strofa de patru versuri[1] de două sau trei mărimi diferite, de origine populară, părăsită de poezia greacă după secolul al VI-lea[2], reactualizată și generalizată acum de Horațiu. Ca și în cazul distihului epodic, strofa tinde să se suprapună peste unitatea sintactică a frazei, versul putînd constitui și el o sintagmă unitară. Coincidența sau decalajul dintre sintaxă și metrică[3] creează posibilitatea nuanțării nivelelor de adîncime ale structurii poetice. Caracterul unitar al strofelor din oda II, 19, în ciuda inspirației dionisiace, vrea să sublinieze ideea că autoritatea zeului asupra forțelor potrivnice, transferată asupra poetului prin inițiere exprimă capacitatea acestuia de a-și domina și dirija propria inspirație. În schimb, cele șapte fraze din oda III, 25, care nu coincid cu delimitarea versurilor denotă exaltarea dionisiacă a inspirației, elanul spre sublim în glorificarea lui Cezar. Treapta următoare din structura unei ode o constituie nivelul vizual imagistic, o serie de *exempla* **și** *argumenta* **ale demonstrației morale, o suită de tablouri organizate adesea în chip de „cortegiu", expresie stilistică a „sărbătorii", formă elaborată a „catalogului" alexandrin. Există și aici o varietate de tipuri: cortegiile propriu-zise de zei (de ex. I, 2; 12; 16; 19; 30; 35), diversitatea pasiunilor și a îndeletnicirilor omenești (I, 1, III, 1), seriile de** *exempla*, **argumente în demonstrația morală, enumerările geografice (I, 7; 21; 22; II, 6; 20), evocarea popoarelor de la granițele imperiului, împrejurările morții inevitabile (I, 28, II, 13; 14), acumularea bogățiilor respinse de poet (II, 18, III, 1; 16) ș.a. Cugetările generale** *sententiae*, **folosind un limbaj moral-psihologic și sfaturile,** *praecepta* **întregesc la nivel reflexiv arhitectura armonică a odelor, conferindu-le un aspect monumental.**

[1] Așa-numita *lex Meinekiana*, după numele editorului din anul 1834, constată divizibilitatea cu 4 a tuturor odelor, și a celor scrise în distih sau monostih, (cu excepția odei IV, 8 suspectă de interpolare).

[2] J. Perret, *Horace*, Paris, Hatier, 1959, pp. 94–95.

[3] Un studiu amănunțit și o clasificare a situațiilor formale și expresive la K. Büchner, în *Studien zur Römischen Literatur*, Wiesbaden, 1962, III, pp. 52–101: *Zur Form und Entwicklung der Horazischen Ode und zur Lex Meinekiana.*

Compoziția este dozată cu o desăvîrșită artă a echilibrului, structura unei piese îmbină principiul numeric ternar sau pe cel binar în distribuția părților. Spre exemplificare, notăm schematic structura odei I, 4, fără a insista asupra nuanțelor de detaliu. Se observă cele trei părți distincte, ocazia, sfatul și argumentul, sosirea primăverii, bucuria clipei și moartea, extremele avînd cîte opt versuri, partea mediană patru. În primele două părți raportul dintre fraze și versuri este echilibrat, în partea finală neliniștea morții frînge unitatea.

Sensul general al mișcării lirice rezultat din interferența ritmului muzical-metric cu cel vizual-figurat și cu cel logic al meditației marchează un efort de înlăturare a răului, a șocurilor exterioare și de cucerire a seninătății, a libertății interioare, un drum de la πάθος **la** ἦθος[1]**, o chemare de la** *negotium* **la** *otium*, **de la pasionalitatea corupătoare,** *vitiosa cura* **(II, 16, 21—22) la echilibrul sufletului** *laetus in praesens* **(v. 25).**

Născute sub semnul năzuințelor colective de refacere istorică, dar și de renunțare la ambițiile politice în fața progreselor monarhiei și de aspirație la împăcare și liniște, în *Ode* **personalitatea biografică a poetului se șterge redimensionîndu-se pe linia conștiinței civice și artistice. Accentul se deplasează spre destinatar și, dincolo de acesta, spre reflecția**

[1] Fr. Klingner, Analiza odei I, 17 în *Studien zur Griechischen und Römischen Literatur*, Zürich, Stuttgart, 1964, p. 418 și în art. *Ohnmacht und Macht des Musischen Menschen*, p. 333.

general-umană. Asistăm la un proces de depersonalizare și de obiectivare, de depășire a ocazionalului și a individualului, vizibil în desfășurarea odelor. Urarea de bună călătorie făcută corăbiei lui Vergilius și grija poetului pentru prietenul său se transformă într-un blestem la adresa primului navigator și apoi într-o condamnare a civilizației umane, ca o impietate împotriva naturii, stîrnind mînia zeilor (I, 3). Oda II, 13 începe cu un incident biografic, primejdia morții prin căderea unui arbore, se continuă cu o meditație asupra condiției umane în fața morții neprevăzute și sfîrșește cu o evocare a infernului transformată într-un elogiu al poeziei lui Alceu și Sapho. Avem deci progresia: omul, poetul, poezia. Există și procedeul invers, al confidenței biografice plasată de obicei la sfîrșitul odelor, un topos al eului, scurtă profesiune de credință asupra modului de viață sau al poeziei, prin care Horațiu se singularizează în mod exemplar față de practica vulgară. Ieșirea din sine sub impulsul entuziasmului bahic pentru a eterniza slava lui Cezar (III, 25) marchează, în chip simbolic, asumarea unei funcții în construcția colectivă, ceea ce duce la o sporită conștiință a forțelor creatoare, „o elementară bucurie de sine însuși"[1]. Despărțirea de gloată (I, 1, 30—32, III, 1, 1) nu are o semnificație socială, ci una calitativ-spirituală. O viață contemplativă militantă, patronată de muze și de divinitățile poeziei îi conferă imunitate față de natura sălbatică, (I, 22, III, 4, 29—36), de primejdii (III, 4, 25—28; II, 7, 13—14) și de șocul grijilor (I, 26).

Personalitatea poetică se adaugă la miturile vremii. La „sărbătoarea" istoriei Horațiu oficiază ca un „preot al muzelor", *sacerdos Musarum* **(III, 3, 3).**

III. 23—20

CONSILIUM PROPRIUM
— „sfatul propriu"
LIBER AMICUS
— „prietenul sincer"

În evoluția spirituală a lui Horațiu, scrutarea interiorului a fost ținută în loc de căutarea identității sociale și civile. În plus, în *Ode*, **reținerea emotivă și deplasarea spre meditație dă poeziei sale o anumită răceală, pe drept incriminată de moderni.**

Prima carte de Epistole **reprezintă o revenire la biograficul autentic, devenit exemplar prin dimensiunea lui general-umană. Poetul încearcă un fel de „reabilitare" a partenerilor de dialog, a destinatarilor săi,**

[1] Fr. Klingner, *Horaz*, în *Römische Geisteswelt*, ed. a IV-a, Hamburg și München, 1961, p. 330.

propunîndu-se pe sine drept cîmp al experienței. Cadrul epistolar comportă tocmai această dublă deschidere lirică, spre ἦθος-ul scriitorului și spre „concordanța" (πρέπον) cu interlocutorul[1], o angajare liberă și directă a relațiilor interpersonale, *amicitia*, bazată pe *libertas* și *simplicitas* (sinceritate).

Considerîndu-și împlinită oarecum misiunea civică și poetică așa cum rezultă din epilogul primei culegeri de *Ode* (III, 30), calificîndu-și, cu prejudecata romanului, versurile drept „nimicuri" (I, 1, 10) — se gîndea poate în mod special la odele „ușoare" — Horațiu se retrage din activitatea de pînă acum, pornit în căutarea unei spiritualități superioare pe care o află în filosofie. Această dispoziție se explică, între altele, și prin melancolia unei bătrîneți timpurii (I, 7, 25—28; 14, 32—36) dar și datorită unui moment delicat, de tensiune în relațiile cu protectorii săi. Mecena devenise susceptibil, temător de moarte (*Ode*, II, 17) și de singurătate și dorea să-l aibă mereu în preajmă. La o astfel de solicitare răspunde refuzul destul de aspru al poetului, care se declară gata să-i restituie toate avantajele primite (I, 7). Pe de altă parte și Augustus, devenind „foarte ocupat" și „bolnav", îl ceruse de la Mecena pentru a și-l face secretar pentru corespondența particulară (Suetonius, *Vita Horati*, 20). Horațiu îl refuzase și pe el invocînd același motiv, al sănătății. Fără să putem stabili ordinea celor două solicitări, ele cad desigur în aceeași perioadă[2], astfel că reținerea poetului față de un personaj putea servi drept argument și pentru respingerea celuilalt. Refuzîndu-i pe amîndoi, Horațiu s-a sustras unei aserviri clientelare dificile, le-a cruțat eventuala animozitate în zelul lor de a obține tovărășia poetului, dar mai ales le-a păstrat stima și prietenia, așa cum rezultă din mărturiile directe ale lui Suetonius (*Vita Horati*, 20—30) și din operele ultimei perioade de creație.

Poetul ni se înfățișează ca străbătînd un soi de criză a conștiinței, o instabilitate a dorințelor contradictorii în modul său de viață, oscilînd între cumpătare și lux (I, 15, 42—46), între morala virtuții stoice și hedonismul lui Aristipp (I, 1, 16—19) rebel la orice soluție de îndrep-

[1] Pentru teoria epistolei ca formă literară se pot consulta articolele *Brief*, *Epistolographie*, *Epistulae* din Pauly-Wissowa *Real-Enciclopädie*, capitolul *Qu'est-ce qu'une Epître* din monografia citată a lui Perret și, ca izvor antic, capitolul *Despre stilul epistolar* din *Tratatul despre stil* al lui Demetrios, trad. C.I. Balmuș, Iași, 1943.

[2] Avem cîteva repere pentru datarea cererii lui Augustus. Intețirea ocupațiilor a avut loc în anul 23, cînd i se extind imputernicirile. În același timp cade și boala gravă de ficat, pe care Suetonius o fixează „după supunerea Cantabriei" (*Augustus*, 81), ceea ce ar pleda pentru anul 24, sau 20, cînd Agrippa potolește o nouă revoltă a acestei populații.

tare: „Nu vreau s-ascult de nimic, nici să-nvăț ce mi-ar aduce alinare" (I, 8, 8), nestatornic ca vîntul, *ventosus* (I, 8, 12).

Așadar o stare de conștiință primară, un fel de haos sufletesc nesupus încă de frînele educației, o libertate anarhică constituită din refuzul normelor, refuzul sociabilității (I, 8, 3—12), și refuzul doctrinei „nesilit să jur pe vorbele niciunui dascăl" (I, 1, 14). Exagerînd, desigur, poetul își construiește în mod deliberat o stare de ingenuitate deschisă oricăror experiențe, o energie nedirijată, dar în ultimă instanță constructivă: „năzuiesc și promit lucruri multe și frumoase" (I, 8, 3). De aici aspirația către un ideal de perfecțiune învecinat cu viziunea stoică, prin care Horațiu depășește morala defensivă a *Satirelor.* Scopul vieții este fericirea, care poate fi atinsă de „omul drept și înțelept", *vir bonus et sapiens* (I, 16, 20; 73), orientat spre valori suverane, adevărul și binele, *quid verum atque decens* (I, 1, 11), identice cu virtutea, *virtus.* Aceasta nu se mai limitează la evitarea răului ca în *Satire*, „fuga de viciu e doar începutul înțelepciunii" (I, 1, 41), la o purtare corectă, după opinia comună, despre un *vir bonus* (I, 16, 40—51), determinată de frica de pedeapsă:

„Cei buni urăsc păcatul de dragul virtuții"
Oderunt peccare boni virtutis amore (I, 16, 52).

Poetul se angajează cu toate resursele pe această cale, cu un efort de concentrare asupra lui însuși, *omnis in hoc sum* (I, 1, 11) de descoperirea esenței umane în propria experiență dar și de investigație exterioară, socială. Rezultatele autoeducației servesc drept model pentru educarea celorlalți și reciproc, intervenția moralistului în viața semenilor îl ajută la autoperfecționare. Aceasta pentru că inconstanța poetului e comună cu cea a epocii (I, 1, 70—93) și o parte din destinatarii *Epistolelor* trec prin situații asemănătoare cu a sa. Astfel, melancolicul Tibul e văzut „între speranță și îngrijorare, între teamă și mînie" (I, 4, 12), Bullatius, cuprins de neliniștea călătoriilor (I, 12), vechilul fermei sale tînjește după viața de la oraș, după ce, altădată, la Roma, dorea să vină la țară (I, 14), Iccius e frămîntat de griji materiale dar și de probleme științifice (I, 12). Cu deosebită autoritate se afirmă înrîurirea poetului asupra celor tineri. Semnificative în acest sens sînt epistolele 17 și 18 adresate lui Scaeva și, respectiv, lui Lollius. Amintirea începuturilor de drum cît și recenta experiență cu Augustus și Mecena îl determină să compună un fel de manual al bunului client, în care condamnă și slugărnicia parazitului *scurra* și „grosolănia rustică" *asperitas agrestis*, recomandînd efortul de adaptare și calitatea de *amicus*, ca pe o altă față a virtuții (I, 18, 1—9).

Dealtfel, turul de orizont pe care-l întreprinde poetul în relațiile cu destinatarii (egali, inferiori și superiori) epuizează într-un fel disponibi-

lităţile şi limitele libertăţii în societatea romană. Acceptarea ierarhiei consacrate de ordinea existentă devine condiţia unui *otium* — intelectual activ, drept prim mijloc de perfecţionare interioară:

„Între toate vei citi şi consulta pe învăţaţi“ (I, 18, 96).

„De nu vei cere cartea şi făclia înainte de a se lumina de ziuă, de nu te vei dedica studiilor şi faptelor demne, invidia sau pasiunea te vor ţine treaz, chinuindu-te“ (I, 2, 34—37).

Metoda decisivă o constituie „traiul în conformitate cu natura“, *vivere naturae convenienter* (I, 10, 12), concept ce întruneşte o triplă semnificaţie în *Epistolele* lui Horaţiu: natura exterioară, mediul rustic, condiţionează sensul epicureic, conformarea dorinţelor la trebuinţele naturale, treaptă prin care se poate atinge esenţa raţională a naturii umane, promovată de stoici. Conştiinţa morală devine un criteriu de judecată valorică independentă de „falsa onoare“ sau „defăimarea mincinoasă“ acordată de opinia publică (I, 16, 18—40).

Încrederea în sine, luciditatea şi forţa constructivă a personalităţii umane este rezultatul libertăţii astfel dobîndite: „Echilibrul sufletesc singur mi-l voi făuri“ (I, 18, 112). „Eu însumi pe mine — *ego me ipse* — mă voi călăuzi şi mă voi întări cu aceste elemente (I, 1, 27) (învăţăturile filosofice şi disciplina educativă).

Pe plan artistic, iniţiativa personalităţii creatoare postulează originalitatea împotriva imitatorilor (I, 19):

„Cine va avea încredere în forţele sale va fi căpetenia roiului“ (v. 22—23)

Între poza utopică a înţeleptului stoic „rege al regilor şi mai cu seamă sănătos (la minte) dacă... n-are guturai!“ (I, 1, 107—108) şi caricaturile unui *urbanus scurra*, „parazit bufon“ (Maenius I, 15, Mena I, 7 şi prototipurile vulgare ale clientului din I, 17 şi 18), *Epistolele* ne oferă imaginea tandră şi autoritară a unui Horaţiu *vir bonus* şi *liber amicus*, cuceritor prin sinceritate şi spirit de răspundere faţă de opera educativă a omului.

IV. ccá. 19—13

ROMANAE FIDICEN LYRAE
— „Cîntăreţul lirei romane“
OPEROSA PARVUS CARMINA FINGO
— „Modest, plăsmuiesc cîntece îndelung migălite“

Pacea rustică şi refugiul în conştiinţă nu-i risipiseră încă poetului toate pricinile de îngrijorare. Contestat de adepţii lecturilor publice care, de-abia înfiinţate, cunoşteau, pe cît se pare, o vogă deosebită,

precum și de critica profesionistă a gramaticilor arhaizanți (*Epist. I*, 19, 35—49), insuficient proteguit de elita augustană, Horațiu se afla, pe de altă parte, în situația de a fi mereu solicitat. Veleitățile unei societăți aflate, cum am văzut, în plină expansiune a personalității și care descoperise de puțină vreme deliciile omagiului literar, pretindeau să fie onorate mai cu seamă de marile talente[1]. Epistola II, 2, către Florus, scrisă în această perioadă (cca. 19—18) înșiruie nemulțumirile poetului față de mediul literar și deruta în fața divergenței de gusturi și opinii ale solicitanților:

„Ce le servesc? Ce nu? Căci felul respins de tine altu-l cere
Tot ce poftești, desigur, pare greţos și acru celorlalți."

(v. 63—64, trad. I. Acsan)

În anii primelor *Epistole* și principatul străbătuse o perioadă tulbure limpezită acum de pacificarea orientului și de legislația morală a lui Augustus. *Serbările seculare* din anul 17 consemnează un bilanț istoric al Romei, pe care poetul este chemat să-l consacre prin glasul muzelor, continuat apoi de cartea a IV-a de *Ode*. Metafora luminii aureolează simbolic lirica triumfală a acestei perioade[2].

Carmen saeculare este expresia colectivă a patriotismului roman, împlinit în politica și ideologia principatului și glorificat de pietatea și fala ceremonialului religios. Ca viziune și structură e un poem pe care l-am putea numi al „solidarității", avînd drept centru Roma, loc privilegiat de întîlnire a zeilor și a oamenilor în istoric. Poetul tinde să armonizeze diferitele straturi și etape ale religiei romane potrivit cu exigențele ideologiei politice. Invocate în prima strofă, la jumătatea (v. 33—36) și în finalul poemului (v. 61—72), divinitățile noi, palatine, Apollo și Diana, dețin întîietatea. Zeitățile capitoline (nenominalizate) răspund favorabil la jertfa lui Augustus „ilustrul sînge al lui Anchise și al Venerei" (v. 50), pentru rezultatele rodnice ale păcii (v. 51—60). Adresarea generală către „zei", *di*, folosită anaforic (v. 45—46), subliniază deplinul lor acord în a proteja „neamul lui Romulus" văzut și el în unitatea generațiilor (v. 5—8). În strofa ultimă Iupiter și toți zeii (v. 73) încuviințează acțiunea lui Apollo și a Dianei. La aceștia se adaugă vechile divinități ale nașterii și rodniciei (v. 13—16; 29—32), precum și ultima generație, personificări ale redresării morale întregind astfel cortegiul divin ale unor forțe vitale, unanime întru susținerea Romei (v. 57—60).

[1] Intensificarea relațiilor interpersonale, răspîndirea formelor publice de viață literară, biblioteci, cenacluri, lecturi, cît și necesitățile propagandei politice favorizează dezvoltarea literaturii cu dedicație, practicată în mod special de poezia ocazională a neotericilor dar extinsă la mai toate celelalte genuri și specii.

[2] Cf. *Carmen saeculare*, v. 2; 5—8; 35—36; 61. *Ode*, IV, 2, 46—47; 3, 2; 4, 39—41; 14, 5—6.

Perspectiva timpului încheagă de asemenea imaginea trăiniciei romane în consonanța ritmului istoric. Destinele prezise de Parce fixate în perioadele seculare și împlinite în momentul principatului sînt chemate a se perpetua:

„pînă-n alte veacuri, mereu mai bune".

(v.67, trad. T. Naum)

Această eternizare a Romei pe fundalul viitorului nu este străină de viziunea *Eneidei* lui Vergilius, de curînd publicată.

În sfîrșit, sinteza surselor și efortul de unificare stilistică în muzicalitatea strofei safice reflectă și pe plan artistic ideea concordanței care stă la baza poemului. Profeții sibiline, acte oficiale, formule și momente rituale, legendă mitologică, istorie și politică romană sînt stilizate în formula tripartită a imnului, cu observația că și aici, partea de *laudatio*, de glorificare a zeilor însoțită de elemente epice, este redusă, accentul căzînd pe aspectul practic al rugăciunii, *preces*, care vizează permanentizarea rezultatelor istorice dobîndite. Neconformîndu-se nici canonului ritual, nici convenției literare, Horațiu face operă originală, ceea ce a dus la ipoteza că poemul său a fost executat în afara ceremoniei obligatorii propriu zise, ca un *carmen horatianum*[1].

Scrisă la cererea expresă a lui Augustus (Suetonius, *Vita Horati*, 41—43), *Cartea a IV-a de ode* crește din proaspătul orgoliu al poetului „național" căruia i se oferea și un binevenit prilej de compensare a refuzului de a intra în slujba personală a principelui. O angajare categorică însă, panegirică, i-ar fi stînjenit odată mai mult spiritul de independență la care ținea atît. De aceea poziția poetului stă și acum sub semnul ambiguității: între acceptare și refuz, omagiul condiționat și motivat obiectiv. Primele două ode semnalează, în chip de prolog, această stare de spirit.

Cea dintîi începe cu o respingere a *otium*-ului pe temă erotică:

„Cruntă maică a plăcerii nu mai căuta-n zadar
Să mă-njugi din nou acuma la prea dulcele tău car,"

(v. 5—6, trad. D.C. Ollanescu)

dar se transformă în final într-o revenire tiranică a pasiunii. Oda a II-a, deplasînd discuția ideologică pe tărîmul artei, conține refuzul de a-l cînta pe Cezar în maniera lui Pindar, urmat de transferul sarcinii asupra lui Iullus Antonius, ca poet epic, pentru ca în încheiere să adauge și Horațiu o mostră lirică proprie, de aderare la entuziasmul colectiv

[1] Teivas Oksala, *Religion und Mythologie bei Horaz*, Helsinki, 1973 p. 36 și nota 1.

pentru întoarcerea lui Augustus. Cert este faptul că în această carte, unde respinge programatic modelul pindaric, poetul utilizează, chiar cu o anumită ostentaţie, în mai mare măsură decît o făcuse în prima culegere[1], arsenalul de mijloace ale poetului teban şi aceasta tocmai în odele civice. Executarea comenzii politice şi conformarea ideologică se cerea compensată de libertatea artistică. De aici dezlănţuirea expresivă de baroc alexandrin a detaliilor (amintind de momentul *Epodelor*) unită cu grandoarea adesea tragică a mitului, a istoriei şi a naturii. Fastul decorului dilată simbolic nucleul ideologic explicit, formulat cu o anumită decenţă şi reţinere. Prelungind viziunea din *carmen saeculare*, accentul cade pe Roma şi istoria ei, faţă de care poetul vorbeşte în numele sentimentelor colective, evitînd o detaşare prea acuzată a personalităţilor şi implicit a propriei angajări. Astfel, Augustus ne apare mai ales ca un erou civil „sprijin viu al Italiei şi al Romei suverane“ (14, 43—44) care, în condiţiile păcii instaurate a depăşit ipostaza epicului, el este „prea bunul ocrotitor al neamului lui Romulus“ (5, 1—2), „paznic a istoriei“ (15, 17), „bunul călăuzitor“ (5, 37), slăvit de „toată cetatea“ (2, 51), „patria îl doreşte pe Cezar“ (5, 16).

Interesante sînt nuanţările lui Horaţiu în susţinerea ideii dinastice, actuală în acea vreme. Poetul imaginează o repartiţie echilibrată a forţelor monarhice în care meritele personale nu devin exclusive. Victoria militară a lui Tiberius împotriva reţilor aparţine şi lui Augustus, care a creat condiţiile istorice ale puterii (14, 33 şi urm.). Cea a lui Drusus împotriva vindelicilor se datorează virtuţii ereditare, idee pindarică[2], amplificată de Horaţiu prin factorul decisiv al educaţiei, *doctrina*, primită de cei doi tineri în casa lui Augustus (4, 25—34).

Dar, pe de altă parte, forţa eroică a acestora este şi produsul istoric al „dinastiei“ republicane, al gintei Claudiilor al căror străbun învingînd pe Hasdrubal la Metaurus (207 î.e.n.) a marcat o perioadă de ascensiune a puterii romane (v. 37—48).

În poezia de inspiraţie personală, temele *otium*-ului reiau parcă un ritual obişnuit dar, şi aici, Horaţiu, emulîndu-se cu sine însuşi, strecoară umbrele melancolice ale vîrstei care aduc în convenţia literară un fior inedit. Astfel, dintr-un eros epuizat se iscă pe neaşteptate o reverie de adolescent (IV, 1). Meditaţia asupra morţii în atmosfera primăverii din IV, 7 renunţă la momentul de *carpe diem* din oda I, 4. Nimicnicia individului uman în contrast cu ritmul statornic al anotimpurilor face ca

[1] Pentru influenţa lui Pindar asupra lui Horaţiu a se vedea: G. Pasquali, *Orazio lirico*, Firenze, 1920, p. 730—783 şi E. Harms, *Horaz in seinen Beziehungen zu Pindar*, Marburg, 1936.

[2] Pasquali, *op. cit.*, pp. 765—766.

moartea însăși să fie privită, nu ca pînă acum, din perspectiva vieții pe care o anulează, ci de dincolo de ea, ca fenomen ireversibil.

De la conștiința profesională a întîietății în lirică, *princeps, primus* (*Epist.*, I, 19, 21—34), afirmată de judecata singuratică a forului interior, personalitatea poetului se întregește acum prin dimensiunea social-istorică și orgoliul virtuozității artistice. Inițierea dionisiacă îi adusese revelația talentului și a entuziasmului civic. Cea apolinică, descinsă din calitatea zeului de ctitor al Romei, îl investește pe poet cu har, *spiritus*, artă, *ars*, și consacrare publică, *nomen* (6, 29—30), îndreptățindu-l să inițieze, la rîndul său, corul de odrasle nobile ale „cîntecului secular" (v. 31—40). Neutralizarea invidiei și recunoașterea unanimă de poet oficial al Romei fac din el un tip de erou mai presus de olimpionicii cîntați de Pindar și chiar de comandantul triumfător al istoriei romane (3, 1—9). Divinizarea eroilor istoriei datorită meritelor personale, *virtus* (III, 2, 21—22), este acordată acum de poezie:

„Pe bărbatul cel vrednic de laudă, Muza-l oprește să moară
Muza îi dă fericirea cerească" (8, 28—29).

Creator al nemuririi, poetul este el însuși pentru acest motiv un *Vates sacer* (9, 28).

MUNUS ET OFFICIUM NIL SCRIBENS IPSE DOCEBO
„Fără ca însumi să scriu am să-nvăț meșteșugul pe alții"
(*Arta poetică*, v. 306, trad. I. Marinescu)

Încununarea triumfală a liricului e însoțită în această perioadă și de autoritatea gravă a poetului didactic, critic, istoric și estetician al literaturii.

Epistola către Augustus, II, 1, cuprinde vederea cea mai largă din toată opera lui Horațiu asupra fenomenului literar latin, în perspectivă istorică și comparativă, o dare de seamă a generației literare augustane, în care se fixează, discret dar ferm, și locul poetului nostru.

Reluînd polemica anterioară cu partizanii vechii literaturi, *fautores veterum*, între care distingem pe cei vîrstnici, *patres* (v. 81), dascălii de școală *grammatici* numiți aici *critici* (v. 51) și publicul mai larg, *populus*, educat de aceștia, Horațiu formulează teza principală a epistolei, idealul de perfecțiune, al operelor „șlefuite", *emendata*, „frumoase", *pulchra*, „desăvîrșite", *exacta* (v. 71—72). Schimbarea gustului și dorința de innoire, *novitas* (v. 90), favorizată de „vînturile prielnice" ale păcii (v. 102) creaseră la greci o literatură de calitate. În condiții similare, după al II-lea război punic, literatura arhaică a romanilor n-a ajuns la aceleași rezultate, din cauza decalajului între îndelungatele deprinderi utilitare (v. 103—107) și accesul întîrziat la cultură, *serus* (v. 161),

între „izul înțepător" al „asprului vers saturnic" și „eleganța" Greciei (v. 157—159). Seducția culturii elenice și bucuria primelor reușite nesusținute de muncă (v. 165—167) au dus la superficialitatea și pervertirea gustului perpetuate pînă în contemporaneitatea poetului. În acest sens Horațiu critică diletantismul general al epocii:

„Pricepuți ori nu, de-a valma, noi tot scriem la poeme"...

(v. 117)

Un loc central în demonstrația sa îl ocupă însă problema teatrului. Învinuind pe vechii scriitori dramatici de neglijență artistică, poetul acuză și publicul contemporan pentru ignoranța și preferințele sale vulgare care au dus la decăderea formalistă a spectacolelor, la sufocarea textului în luxul aparatului scenic, de natură să descurajeze pe eventualul poet dramatic. Avem aici un răspuns polemic la adresa lui Augustus, care concepuse pare-se un program de restaurare a teatrului în scop propagandistic, pentru atragerea claselor medii, componentă a politicii sale sociale de echilibru[1].

În contrast deci și cu arhaizanții și cu simptomele decadente ale prezentului, Horațiu elogiază poezia destinată lecturii realizată de generația sa, reprezentată în chip exemplar de Vergilius și Varius, o literatură care îmbina exigențele perfecțiunii clasice cu pretențiile artistice și ideologice ale lui Augustus.

Poetul nostru se include în acest context cu conștiința devotamentului, dar și cu obișnuita afirmare a independenței sale. Pe lîngă faptul că miezul discuției conține, cum am văzut, o replică negativă la adresa *princeps*-ului Horațiu își încadrează această epistolă, scrisă la dorința lui Augustus (Suetonius, *Vita Horati*, 40—50), într-o *recusatio* plasată în chip de prolog și epilog. Contrastul și gradația între început și încheiere, un comentariu liric la demonstrația teoretică, vrea să spună: Fii mulțumit că poporul ăsta, lipsit cum e de gust în materie de artă, știe ce spune cînd te slăvește ca pe un zeu al istoriei[2]; altminteri, în locul tău, cîntat fiind de un poet (epic, ca mine!?) n-aș vrea s-ajung, cu el cu tot... hîrtie de împachetat tămîie, mirodenii și piper în ulița toscană!

[1] Italo Lana, *Orazio, Augusto e la questione del teatro latino*, în volumul citat, pp. 148–162.

[2] Elogiul lui Augustus, din versul 5–17, evocă, pe lîngă obișnuitele elemente ale divinizării eroice, și forma recentă a cultului imperial, adorarea *Geniului* său, alături de divinitățile domestice. Cf. IV, 5, 33–36; 15, 25–28.

Manifest al clasicismului latin, *Ars poetica* valorifică realismul tradiţiei aristotelice[1] cît şi exigenţa formală a epocii elenistice, puse în slujba unui ideal de armonie izvorît dintr-o artă raţională. Lectura acestui opuscul comportă trei nivele. Un cadru epistolar purtător al implicaţiilor social-istorice: una imediată, ocazională, răspunsul la solicitarea Pisonilor, cealaltă, de interes general, critica vieţii literare contemporane. Nivelul tehnic, preceptistic, provine din tradiţia tratatelor, τέναι, de „introducere" (εἰσαγογαί—*institutiones*) în diferite domenii de activitate[2] între care „poeticele" îşi aveau un loc bine stabilit. Dincolo de schema compoziţională-exterioară, oferită de acestea, Horaţiu trimite în permanenţă la un nivel conceptual, noţiunile de bază ale esteticii sale interferîndu-se şi fiind subiacente sfaturilor tehnice[3].

Punctul de pornire al demonstraţiei îl constituie satira viciilor colective ale Romei literare. Cusurul „naţional", atît al vechii generaţii cît şi al contemporanilor, fiind „vina apăsătoare a necunoaşterii meşteşugului" (v. 262), lipsa travaliului artistic calificat „truda şi răbdarea şlefuirii", *limae labor et mora* (v. 291). Diletantismul romanilor e o formă de parvenitism:

> **„Nu ştie versuri să facă, dar scrie! Ei, fie-i pe voie!**
> **Liber e, nobil de neam, mai ales că-i înscris cu venitul**
> **De cavaler şi-i lipsit de vreun viciu, de-o pată pe suflet."**
>
> (v. 382–384, trad. I. Marinescu)

Această mentalitate este rezultatul şi al unei educaţii deficitare, în spirit utilitarist, a copiilor din fragedă vîrstă, „rugina şi grija de bani" care le cuprinde sufletele (v. 325—332). Pe de altă parte, nesocotirea artei şi vanitatea succesului se bazează pe exagerarea factorului talent şi a libertăţii de invenţie. Horaţiu combate degenerarea iraţională a ambelor principii, încadrîndu-şi întreaga lucrare în trei tablouri satirice cu caracter simbolic: la început, monstrul închipuit de un pictor în numele „putinţei de a îndrăzni orice" (v. 10), sfidînd unitatea logică a naturii, imaginea poetului bărbos, plasată înaintea discuţiei despre resursele şi funcţia personalităţii creatoare (v. 295 şi urm.) afişîndu-şi

[1] Principala sursă a *Artei poetice* a fost scrierea gramaticului Neoptolem din Parion (sec. III î.e.n.), cunoscută prin critica adusă acestuia de epicureicul Filodem. În vila Pisonilor de la Herculanum s-a descoperit un papir cu resturile unei scrieri *Despre operele poetice*, editată de Chr. Iensen, Berlin, Weidmann, 1923.

[2] Ed. Norden, *Die Composition und Litteraturgattung der Horazischen Epistula ad Pisones*, Hermes, 1905, p. 508 şi urm.

[3] O interpretare în acest sens în art. lui Fr. Klingner, *Der Brief an die Pisonen*, în volumul citat, *Studien...*, p. 410–432.

prin mizeria fizică izolarea în propria inspiraţie şi portretul poetului nebun din final, în contrast cu demonstraţia pozitivă a operei, exclus din societate şi sortit pieirii.

Opoziţia dintre diletantism şi profesionalitate, între inspiraţie şi muncă, între libertate şi norme ne duce în ultimă instanţă la cea dintre „înţelept" şi „nebun" din doctrina stoică. Respinsă în *Satire*, antiteza este folosită aici în spirit polemic pentru a sublinia realismul aristotelic al conceptului de artă ca esenţă raţională[1]:

„Înţelepciunea *(sapere)* e principiul şi izvorul artei de a scrie cum trebuie" (v. 309).

Componentele teoretice şi practice ale acesteia sînt: „modelul vieţii şi al moravurilor" (v. 317), cunoaşterea îndatoririlor civile şi sociale (v. 312—316), educaţia filosofică (v. 310) şi cea literară la şcoala grecilor, modele de perfecţiune (v. 268—269; 323—324) şi mai ales studiul şi aplicaţia tehnică, transpiraţia şi îndelunga corectare a greşelilor.

Conceptul atotcuprinzător al esteticii clasice aflat şi la Horaţiu este *decorum* (gr. πρέπον), principiu de organizare al oricărei activităţi creatoare. El desemnează „concordanţa", *conveniens*, „potrivirea", *aptum*, particularului la general, a părţilor între ele şi în cadrul întregului, ideea de legitate însăşi a creaţiei, fundamentul teoretic al normelor tehnice. Realizarea lui înseamnă atingerea idealului clasic de armonie şi echilibru egal cu perfecţiunea:

„Un poem născut şi creat pentru a desfăta inimile, dacă a coborît puţin de pe culme *(summo)* se prăbuşeşte în adînc" (v. 377—378).

Pentru uşurarea lecturii şi înţelegerea discuţiei noastre, dăm această schemă a principalelor noţiuni din sistemul estetic al *Artei poetice:*

PRAECEPTA — DECORUM

POETUL	*natura (ingenium)* (înzestrarea)	— *ars (labor, studium)* (munca)	*recte scribere*
OPERA	*res* (conţinut)	— *verba* (expresie)	*laudabile carmen*
PUBLICUL (scopul şi efectul artei)	*utile (prodesse)* (utilul)	— *dulce (delectare)* (plăcutul)	*perfectum*

[1] „Arta (τέχνη) este o dispoziţie creatoare în acord cu raţiunea adevărată, iar lipsa de artă (ἀτεχνία) este o dispoziţie creatoare în conformitate cu o raţiune falsă" *(Etica Nicomahică,* VI, 4, 6).

Deşi e opera cea mai obiectivă a lui Horaţiu, atît prin calitatea sa de testament literar supus viitorimii, cît şi prin convenţia genului didactic, *Epistola către Pisoni* este impregnată de personalitatea poetului, sesizabilă ca o prezenţă dominantă în însuşi discursul literar. Refuzul ironic al calităţii de scriitor (v. 304—306) spre a detaşa imparţialitatea criticului e încărcat de fapt cu toată experienţa de o viaţă a creatorului.

Modalitatea lirică specifică a expresiei constă în ceea ce am putea numi o metodă de „personalizare" a categoriilor literare. Astfel, pe lîngă tonalitatea didactică obişnuită, realizată prin *sententiae* şi *praecepta,* elementele structurale ale operei printr-un soi de autonomie, care merge uneori pînă la personificare, sînt puse să-şi realizeze singure norma lor de existenţă. De exemplu, tragedia şi comedia cu subiectul, personajele şi formele lor de expresie ilustrînd ideea de conformare la canonul genului (v. 89—98). Mai frecvent, Horaţiu însuşi preia funcţiile elementelor cu care operează. El vorbeşte rînd pe rînd şi în numele poetului bun care respectă regulile artei cît şi al opusului său. O a doua postură constă în transferul operă — poet, însuşirile naraţiei de pildă sînt prezentate ca atitudini ale poetului epic (v. 148—152). În sfîrşit, el poate întruchipa şi publicul receptor, *ego et populus* (v. 153) înregistrînd efectele pozitive sau negative ale artei.

Fără a deţine patosul cunoaşterii din poemul lui Lucreţiu, ori elanul sentimentelor colective din *Georgicele* lui Vergilius, Horaţiu îşi afirmă convingerea în justeţea adevărului artistic, *rectum,* pentru care militează cu autoritatea responsabilă şi competentă a unui *vates doctus*.

USQUE EGO POSTERA CRESCAM LAUDE RECENS.
„Voi creşte pururi înnoit în lauda viitorimii".

Din Venusia natală, strajă credincioasă a Romei la hotarul a două aprige seminţii (*Sat.*, II, 1, 34—39) şi pînă la odihna din grădinile somptuoase ale Esquilinului, alături de Mecena, de la clocotul tineresc al inimii (*Ode,* I, 16, 22—24), pornit să cucerească lumea, apăsat de sărăcie (*Epist.*, II, 2, 49—51) şi pînă la orgoliul nemuririi, viaţa poetului se desfăşoară sub semnul „libertăţii mai preţioasă ca metalele" (*Epist.*, I, 10, 39—40), într-un efort de împlinire armonioasă a fiinţei umane în acord cu exteriorul şi cu sine.

Trecînd peste comoditatea şi rafinamentele unui mod de viaţă asigurat, dincolo de etapele biografice şi pozele literare, înţelepciunea, *sapientia,* şi prietenia, *amicitia,* închează imaginea exemplară a unui Horaţiu *vir bonus et sapiens.* Nucleul dinamic, de esenţă lirică al personalităţii

sale, l-a constituit grija și responsabilitatea față de sine, *amicus sibi*. Inițial produs al condiției sociale și al educației primite, această atitudine este supradimensionată filosofic în sensul unei porniri statornice spre autodepășire prin examenul de conștiință și cultivarea adevărului moral. E un *Horatius restitutus*, înnobilat prin dialogul cu lumea, redat sieși, creație umanizată a propriei sale opere.

„Iubirea de sine" φιλαυτία concepută de Aristotel ca valorificare în acțiune a părții raționale, a moralității din om[1] este dezvoltată de Horațiu în sensul sociabilității: *recte vivere* înseamnă modelarea interioară a comportamentului individual în vederea participării și a integrării în viața colectivă. Noțiunea de *rectum* (adj. *rectus*, adv. *recte*) are o latură practică de aplicare a măsurii în conformitate cu natura la împrejurările concrete ale vieții și alta ideală constînd în fermitate interioară și sancțiune valorică a conduitei. Un *decorum* acționînd în ambele sensuri, o adaptare în exterior la particularitatea circumstanțelor și o năzuință interioară către bunuri supreme; o tactică a compromisului și a adaptării dublată de dorința de înălțare. Recunoaștem aici pe de-a-ntregul pe Horațiu în sinceritatea slăbiciunilor și în demnitatea aspirațiilor sale, așa cum i-l recomandă tînărului Scaeva pe Aristipp:

„Năzuind mai sus, dar gata pururi la trebile prezente să fac față" (*Epist.*, I, 17, 24).

Această dublă mișcare spirituală se transferă într-un *ludus* care ține de arta actorului[2]. *Dissimulatio urbana* marchează pe plan artistic însuși sensul evoluției sociale a poetului *ex humili potens*, „din umil ajuns puternic" (*Ode*, III, 30, 13). E o constantă lirică a demnității divers colorate în fața solicitărilor: modalitate specifică a satirei în amestecul de glumă și serios, *ludus* și *gravitas* (σπουδογέλοιον), metodă a diatribei descinsă din ironia socratică), persiflare grațioasă a sentimentalismului în poezia erotică, adulația curteanului retrasă în elanul civic, suprapunere de omagiu și retractare, de angajare și refuz și atîtea alte fețe ale unui *urbanus* „ascunzîndu-și propria putere" *dissimulator opis propriae* (*Epist.*, I, 9, 9) — o dialectică a contrariilor în

[1] *Etica Nicomahică*, IX, 8. Ideea se găsește și la Cicero: autoeducația și autocontemplarea omului politic, model moral oferit spre imitare cetățenilor săi. *De republica*, II, 42.

Kajetan Gantar, în *La préhistoire d'Amicus sibi chez Horace*, Les études classiques, 3, 1976, pp. 209—221, arată originile platoniciene ale conceptului care de la Aristotel a ajuns la Horațiu probabil prin Antisthene.

[2] Cicero arată că bărbatul înțelept, *sapiens vir*, întocmai ca actorul, trebuie să-și adecveze sarcinile la capacități. În caz de nepotrivire, va face un efort de adaptare bazat pe „grijă, meditație și chibzuință". *De officiis*, I, 31, 114.

care masca nu ascunde cu totul chipul real, lăsîndu-le ambelor o șansă de credibilitate care invită cititorul la reflecție.

Astfel înarmat cu această bonomie autoritară și generoasă, Horațiu putea ieși surîzînd cu bunăvoință în întîmpinarea prietenilor. *Sic dulcis amicis occuram (Sat.,* **I, 4, 135—136). Amploarea și intensitatea prieteniei, devenită temă literară și concept filosofic, cuprinde în această vreme un vizibil substrat social-politic. Aristotel încercase, pe de o parte, să o pună mai presus de dreptate, virtutea socială și politică prin excelență, pe de altă parte, el se arată sceptic față de o egalitate spirituală ideală dintre indivizi** *(Etica Nicomahică,* **VIII, 1, 4; 7, 4—5). Cicero, recunoscînd superioritatea prieteniei sub aspectul profunzimii și al tăriei, o echivalează într-un fel cu** *iustitia,* **virtute suverană, dar adăugîndu-i acesteia umanitatea,** *liberalitas, benivolentia, beneficentia* **care țin de prietenie** *(De officiis,* **I, 14—17*)*. În** *De amicitia* **virtutea morală și cea politică tind să coincidă, Cicero condamnînd asocierile îndreptate împotriva statului (cap. 10, 12, 21). Horațiu acționează la nivelul relațiilor individuale. Calmarea și echilibrarea unor destine particulare era de natură să însănătoșească starea de spirit generală, întregind astfel programul de redresare a moravurilor inițiat în** *Odele romane.* **Poetul încearcă să acrediteze pe lîngă destinatarii săi tipul accesibil de înțelept popular, de om cuminte și chibzuit,** *vir bonus et prudens,* **care întrunește și zelul educativ al tatălui lui Horațiu, și cumpătarea și capacitatea de adaptare a rusticului Ofellus, „înțelept fără învățătură și cu o judecată simplă"** *(Sat.,* **II, 2, 3), și umorul sfătos al vecinului Cervius** *(Sat.,* **II, 6*)*[1]. Pe de altă parte, în relațiile cu Mecena, poetul nostru a tins către prietenia filosofică ideală bazată pe egalitate, despuiată de servituți, în care binefacerea și recunoștința trebuie rezolvate potrivit cu conduita unui** *vir bonus et sapiens (Epist.,* **I, 7*)*.**

Drumul spre acest ideal trece prin poezie, care împlinește chipul înțeleptului „prieten al Muzelor", *Musis amicus (Ode,* **I, 26, 1*)*, asigurîndu-i în cel mai înalt grad libertatea spirituală. Asocierea dintre calitatea vieții și maniera artistică se întemeiază pe filosofia măsurii și năzuința spre perfecțiune. După cum modestia condiției materiale,** *vita tenuis,* **e compensată de onestitatea morală și salvarea independenței[2], tot astfel modestia talentului,** *Musa tenuis,* **trimite la** *decorum* **adecvarea resurselor la materia artistică (*A.P.*, v. 38—41) și la concentrarea efortului creator,** *per plurimum laborem (Ode,* **IV, 2, 29—30),**

[1] *Sapere* și *sapiens* în cele mai multe contexte desemnează tocmai orientarea practică în situații date, după morala bunului simț.

[2] *Epode* 1, 31—34; *Ode,* II, 18, 9—14; III, 16; 29, 53—56.

„cu foarte multă trudă“, spre desăvîrşire. Munca literară ca şi strădania morală reprezintă pentru Horaţiu factorul decisiv al calităţii. *Recte vivere* se echivalează cu *recte scribere*[1], spre deosebire de neoterici şi de Catul care, vizînd autonomia esteticului, detaşează moralitatea scriitorului de cea a operei (poemul 16). *Recte scribere* izvorăşte, cum am văzut, din înţelepciune, *sapere*, concepută ca o experienţă teoretică şi practică a vieţii (*A.P.*, 309 şi urm.). În acest sens *sapientia* a marcat intrarea omenirii în civilizaţie prin forţa cuvîntului[2] mînuit de poeţii sacri, legendarii Orfeu şi Amphion, urmaţi apoi de ceilalţi reprezentanţi ai poeziei greceşti (v. 391—406). Sfatul final, ca de altfel întregul pasaj, vrea să spulbere prejudecata încă persistentă a romanilor cu privire la inferioritatea poeziei şi a disciplinelor intelectuale în general:

„Şi nici nu roşi tu de muza
Lirei măiestre şi nu te sfii de aedul Apollo.“

(v. 406—407, trad. I. Marinescu).

Pe aceeaşi linie se înscrie şi manifestul din epistola către Augustus (II, 1, 119—138), o pledoarie pentru arta militantă, pentru rolul de educator public al artistului „folositor cetăţii“, *utilis urbi* (v. 124).

Prin această funcţie, poetul devine o componentă necesară a ordinii social-istorice. Legea esenţială, de structurare raţională a lumii, guvernează şi istoria şi cosmosul[3]. Dreptul poetului se întemeiază pe o *rerum natura* simbolizată de mitul lui Iupiter, principiu organizator al universului, şi de divinităţile lumii şi ale poeziei biruitoare asupra Titanilor şi ale monştrilor[4]. Horaţiu cutează a se pune pe acelaşi plan cu Augustus oblăduit şi el de „sfatul paşnic“ al Muzelor (III, 4, 41). Vergilius, într-o viziune asemănătoare, în spiritul politicii sociale a lui Augustus, alătură munca paşnică a agricultorului de cea a filosofului epicurean, care stăpîneşte natura prin cunoaştere, şi de poetul care o tălmăceşte prin cîntec *(Georgice*, II, 475—502*)*.

1 *Sat.*, I, 4, 13; *A.P.*, 129, 140, 303, 319, 428.

2 Cicero îşi propusese să refacă unitatea primară a filosofiei şi oratoriei; despărţite de la sofişti, practicată de vechii conducători de popoare şi ctitori de civilizaţie. *De oratore* I, par. 33—34 şi *De inventione* I, 2. Necesitatea filosofiei pentru orator: *Orator* 14—17; 113—115 şi *De inventione* I, 1.

3 Concepţie veche grecească de la Anaximandru, dezvoltată de Platon, pitagoreici şi stoici. Italo Lana, lucrarea citată, p. 96 şi notele 2, 3, 4. Fr. Klingner în *Horazische und moderne Lyrik*. Die Antike, 1930, p. 81, consideră că Horaţiu vrea să refacă unitatea primitivă a eticului şi a esteticului în spiritul omenesc, aşa cum se găseau exprimate în vechea lirică grecească.

4 *Ode*, I, 2; 12; 21; 34; II, 13; 19; III, 1, 6—8; 4.

Poezia și poetul se află astfel la convergența dintre macro- și microcosmos, între lumea exterioară natural-socială și cea interioară a conștiinței. Horațiu potențează în acest fel, într-o perspectivă universală, idealul de personalitate umană la care conlucraseră generațiile precedente începînd cu umanismul scipionilor.

Dintre cei mai apropiați, la Catul a putut afla purificarea de pasionalitate prin coordonate etice în simbolica mitului. La Lucrețiu, rolul esteticului-poezia la nivelul expresiei fiind prima treaptă în procesul de cunoaștere, iar ἀταραξία **finală, „plăcerea stabilă" constînd de fapt într-o contemplație și trăire poetică a cunoașterii. Cicero, în sfîrșit, elaborase o teorie a conducătorului și a oratorului ideal care trebuiau să întrunească în aceeași persoană politicul, eticul și esteticul, omul de stat, filosoful și artistul cuvîntului. Și o trăsătură comună la toți: profesionalitatea literară.**

Valorificînd aceste contribuții în condițiile principatului, Horațiu are meritul de a fi făcut din poezie un mod de existență. Legată organic de ființa sa, „dezvăluită din interior", *intus monstratum (Sat.*, **II, 1, 52—53), poezia devine o necesitate vitală:**

„De mă așteaptă molcom o bătrînețe lină,
Sau moartea cu aripe de noapte mă-mpresoară,
Bogat, sărac, la Roma, sau poate în surghiun,
Oricare-mi va fi soarta, eu versuri tot voi scrie!"

(*Sat.*, II, 1, 57–60)

Alături de prietenia pentru oameni, entuziasmul dionisiac pentru poezie rămîne marea pasiune horațiană, contagioasă pentru conștiința veacurilor care l-au iubit și cultivat. Pătrunderea tot mai accentuată a poeziei în toate sferele vieții cotidiene, primatul esteticului, esență a spiritualității, „conștiință de sine a genului uman"[1], organizarea vieții după legile frumosului, aceste tendințe ale zilelor noastre ne fac, pe lîngă altele, să vedem în Horațiu pe contemporanul nostru.

Cartea sa, trimisă peste ani, așa cum întrevăzuse poetul, continuă să ne adune în juru-i, cu urechi supuse, sub soarele călduț al amurgului de-atunci de cînd, întinzîndu-și aripile peste marginile cuibului *(Epist.*, **I, 20), s-a pornit să străbată depărtările, lebăda albă.**

MIHAI NICHITA

[1] Lukacs, *Estetica;* Ed. Meridiane, 1972, vol. I, pp. 565–604. Cap. „De la individul particular la conștiința de sine a genului uman".

TABEL CRONOLOGIC
65 î.e.n. — 14 e.n.

65 Primul complot al lui Catilina. Cezar, îndeplinind funcția de edil, reabilitează memoria lui Marius și încearcă să redreseze partida „popularilor".

La 8 decembrie se naște la Venusia poetul Quintus Horatius Flaccus.

65—40 Înflorește poezia neoterică, variantă romană a alexandrinismului grec.

63 Consulatul lui Cicero și reprimarea conjurației lui Catilina. Cezar-*Pontifex Maximus.*

La 23 septembrie se naște la Roma Caius Octavius, viitorul Caesar-Augustus.

60 Alianța privată pentru putere, *societas potentiae*, încheiată între Cezar, Pompei și Crassus, cunoscută sub numele de primul triumvirat.

58 Începe campania de cucerire a Galliei de către Cezar. Exilarea lui Cicero la propunerea tribunului P. Clodius, pentru a fi executat ilegal pe complicii lui Catilina.

57 Întoarcerea lui Cicero din exil și primirea lui triumfală. *Imperium maius* acordat lui Pompei pe 5 ani pentru reglementarea aprovizionării cu grîne.

56 Reînnoirea triumviratului prin întîlnirea de la Luca.

55 Tratatul *De oratore* al lui Cicero. Moartea lui Lucretius.

54 Moartea poetului Catul. Cicero publică poemul lui Lucretius *De rerum natura.*

52 Încheierea cuceririi Galliei. Lupte electorale. Asasinarea lui Clodius, candidatul popularilor la pretură de către bandele lui Milo, candidatul optimaților la consulat. Pompei numit

consul *sine collega* pentru restabilirea ordinei. Discursul lui Cicero ***Pro Milone.***

51 Tratatul *De republica* al lui Cicero.

49 Războiul civil dintre Cezar și Pompei. La 10 ianuarie Cezar trece Rubiconul: *Alea iacta est.* Înfrîngerea armatei spaniole a lui Pompei la Ilerda.

48 La 6 iunie lupta decisivă de la Pharsalus în Tesalia, cîștigată de Cezar. Asasinarea lui Pompei refugiat în Egipt. Cezar potolește răscoala din Alexandria, repune pe tronul Egiptului pe Cleopatra înlăturată de fratele ei Ptolemeu Auletes și înfrînge pe Farnaces regele Bosforului răsculat împotriva Romei.

46 Armatele pompeiene din Africa sînt înfrînte la Thapsus. Sinuciderea lui Cato cel Tînăr dîrz apărător al republicii.

46—44 Cicero compune majoritatea tratatelor sale retorice și filozofice.

45 Lupta finală de la Munda din Spania marchează sfîrșitul războiului civil. Cezar singur stăpînitor al Romei.

C. Octavius, strănepot de soră al lui Cezar, este adoptat și trecut în testamentul acestuia drept moștenitor.

Perioadă de înflorire a școlilor epicureice din Campania, cea a lui Syron de la Neapole, frecventată de Vergilius și alți tineri poeți și intelectuali și cea a lui Filodem, din vila Pisonilor de la Herculanum, unde s-a aflat o vreme și Horațiu.

44 Asasinarea lui Cezar la idele lui Martie. În aprilie tînărul Octavian vine la Roma unde-și legalizează în fața pretorului calitatea de moștenitor al lui Cezar. Începutul înfruntării cu Antonius. Lupta pentru dobîndirea legiunilor.

Horațiu la Atena.

44—43 Cele 14 discursuri *Filipice* rostite de Cicero împotriva lui Antonius.

43 Lupta de la Mutina în care armatele lui Antonius sînt învinse de cele ale Senatului comandate de Decimus Brutus, de consulii Pansa și Hirtius (ambii morți în luptă) și de Octavian, învestit cu *imperium* în calitate de propretor. Sub amenințarea legiunilor cu care ocupă Roma, Octavian este ales consul. La 27 noiembrie la Bononia se încheie cel de-al doilea triumvirat între Antonius, Lepidus și Octavian. Proscripțiile. Moartea lui Cicero.

Apare prima operă a istoricului Sallustius *De coniuratione Catilinae.* Se naște la Sulmona poetul Ovidiu.

42 Jurămîntul triumvirilor de respectare a actelor lui Cezar. Se hotărăşte pedepsirea asasinilor şi apoteozarea lui Cezar.

Horaţiu tribun militar în armata lui Brutus.

Lupta de la Philippi cîştigată de Antonius şi Octavian împotriva armatelor senatoriale conduse de Brutus şi Cassius, care se sinucid.

Vergilius scrie primele *Bucolice.*

41 La Roma atmosferă de nemulţumire şi teamă, situaţie dificilă pentru Octavian: proscripţii, o revoltă condusă de Lepidus, foamete, senatul dominat de Fulvia soţia lui Antonius, prestigiul acestuia, învingătorul de fapt de la Philippi, puterea şi violenţa veteranilor. Fulvia împreună cu Lucius, fratele lui Antonius, exploatează nemulţumirile celor 18 oraşe italice care urmau să fie expropriate pentru împroprietărirea veteranilor şi declanşează războiul perusin împotriva lui Octavian.

Începutul activităţii literare a lui Horaţiu la Roma.

40 La sfîrşitul lui februarie capitularea Perusiei. Moartea Fulviei. Iminenţa unui conflict între Antonius şi Octavian aflaţi cu armatele în sudul Italiei. Sub presiunea legiunilor se încheie pacea de la Brundisium. Reîmpărţirea teritoriilor şi a armatelor. Octavian ia vestul, Antonius estul şi sarcina războiului cu parţii, Lepidus Africa, Sextus Pompeius Sicilia. La Roma foamete, impozite, revoltă a plebei împotriva triumvirilor. Antonius se căsătoreşte cu Octavia sora lui Octavian. Consulatul lui Pollio.

Vergilius scrie *Bucolica a IV-a.*

39 Tratatul de la Misenum (Puteoli) încheiat între Antonius şi Octavian de o parte şi Sextus Pompeius, căruia i se recunoaşte stăpînirea asupra celor trei insule, Sicilia, Corsica şi Sardinia cerîndu-i-se în schimb să nu mai ameninţe Italia şi să nu mai blocheze aprovizionarea Romei.

Asinius Pollio deschide prima bibliotecă publică în templul zeiţei Libertas.

Horaţiu este prezentat lui Mecena de către Vergilius şi Varius.

38 Octavian se căsătoreşte, pentru a treia oară, cu Livia Drusilla, silind-o să se despartă de Tiberius Claudius Nero. Prin testament acesta îl instituie pe Octavian ca tutore al celor doi fii ai săi, cu Livia, Tiberius şi Drusus. Sextus Pom-

peius încalcă tratatul de la Misenum, declanșînd conflictul armat. Flota lui Octavian este înfrîntă la Skylaion și apoi distrusă de furtună.

Horațiu este primit în cercul lui Mecena.

37 Agrippa construiește, echipează și instruiește o nouă flotă pentru Octavian. Acordul de la Tarent îi asigură acestuia sprijinul lui Antonius pentru războiul cu Sextus Pompeius. Triumviratul, expirat la sfîrșitul anului precedent, este prelungit pe încă cinci ani. Antonius o repudiază pe Octavia și se căsătorește cu Cleopatra.

36 Războiul cu Sextus Pompeius desfășurat în trei bătălii navale: o victorie nedecisă a lui Agrippa la Mylae, o înfrîngere a flotei lui Octavian și lupta hotărîtoare de la Naulochus. Pompei fuge în Asia unde este ucis în anul următor de Antonius. Lepidus iese și el din competiție, deposedat de armate care trec de partea lui Octavian și este numit *Pontifex Maximus*. Eşecul campaniei lui Antonius împotriva parţilor şi ruptura cu Octavian, în urma politicii pro-egiptene în dauna Romei. Acordarea inviolabilităţii tribuniciare lui Octavian.

35 Expediţii victorioase ale lui Octavian împotriva unor populaţii ilirice şi panonice.

35—34 *Horaţiu publică prima carte de „Satire".*

33 Victoria lui Octavian asupra dalmaţilor. Edilitatea lui Agrippa rămasă celebră prin construcţiile urbanistice de deosebită utilitate și strălucire și prin lucrările din domeniul apelor. Antonius și Octavian își aduc acuzații reciproce în fața Senatului.

34—33 *Horaţiu primeşte în dar de la Mecena ferma din ţinutul sabin.*

32 Expirarea celei de-a doua perioade a triumviratului.

Octavian păstrează puterea printr-un act de forţă asupra Senatului. După demascarea lui Antonius, un jurămînt de credinţă al Italiei şi al provinciilor îl împuternicesc pe Octavian să poarte război cu Cleopatra regina Egiptului.

31 Al treilea consulat al lui Octavian. În timpul iernii şi primăvara manevre de amplasare a trupelor. La 2 septembrie bătălia de la capul Actium cîştigată de Agrippa, consacră biruinţa dictaturii militare şi începutul unei noi perioade din istoria Romei.

30 Marșul spre Egipt și ultima luptă de la Alexandria în ziua de 1 august, urmată de sinuciderea lui Antonius și a Cleopatrei. Egiptul devine provincie romană.

Horațiu publică „Epodele" și cartea a II-a de „Satire".

29 Întoarcerea lui Octavian din Orient și sărbătorirea întreitului triumf pentru victoria asupra panonilor și dalmaților, cea de la Actium și supunerea Egiptului. M. Licinius Crassus guvernatorul Macedoniei respinge o năvală a geților și bastarnilor la Dunăre sprijinit de Roles, rege get din Dobrogea. Templul lui Ianus este închis în semn de încetare a războaielor.

Apar *Georgicele* lui Vergilius. Varius dă la iveală tragedia *Thyestes*. Își încep activitatea poeții elegiaci Tibul și Properțiu.

28 Al șaselea consulat al lui Cezar Octavian marcat prin acțiuni de redresare a situației materiale și sociale. Inițierea unei campanii de restaurare a templelor, 82 la număr. Inaugurarea templului lui Apollo de pe Palatin, consacrat în 36 și deschiderea aici a unei biblioteci publice. Continuă expediția lui Crassus care cucerește două regate dacice din Dobrogea.

27 Al șaptelea consulat devine anul de naștere al Principatului.

În ședința Senatului din 13 ianuarie Cezar Octavian depune puterea în mîinile Senatului și ale poporului rugat fiind să o reprimească spre a asigura în continuare consolidarea puterii romane. În acest scop este investit cu funcția de proconsul pe timp de zece ani. Are loc distribuirea provinciilor, senatoriale și imperiale, și numirea magistraților guvernanți. În ședința din 16 ianuarie la propunerea lui L. Munatius Plancus lui Octavian i se acordă titlul de *Augustus*. În același an acesta pleacă în Occident, în Gallia și Spania intenționînd și o expediție în Britania.

Titus Livius publică primele cărți ale istoriei sale *Ab urbe condita*, „De la întemeierea Romei".

26 Revolte ale salassilor în Alpi, ale asturilor și cantabrilor în Spania. Cornelius Gallus poet elegiac, prefect al Egiptului, cade în dizgrație din cauza excesului de putere și se sinucide.

25 Închiderea pentru a doua oară a templului lui Ianus, după înfrîngerea asturilor și cantabrilor și primirea unor solii de pace din partea inzilor și a sciților. Agrippa constru-

iește porticul lui Neptun, termele numite laconiene și renumitul Panteon cuprinzînd pe lîngă statuile divinităților și pe aceea a lui Cezar iar în pronaos pe cea a lui Augustus și a lui Agrippa.

24 Întoarcerea lui Augustus la Roma. Expediția lui Aelius Gallus împotriva Arabiei Felix, începută în anul precedent, se încheie fără succes.

23 Dată importantă din istoria Principatului. Augustus renunță la consulat dar în schimb i se extinde puterea proconsulară devenind un *imperium maius* și capătă *tribunicia potestas* pe viață.

Moartea lui M. Claudius Marcellus, nepot de soră și ginere al lui Augustus, căsătorit de numai doi ani cu fiica sa Iulia.

Horațiu publică primele trei cărți de „Ode" Carmina.

22 Pentru potolirea foametei, Augustus este numit prefect al aprovizionării. Refuză funcția de dictator și pe cea de censor. Consacrarea templului lui Iupiter Tonans de pe Capitoliu. Augustus pleacă pentru doi ani spre Orient pentru a controla și reglementa situația puterii romane la fața locului.

21 Augustus în Sicilia, Lacedemona, Atena și Samos. Tulburări la Roma cu prilejul alegerilor de consuli. Pentru potolirea acestora este trimis Agrippa, după ce fusese silit să se despartă de Marcella nepoata lui Augustus și să se căsătorească cu Iulia, văduva lui Marcellus.

20 Augustus în provinciile Asia, Bithynia și Syria. Tiberius este trimis cu armată pentru a reglementa succesiunea Armeniei. El primește supunerea parților, steagurile și prizonierii capturați în înfrîngerea suferită de Crassus la Carrhae în 53. Momentul, cu larg ecou în literatura și arta epocii, este sărbătorit cu deosebit fast. În calitate de *curator viarum* Augustus ridică în for un *miliarium aureum* de la care începea numărătoarea distanțelor pe drumurile italice.

Horațiu publică prima carte de „Epistole".

19 În cinstea înapoierii lui Augustus se consacră un altar zeiței *Fortuna Redux*, zeița bunei întoarceri, și o zi de sărbătoare cu numele de *Augustalia*. I se mai conferă prefectura moravurilor și censura pe timp de cinci ani.

Moartea lui Vergilius la Brundisium, după ce-l însoțise pe Augustus de la Atena. Publicarea *Eneidei* de către Varius

și Tucca. După acest an se sting din viață și poeții Tibul și Properțiu.

18 Reînnoirea pe încă cinci ani a puterii proconsulare a lui Augustus. Legislația morală, *Leges Iuliae* cu privire la corupția electorală, *de ambitu,* la căsătorie, de *maritandis ordinibus*, la cheltuieli, adulter și castitate, *de sumptuaria et de adulteriis et de pudicitia.*

17 Serbarea jocurilor seculare cu care prilej *Horațiu compune imnul „Carmen saeculare“*. Augustus adoptă pe cei doi fii ai lui Agrippa și ai Iuliei, Caius și Lucius Caesar.

16 Revolte ale populațiilor din partea de vest a imperiului, din Alpi, Panonia, Noricum, Dalmația și Iberia. Înfrîngerea rușinoasă suferită de guvernatorul M. Lollius din partea triburilor germanice. Ca urmare Augustus împreună cu Tiberius pleacă în Gallia și Spania numind la Roma pe primul *praefectus urbi* în persoana lui T. Statilius Taurus.

15 Victoria lui Tiberius în Alpi asupra reților și vindelicilor. Apar primele opere ale lui Ovidiu: *Amores* și *Heroides.*

15—13 *Ultimele opere ale lui Horațiu: „Epistola către Augustus“ și „Ars poetica“.*

13 Întoarcerea lui Augustus la Roma e sărbătorită cu jocuri și dedicarea Altarului Păcii, *Ara Pacis* în cîmpul lui Marte. Lucius Cornelius Balbus inaugurează teatrul clădit de el.
Horațiu încheie cartea a IV-a de „Ode“, începută în 19—17.

12 În urma morții lui Lepidus, Augustus este ales *Pontifex Maximus.* Moartea lui Agrippa. Pentru a-și asigura un nou colaborator, Augustus îl divorțează pe Tiberius de fiica lui Agrippa căsătorindu-l cu Iulia. Pentru înăbușirea unei revolte din Panonia Tiberius primește „insignele triumfale“ atunci instituite. Cultul imperial în Gallia. Drusus consacră la Lugudunum un altar în cinstea Romei și a lui Augustus.

11—10 Campania lui Drusus în Germania și a lui Tiberius în Panonia și Dalmația. Augustus vine în Gallia. Închiderea templului lui Ianus este oprită de năvala dacilor în Panonia. Moartea Octaviei sora lui Augustus. Inaugurarea teatrului început de Cezar denumit acum al lui Marcellus.

9 Drusus moare în plină campanie după ce întinsese puterea romană pînă la Elba. Tiberiu obține triumful pentru înfrîngerea dalmaților și a panonilor. Se inaugurează Altarul Păcii dedicat în 13.

8 Puterea proconsulară a lui Augustus se prelungește pe încă zece ani.

Moartea lui Mecena și la scurtă vreme, *la 27 noiembrie se stinge și poetul Horațiu.*

6 Tiberius se retrage la Rhodos sub pretextul studiilor, din cauza favorurilor de care se bucurau Caius și Lucius, nepoții lui Augustus, abia adolescenți și datorită neînțelegerilor cu Iulia.

2 Prin glasul lui M. Valerius Messala Corvinus senatul îi acordă lui Augustus titlul de *parens patriae*, „părinte al patriei". Se inaugurează templul lui Marte răzbunătorul *Mars Ultor*. În porticele de pe laturi se așază statuile eroilor romani de la Aeneas cu o inscripție biografică la baza lor. Desfrâbălările Iuliei fiica lui Augustus sînt pedepsite cu exilarea ei în insula Pandateria. Partenerii, printre care și Iulus Antonius, fiul triumvirului, sînt uciși iar o altă parte surghiuniți în insule.

1 î.e.n.—1 e.n. Ovidiu publică „Arta iubirii", *Ars Amatoria.*

2 e.n. Tiberius se întoarce din Rhodos. Moare L. Caesar într-o campanie din Spania.

3 e.n. Proconsulatul lui Augustus prelungit pe încă zece ani.

4 e.n. Moartea lui Caius Caesar. Augustus adoptă pe Tiberius și pe Agrippa Postumus fiul Iuliei. Campania victorioasă a lui Tiberius împotriva germanilor.

5 e.n. Se înființează provincia Germania între Rin și Elba.

6 e.n. Perioadă critică pentru Roma: calamități naturale, foamete, impozite pentru „tezaurul militar", atunci înființat o dată cu sporirea efectivelor armatei, revolte ale populației, provincii prădate de barbari și marea răscoală din Panonia. Campania este încredințată lui Tiberius, participînd și Germanicus, fiul lui Drusus, care fusese adoptat de Tiberius.

8 e.n. Pentru imoralitate este izgonită și Iulia minor, nepoata lui Augustus.

Ovidiu exilat la Tomis.

Consulul Sextus Aelius Catus învinge și strămută 50 000 de daci în Moesia, pe malul drept al Dunării.

11 -12 e.n. Încheierea victorioasă a campaniei dalmato-panoniene.

Înfrîngerea rușinoasă a lui P. Quintilius Varus de către germani în pădurea teutoburgică ce are drept urmare pierderea provinciei Germania și replierea romanilor pe Rin.

14 e.n. La 19 august moare la Nola *Imperator Caesar Augustus Divi filius.*

TABEL METRIC

O DE

I. Sistemul strofic

1. Strofa alcaică: două versuri alcaice de 11 silabe, al treilea de 9 și al patrulea de 10 silabe:

⏓ | –́ ⏑ | –́ — || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏓́
⏓ | –́ ⏑ | –́ — || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏓́
⏓ | –́ ⏑ | –́ — | –́ ⏑ | –́ ⏒
–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏒

c. I, 9.16.17.26.27.29.31.34.35.37.
c. II, 1.3.5.7.9.11.13.14.15.17.19.20.
c. III, 1.2.3.4.5.6.17.21.23.26.29.
c. IV, 4.9.14.15.

2. Strofa safică: trei versuri safice de 11 silabe și un vers adonic:

–́ ⏑ | –́ — | –́ || ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏒
–́ ⏑ | –́ — | –́ || ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏒
–́ ⏑ | –́ — | –́ || ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏒
–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏒

c. I, 2.10.12.20.22.25.30.32.38.

c. II, 2.4.6.8.10.16.

c. III, 8.11.14.18.20.22.27.

c. IV, 2.6.11.

Carmen saeculare

3. Strofa asclepiadă A: trei versuri asclepiade minore, de 12 silabe și un gliconic:

–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́

c. I, 6.15.24.33. c. II, 12. c. III, 10.16. c. IV, 5.12.

4. Strofa asclepiadă B: două versuri asclepiade minore, de 12 silabe, al treilea ferecrateu, al patrulea gliconic:

–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́

c. I, 5.14.21.23. c. III, 7.13. c. IV, 13.

II. Distihuri

1. Tip asclepiadic: un gliconic și un asclepiad minor:

–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́
–́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ | ⏑́

c. I, 3.13. 36. c. III, 9.15.19.24.25.28. c. IV, 1.3.

2. Tip safic: un aristofanic și un safic major, de 15 silabe:

–́∪∪|–́∪|–́∪̄

–́∪|–́–|–́⁝∪∪|–́||–́∪∪|–́∪|–́⏓

c. I, 8.

3. Tip arhilohic: un hexametru dactilic și un ternar dactilic catalectic (cu ultimul picior incomplet):

–́⏕|–́⏕|–́||⏕|–́⏕|–́∪∪|–́⏓

–́∪∪|–́∪∪|⏓

c. IV, 7.

4. Tip arhilohic: un vers arhilohic și un senar iambic catalectic:

–́⏕|–́⏕|–́||⏕|–́∪∪||–́∪|–́∪|–́⏓

∪̄–́|∪–́|∪̄||–́|∪–́|∪–́|∪̄

c.I.4.

5. Tip alcmanic: un hexametru și un quaternar dactilic:

–́⏕|–́⏕|–́||⏕|–́⏕|–́∪∪|–́⏓

–́⏕|–́⏕|–́∪∪|–́⏓

c. I, 7.28.

6. Tip hiponacteu: un quaternar trohaic catalectic și un senar iambic catalectic (hiponacteu):

–́∪|–́∪|–́∪|⏓

∪̄–́|∪–́|∪̄||–́|∪–́|∪–́|∪̄

c. II, 18.

III. Monostihuri

1. Marele asclepiad:

—́ — | —́ ∪ ∪ | —́ || —́ ∪ ∪ | —́ || —́ ∪ ∪ | —́ ∪ | ∪́

c. I, 11.18. c. IV, 10.

2. Micul asclepiad:

—́ — | —́ ∪ ∪ | —́ || —́ ∪ ∪ | —́ ∪ | ∪́

c. I, 1. c. III, 30. c. IV, 8.

3. Ionicul minor este metrul odei III, 12. Unitatea elementară ∪ ∪ —́ — cuprinsă într-o serie continuă, a lăsat deschisă editorilor posibilitatea delimitării și a grupării versurilor cîte unul, două, trei (cele mai multe) sau patru, de mărimi diferite. Noi am preferat terținele de 40 de silabe, în formula cea mai frecventă de 4 + 4 + 2 picioare, doi tetrametri și un dimetru.

EPODE

1. Distihuri formate dintr-un senar (trimetru) și un quaternar (dimetru) iambic:

∪̄ —́ | ∪ —́ | ∪̄ || —́ | ∪ —́ | ∪̄ —́ | ∪ ∪́

∪̄ —́ | ∪ —́ | ∪̄ —́ | ∪ ∪́

Epodele I — X.

2. Distih arhilohic: senar (trimetru) iambic și un elegiiamb:

∪̄ —́ | ∪ —́ | ∪̄ || —́ | ∪ —́ | ∪̄ —́ | ∪ ∪́

—́ ∪ ∪ | —́ ∪ ∪ | ∪́ || ∪̄ —́ | ∪ —́ | ∪̄ —́ | ∪ ∪́

Epoda XI

3. Distih arhilohic: hexametru dactilic și un vers iambelegiac:

—́ ∪̄ ∪̄ | —́ ∪̄ ∪̄ | —́ || ∪̄ ∪̄ | —́ ∪̄ ∪̄ | —́ ∪ ∪ | —́ ∪

∪̄ —́ | ∪ —́ | ∪̄ —́ | ∪ ∪́ || —́ ∪ ∪ | —́ ∪ ∪ | ∪́

Epoda XIII

4. Distih în metru pythiiambic: un hexametru dactilic și un quaternar (dimetru) iambic:

–́ ⏕ | –́ ⏕ | –́ || ⏕ | –́ ⏕ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏓

⏒ –́ | ⏑ –́ | ⏒ –́ | ⏑ ⏓́ |

Epodele XIV și XV.

5. Distih pythiiambic: un hexametru dactilic și un senar (trimetru) iambic:

–́ ⏕ | –́ ⏕ | –́ || ⏕ | –́ ⏕ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏓

⏒ –́ | ⏑ –́ | ⏒ || –́ | ⏑ –́ | ⏒ –́ | ⏑ ⏓́

Epoda XVI

6. Distih alcmanic: a se vedea la *Ode* nr. 5, același tip ca pentru odele I, 7.28. — Epoda XII.

7. Monostih: senarul (trimetru) iambic în serie continuă. Epoda XVII.

Notă asupra terminologiei

O parte din denumirile versurilor și ale sistemelor metrice pornesc de la numele unor poeți greci considerați drept întemeietori ai formelor respective: Alceu, Safo, Aristofan, Asclepiade, Alcman, Arhiloh, Hiponax, Ferecrates, Glycon. Versul *adonic* era folosit în cîntecele care jeleau moartea personajului mitologic, Adonis. Termenul *pythiiambic* e pus în legătură cu folosirea hexametrului din componența distihului, în limbajul profeților („Pythici"). *Elegiiambul* și *iambelegiacul* au în vedere alcătuirea mixtă a versului, dactilic și iambic. Alți termeni desemnează structura cantitativă a versurilor.

Satirele și *Epistolele* sînt scrise în hexametru dactilic.

E SUETONII VITA HORATII

DIN „VIAŢA LUI HORAŢIU"

DE SUETONIU

Q. Horatius Flaccus Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino et exactionum coactore, ut vero creditum est salsamentario, cum illi quidam in altercatione exprobrasset „quotiens ego vidi patrem tuum bracchio se emungentem“.

Bello Philippensi excitus a M. Bruto imperatore tribunus militum meruit; victisque partibus venia impetrata scriptum quaestorium comparavit.

Ac primo Maecenati, mox Augusto insinuatus non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit.

Maecenas quantopere eum dilexerit satis testatur illo epigrammate:

„Ni te visceribus meis, Horati,
plus iam diligo, tu tuum sodalem
+ ninnio videas strigosiorem“,

sed multo magis extremis indiciis tali ad Augustum elogio:
„Horatii Flacci ut mei esto memor“.

Augustus epistularum quoque ei officium optulit, ut hoc ad Maecenatem scripto significat:

„Ante ipse sufficiebam scribendis epistulis amicorum: nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum ‹a› te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam et nos in epistulis scribendis adiuvabit“.

Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam aut amicitiam suam ingerere desiit. Extant epistulae, e quibus argumenti gratia pauca subieci:

Quintus Horatius Flaccus din Venusia, din tată libert, încasator la licitații — după cum el însuși relatează, dar cîrnățar după cum s-a crezut, de vreme ce într-o ceartă cineva i-a aruncat în față vorbele „de cîte ori nu l-am văzut eu pe tatăl tău ștergîndu-și nasul cu brațul!" Chemat de comandantul Marcus Brutus, a slujit ca tribun militar în războiul de la Philippi; bucurîndu-se de amnistie după înfrîngerea partidului său, și-a cumpărat postul de scrib la cvestură.

Introdus întîi în cercul lui Mecena, apoi pe lîngă August, a ocupat un loc nu de rînd în prietenia celor doi. Cît de mult l-a iubit Mecena aflăm mărturie îndeajuns în cunoscuta epigramă:

Dacă nu te iubesc mai mult, Horațiu,
chiar decît măruntaiele-mi, amicul
să ți-l vezi jigărit ca + vasilache,

dar cu mult mai mult în ultimele dovezi din acest codicil către August:

„Ca de mine să-ți amintești de Horatius Flaccus".

August i-a oferit și funcția de secretar pentru corespondența privată, cum arată în această adresă către Mecena:

„Înainte, ajungeam să-mi scriu singur epistolele către prieteni: acum, foarte ocupat și bolnav, vreau să ți-l răpesc pe scumpul nostru Horațiu. Va veni așadar de la

„Sume tibi aliquid iuris apus me, tanquam si convictor mihi fueris; recte enim et non temere feceris, quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri possit“.

Et rursus:

„Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire; nam incidit ut illo coram fieret a me tui mentio. Neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερηφανοῦμεν“.

Praeterea saepe eum inter alios iocos „purissimum pene<m>“ et „homuncionem lepidissimum“ appellat unaque et altera liberalitate locupletavit.

Scripta quidem eius usque adeo probavit mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo Saeculare carmen componendum ei iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum suorum <illustrandam> eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere;

post sermones vero quosdam lectos nullam sui mentionem habitam ita sit questus:

„Irasci me tibi scito, quod non in plerisque eiusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros infame tibi sit quod videaris familiaris nobis esse?“

expressitque eclogam ad se, cuius initium est

„cum tot sustineas et tanta negotia solus,
res Italas armis tuteris, moribus ornes,
legibus emendes, in publica commoda peccem
si longo sermone morer tua tempora, Caesar“.

Habitu corporis fuit brevis atque obesus, qualis et a semetipso in saturis describitur et ab Augusto hac epistula:

„Pertulit ad me Onysius libellum tuum, quem ego ut <se>accusantem quantuluscunque est boni consulo. Vereri autem mihi videris ne maiores libelli tui sint quam ipse es. Sed tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quo circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος sicut est ventriculi tui“.

Ad res Venereas intemperantior traditur; nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita ita ut quocunque respexisset ibi ei imago coitus referretur.

masa aceea pentru paraziți la masa asta regească și ne va ajuta în scrierea epistolelor“.

Și nici măcar în fața refuzului nu s-a mîniat deloc și nici n-a încetat să-l copleșească cu prietenia sa. Există scrisori, din care citez cîte ceva spre dovadă:

„Îngăduiește-ți ceva pretenții față de mine, ca și cum mi-ai fi comesean; vei proceda corect și chibzuit, pentru că acestea sînt relațiile pe care le-aș fi dorit între noi, dacă ți-ar permite sănătatea“.

Și altă dată:

„În ce fel îmi amintesc eu de tine, vei putea afla chiar de la prietenul nostru Septimius; căci s-a întîmplat să te pomenesc de față cu el. Și dacă tu în mîndria ta mi-ai disprețuit prietenia, n-o să te «contradisprețuiesc» și eu pentru asta“.

În plus, printre alte glume îl numește adesea și „păsărică foarte curățică“ și „omuleț foarte drăguleț“ — și l-a îmbogățit nu cu o singură dărnicie, ci chiar cu două.

Scrierile lui le-a apreciat și a socotit atît de mult că vor rămîne pentru veșnicie, încît nu numai că lui i-a cerut să compună *Cîntecul secular*, ci și să <proslăvească> victoria vindeliciană a fiilor săi vitregi, Tiberius și Drusus, — și pentru asta l-a silit ca la cele trei cărți de cîntece să o adauge după un lung răstimp pe a patra;

iar după ce a citit cîteva scrisori s-a plîns fiindcă nu era nicăieri pomenit:

„Să știi că mă voi mînia pe tine, pentru că în cele mai multe scrieri de soiul acesta nu stai de vorbă în primul rînd cu mine. Oare te temi să nu te defăimeze viitorimea dacă te arăți prietenul meu?“

și i-a smuls bucata închinată lui, care începe cu

Cînd tu singur porți pe umeri sarcini mari și numeroase,
Cînd imperiul tău îl aperi și, prin datini sănătoase
Și prin legi, îl faci mai tare, de-aș fura din timpul tău
Printr-un lung discurs, o, Cezar, tuturor le-aș face rău“ (L.T.)

A fost scurt la trup și gras, cum se descrie singur în satire și cum îl descrie și August în această scrisoare:

„Mi-a adus Onysius cărticica ta pe care eu, cît de mititică e și cît se învinuiește ea singură, o iau de bună. Mă tem că te temi să nu-ți fie cărticelele mai mari decît ești

Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini aut Tiburtini domusque ostenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas et elegi sub titulo eius et epistula prosa oratione quasi commendantis se Maecenati, sed utraque falsa puto: nam elegi vulgares, epistula etiam obscura, quo vitio minime tenebatur.

Natus est VI Idus Decembres L. Cotta et L. Torquato consulibus, decessit V Kal. Decembres C. Mar⟨c⟩io Censorino et C. Asinio Gallo consulibus post nonum et quinquagesimum diem quam Maecenas obierat, Romae, aetatis agens septimum quinquagesimum annum, herede Augusto palam nuncupato, cum urgente vi valetutinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulis.

Humatus et conditus est extremis Esquiliis iuxta Maecenatis tumulum.

tu însuţi. Dar ţie statura îţi lipseşte, nu-ţi lipseşte trupşorul. N-ai decît să scrii în buticică — şi circumferinţa volumului tău va fi foarte «anflată», cum îţi este şi la burticică".

Se povesteşte că era cam neînfrînat în treburile Venerei; căci se zice că îşi dispunea ibovnicele într-un iatac îmbrăcat în oglinzi astfel că ori încotro privea i se reflecta imaginea împreunării.

Cel mai mult a trăit retras la moşia lui Sabină ori Tiburtină şi ni se arată <ca fiind a lui> o casă lîngă crîngușorul lui Tiburnus.

Mi-au căzut în mîini şi elegii sub numele lui şi o epistolă în proză în care parcă s-ar recomanda el singur lui Mecena, dar eu le socot pe toate neautentice: căci elegiile sînt vulgare, iar epistola chiar obscură, viciu de care nu era nicidecum atins.

S-a născut în ziua a şasea înainte de idele lui decembrie, sub consulatul lui Lucius Cotta şi Lucius Torquatus, a încetat din viaţă în ziua a cincea înaintea calendelor lui decembrie, sub consulatul lui Caius Mar<c>ius Censorinus şi Caius Asinius Gallus, la cincizeci şi nouă <de zile de cînd murise Mecena, la Roma, în vîrstă de cinzeci şi şapte> de ani, numindu-l moştenitor pe August, de faţă cu martori, deoarece gravitatea galopantă a bolii nu i-a îngăduit să-şi pună sigiliul pe tăbliţele testamentare.

A fost înhumat şi aşezat la capătul Esquilinului, alături de mormîntul lui Mecena.

(Traducere de Traian Costa)

CARMINA
ODE

LIBER PRIMUS

I

Maecenas atavis edite regibus
o et praesidium et dulce decus meum,

sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat metaque fervidis
evitata rotis palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos;

hunc si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;
illum si proprio condidit horreo
quicquid de Libycis verritur areis.

Gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus
nunquam demoveas ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi
laudat rura sui; mox reficit rates
quassas indocilis pauperiem pati.

Est qui nec veteris pocula Massici
nec partem solido demere de die

CARTEA ÎNTÎI

I

(LUI MECENA)

Mecena, din tulpină de mari strămoși născut,
tu care mi-ești și dulce podoabă, mi-ești și scut,

sînt unii care-și află plăcerea cea mai mare
tot praful din arenă stîrnind la alergare
și, ținta ocolind-o cu roți înfierbîntate,
de capătă cununa, sînt zei, stăpîni a toate;

acesta e ferice cînd gloata schimbătoare
se-ntrece să-l înalțe la treapta cea mai mare;
acestălalt, cînd are hambarele lui pline
cu grîul tot ce-n Roma din Libia ne vine.

Pe cel căruia-i place ogorul părintesc
cu sapa să-l brăzdeze, să-i dai chiar rang regesc
și tot nu-l faci să taie, pe-o navă cipriană,
a mării Mirtoene întindere vicleană.

Fricos, negutătorul slăvește tihna care
domnește pe întinsul natalelor ogoare,
atîta timp cît vîntul cu mările se luptă;
apoi, setos de-avere, își drege nava ruptă.

Un altul este vesel vechi Masic să deșarte,
din ziua pentru muncă sortită rupe-o parte

spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant et lituo tubae
permixtus sonitus bellaque matribus

detestata. Manet sub Iove frigido
venator tenerae coniugis immemor,
seu visa est catulis cerva fidelibus
seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Me doctarum hederae praemia frontium
dis miscent superis, me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
secernunt populo, si neque tibias

Euterpe cohibet nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me lyricis vatibus inseres,
sublimi feriam sidera vertice.

II

Iam satis terris nivis atque dirae
grandinis misit Pater et rubente
dextera sacras iaculatus arces
terruit Urbem,

terruit gentes, grave ne rediret
saeculum Pyrrhae nova monstra questae,
omne cum Proteus pecus egit altos
visere montes

piscium et summa genus haesit ulmo,
nota quae sedes fuerat columbis,
et superiecto pavidae natarunt
aequore dammae.

și-și odihnește trupu-n tufișuri înverzite,
lîngă izvorul leneș cu apele sfințite.

Pe mulți îi fericește războiul, blestemat
de mame, și le place sălașul de soldat
și înfrățitul sunet de trîmbiță și goarnă.
De frageda soție uitînd, sub cer de iarnă,
noptează vînătorul cînd cîinii simt vreo ciută
sau cînd mistrețul cade în plasa fin țesută.

Pe mine mă unește cu zeii iedera
menită înțeleptele frunți a-ncununa,
pe mine codrul reavăn și hora cea ușoară
a Nimfelor cu Satiri de gloată mă separă,
cît timp Euterpe zice din flaut și-o cînta
din lira lesbiană și Polyhymnia.

Iar dacă-o să mă numeri cu-ai lirei barzi măiaștri,
cu fruntea, de mîndrie, mă voi lovi de aștri.

(N.I. Herescu)

II
(LUI AUGUST)
(în metru original)

Îndeajuns zăpezi și cumplite grindini
Iupiter dădu pe pămînt și dreapta-i
sfintele coline trăsni-nroșită,
Roma-ngrozind-o,

îngrozind popoarele că se-ntoarce
veacul greu al Pyrrhei plîngînd de-atîtea
noi minuni, cînd turma și-a dus Proteu pe
creștet de munte,

cînd în vîrf de ulmi se suiră peștii,
unde porumbeii și-aveau locașul,
cînd pe-ntinsul apelor înotară
ciute sfioase.

Vidimus flavum Tiberim retortis
litore Etrusco violenter undis
ire deiectum monumenta regis
templaque Vestae,

Iliae dum se nimium querenti
iactat ultorem vagus et sinistra
labitur ripa Iove non probante u-
xorius amnis.

Audiet cives acuisse ferrum
quo graves Persae melius perirent,
audiet pugnas vitio parentum
rara iuventus.

Quem vocet divum populus ruentis
imperi rebus? prece qua fatigent
virgines sanctae minus audientem
carmina Vestam?

cui dabit partes scelus expiandi
Iuppiter? Tandem venias, precamur,
nube candentes umeros amictus,
augur Apollo,

sive tu mavis, Erycina ridens,
quam Iocus circum volat et Cupido,
sive neglectum genus et nepotes
respicis, auctor

heu nimis longo satiate ludo,
quem iuvat clamor galeaeque leves
acer et Marsi peditis cruentum
vultus in hostem,

sive mutata iuvenem figura
ales in terris imitaris almae
filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor;

serus in caelum redeas diuque
laetus intersis populo Quirini

Am văzut cum Tibrul gălbui își trage
apa de la ţărmul etrusc și aprig
un palat regesc dărîmînd și sfîntul
templu al Vestei,

căci mișcat de-al Iliei plîns și-arzînd de
răzbunare malul din stînga-neacă,
înfruntînd pe Iupiter, rîul iubi-
tor de soție.

Tinerii pe cari părinteasca vină
i-a rărit vor ști că-ntre ei luptară
cetățenii, -n loc ca în perși să-mplînte
spada călită.

Ce zeu o să cheme poporul pentru
țara ce se năruie? prin ce rugă
sfintele fecioare-or mișca pe Vesta
nepăsătoare?

cui va da să spele această crimă
Iupiter? Rugămu-ne ție, vino
cu veșmînt de nori strălucind pe umeri,
augur Apolo,

sau de vrei tu, veselă Erycina,
cu Dorința-n juru-ţi zburînd și Jocul,
sau tu, tată, care-ți uitași nepoții,
blînd îi privește,

tu, sătul de-un joc prea-ndelung, tu cărui
strigătele-ți plac și lucioase coifuri
și ostașul mars cel cu ochii aprigi
ţintă la dúșman,

sau cumva tu, fiu aripat al bunei
Maia, pe pămînt dacă iei chip tînăr
și voiești să fii denumit, lui Cezar,
răzbunătorul;

cu zăbavă-n cer să te-ntorci și vesel
stai cu-al lui Quirinus popor mai mult timp,

neve te nostris vitiis iniquum
ocior aura

tollat: hic magnos potius triumphos
hic ames dici pater atque princeps
neu sinas Medos equitare inultos
te duce Caesar.

III

Sic te diva potens Cypri,
sic fratres Helenae, lucida sidera,
ventorumque regat pater
obstrictis aliis praeter Iapyga,

navis, quae tibi creditum
debes Vergilium finibus Atticis,
reddas incolumem, precor,
et serves animae dimidium meae.

Illi robur et aes triplex
circa pectus erat qui fragilem truci
commisit pelago ratem
primus nec timuit praecipitem Africum

decertantem Aquilonibus
nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,
quo non arbiter Hadriae
maior, tollere seu ponere vult freta.

Quem Mortis timuit gradum
qui siccis oculis monstra natantia,
qui vidit mare turgidum et
infames scopulos Acroceraunia?

Nequiquam deus abscidit
prudens Oceano dissociabili
terras, si tamen impiae
non tangenda rates transiliunt vada.

chiar nemulțumit de-ale noastre vicii,
zborul să nu-ți iei

grabnic: bucuros fii de mari triumfuri,
principe și tată primind să-ți spunem,
nu-i lăsa pe mezi să nu-și ia pedeapsa,
Cezar stăpîne.

(Const. I. Niculescu)

III
(CORĂBIEI CARE DUCEA PE VERGILIU LA ATENA)

Zeea Ciprului stăpînă, aștrii cei strălucitori,
frații gemeni ai Elenei fie-ți ocîrmuitori
şi Eol, ținîndu-și bine vînturile-ncătușate,
numai Iapigului singur să-i îngăduie a bate,

navă care pe Vergiliu în răspundere-ai luat,
du-mi-l, rogu-te, pe țărmul
Aticii nevătămat
și-mi păstrează jumătatea sufletului meu iubită.

De stejar şi de aramă cu trei pături învelită
fost-a inima acelui care înfruntă întîi
într-o șubredă de luntre-a mării crîncene mînii
și nu se temu de vîntul Africii, cel ce se bate

rău cu Crivățul, nici încă de Hiadele-ntristate
ori de-a Notului turbare
ce stăpîn e, după plac,
Adriatica să-o-ntarte sau să-o schimbe într-un lac.

Și de care pas al Morții putu să se teamă oare
cel ce cu-ochii seci privit-a fiarele înotătoare,
marea cînd își umflă pieptul și Acroceraunii,
stîncile de piatră arsă mult fatale-n vijelii?

În zadar prevăzătorul zeu de aspre Oceane
despărți pămîntul, dacă neatinsele noiane
de nelegiuite vase
totuși străbătute sînt.

Audax omnia perpeti
gens humana ruit per vetitum nefas,
audax Iapeti genus
ignem fraude mala gentibus intulit.

Post ignem aetheria domo
subductum macies et nova febrium
terris incubuit cohors
semotique prius tarda Necessitas

leti corripuit gradum;
expertus vacuum Daedalus aëra
pennis non homini datis,
perrupit Acheronta Herculeus labor.

Nil mortalibus ardui est;
caelum ipsum petimus stultitia neque
per nostrum patimur scelus
iracunda Iovem ponere fulmina.

IV

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni
trahuntque siccas machinae carinas
ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni
nec prata canis albicant pruinis.

Iam Cytherea choros ducit Venus imminente luna
iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens visit officinas.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
aut flore terrae quem ferunt solutae;
nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
seu poscat agna sive malit haedo.

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turres. O beate Sesti,

La-ntreprinderi omenirea îndrăzneață-și dă avînt,
îndreptîndu-și sîrguința către lucruri neiertate;
vai, semețul neam din Iápet cu mijloace vinovate
a adus în lume focul.

După focul cel răpit
din cereasca locuință, pe pămînt s-au năpustit
slăbiciunea cea hidoasă, noua frigurilor ceată,
și a Morții trebuință, pînă-atunci atît de-nceată,

din adînca-i depărtare cu pași grabnici alergă;
cu aripi, nedate firii omului, Dedal cercă
a străbate-n zbor văzduhul, Hercule munca-și sfîrșește
rîul Acheron trecîndu-l. Greutatea nu oprește

zelul omului la treabă; nebunii de noi, dorim
să atingem cerul însuși, însă nu îngăduim,
prin nemernicia noastră, nici o zi să aibă parte
Joe fulgerul său aprig să-l mai lase la o parte.

(D.C. Ollanescu)

IV
(CĂTRE SESTIUS)

S-a topit cumplita iarnă, bate vînt de primăvară,
funiile trag în mare luntrile de pe uscat,
turma din coșar, plugarul de la vatră au plecat,
cîmpul nu-l mai înălbește a nămeților povară.

Cum răsare luna, Venus Citereea-ncepe cîntul,
mîna Grațiilor mîndre cu a Nimfelor se prinde
și în horă cu piciorul într-un tact izbesc pămîntul,
iar Vulcan cu fața-ncinsă la Ciclopi cuptoare-aprinde.

Azi cu mirt să se-ncunune capul nostru parfumat
sau cu flori crescute proaspăt din pămîntul dezghețat;
azi în luncile umbroase Faunului să-i jertfești,
fie că mioară-i place sau un ied el o să vreie.

Moartea palidă lovește cu piciorul și-n bordeie
de săraci, ferice Sestiu, și-n palatele regești.

vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam;
iam te premet nox fabulaeque Manes

et domus exilis Plutonia, quo simul mearis,
nec regna vini sortiere talis
nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
nunc omnis et mox virgines tepebunt.

V

Quis multa gracilis te puer in rosa
perfusus liquidis urget odoribus
grato, Pyrrha, sub antro?
cui flavam religas comam,

simplex munditiis? Heu quoties fidem
mutatosque deos flebit et aspera
nigris aequora ventis
emirabitur insolens,

qui nunc te fruitur credulus aurea,
qui semper vacuam, semper amabilem
sperat, nescius aurae
fallacis. Miseri, quibus

intemptata nites: me tabula sacer
votiva paries indicat uvida
suspendisse potenti
vestimenta maris deo.

VI

Scriberis Vario fortis et hostium
victor, Maeonii carminis alite,
quam rem cunque ferox navibus aut equis
miles te duce gesserit.

Din speranțe mari nimica scurta viață nu alege;
în curînd te-o prinde noaptea și pe Mani îi vei vedea

ca și stearpa locuință a lui Pluto — și din ea
nu vei mai zvîrli cu zarul la ospăț, să-alegi pe rege,
[nici pe Lycidas cel fraged nu-l vei admira, el care
astăzi mistuie băieții, iară mîine pe fecioare].

(N.I. Herescu)

V
(CĂTRE PYRRHA)

Cine e tînărul zvelt care, -ntre roze,
scăldat în balsamul de nard, te cuprinde,
Pyrrha, în grota cea blîndă?
cui părul bălai împletești

simplă-n podoabe? Vai, cît de des va jeli
credință și zei schimbători; cu uimire
el va vedea bîntuind
neagra furtună a mării,

cel ce-acum cu tine, credul, se desfată,
cel care speră să fii mereu doar a lui,
iubitoare — nu știe
viclenele vînturi. Vai celor

ce azi le zîmbești: eu, cum se vede
scris pe tabla votivă-a peretelui sfînt,
straiul cel ud l-am jertfit
zeului aprig al mării.

(Maria Banuș)

VI
(LUI M. VIPSANIUS AGRIPPA)

Doar Variu — acest vultur al cîntului Meonic —
îți va slăvi bravura, izbînzile mărețe
și faptele-ostășimii, pe cai sau pe corăbii,
de tine îndrumate.

Nos, Agrippa, neque haec dicere nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii
nec cursus duplicis per mare Ulixei
nec saevam Pelopis domum

conamur, tenues grandia, dum pudor
imbellisque lyrae Musa potens vetat
laudes egregii Caesaris et tuas
culpa deterere ingeni.

Quis Martem tunica tectum adamantina
digne scripserit aut pulvere Troïco
nigrum Merionen aut ope Palladis
Tydiden superis parem?

Nos convivia, nos proelia virginum
sectis in iuvenes unguibus acrium
cantamus, vacui sive quid urimur,
non praeter solitum leves.

VII

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen
aut Epheson bimarisve Corinthi
moenia vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
insignes aut Thessala Tempe;

sunt quibus unum opus est intactae Palladis urbem
carmine perpetuo celebrare et

Ci eu, sfios, Agrippa, n-am să cutez vreodată
isprăvile acestea să le slăvesc, cum nici
năpraznica mînie născînd nenorocire
a crudului Ahile,
nici lunga pribegie pe mări a lui Ulise
vicleanul, nici nefastul neam plin de sînge Pelops:

sînt mult prea mic, Agrippa, și n-am să mă măsor
cu-aceste nalte tîlcuri;
sfiala mea și Muza care-mi inspiră lira
de pace iubitoare nu vor să micșorez
cu slaba-mi iscusință slăvirea cuvenită
Cezarului și ție.

Cine-ar cînta pe Marte în platoșa-i călită,
pe Merion, cel negru de pulberea troiană,
pe Diomed ce-ajunse puternic ca și zeii
cu sprijinul Minervei?

Eu unul nu cînt decît ușoarele ospețe
și luptele pe care, cu unghia tăiată,
fecioarele voioase și galeșe le poartă
cu tinerii voioși;

le cînt și-atunci cînd, liber, mi-i inima nencinsă
de flacăra iubirii, și-atunci cînd, uneori,
mă arde vîlvătaia vre unei patimi oarbe,
dar iute trecătoare.

(Lascăr Sebastian)

VII
(LUI MUNATIUS PLANCUS)

Să cînte alții Rodos soritul, Mitilene,
Efesul sau Corintul de două mări scăldat
sau Teba a lui Bacchus sau Delfi preferat
de Apolo sau Tempe-ntre văi tesaliene;

să aibă alții grijă un cîntec nentrerupt
Atenei să-i înalțe; voi toți, încununați

undique decerptam fronti praeponere olivam;
plurimus in Iunonis honorem

aptum dicet equis Argos ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedaemon
nec tam Larisae percussit campus opimae
quam domus Albuneae resonantis

et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila caelo
saepe Notus neque parturit imbres

perpetuo, sic tu sapiens finire memento
tristitiam vitaeque labores
molli Plance mero, seu te fulgentia signis
castra tenent seu densa tenebit

Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
cum fugeret, tamen uda Lyaeo
tempora populea fertur vinxisse corona,
sic tristes affatus amicos:

„Quo nos cunque feret melior fortuna parente,
ibimus o socii comitesque;
nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro:
certus enim promisit Apollo

ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes peioraque passi
mecum saepe viri nunc vino pellite curas:
cras ingens iterabimus aequor.“

VIII

Lydia, dic, per omnes
te deos oro, Sybarin cur properes amando
perdere, cur apricum
oderit campum, patiens pulveris atque solis,

pe frunte cu măslinul de pretutindeni rupt,
voi toți cei mulți, în cinstea Iunonei să cîntați

Micena mîndră și-Argos vestit în herghelii.
Lacedemona dîrză, cîmpia-mbelșugată
ce-nconjură Larisa pe mine nu mă-mbată
ca templul Albuneei cîntînd cu ape vii,

ca Anio-nspumatul sau ca Tiburul unde
se-ntind livezi scăldate de repede șuvoi.
Cum limpedele Notus n-aduce pururi ploi,
ci nourii din zare adesea îi ascunde,

așa și tu, o Plancus, fii înțelept, mai lasă
tristețea la o parte și grija-n vin trimite,
fie că ești în castrul cu steaguri strălucite,
fie că ești la Tibur, întins la umbră deasă.

Pe cînd de Salamina fugea, și de părinte,
el, Teucer, totuși fruntea se zice că și-a-ncins
cu ram de plop și, tîmpla cu vin stropind, a prins
să-mbărbăteze sóții cu astfel de cuvinte:

„Unde ne mînă-o soartă ca tata mai blajină,
prieteni și tovarăși, acolo ne vom duce;
voi fiți fără de teamă cînd Teucer vă conduce,
căci mi-a promis Apolo o altă Salamină,

pe-un nou pămînt — și-Apolo nu-nșală nicidecum.
Bărbați ce-ați fost în stare să suferiți un chin
cu mult mai greu, mîhnirea v-o risipiți în vin:
în largul mării, mîine, pornim din nou la drum."

(N.I. Herescu)

VIII
(LIDIEI)

Te jur însă pe toți zeii, te jur, Lidio, să-mi spui
de ce cauți cu iubirea pe Sybaris să-l răpui,
cum de azi cîmpul lui Marte l-a luat așa în ură,
el care-ndura și praful, și a soarelui căldură,

cur neque militares
inter aequales equitet Gallica nec lupatis
temperet ora frenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum

sanguine viperino
cautius vitat neque iam livida gestat armis
bracchia, saepe disco
saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

Quid latet, ut marinae
filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
funera ne virilis
cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

IX

Vides ut alta stet nive candidum
Soracte nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina constiterint acuto?

Dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina
o Thaliarche merum diota.

Permitte divis cetera, qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.

Quid sit futurum cras fuge quaerere et
quem Fors dierum cunque dabit, lucro
appone nec dulces amores
sperne puer neque tu choreas,

de ce nu mai călărește cu confrații lui oșteni
și nu mai strunește gura iar la caii galieni?
Să se scalde-n Tibrul galben pentru ce se teme oare?
cum de se ferește astfel de-a atleților unsoare

ca de sînge de năpîrcă — și acuma pentru ce
de a armelor povară brațul vînăt nu-i mai e,
el care fusese-o dată mult ilustru săgetar
aruncînd discul și lancea peste-al țintelor hotar?

Pentru ce se-ascunde oare, cum se zice că a stat
fiul Thetidei, de teamă cu veșmîntul de bărbat
la apropierea cruntei, jalnicei pieiri troiane
în măcel să nu-l avînte și în cetele dușmane?

(D.C. Ollanescu)

IX

(LUI TALIARH)
(în metru original)

Vezi cum se-nalță-n naltul omăt sclipind
Soracte, fără vlagă pădurile
se pleacă sub poveri și gerul
aspru a încremenit pîraie?

Topește frigu-n vatră punînd din nou
butuci belșug și scoate din amfora
sabină vin de patru ierne,
o Taliarh, mai cu dărnicie.

Tot restu-n seama zeilor lasă-l; cînd
ei vînturi care-n fierberea mărilor
se luptă-au potolit, nici vechii
frasini se clatin și nici cipreșii.

Ce fi-va mîine — feri să întrebi: o zi,
oricum, de-ți mai dă Soarta, cîștigului
s-o treci și, june, nu fugi de
dulcile dragoste, nici de hore

donec virenti canities abest
morosa. Nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
composita repetantur hora;

nunc et latentis proditor intimo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.

X

Mercuri facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae,

te canam magni Iovis et deorum
nuntium curvaeque lyrae parentem,
callidum quicquid placuit iocoso
condere furto.

Te, boves olim nisi reddidisses
per dolum amotas, puerum minaci
voce dum terret viduus pharetra
risit Apollo.

Quin et Atridas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto
Thessalosque ignes et iniqua Troiae
castra fefellit.

Tu pias laetis animas reponis
sedibus virgaque levem coërces
aurea turbam superis deorum
gratus et imis.

cît încă verde, încă departe ești
de căruntețea morocănoasă. — Acum
e timp de cîmp, de piețe, șoapte
line spre noapte la ceasu-n care

v-ați înțeles; acuma și rîsul drag
pe fata-ascunsă-n tainicul colț trădînd
și de pe braț podoaba smulsă
ori de pe degete rău păzite.

(Traian Costa)

X

(LUI MERCUR)
(în metru original)

O Mercur, nepot elocvent lui Atlas
care mlădiași pe străvechii oameni
aspri, prin vorbire și prin frumosul
joc al palestrei,

ție, al lui Iupiter crainic și al
zeilor, îți cînt, și părinte-al lirei
gîrbove, isteț să ascunzi ce vrei prin
furturi glumețe,

ție ce, copil, ascunseseși boii
lui Apolo care cu glas năpraznic
vrînd să te-nspăimînte rămase fără
tolbă și rîse.

Îndrumat de tine ieși din Troia
Priam cel bogat, pe Atrizii trúfași,
străjile tesalice și dușmana
oaste-nșelînd-o.

Sufletele celor pioși tu-n locuri
fericite duci și aduni ușorul
stol cu varga de-aur, iubit de zeii
toți deopotrivă.

(Const. I. Niculescu)

XI

Tu ne quaesieris! scire nefas quem mihi, quem tibi
finem di dederint, Leuconoë, nec Babylonios
temptaris numeros. Ut melius quicquid erit pati!
Seu plures hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam

quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum, sapias, vina liques et spatio brevi
spem longam reseces. Dum loquimur fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

XII

Quem virum aut heroa lyra vel acri
tibia sumis celebrare, Clio?
quem deum? cuius recinet iocosa
nomen imago

aut in umbrosis Heliconis oris
aut super Pindo gelidove in Haemo
unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,

arte materna rapidos morantem
fluminum lapsus celeresque ventos,
blandum et auritas fidibus canoris
ducere quercus.

Quid prius dicam solitis Parentis
laudibus, qui res hominum ac deorum,
qui mare ac terras variisque mundum
temperat horis,

XI

(LEUCONOEI)

Nu cerceta — căci nu se cade! — o, Leuconoe, ce sfîrșit
menîră vieții noastre zeii, nu ispiti necontenit
pe zodierii din Caldeea — și rabdă orice-ar fi, mai bine!
Au Joe da-ți-a ierni mai multe, au cea din urmă pentru tine

e asta care-acuma frînge de stînci tireniana mare,
fii înțeleaptă, limpezește prin sită vinul în pahare,
scurtează-ți după timp speranța; rea, vremea trece cît vorbim.
Culege ziua cea de astăzi: ce va fi mîine, noi nu știm.

(Teodor Naum)

XII

(LUI AUGUST)

O, Clio, pe care erou, pe care muritor
vei celebra cu lira ta, cu flautu-ți sonor?
și care-i numele de zeu ce-n jocurile sale
ecoul îi va face cale

pe poala Heliconului cu creștetul umbros
sau peste Pindul cel înalt ori Hemul friguros
ai cărui codri, fermecați de glasul lui Orfeu,
veneau grămadă-n drumul său

cînd, prin al mamei sale-nvăț, duioasa lui cîntare
încetinea rîul din curs și-a vîntului mișcare,
iar, de simțire-nsuflețiți, stejarii se plecau
și lira-i magică urmau?

Dar mai nainte să cîntăm, plinind datine sfinte,
pe-al oamenilor suveran și-al zeilor părinte
ce pune mări, pămînt și cer în mers cumpănitor
cu primenirea vremilor;

unde nil maius generatur ipso
nec viget quicquam simile aut secundum.
Proximos illi tamen occupabit
Pallas honores.

Proeliis audax, neque te silebo
Liber et saevis inimica virgo
beluis nec te metuente certa
Phoebe sagitta.

Dicam et Alciden puerosque Ledae,
hunc equis, illum superare pugnis
nobilem, quorum simul alba nautis
stella refulsit,

defluit saxis agitatus umor,
concidunt venti fugiuntque nubes
et minax, quod sic voluere, ponto
unda recumbit.

Romulum post hos prius an quietum
Pompili regnum memorem an superbos
Tarquini fasces dubito an Catonis
nobile letum.

Regulum et Scauros animaeque magnae
prodigum Paullum superante Poeno
gratus insigni referam Camena
Fabriciumque.

Hunc et incomptis Curium capillis
utilem bello tulit et Camillum
saeva paupertas et avitus apto
cum Lare fundus.

Crescit occulto velut arbor aevo
fama Marcelli, micat inter omnes
Iulium sidus velut inter ignes
luna minores.

Gentis humanae pater atque custos,
orte Saturno, tibi cura magni

fiinţă alta n-a creat decît a lui mai naltă
nimic nu-i de potriva lui, nici stă cu el deolaltă,
deşi Pallas e cea dintîi ce după dînsul vine
primind onorile divine.

Pe tine iar nu te-oi uita, războinice-ndrăzneţ,
o Bacchus, nici pe virgina, duşmana făr' de preţ
a fiarelor sălbatice, nici pe nebiruitul
arcaş, pe Febus preacumplitul.

Şi pe Alcide-l voi cînta şi pe ai Ledei fii,
din care printre luptători e unul cel dintîi,
iar altul printre călăreţi; senină steaua lor
de cum corăbierilor

luceşte, unda spumegînd pe stînci se răspîndeşte,
fug norii, vînturile cad, iar valul ce mugeşte,
voinţei lor plecîndu-se, rămîne-abia săltînd
pe faţa mării lunecînd.

Au cuteza-voi, după ei, să amintesc acuma
pe Romulus şi paşnica domnie a lui Numa,
cortegiul mîndru-al lui Tarquin şi-al lui Caton sfîrşit
cu glorie desăvîrşit?

În cîntec recunoscător de Regulus voi spune,
de Scauri şi de Paullus ce viaţa bucuros
şi-o smulge cînd Cartagina cu armele-l răpune
şi de Fabriciu cel faimos.

Ca dînsul lipsa îndurînd la vatra părintească
şi-abia, din micul lor avut, putînd să se hrănească,
pletosul cel de Curius şi cu Camil ieşit-au
şi în războaie strălucit-au.

A lui Marcellus faimă-n spor ca pomu-n taină creşte
şi a lui Iuliu mîndră stea pe ceruri străluceşte
cum printre aştrii mai mărunţi se leagănă-n senin
al lunii disc de foc în plin.

O tu, al rasei omeneşti părinte, protector,
ursita, fiu al lui Saturn, ţi-a dat în pază ţie

Caesaris fatis data, tu secundo
Caesare regnes.

Ille seu Parthos Latio imminentes
egerit iusto domitos triumpho
sive subiectos Orientis orae
Seras et Indos,

te minor latum reget aequus orbem;
tu gravi curru quaties Olympum,
tu parum castis inimica mittes
fulmina lucis.

XIII

Cum tu, Lydia, Telephi
cervicem roseam, cerea Telephi
laudas bracchia, vae meum
fervens difficili bile tumet iecur.

Tunc nec mens mihi nec color
certa sede manent umor et in genas
furtim labitur, arguens
quam lentis penitus macerer ignibus.

Uror, seu tibi candidos
turparunt umeros immodicae mero
rixae sive puer furens
impressit memorem dente labris notam.

Non, si me satis audias,
speres perpetuum dulcia barbare
laedentem oscula, quae Venus
quinta parte sui nectaris imbuit.

Felices ter et amplius
quos irrupta tenet copula nec malis

pe marele Cezar, ia-l dar sub tine ajutor
la cîrma de împărăție.

Și după ce va sfărîma în dreapta lui izbîndă
pe parții ce-amenințători stau Lațiului pîndă
și va goni pe indieni și seri cu nendurare
spre-a Răsăritului hotare,

pe-ntinsul univers domn drept va fi, ție supus,
iar tu trecînd vei detuna Olimpul cel de sus
cu-ngrozitoru-ți car, trăsnind cu fulgere-ndoite
pădurile ce-s pîngărite.

(D.C. Ollanescu)

XIII
(LIDIEI)

Cînd rumen gîtul lui Teléphus
și brațul luminos al lui Teléphus
tu, Lidia, îl lauzi, mie
îmi clocotește inima-n mînie.

Și glas, și cuget mi se sting,
furiș pe-obrajii-mi lacrimi se preling,
dezvăluind cît foc mocnit
pînă-n adînc mă mistuie cumplit.

Vai, umerele-ți de zăpadă,
cît sufăr că le-ai dat orgiei pradă
și că iubitul, scos din minți,
mușcat-a buzele-ți, cu tineri dinți.

N-ai crede, de m-ai asculta,
că-i va fi fără capăt dragostea
și dulcele-i sărut barbar,
în care Venus a turnat nectar.

Cei pe vecie-nlănțuiți
de trei, de multe ori mai fericiți,

divulsus querimoniis
suprema citius solvet amor die.

XIV

O navis, referent in mare te novi
fluctus; o quid agis? fortiter occupa
portum. Nonne vides ut
nudum remigio latus

et malus celeri saucius Africo
antemnaeque gemant ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius

aequor? Non tibi sunt integra lintea,
non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iactes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
fidit. Tu, nisi ventis
debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
vites aequora Cycladas.

XV

Pastor cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,

cărora cearta nu le curmă
iubirea pînă-n ziua cea din urmă.

(N.I. Herescu)

XIV
(REPUBLICII)

O, navă, valuri nouă te trag iar către mare;
ce faci? din port afară nu fă nici o mişcare.
Nu vezi că-a tale vîsle
pe laturi nu mai sînt,

că frînt îţi e catargul de-al Africii rău vînt?
Antenele gem toate, carena ta lipsită
de funii abia poate
cu marea înteţită

să lupte. Nu ai pînze şi nu ai nici un zeu
la care în primejdie să-ndrepţi iar glasul tău.
Tu care eşti făcută din pin de Pont, copilă
din nobilă pădure, zadarnic vrei în silă

să-ţi lauzi neam şi nume: vîslaşul cel fricos
nu se încrede-n pupe vopsite doar frumos.
De nu vrei ca la vînturi să-ajungi o jucărie,
păzeşte-te. Tu, care odinioară mie

tot pricină de grijă mi-ai fost şi de necaz,
cu dor şi cu iubire mă-ntorc la tine azi
şi-ţi zic: ia seama bine să nu te rătăceşti
pe marea ce desparte Cicladele greceşti.

(D.C. Ollanescu)

XV
(PROFEŢIA LUI NEREU)

Cînd păstorul de pe Ida, trădător de ospeţie,
cu-a lui vase pe Elena peste mare o răpea,

ingrato celeres obruit otio
ventos ut caneret fera

Nereus fata. „Mala ducis avi domum,
quam multo repetet Graecia milite
coniurata tuas rumpere nuptias
et regnum Priami vetus.

Heu heu quantus equis, quantus adest viris
sudor, quanta moves funera Dardanae
genti; iam galeam Pallas et aegida
currusque et rabiem parat.

Nequiquam Veneris praesidio ferox
pectes caesariem grataque feminis
imbelli cithara carmina divides;
nequiquam thalamo graves

hastas et calami spicula Cnosii
vitabis strepitumque et celerem sequi
Aiacem: tamen, heu serus, adulteros
crines pulvere collines.

Non Laërtiaden, exitium tuae
gentis, non Pylium Nestora respicis?
urgent impavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus sciens

pugnae, sive opus est imperitare equis,
non auriga piger; Merionen quoque
nosces; ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre,

quem tu, cervus uti vallis in altera
visum parte lupum graminis immemor,
sublimi fugies mollis anhelitu,
non hoc pollicitus tuae.

Iracunda diem proferet Ilio
matronisque Phrygum classis Achillei;

Nereu, ca să-i poată spune groaznica lui profeţie,
din zbor repezile vînturi stîmpărîndu-le oprea.

„Duci în casa-ţi pe femeia asta sub semne fatale;
Grecia cu multă oaste să ţi-o smulgă va veni
şi, prin jurămînt legată, cuibul căsniciei tale
şi al lui Priam străvechiul tron regesc va nimici.

Vai, pe cai şi pe războinici ce de rîuri de sudoare!
seminţiei lui Dardánus cîte morţi îi făureşti!
Pallas, tu la astă luptă furia-ţi răzbunătoare,
coiful, pavăza şi carul de demult îţi pregăteşti.

Mîndru de-al Venerei sprijin, în zadar ţi-i pieptăna
pletele şi pe-a ta liră moleşită încerca-vei
la femei plăcute cînturi cu glas molcom a-ngîna;
în zadar ascuns în casă a înlătura spera-vei

lăncile spăimîntătoare şi săgeţile-ascuţite
ale Cretei şi-a lui Aiax urmăriri neobosite,
toată larma bătăliei; totuşi, vai, tîrziu, odată
coama ta adulterină fi-va-n pulbere spurcată.

Nu vezi cum vin după tine pe al lui Larete fiu,
un flagel al rasei tale, şi pe Nestor din Piliu?
Teucer cel din Salamina,
Sthenelus cel iscusit

în războaie şi măiestru la mînat şi călărit,
doi viteji, te strîng de-aproape; şi pe Merion simţi-vei;
iată groaznicul Tidide, să te-nfrunte arzător
decît tatăl lui mai aprig;

dar de Diomed fugi-vei,
moleşitule, cu pieptul gîfîind, rătăcitor
ca un cerb ce-şi uită iarba zărind lupul peste vale,
uitînd că făgăduiseşi altceva Elenei tale!

Supărarea lui Ahile, stînd cu flota-i depărtat,
ale Iliului zile şi-a matroanelor troiene

post certas hiemes uret Achaicus
ignis Iliacas domos.“

XVI

O matre pulchra filia pulchrior,
quem criminosis cunque voles modum
pones iambis, sive flamma
sive mari libet Hadriano.

Non Dindymene, non adytis quatit
mentem sacerdotum incola Pythius,
non Liber aeque, non acuta
sic geminant Corybantes aera,

tristes ut irae, quas neque Noricus
deterret ensis nec mare naufragum
nec saevus ignis nec tremendo
Iuppiter ipse ruens tumultu.

Fertur Prometheus addere principi
limo coactus particulam undique
desectam et insani leonis
vim stomacho apposuisse nostro.

Irae Thyesten exitio gravi
stravere et altis urbibus ultimae
stetere causae, cur perirent
funditus imprimeretque muris

hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem: me quoque pectoris
temptavit in dulci iuventa
fervor et in celeres ïambos

misit furentem; nunc ego mitibus
mutare quaero tristia, dum mihi

prelungi-va: însă șirul iernilor e numărat,
după cari vor arde Troia focurile aheene."

(D.C. Ollanescu)

XVI
(PALINODIE)

O, copilă mai frumoasă decît mult frumoasa-ți mamă,
versurilor vinovate cum vei vrea fă-le tu seamă,
după plac, le-neacă-n mare
sau aruncă-mi-le-n foc.

Nici scrîșnirile Cibelei, nici cumplita frămîntare
cu care cuprinde Pitiu preoțimea la altare,
nici pornirile lui Bacchus, nici asurzitorul joc
ce-l fac coribanții ageri cînd chimvalele lovesc

nu-s nimic lîngă mînia prinsă-n pieptul omenesc;
de-ale Noricului spade ea nu are a se teme,
nici de mare, nici de Joe
ori de focu-ngrozitor.

Prometeu, precum se spune, nevoit ca să culeagă
părticele din ființe răspîndite-n firea-ntreagă
pentru-a săvîrși cu ele lutul nostru creator,
ne sădi în fund de inimi crunta leului mînie.

Pe Tiest mînia oarbă prăvălitu-l-a-n urgie
și tot ea din temelie
cetăți falnice-a surpat,
făcînd pe-al lor zid să treacă

plugul dușmanu-ngîmfat.
Sufletul dar îmblînzește-ți: și pe mine altădată,
în cea dulce tinerețe, inima înfierbîntată
m-a-mboldit în nebunie

să scriu iambi fulgerători;
astăzi vreau amărăciunea să-o prefac în bucurie,

fias recantatis amica
opprobriis animumque reddas.

XVII

Velox amoenum saepe Lucretilem
mutat Lycaeo Faunus et igneam
defendit aestatem capellis
usque meis pluviosque ventos.

Impune tutum per nemus arbutos
quaerunt latentes et thyma deviae
olentis uxores mariti
nec virides metuunt colubras

nec Martiales haediliae lupos,
utcunque dulci Tyndari fistula
valles et Usticae cubantis
levia personuere saxa.

Di me tuentur, dis pietas mea
et Musa cordi est. Hic tibi copia
manabit ad plenum benigno
ruris honorum opulenta cornu;

hic in reducta valle Caniculae
vitabis aestus et fide Teïa
dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen;

hic innocentis pocula Lesbii
duces sub umbra nec Semeleïus
cum Marte confundet Thyoneus
proelia nec metues protervum

suspecta Cyrum, ne male dispari
incontinentes iniiciat manus

îmi retrag vechea ocară, numai dulcea-ți prietenie
dă-mi-o iar, înapoindu-mi și-ale inimii favori.

(D.C. Ollanescu)

XVII
(TINDARIDEI)
(în metru original)

Sprințar, adesea, vesel Lucrétilul
îl cată Faun de pe Lyceul său
și-mi apără de focul verii
caprele, și de ploioase vînturi.

Le vezi cum hoinăresc fără grijă-n crîng
să pască cimbru și pomișori ascunși
și soațele, bărbații căror
greu mai miros, nu se tem de verdea

năpîrcă, nici de lupii lui Marte dragi,
de-ndată ce, o, Tyndaris, fluier lin
pe văi și-n stîncile lucioase
ale Usticei a prins să sune.

Eu sînt păzit de zei, pietatea mea
și Muza dragi le sînt. Tu aici găsești
belșug vărsat din plin de cornul
îndestulat al mănoasei țarini;

aici în vale arșița n-ai s-o simți
și vei cînta pe coardele teice
cum pentru-un om și Penelopa
suferă, și cristalina Circe;

aici la umbră cupe de vin vei bea
de Lesbos dulce și pe-al Semelei fiu,
Tioneu, n-ai să-l vezi cu Marte
încăierîndu-se, nici de Cirus

gelos n-ai să te temi că vînjosu-i braț
spre tine, fată slabă, s-o năpusti

et scindat haerentem coronam
crinibus immeritamque vestem.

XVIII

Nullam Vare sacra vite prius severis arborem
circa mite solum Tiburis et moenia Catili;
siccis omnia nam dura deus proposuit neque
mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
quis non te potius Bacche pater teque decens Venus?
Ac ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero

debellata, monet Sithoniis non levis Euhius,
cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
discernunt avidi. Non ego te candide Bassareu
invitum quatiam nec variis opsita frondibus

sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
cornu tympana, quae subsequitur caecus Amor sui
et tollens vacuum plus nimio Gloria verticem
arcanique Fides prodiga, perlucidior vitro.

să-ți rupă de pe păr cununa
și-mbrăcămintea — ce nu-i de vină.

(Const. I. Niculescu)

XVIII
(LUI VARUS)

Înaintea sfintei vițe alt pom, Varus, nu sădi
pe-ale Tiburului coaste priincioase de-a rodi
și spre a lui Catil ziduri; celor ce nu-și udă gîtul
Bacchus le dă drept tovarăși tot necazul și urîtul:
numai bînd se duce grija rozătoare pe pustii.

Cine, după băutură, la a vieții sărăcii
ori la truda ostășească se gîndește? oare cine
nu te cîntă, tată Bacchus, mai cu drag atunci pe tine
sau pe Venera frumoasă? Dar nu-i bine de trecut
peste marginea firească darului ce ne-a făcut
bunul zeu, care drept pildă ne dă lupta încleștată
între lapiți și centauri din beție-ntărîtată;

Euhius ne amintește cum au fost de pedepsiți
lacomii sitoni de dînsul, cînd, de patimă orbiți,
nu mai cunoșteau hotarul dintre bine și-ntre rău.
Basareule curate, fără voia ta nu eu
ridica-te-voi din locu-ți, nici de mîna-mi dezvelit
fi-va simbolul tău sacru, de frunziș acoperit.

Faceți să-nceteze însă tîmpinele-asurzitoare,
trîmbița cea frigiană: ele sînt atrăgătoare
de orbești iubiri de sine, de mîndrie care-n sus,
mai mult decît i se cade, capul sec și-l are dus
și de-ncrederea aceea ce a tainelor solie
tot atîta o păzește cît și sticla străvezie.

(D.C. Ollanescu)

XIX

Mater saeva Cupidinum
Thebanaeque iubet me Semelae puer
et lasciva Licentia
finitis animum reddere amoribus.

Urit me Glycerae nitor
splendentis Pario marmore purius,
urit grata protervitas
et vultus nimium lubricus aspici.

In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit nec patitur Scythas
et versis animosum equis
Parthum dicere nec quae nihil attinet.

Hic vivum mihi caespitem, hic
verbenas, pueri, ponite turaque
bimi cum patera meri:
mactata veniet lenior hostia.

XX

Vile potabis modicis Sabinum
cantharis, Graeca quod ego ipse testa
conditum levi, datus in theatro
cum tibi plausus

clare Maecenas eques ut paterni
fluminis ripae simul et iocosa
redderet laudes tibi Vaticani
montis imago.

Caecubum et prelo domitam Caleno
tu bibes uvam: mea nec Falernae

XIX
(GLICEREI)

A Dragostelor mamă zvăpăiată
și Bacchus, fiul Tebei, și-astă vreme
prielnică Dorinței, prind să cheme
în sufletu-mi iubirea de-altădată.

Mă mistuie-a Glicerii-nfățișare,
ca marmura de Paros mái frumoasă,
mă mistuie plăcuta-i desfrînare,
căutătura ei primejdioasă.

Uitînd de Cipru, Venus m-a răpit
și doar pe ea-mi mai dă răgaz s-o cînt;
întreg al ei sînt: am uitat de scit
ca și de partul, călăreț nenfrînt.

Altarul viu mi-l ridicați ací
și puneți-mi, copii, ací verbine,
vin de doi ani turnați din cupe pline:
prin jertfe, poate-așa, s-o îmblînzi.

(N.I. Herescu)

XX
(LUI MECENA)
(în metru original)

Ieftin vin sabin o să bei din cupe
simple, care-n amforă greacă însumi
l-am pecetluit, cînd te-aplaudară-n
teatru, Mecena,

cavaler ilustru, încît în malul
rîului străbun și în jucăușul
munte Vatican au sunat răsfrînte
laude ție.

Vei sorbi Cecub ori din vița-n Cales
tescuită: -a mele pahare nu sînt

temperant vites neque Formiani
pocula colles.

XXI

Dianam tenerae dicite virgines,
intonsum pueri dicite Cynthium
Latonamque supremo
dilectam penitus Iovi.

Vos laetam fluviis et nemorum coma,
quaecunque aut gelido prominet Algido
nigris aut Erymanthi
silvis aut viridis Gragi;

vos Tempe totidem tollite laudibus
natalemque mares Delon Apollinis
insignemque pharetra
fraternaque umerum lyra.

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
pestemque a populo et principe Caesare in
Persas atque Britannos
vestra motus aget prece.

XXII

Integer vitae scelerisque purus
non eget Mauris iaculis neque arcu
nec venenatis gravida sagittis
Fusce pharetra,

sive per Syrtes iter aestuosas
sive facturus per inhospitalem

drese nici de viile Formiene,
nici de Falernum.

(Traian Costa)

XXI
(DIANEI ȘI LUI APOLO)

Gingașe virgini romane, pe Diana s-o cîntați,
voi, băieți, pe Cintianul cel pletos să-l lăudați
și pe mama lor, Latona, cea atîta de iubită
de Părintele ceresc.

Fetelor, slăviți pe zîna cu izvoarele-ndrăgită,
zeea coamelor de codri cu cari Algidul umbros,
Gragul totdeauna verde, Erimantul neguros
frunțile-și împodobesc;

voi în coruri valea Tempei lăudați, feciori, mereu,
Delos, leagănul lui Febus, umărul albului zeu
unde strălucește arcul și cu lira cea frățească
prin cîntări le înălțați.

El, pătruns de ruga voastră, pe popor o să-l ferească
și pe principele Cezar de războiu-ngrozitor,
crunta foamete și ciuma le va duce perșilor
și britanilor spurcați.

(D.C. Ollanescu)

XXII
(LUI ARISTIUS FUSCUS)
(în metru original)

Cel întreg în viață și fără crimă,
de numide lănci sau de arc și tolbă
plină de săgeți veninoase n-are,
Fusce, nevoie,

prin vîltoarea Sirtelor de l-ar duce
drumul sau spre-acel urîtor de oaspeți

Caucasum vel quae loca fabulosus
lambit Hydaspes.

Namque me silva lupus in Sabina,
dum meam canto Lalagen et ultra
terminum curis vagor expeditis,
fugit inermem,

quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis
nec Iubae tellus generat, leonum
arida nutrix.

Pone me pigris ubi nulla campis
arbor aestiva recreatur aura,
quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urget,

pone sub curru nimium propinqui
solis in terra domibus negata:
dulce ridentem Lalagen amabo,
dulce loquentem.

XXIII

Vitas inuleo me similis, Chloë,
quaerenti pavidam montibus aviis
matrem non sine vano
aurarum et siluae metu.

Nam seu mobilibus veris inhorruit
adventus foliis seu virides rubum
dimovere lacertae,
et corde et genibus tremit.

Atqui non ego te tigris ut aspera
Gaetulusve leo frangere persequor:

Caucaz și-n locuri de basm prin care
curge Hidaspe.

Astfel eu, hoinar, fără nici o armă,
o cîntam pe Lalage pe sub umbra
codrului sabin, cînd văzui un lup cum
fuge de mine;

și era un monstru cum nu pot codrii
Dauniei războinice să prăsească,
nici uscata țară-a lui Iuba-n care
bîntuie leii.

Du-mă în deșerte ținuturi, unde
boarea verii nu-nviorează arbori,
într-un colț de lume-apăsat de aspru
cer și de neguri,

pune-mă aproape de tot sub carul
soarelui, în țări unde nu șed oameni:
rîsul dulce-al Lalagei eu iubi-voi,
vorba ei dulce.

(Const. I. Niculescu)

XXIII
(CLOEI)
(în metru original)

Cînd de mine tu fugi, Cloe, o ciută pari
sperioasă ce-n munți nestrăbătuți umblînd
mama-și cată, cu teamă
de-adierile codrului.

Căci de trece prin crengi primăvăratic vînt
frunza lin legănînd, sau că șopîrle verzi
mișcă-ncet mărăcinii,
spaima toată-o cutremură.

Totuși, eu fioros ca o tigroaică nu-s,
nici ca leul getúl să te zdrobesc nu vreau:

tandem desine matrem
tempestiva sequi viro.

XXIV

Quis desiderio sit pudor aut modus
tam cari capitis? praecipe lugubres
cantus, Melpomene, cui liquidam pater
vocem cum cithara dedit.

Ergo Quintilium perpetuus sopor
urget, cui Pudor et Iustitae soror,
incorrupta Fides, nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem?

Multis ille bonis flebilis occidit,
nulli flebilior quam tibi Vergili;
tu frustra pius heu non ita creditum
poscis Quintilium deos.

Quid? si Threïcio blandius Orpheo
auditam moderere arboribus fidem,
num vanae redeat sanguis imagini
quam virga semel horrida,

non lenis precibus fata recludere,
nigro compulerit Mercurius gregi?
Durum: sed levius fit patientia
quicquid corrigere est nefas.

XXV

Parcius iunctas quatiunt fenestras
iactibus crebris iuvenes protervi

lasă-ţi mama, de-acuma
coaptă pentru bărbat fiind.

(Const. I. Niculescu)

XXIV
(CĂTRE VERGILIU)

Ce cumpăt, ce măsură am mai putea avea,
cînd după-un scump prieten ne-ncearcă jalea grea?
inspiră-mi, Melpomena, un viers îndoliat,
căci tatăl ţie liră şi glas duios ţi-a dat.

Quintilius, deci, somnul cel veşnic şi domol
îl doarme-acum! cînd, Cinstea şi Adevărul gol,
Credinţa şi Dreptatea, surore gemene,
cînd oare mai găsi-vor un om să-i semene?

Se duse, demn de jalea bărbaţilor aleşi,
dar dintre toţi, Vergiliu, tu cel mai mult plînseşi;
zadarnic tu acuma-l ceri zeilor napoi:
vai, nimeni nu e veşnic, iubite, dintre noi.

Decît Orpheus tracul de ai cînta mai blînd,
pe care îl ascultă şi arborii cîntînd,
şi sîngele tot nu va însufleţi o umbră,
odată ce-a mînat-o, cu varga lui cea sumbră,

Mercurius în negrul convoi al umbrelor;
de-l rogi să schimbe soarta, e neîndurător.
Grea suferinţă! totuşi răbdarea, numai ea
face să-nduri mai lesne tot ce nu poţi schimba.

(N.I. Herescu)

XXV
(LIDIEI)
(în metru original)

Mai arar ţi-aruncă-n fereastra-nchisă
grindină de pietre ştrengarii tineri,

nec tibi somnos adimunt amatque
ianua limen,

quae prius multum facilis movebat
cardines. Audis minus et minus iam:
„me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?“

Invicem moechos anus arrogantes
flebis in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter —
lunia vento,

cum tibi flagrans amor et libido,
quae solet matres furiare equorum,
saeviet circa iecur ulcerosum,
non sine questu,

laeta quod pubes hedera virenti
gaudeat pulla magis atque myrto,
aridas frondes hiemis sodali
dedicet Hebro.

XXVI

Musis amicus tristitiam et metus
tradam protervis in mare Creticum
portare ventis, quis sub Arcto
rex gelidae metuatur orae,

quid Tiridaten terreat, unice
securus. O quae fontibus integris
gaudes, apricos necte flores,
necte meo Lamiae coronam,

Pimpleï dulcis. Nil sine te mei
prosunt honores: hunc fidibus novis,

nici nu te mai scoală din somn, iar ușa
pragu-ndrăgește,

ea, nainte veselă să se miște
în țîțîni. Azi tot mai puțin se-aude:
„Nopți de-a rîndul eu mă sfîrșesc de doru-ți;
Lidia, dormi tu?“

În curînd, uitată de crai, vei plînge,
babă de prisos pe-o străduță tristă
cînd mai tare-n nopți fără lună urlă
crivățul tracic,

cînd arsura dragostei și-a dorinței,
care pe-ale cailor mame-aprinde,
în ficatul tău ulcerat s-o-ncinge;
și-ai să te tîngui

că juneții vesele-i plac mai bine
mirtu-ntunecat și-nverzite iederi,
iar frunzișul veșted lui Hebru, soțul
iernii, îi lasă.

(Const. I. Niculescu)

XXVI
(LUI AELIUS LAMIA)
(în metru original)

Iubit de Muze, teama, tristețile
las vîntul ager să le împrăștie
în marea Cretei și nu-mi pasă
cine temut e sub recea Ursă

sau ce-l îngrijorează pe Tiridat.
O, tu pe care, pure, te bucură
izvoarele, din flori sorite
fă pentru Lamia-al meu cunună,

Pimplee dulce. Laudei preț îi dai
doar tu: pe coarde noi să-l slăviți pe el

hunc Lesbio sacrare plectro
teque tuasque decet sorores.

XXVII

Natis in usum laetitiae scyphis
pugnare Thracum est; tollite barbarum
morem verecundumque Bacchum
sanguineis prohibete rixis.

Vino et lucernis Medus acinaces
immane quantum discrepat: impium
lenite clamorem sodales
et cubito remanete presso.

Vultis severi me quoque sumere
partem Falerni? dicat Opuntiae
frater Megillae quo beatus
vulnere, qua pereat sagitta.

Cessat voluntas? non alia bibam
mercede. — Quae te cunque domat Venus,
non erubescendis adurit
ignibus ingenuoque semper

amore peccas; quicquid habes, age,
depone tutis auribus. — A miser
quanta laborabas Charybdi
digne puer meliore flamma!

Quae saga, quis te solvere Thessalis
magus venenis, quis poterit deus?
vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

cu plectrul lesbic nemurindu-l
tu și a tale surori se cade.

(Const. I. Niculescu)

XXVII
(COMESENILOR)
(în metru original)

Bătăi cu scifuri, bune la veselii,
e lucru tracic; barbarul obicei
îndepărtați-l și pe Bacchus,
demn, voi feriți-l de certuri crunte.

Între făclii și vin — iataganul med?
o, ce nepotrivire! înăbușiți,
prieteni, larma nepioasă
și rezemat să vă țineți cotul.

Să beau vreți și eu partea-mi de vechi Falern
amețitor? să spună-ntîi fratele
Megillei din Opunt, de care
rană-ori săgeată, ferice, moare.

Nu are poftă? eu însă nu voi bea
cu alt preț. — Orice Veneră te-a cuprins,
să nu te rușinezi de focul
care te arde căci ți-e, firește,

păcatul nobil; spune-ne tot ce ai,
urechea noastră-i sigură. — Biet băiat,
muncit erai de-așa Caribdă,
tu de-o mai bună văpaie vrednic!

Ce vrăjitoare, ce vraci te va scăpa
cu băuturi tesalice, care zeu?
din lanțul groaznicei Himere
Pégasul doar te-ar putea desface.

(Const. I. Niculescu)

XXVIII

Te maris et terrae numeroque carentis harenae
mensorem cohibent, Archyta,
pulveris exigui prope litus parva Matinum
munera nec quicquam tibi prodest

aërias temptasse domos animoque rotundum
percurrisse polum morituro.
Occidit et Pelopis genitor conviva deorum
Tithonusque remotus in auras

et Iovis arcanis Minos ammissus habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
demissum, quamvis clipeo Troiana refixo
tempora testatus nihil ultra

nervos atque cutem morti concesserat atrae,
iudice te non sordidus auctor
naturae verique. Sed omnes una manet nox
et calcanda semel via leti.

Dant alios Furiae torvo spectacula Marti,
exitio est avidum mare nautis;
mixta senum ac iuvenum densentur funera, nullum
saeva caput Proserpina fugit.

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus harenae
ossibus et capiti inhumato

particulam dare: sic, quodcunque minabitur Eurus,
fluctibus Hesperiis Venusinae
plectantur silvae te sospite multaque merces,
unde potest, tibi defluat aequo

ab Iove Neptunoque sacri custode Tarenti.
Neglegis immeritis nocituram

XXVIII
(ARCHYTAS)
(în metru original)

Tu care marea, pămîntul și firele fără de număr
de nisip măsurai, Archytas,
azi lîngă țărmul Matinului ești îngropat sub puțină
pulbere și la nimic nu-ți ajută

că te-avîntași în înaltul ceresc străbătînd prin rotunda
boltă cu sufletul tău menit morții.
Mort e și tatăl lui Pelops, mesean la zeieștile-ospețe,
cum și Titón ce nălțatu-s-a-n aer,

Minos, sfătuitorul lui Iupiter, și în Tartár e
fiul lui Pantou, întorsul din Orcus,
încă o dată, deși, dovedind cu-al său scut că trăise
odinioară la Troia, nu dete

morții întunecate nimic decît piele și zgîrciuri —
și-l socoteai priceput în știința
despre-adevăr și natură. Pe toți însă-o noapte ne-așteaptă,
toți drumul morții o dată-l vom face.

Unii de Furii sînt dați spre priveliște crudului Marte,
iar pe năieri marea lacomă-i pierde;
tineri, bătrîni, laolaltă-și amestecă-alaiul de jale,
crudei Proserpine nimeni nu-i scapă.

Eu — scufundat fui în unda ilirică de furtunosul
Notus, cînd Orion sta să-apună.
Tu dar, năierule, nu pregeta peste oase și capu-mi
neîngropat să arunci doar o mînă

de nestatornic nisip; și urgia lui Eurus să bată
dezlănțuită talazul hesperic
şi ai Venusiei codri, tu teafăr să fii, răsplătire
multă să ai şi prielnici să-ţi fie

Iupiter și cu Neptun care apără sfîntul Tarentum.
Nu te-nfiori de păcatul ce-ai face,

postmodo te natis fraudem committere? fors et
debita iura vicesque superbae

te maneant ipsum: precibus non linquar inultis
teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, non est mora longa: licebit
iniecto ter pulvere curras.

XXIX

Icci, beatis nunc Arabum invides
gazis et acrem militiam paras
non ante devictis Sabaeae
regibus horribilique Medo

nectis catenas? Quae tibi virginum
sponso necato barbara serviet?
puer quis ex aula capillis
ad cyathum statuetur unctis,

doctus sagittas tendere Sericas
arcu paterno? Quis neget arduis
pronos relabi posse rivos
montibus et Tiberim reverti,

cum tu coëmptos undique nobilis
libros Panaeti Socraticam et domum
mutare loricis Hiberis,
pollicitus meliora, tendis?

XXX

O Venus, regina Cnidi Paphique,
sperne dilectam Cypron et vocantis

care-ar cădea mai tîrziu pe copiii tăi fără de vină?
poate că dreapta răsplată și-ntorsul

trúfaș al sorții te pasc chiar pe tine: căci nu voi rămîne
nerăzbunat și căințele-s vane.
Graba te mînă? dar nu mult întîrzii: de trei ori aruncă
pulbere și-apoi la drum iar pornește.

(Const. I. Niculescu)

XXIX
(LUI ICCIUS)
(în metru original)

Rîvnești acum, o, Icciu, comorile
bogate ale-arabilor și pornești
război crunt regilor Sabeii
încă nenvinși? pentru medul groaznic

cătușe făurești? Din fecioarele
barbare, cine, mirele-i mort fiind,
te va sluji? ce tînăr nobil
uns cu miresme ți-o umple cupa,

el ce-ncorda săgețile serice
cu arcul părintesc? Îndoială nu-i
că s-ar putea spre munți să urce
apele și să se-ntoarcă Tibrul,

cînd tu pe strălucitul Panaetius
și pe socratici de pretutindeni strînși
ai vrea să-i schimbi pe-un scut iberic,
tu ce speranțe mai mari dăduseși.

(Const. I. Niculescu)

XXX
(CĂTRE VENUS)
(în metru original

Venus, tu, regină în Cnid și Pafos,
lasă Ciprul tău preaiubit, te mută-n

ture te multo Glycerae decoram
transfer in aedem.

Fervidus tecum puer et solutis
Gratiae zonis properentque Nymphae
et parum comis sine te Iuventas
Mercuriusque.

XXXI

Quid dedicatum poscit Apollinem
vates? quid orat, de patera novum
fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feraces,

non aestuosae grata Calabriae
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua taciturnus amnis.

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem, dives et aureis
mercator exiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum
impune. Me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi
Latoë dones, at, precor, integra
cum mente nec turpem senectam
degere nec cithara carentem.

mîndra casă-a Glícerei: cu tămîie
multă te cheamă.

Pruncu-ncins și Grațiile descinse,
Nimfele, Junețea cea fără tine
nu prea îndrăgită să te-nsoțească
și cu Mercuriu.

(Traian Costa)

XXXI
(LUI APOLO)
(în metru original)

Ce-i cere lui Apolo, cînd sfînt locaș
i se consacră, bardul vărsînd vin nou
din cupa sfîntă? Nu mănoase
grîie-n Sardinia roditoare,

nici grasele cirezi din Calabria
fierbinte, aur indic sau fildeșuri
și nici cîmpia-n care Liris
mușcă tăcut cu domoala-i apă.

La Cales îngrijească-și de vie, cui
i-a dat Norocul, iar negustoru-avut
din cupele de aur soarbă
vinuri schimbate pe mărfuri scumpe,

iubit de zei fiind, căci de multe ori
pe an revede marea Atlantică
nepedepsit. Eu doar măsline
vreau, și cicori și ușoare nalbe.

De-avutu-mi să mă bucur voinic la trup,
Apolo, dă-mi, te rog, și întreg să fiu
la minte, nici bătrîn să n-ajung
dezgustător sau lipsit de liră.

(Const. I. Niculescu)

XXXII

Poscimus, si quid vacui sub umbra
lusimus tecum quod et hunc in annum
vivat et plures, age, dic Latinum
barbite carmen,

Lesbio primum modulate civi,
qui ferox bello tamen inter arma
sive iactatam religarat udo
litore navem

Liberum et Musas Veneremque et illi
semper haerentem puerum canebat
et Lycum nigris oculis nigroque
crine decorum.

O decus Phoebi et dapibus supremi
grata testudo Iovis, o laborum
dulce lenimen, mihi cunque salve
rite vocanti!

XXXIII

Albi, ne doleas plus nimio memor
immitis Glycerae neu miserabiles
decantes elegos, cur tibi iunior
laesa praeniteat fide.

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor, Cyrus in asperam
declinat Pholoën; sed prius Apulis
iungentur capreae lupis

XXXII
(LIREI)
(în metru original)

Te poftesc, cîndva dacă eu la umbră
m-am jucat în tihnă cu tine, liră,
zi un cînt latin care-acum și mulți ani
să dăinuiască,

tu, strunită-ntîi de bărbatul lesbic
aprig în război, care chiar în lupte
sau abia legîndu-și de țărmul umed
nava trudită,

îi cînta pe Liber, pe Muze și pe
Venus, pe copilul ce-i stă alături
veșnic și pe Lycus cu ochi frumoși și
negri ca părul.

Glorie-a lui Febus, o, liră, dragă
meselor lui Iupiter, tu, uitare
de necazuri, fii salutată oricînd
ruga-mi te cheamă!

(Const. I. Niculescu)

XXXIII
(LUI ALBIUS TIBULLUS)

Ești, Albiu, prea neîmpăcat
că pentr-un june te-a lăsat
Glicéra trădătoare!
cu cît oftezi, cu-atît mai rău:
adînc îneacă-n sînul tău
cîntarea-ți plîngătoare!

Lycoris, cea cu ochiul blînd,
pe Cirus îl iubește, cînd
de Pholoe aprins e!
dar Pholoe — a lui va fi

quam turpi Pholoë peccet adultero:
sic visum Veneri, cui placet impares
formas atque animos sub iuga aënea
saevo mittere cum ioco.

Ipsum me melior cum peteret Venus,
grata detinuit compede Myrtale
libertina, fretis acrior Hadriae
curvantis Calabros sinus.

XXXIV

Parcus deorum cultor et infrequens,
insanientis dum sapientiae
consultus erro, nunc retrorsum
vela dare atque iterare cursus

cogor relictos: namque Diespiter,
igni corusco nubila dividens
plerumque, per purum tonantes
egit equos volucremque currum,

quo bruta tellus et vaga flumina,
quo Styx et invisi horrida Taenari
sedes Atlanteusque finis
concutitur. Valet ima summis

mutare et insignem attenuat deus,
obscura promens: hinc apicem rapax

cînd miei cu lupi s-or însoţi,
căci ura o cuprinse:

aşa în lume a ursit,
în jocul ei cel ispitit,
A Venerei plăcere,
ca la acelaşi jug, din greu,
cel bun alături de cel rău
să tragă din putere.

Şi eu — înlănţuit eram
de Mýrtale — şi n-ascultam
a Venerei chemare:;
libertă, ea mă chinuia
mai crunt de cum chiar Hadria
loveşte-n ţărmuri tare.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

XXXIV
(ÎNTOARCERE LA ZEI)
(în metru original)

Puţin şi fără sîrg mă-nchinam la zei
pe cînd o-nţelepciune nebună-mi da
greite sfaturi; azi silit sînt
pînzele iar să ridic şi calea

s-o fac napoi, căci iată, Diespiter,
al cărui fulger spintecă nori mai mult,
tună din cer senin mînîndu-şi
caii şi caru-aripat, de care

pămîntul greu şi apele fără frîu
şi Stixul şi locaşul înfricoşat
al negrului Tenar şi-Atlasul
tremură. Numai un zeu e-n stare

din mic să facă mare, pe nalt umil,
vădind ce-ascunde umbra: în aprig zbor

Fortuna cum stridore acuto
sustulit, hic posuisse gaudet.

XXXV

O diva, gratum quae regis Antium,
praesens vel imo tollere de gradu
mortale corpus vel superbos
vertere funeribus triumphos,

te pauper ambit sollicita prece
ruris colonus, te dominam aequoris
quicunque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina,

te Dacus asper, te profugi Scythae
urbesque gentesque et Latium ferox
regumque matres barbarorum et
purpurei metuunt tyranni,

iniurioso ne pede proruas
stantem columnam neu populus frequens
ad arma cessantes, ad arma
concitet imperiumque frangat.

Te semper anteit saeva Necessitas
clavos trabales et cuneos manu
gestans aëna nec severus
uncus abest liquidumque plumbum,

te Spes et albo rara Fides colit
velata panno nec comitem abnegat
utcunque mutata potentes
veste domos inimica linquis;

at vulgus infidum et meretrix retro
periura cedit, diffugiunt cadis

Norocu-a smuls de ici coroana,
vesel că dincolo-o vede pusă.

(Const. I. Niculescu)

XXXV
(FORTUNEI)
(în metru original)

Zeiță ce domnești peste Antium
cel ție drag, tu care de jos ridici
pe muritor sau schimbi triumfuri
trúfașe într-un alai de jale,

cu rugă-ngrijorată te-nconjură
plugarul, ție, doamnă-a talazului,
se roagă cei ce-n nävi bitine
marea Carpată străbat cu teamă,

de tine dacul crîncen, fugarii sciți,
orașe, neamuri, Lațiul semeț se tem
și mama barbarului rege,
cum și tiranii-mbrăcați în purpuri,

că vei surpa cu aprigul tău picior
columna dreaptă stînd și că-al gloatei val
la arme va-ndemna, la arme
pe șovăielnici, să sfarme tronul.

Nevoia crudă merge naintea ta
piroane mari în mîna-i de bronz ținînd
și pene, fără să-i lipsească
plumbul topit și cîrligul tare;

Speranța și Credința cea rară,-n alb
înveșmîntată, te însoțesc cînd tu,
schimbîndu-ți haina, lași, dușmană,
casele celor atotputernici;

perfida gloată însă napoi se dă
și curtezana falsă, amicii fug

cum faece siccatis amici
ferre iugum pariter dolosi.

Serves iturum Caesarem in ultimos
orbis Britannos et iuvenum recens
examen Eoïs timendum
partibus Oceanoque rubro.

Heu heu cicatricum et sceleris pudet
fratrumque! quid nos dura refugimus
aetas? quid intactum nefasti
liquimus? unde manum iuventus

metu deorum continuit? quibus
pepercit aris? O utinam nova
incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum!

XXXVI

Et ture et fidibus iuvat
placare et vituli sanguine debito
custodes Numidae deos,
qui nunc Hesperia sospes ab ultima

caris multa sodalibus,
nulli plura tamen dividit oscula
quam dulci Lamiae, memor
actae non alio rege puertiae

mutataeque simul togae.
Cressa ne careat pulchra dies nota
neu promptae modus amphorae
neu morem in Salium sit requies pedum

neu multi Damalis meri
Bassum Threïcia vincat amystide
neu desint epulis rosae
neu vivax apium neu breve lilium.

cînd a secat de tot butoiul,
jugul să-ndure nevrînd, vicleniĭ.

Păzeşte-ni-l pe Cezar ce va pleca
la marginea pămîntului la britani,
pe tinerii-n curînd temuţi de
tot Răsăritul şi-Oceanul Roşu.

Vai, vai! de răni şi crime, de-ai noştri fraţi
ne ruşinăm! noi, secol cumplit, am dat
napoi de la ceva? ce fărde-
legi n-am făcut? tinerime fără

respect de zei, noi mîna pe ce n-am pus?
şi ce altar cruţat-am? Aşază iar
tocitul fier pe nicovală
şi-n masageţi şi arabi aruncă-l!

(Const. I. Niculescu)

XXXVI
(LA ÎNTOARCEREA LUI PLOTIUS NUMIDA)

Cu daruri de tămîie şi cîntece de liră,
cu juruitul sînge al unui viţeluş
mă bucură să-i farmec pe zeii păzitori
ai vieţii lui Numída întors acum din ţara

Hesperiei, acolo unde-i hotarul lumii;
săruturi multe-mparte amicilor lui scumpi,
dar nimeni n-are parte de-atîtea ca Lamía,
prietenul lui dulce; el îşi aduce-aminte

că sub acelaşi dascăl şi-au dus copilăria
şi toga cea virilă deodată şi-au luat.
Frumoasa zi de astăzi cu alb s-o însemnăm,
din amforă fiţi gata mereu să scoateţi vin,

în danţuri saliare săltaţi mereu piciorul,
Damális cea-nsetată pe Bassus să nu-ntreacă,
golindu-şi dintr-o dată paharul ei, ca tracii,
ospăţul să cunoască din plin cununi de roze,

Omnes in Damalin putres
deponent oculos nec Damalis novo
divelletur adultero
lascivis hederis ambitiosior.

XXXVII

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus, nunc Saliaribus
ornare pulvinar deorum
tempus erat dapibus, sodales.

Antehac nefas depromere Caecubum
cellis avitis, dum Capitolio
regina dementes ruinas
funus et imperio parabat

contaminato cum grege turpium
morbo virorum, quidlibet impotens
sperare fortunaque dulci
ebria, sed minuit furorem

vix una sospes navis ab ignibus
mentemque lymphatam Mareotico
redegit in veros timores
Caesar, ab Italia volantem

de merişor tot verde și crinul ce se trece.
[Pe Damalis cu toții o să-și lipească ochii
aprinși, dar de iubitul ei nou nu s-o lăsa
desprinsă,-mbrățișîndu-l mai strîns ca iedera.]

(Petre Stati)

XXXVII
(AMICILOR SĂI)

Iubiții mei prieteni, acum sosit-a ceasul
să bem și să cîntăm
şi cu piciorul liber, grăbindu-ne cu pasul,
pămîntul să-l călcăm,
ca salienii falnici să-ntindem masă mare
și să-nchinăm la zei
bogat ospățul nostru de vinuri și mîncare,
veniți, amicii mei!

Am fi făcut o crimă să scoatem mai nainte
Cecubul strămoșesc,
pe-atunci cînd o regină în tulburata-i minte
cu suflet dușmănesc,
în capul unei hoarde pocite și leproase
de oameni înjosiți,

răpită-n aiurare de visuri norocoase,
ne și credea zdrobiți,
urzind pe Capitoliu, nebuna, să-l dărîme
surpîndu-l la pămînt
și-a noastră-mpărăție cu ură s-o sfărîme
culcînd-o în mormînt;
dar crunta ei pornire se liniști îndată
ce s-a încredințat

că numai un vas singur din flota ei bogată
de flăcări a scăpat;
ființa-i zbuciumată de-a vinului turbare
de groază se-ncruntă
cînd de la țărmii noștri corabia-i pe mare
fugind se depărtă,

remis adurgens, accipiter velut
molles columbas aut leporem citus
venator in campis nivalis
Haemoniae, daret ut catenis

fatale monstrum, quae generosius
perire quaerens nec muliebriter
expavit ensem nec latentes
classe cita reparavit oras,

ausa et iacentem visere regiam
vultu sereno fortis et asperas
tractare serpentes, ut atrum
corpore combiberet venenum,

deliberata morte ferocior,
saevis Liburnis scilicet invidens
privata deduci superbo
non humilis mulier triumpho.

XXXVIII

Persicos odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae;
mitte sectari rosa quo locorum
sera moretur.

iar Cezar, ca un vultur ce un porumb gonește
ori ca un vînător
ce pe cîmpia albă de iarnă urmărește
un iepure ușor,
se repezi în goană cu vîslele-i deprinse
pe val a se grăbi,
vroind fatalul monstru în mîinile-i întinse
căzut a-nlănțui;

dar ea, care dorește o moarte mai făloasă,
măcar nici n-a pălit
ca o femeie slabă, cînd spada fioroasă
deasupră-i a zărit,
nici n-a cercat să fugă cu flota ei ușoară
spre-un țărm îndepărtat,

ci mîndră ea se duse să-și vadă-a doua oară
palatul sfărîmat
și-acolo, îndrăzneață, cu mîinile ei strînge
lung groaznici șerpi la sîn,
silindu-i să-i strecoare cu-o mușcătură-n sînge
mortalul lor venin;

pe viața ei stăpînă, mái mîndră încă pare
gătindu-și moartea sa,
zădărnicind a flotei liburnice-ncercare
de-a o putea lua
pe dînsa, o femeie, regină mult slăvită,
s-o ducă cu dispreț
a o tîrî ca pradă la pompa pregătită
triumfului măreț.

(D.C. Ollanescu)

XXXVIII
(CĂTRE SCLAV)

Urăsc, copile, pompele persane,
cununile de flori de tei nu-mi plac;
iar trandafiri, rămași tîrziu în floare,
nu te sili să afli unde zac.

Simplici myrto nihil allabores
sedulus, curo: neque te ministrum
dedecet myrtus neque me sub arta
vite bibentem.

Mirt simplu numai cer ca să îmi cauţi:
cu mirt să-ncingem frunţile aş vrea
cînd, tu servind la umbra de sub viţă,
eu vinul scos din amfore voi bea.

(Titu Dinu)

I

Motum ex Metello consule civicum
bellique causas et vitia et modos
ludumque Fortunae gravesque
principum amicitias et arma

nondum expiatis uncta cruoribus,
periculosae plenum opus aleae,
tractas et incedis per ignes
suppositos cineri doloso.

Paulum severae Musa tragoediae
desit theatris: mox, ubi publicas
res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes coturno,

insigne maestis praesidium reis
et consulenti, Pollio, curiae,
cui laurus aeternos honores
Delmatico peperit triumpho.

Iam nunc minaci murmure cornuum
perstringis aures, iam litui strepunt,
iam fulgor armorum fugaces
terret equos equitumque vultus;

CARTEA A DOUA

I

(LUI ASINIUS POLLIO)

Vrei să ne faci povestirea tulburărilor civile
de sub consulul Metellus, cu-ale lor crîncene zile,
să spui cauzele luptei și prefacerile lor,
nestatornicia Sorţii şi urgia vrajbelor

dintre capii de la cîrmă și să plîngi armele care
stau stropite de un sînge ce vrea încă răzbunare:
de meniri primejdioase acest subiect e plin,
sub cenușă-nșelătoare calci cărbuni nestinși deplin.

Muza tragică din teatre un moment deci să dispară,
căci, desăvîrșind povestea faptelor acestor, iară
cu coturnul lui Cecrope
cîntul tău nemuritor

ţi-l vei relua, ilustre Pollio, apărător
al pîrîtului nemernic și-a senatului făclie,
tu care-nvingînd dalmații porți pe frunte cu mîndrie
veșnice cununi de lauri.

Iată, parc-aud ţipînd
amenințătoare trîmbiți, aud cornul răsunînd,
licărirea cea de arme pe fugarii cai spăimîntă
și paloarea în obrajii călăreților împlîntă;

audire magnos iam videor duces
non indecoro pulvere sordidos
et cuncta terrarum subacta
praeter atrocem animum Catonis.

Iuno et deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat impotens
tellure, victorum nepotes
rettulit inferias Iugurthae.

Quis non Latino sanguine pinguior
campus sepulcris impia proelia
testatur auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?

qui gurges aut quae flumina lugubris
ignara belli? quod mare Dauniae
non decoloravere caedes?
quae caret ora cruore nostro?

Sed ne relictis, Musa procax, iocis
Ceae retractes munera neniae:
mecum Dionaeo sub antro
quaere modos leviore plectro.

II

Nullus argento color est avaris
abdito terris inimice lamnae
Crispe Sallusti nisi temperato
splendeat usu.

Vivet extento Proculeius aevo
notus, in fratres animi paterni:
illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.

văd de-o pulbere ilustră marii căpitani mînjiți
și-n cuprinsul lumii iată-i pe toți parcă biruiți,
în afară de-a lui Cato
semeție sufletească.

Iuno și cu zeii care s-au grăbit să părăsească
țărmii Africii iubite, făr-a-i fi răzbunători,
azi adus-au pe urmașii vechilor cuceritori
să-i jertfească lui Iugurta pentru dreapta-le răsplată.

Ce cîmpie nu-i cu sînge de latin oare-ngrășată?
tot pămîntu-i cu morminte de-ale noastre semănat,
dovedind nelegiuirea luptelor ce s-au urmat
și-a Hesperiei ruină, de a cărei sfărîmare

bucuroase răsunat-au ale mezilor hotare!
ce văi, ce rîu n-au fost martori la acest război cumplit?
de al Dauniei scump sînge ce mări nu s-au înroșit?
și ce țărmuri nu sînt oare cu prisos de el udate?

Dar — destul, semeață Muză! lasă notele-ntristate
cîntărețului din Ceos:
tu reia-ți versul ușor
și în peștera Dionei vin' să mai cîntăm de dor.

(D.C. Ollanescu)

II
(LUI SALLUSTIUS CRISPUS)
(în metru original)

Șters e-argintul care-n pămîntul lacom
stă-ngropat, o, Crispe Salust, dușman al
banului ce printr-un folos cuminte
nu strălucește.

Veacuri va trăi Proculeius multe,
cunoscut că-a fost cu-ai săi frați părinte:
pe arípa-i neostenită-l poartă
Faima eternă.

Latius regnes avidum domando
spiritum quam si Libyam remotis
Gadibus iungas et uterque Poenus
serviat uni.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops
nec sitim pellit, nisi causa morbi
fugerit venis et aquosus albo
corpore languor.

Redditum Cyri solio Phraaten
dissidens plebi numero beatorum
eximit Virtus populumque falsis
dedocet uti

vocibus, regnum et diadema tutum
deferens uni propriamque laurum
quisquis ingentes oculo irretorto
spectat acervos.

III

Aequam memento rebus in arduis
servare mentem, non secus in bonis
ab insolenti temperatam
laetitia moriture Delli

seu maestus omni tempore vixeris
seu te in remoto gramine per dies
festos reclinatum bearis
interiore nota Falerni.

Quo pinus ingens albaque populus
umbram hospitalem consociare amant
ramis? quid obliquo laborat
lympha fugax trepidare rivo?

Domn mai mare ești stăpînindu-ți pofta
inimii, decît depărtatul Gades
de-ai uni cu Libia, subjugîndu-ți
pe-amîndoi punii.

Bînd mereu, hidropicul crește groaznic
și-nsetat rămîne cît timp în vine
boala-i stă și-n vînătul corp apoasa
lui moleșeală.

Pe-al lui Cirus tron s-a întors Phraates,
ci,-mpotriva gloatei, Virtutea-l scoate
dintr-al fericiților rînd și-ndeamnă
lumea să lase

vorbele ce mint; ea dă steaua, sceptrul
sigur și statornicul laur celui
ce cu ochii netulburați privește
orice comoară.

(Const. I. Niculescu)

III

(CĂTRE DELLIUS)

La fel — ți-adu aminte — păstrează-ți firea, ori
de-s vremurile bune, ori vremuri de urgie;
nicicînd te copleșească trufașa bucurie,
căci tu tot trebui-va, o, Dellius, să mori,

fie că viața-ntreagă ți-o vei trăi mîhnit,
fie că-n iarba deasă, în zi de sărbătoare,
tihnit te vei întinde și din Falernul care
e scos din fund de beciuri gusta-vei mulțumit.

Căci — pentru cine pinul și plopul lucitor,
unindu-și ramul, umbra prielnică unesc?
izvoare pentru cine gonașe șipotesc,
săltîndu-și vesel apa pe drum șerpuitor?

Huc vina et unguenta et nimium breves
flores amoenae ferre iube rosae,
dum res et aetas et sororum
fila trium patiuntur atra.

Cedes coëmptis saltibus et domo
villaque flavus quam Tiberis lavit:
cedes et extructis in altum
divitiis potietur heres.

Divesne prisco natus ab Inacho
nil interest an pauper et infima
de gente sub divo moreris,
victima nil miserantis Orci:

omnes eodem cogimur, omnium
versatur urna serius ocius
sors exitura et nos in aeternum
exilium impositura cumbae.

IV

Ne sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: prius insolentem
serva Briseïs niveo colore
movit Achillem,

movit Aiacem Telamone natum
forma captivae dominum Tecmessae,
arsit Atrides medio in triumpho
virgine rapta,

barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore et ademptus Hector
tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.

Dă grabnică poruncă să ți se-aducă vin,
miresme, flori vremelnici de splendid trandafir,
cît Parcele vrăjmașe mai torc al vieții fir,
cît vîrsta-ți mai dă voie și totu-ți merge-n plin.

Vei părăsi palatul, întinsa ta moșie
și casa de la țară ce blondul Tibru-o spală
vei părăsi — și cele ce-ai înălțat cu fală
urmașului tău toate în mînă au să-i vie.

Din neamul lui Ináchus bogat și vechi de-om fi,
de-om fi săraci și fără cămin, din neam de jos,
deosebire nu e, căci Orcul nemilos
pe toți deopotrivă ca pradă ne-o răpi:

toți deopotrivă sîntem mînați spre-aceeași poartă,
cînd sorțul fiecărui din urnă va ieși
— tîrziu sau mai devreme — pe rînd toți vom porni
pe luntrea ce-n surghiunul fără sfîrșit ne poartă.

(N.I. Herescu)

IV

(LUI XANTHIAS DIN PHOCIS)

(în metru original)

Nu te rușina că iubești o slugă,
Xanthias din Phocis: semețu-Ahile
fu mișcat cîndva de Briseis, sclava
albă ca neaua;

Aiax al lui Télamon, domn, mișcat fu
de-al Tecmesei farmec, deși captivă,
și în plin triumf l-a vrăjit pe-Atride
fata răpită

după ce barbarele oști pieriră
de tesalic braț și, prin moartea-i, Hector
grecilor sleiți le lăsă mai lesne
pradă Pergamul.

Nescias an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes:
regium certe genus et Penates
maeret iniquos.

Crede non illam tibi de scelesta
plebe dilectam neque sic fidelem
sic lucro aversam potuisse nasci
matre pudenda.

Bracchia et vultum teretesque suras
integer laudo — fuge suspicari —
cuius octavum trepidavit aetas
claudere lustrum.

V

Nondum subacta ferre iugum valet
cervice, nondum munia comparis
aequare nec tauri ruentis
in Venerem tolerare pondus.

Circa virentes est animus tuae
campos iuvencae, nunc fluviis gravem
solantis aestum nunc in udo
ludere cum vitulis salicto

praegestientis. Tolle cupidinem
immitis uvae: iam tibi lividos
distinguet autumnus racemos
purpureo varius colore;

iam te sequetur: currit enim ferox
aetas et illi quos tibi dempserit
apponet annos; iam proterva
fronte petet Lalage maritum,

Ştii tu dacă, ginere, n-ai fi mîndru
de-ai bălaiei Phyllis părinţi cu stare?
sigur, neam regesc şi Penaţi potrivnici
azi ea jeleşte.

Nu din gloată josnică ţi-ai ales-o,
nici n-ar fi putut, credincioasă-atîta
şi de bani fugind, să se nască dintr-o
mamă nedemnă.

Braţele-i şi chipul, rotunda-i pulpă
fără gînd ascuns i le laud — nu mă
bănui — eu cărui grăbita viaţă
opt lustri-ncheie.

(Const. I. Niculescu)

V

(LALAGE)

(în metru original)

Ea nu-i în stare încă să poarte jug
plecînd grumazul, nici să-nsoţească-n ham
un seamăn sau să rabde greul
iureş al dragostei unui taur.

La cîmpul plin de iarbă e junca ta
cu gîndul, fie-n rîu al nămiezii foc
să-şi stingă, fie sub răchita
umedă printre viţei să zburde

arzînd de dor. Tu pofta de struguri verzi
alung-o: plumburiii ciorchini curînd
îi va schimba pestriţa toamnă
dîndu-le-a purpurii strălucire;

curînd te va urma, căci hainul timp
se duce-n zbor răpindu-ţi din anii tăi
şi dîndu-i ei; curînd zglobia
Lalage după bărbat va merge,

dilecta quantum non Pholoë fugax,
non Chloris albo sic umero nitens
ut pura nocturno renidet
luna mari, Cnidiusve Gyges,

quem si puellarum insereres choro,
mire sagaces falleret hospites,
discrimen obscurum solutis
crinibus ambiguoque vultu.

VI

Septimi, Gades aditure mecum et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et
barbaras Syrtes, ubi Maura semper
aestuat unda,

Tibur Argeo positum colono
sit meae sedes utinam senectae,
sit modus lasso maris et viarum
militiaeque!

Unde si Parcae prohibent iniquae,
dulce pellitis ovibus Galaesi
flumen et regnata petam Laconi
rura Phalantho.

Ille terrarum mihi praeter omnes
angulus ridet, ubi non Hymetto
mella decedunt viridique certat
baca Venafro,

ver ubi longum tepidasque praebet
Iuppiter brumas et amicus Aulon
fertili Baccho minimum Falernis
invidet uvis.

iubită cum nici Pholoe chiar n-a fost,
nici Chloris cu-al ei umăr bălai lucind
ca luna limpede pe mare,
noaptea, și nici cnidianul Gyges

ce pus în ceata fetelor dacă-ar fi,
isteții oaspeți nu l-ar ghici ușor,
căci părul despletit și chipul
lui îndoielnic i-ar șterge urma.

(Const. I. Niculescu)

VI
(LUI SEPTIMIUS)
(în metru original)

Septime, ce-ai merge cu mine pînă
la cantabrul cel nesupus, la Gades,
pînă la barbarele Sirte unde
fierbe talazul,

Tiburul, clădit de-un colon din Argos,
fie-al meu locaș pentru bătrînețe
și hotar tihnit după multe drumuri
și după lupte!

Dar de mă opresc nemiloase Parce,
pînă la Galesul cu mîndre turme
merge-voi și unde-a domnit odată
Fálant laconul.

Cel colț de pămînt mai ales îmi rîde,
unde-i miere tot ca-n Himet de bună
și măsline bune ca la Venafrul
pururea verde,

unde Joe dă primăvară lungă
și călduțe ierni, iar amicul Aulon,
cel bogat în vii, prea puțin Falernu-l
invidiază.

Ille te mecum locus et beatae
postulant arces, ibi tu calentem
debita sparges lacrima favillam
vatis amici.

VII

O saepe mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

Pompei, meorum prime sodalium,
cum quo morantem saepe diem mero
fregi coronatus nitentes
malobathro Syrio capillos?

Tecum Philippos et celerem fugam
sensi relicta non bene parmula,
cum fracta virtus et minaces
turpe solum tetigere mento:

sed me per hostes Mercurius celer
denso paventem sustulit aëre,
te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
parce cadis tibi destinatis;

oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis; quis udo
deproperare apio coronas

Locu-acesta și-aste ferici coline
pe-amîndoi ne cer: tu acolo lacrimi
vei stropi pe-a bardului ție prieten
caldă cenușă.

(Teodor Naum)

VII

(LUI POMPEIUS VARUS)
(în metru original)

O, tu ce-ades cu mine-n primejdie
ai fost cînd Brutus oștile conducea,
quirit din nou cine te dete
zeilor, cerului tău italic,

Pompei, întîiul dintre amicii mei,
cu care-adesea zilele le-am scurtat
bînd vin și-ncununîndu-mi părul
de sirian malobatru luciu?

Cu tine la Philippi înfrîngerea
văzui, lăsîndu-mi scutul cam rușinos,
cînd bărbăția-și frînse-avîntul
și mulți viteji au mușcat țărîna:

pe mine însă, înspăimîntat, Mercur
dintre dușmani c-un nor nepătruns m-a scos,
pe tine te-a răpit vîltoarea
mării și iar în război te duse.

Dă praznicul lui Iupiter datorat,
iar trupul tău de lupte-ndelungi trudit
sub laur culcă-l, cu butoiul
ție păstrat cruțător să nu fii;

în cupe toarnă Masicul care dă
uitarea, tu miresme împrăștie
din scoici adînci; dar cine face
grabnic cunună de apiu umed

curatve myrto? quem Venus arbitrum
dicet bibendi? non ego sanius
bacchabor Edonis recepto
dulce mihi furere est amico.

VIII

Ulla si iuris tibi peierati
poena, Barine, nocuisset unquam,
dente si nigro fieres vel uno
turpior ungui,

crederem: sed tu simul obligasti
perfidum votis caput, enitescis
pulchrior multo iuvenumque prodis
publica cura.

Expedit matris cineres opertos
fallere et toto taciturna noctis
signa cum caelo gelidaque divos
morte carentes:

ridet hoc, inquam, Venus ipsa, rident
simplices Nymphae ferus et Cupido
semper ardentes acuens sagittas
cote cruenta.

Adde quod pubes tibi crescit omnis,
servitus crescit nova nec priores
impiae tectum dominae relinquunt,
saepe minati;

te suis matres metuunt iuvencis,
te senes parci miseraeque nuper
virgines nuptae, tua ne retardet
aura maritos.

sau mirt? pe cine Venus îl va numi
al băuturii rege? eu am să beau
ca și edonii, căci îmi place
să m-amețesc, regăsind un prieten.

(Const. I. Niculescu)

VIII

(BARINEI)

(în metru original)

O pedeapsă de-ai fi primit vreodată
pentru-un jurămînt mincinos, Barine,
de te-ar urîți vreun dinte negru,
vr-una din unghii,

aş putea să cred: dar destul e capul
tău perfid cu blésteme să-l acoperi
ca să strălucești mai frumos și lumea
toată s-o tulburi.

Cu folos tu-nșeli chiar cenușa mamei
tale și tăcutele stele-a nopții
cu întregul cer și pe zeii care
nu cunosc moarte:

rîde Venus însăși văzînd, rîd Nimfe
fără vicleșug și Cupído crudul
ascuțind aprinse săgeți pe-o cute
plină de sînge.

Tot ce-i tînăr azi pentru tine crește,
cresc noi sclavi cînd încă cei vechi stăpîna
lor nelegiuită nu vor s-o lase,
cum spun adesea;

pentru-a lor copile-ngrozești pe mame,
pe bătrînii-avari — și pe biete fete
proaspăt măritate, să nu le-oprească
boarea ta sóții.

(Const. I. Niculescu)

IX

Non semper imbres nubibus hispidos
manant in agros aut mare Caspium
vexant inaequales procellae
usque nec Armeniis in oris

amice Valgi stat glacies iners
menses per omnes aut Aquilonibus
querqueta Gargani laborant
et foliis viduantur orni;

tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum nec tibi Vespero
surgente decedunt amores
nec rapidum fugiente solem.

At non ter aevo functus amabilem
ploravit omnes Antilochum senex
annos nec impubem parentes
Troïlon aut Phrygiae sorores

flevere semper. Desine mollium
tandem querelarum et potius nova
cantemus Augusti tropaea
Caesaris et rigidum Niphaten

Medumque flumen gentibus additum
victis minores volvere vertices
intraque praescriptum Gelonos
exiguis equitare campis.

X

Rectius vives Licini neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis nimium, premendo
litus iniquum.

IX
(CĂTRE VALGIUS)

Nici norii nu revarsă pe-ogoarele zburlite
de-a pururi numai ploaie, nici vijelii viclene
nu vîntură întruna al mării Caspiene
întins și nici pe șesuri armene, împietrite,

nu stau, amice Valgiu, zăpezile un an
neîntrerupt, nu bate nici viforul hotarul
mereu să risipească din vechii ulmi frunzarul,
să freamăte de-a pururi stejarii pe Gargan;

tu singur plîngi amarnic, necontenit, pe Myste
și nici cînd iese seara Luceafărul nu-ți moare
iubirea, nici cînd fuge la răsărit de soare
nu-ți contenește jalea cu plînsetele-i triste.

Dar nici bătrînul Nestor, deși trăi cît trei,
n-a plîns pe Antilóchus tot lungul șir de ani
și pururi nici pe Troil, feciorul lui Priam,
nu-l plînseră părinții și nici surorile-i.

Astîmpără-ți durerea și isprăvește-odată
molaticul tău bocet: mai bine, amîndoi
hai să-l cîntăm pe Cezar, izbînzile lui noi
care-au robit Nifatul cu țara-i înghețată,

şi-n urmă medul fluviu, învinsul Eufrat
ce nalță-acuma valuri smerite-l vom cînta
și pe gelonii care-s siliți a-și înstruna
de-acuma caii-n strîmtul hotar ce le-am lăsat.

(N.I. Herescu)

X
(CĂTRE LICINIUS)

Pe drumul drept e bine, Licinius, să fii,
să nu înfrunți nici largul mereu, dar nici, fricos
prea mult de vijelie, de-un țărm capricios
de-a pururi să te ții.

Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret opsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

Saepius ventis agitatur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.

Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus: informes hiemes reducit
Iuppiter, idem

summovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat Musam neque semper arcum
tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
fortis appare, sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela.

XI

Quid bellicosus Cantaber et Scythes
Hirpine Quincti cogitet Hadria
divisus obiecto, remittas
quaerere nec trepides in usum

poscentis aevi pauca: fugit retro
levis iuventas et decor, arida
pellente lascivos amores
canitie facilemque somnum.

De duci un trai în cumpăt ca aur prețuit,
nu-ți cauți mulțumirea-în cocioabele murdare,
dar, înțelept, fugi-vei și de palatul care
de toți e pizmuit.

Mai des lovește vîntul în uriașul brad
și turnurile nalte mai des se năruiesc,
iar trăsnetele care în munte se-ntețesc
pe creștete doar cad.

Dacă-nțelept e omul, cînd soarta este rea,
nădejdea nu și-o pierde, iar cînd îl ocrotește,
la viitor, ce-o poate din nou schimba, gîndește:
aduce iarna grea

și apoi o alungă tot Iupiter. De-i rău
acuma, nu tot astfel și mîine o să fie:
cu lira cîntă-Apolo și nu pe veșnicie
întinde arcul său.

Fii inimos și tare cînd vremurile-s grele,
dar cînd prielnic vîntul îți suflă-n drumul drept,
tu strînge cu putere, la fel de înțelept,
umflatele vîntréle.

(N.I. Herescu)

XI
(LUI QUINCTIUS HIRPINUS)
(în metru original)

Ce planuri au cantabrii la luptă-aprinși,
Hirpine Quincțiu, sau depărtatul scit,
lipsește-te de-a ști — și lasă
zorul și grijile pentru-o viață

ce-așa puțin ne cere: în urmă-ne
se duce tinerețea cu farmec blînd,
uscata bătrînețe-alungă
somnul ușor și iubirea dulce.

Non semper idem floribus est honor
vernis neque uno luna rubens nitet
vultu: quid aeternis minorem
consiliis animum fatigas?

cur non sub alta vel platano vel hac
pinu iacentes sic temere et rosa
canos odorati capillos,
dum licet, Assyriaque nardo

potamus uncti? dissipat Euhius
curas edaces. Quis puer ocius
restinguet ardentis Falerni
pocula praetereunte lympha?

quis devium scortum eliciet domo
Lyden? eburna, dic age, cum lyra
maturet, in comptum Lacaenae
more comas religata nodum.

XII

Nolis longa ferae bella Numantiae
nec durum Hannibalem nec Siculum mare
Poeno purpureum sanguine mollibus
aptari citharae modis

nec saevos Lapithas et nimium mero
Hylaeum domitosque Herculea manu
Telluris iuvenes, unde periculum
fulgens contremuit domus

Saturni veteris: tuque pedestribus
dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius ductaque per vias
regum colla minacium,

Frumoase nu sînt florile tot mereu
ca-n primăvară, nici cu același chip
luceşte luna: slabu-ţi suflet
nu-l obosi cu eterne planuri;

de ce să nu ne-ntindem sub pinul nalt
sau sub platanu-acesta şi, cît putem,
căruntul păr ungînd cu nardul
asirian sau parfum de roze,

să bem în voie? spulberă Euhius
măcinătoarea grijă. Ce sprinten sclav
va potoli-n pîrîu alături
focul Falernului din pahare?

şi cine, iar, pe Lyde cea veselă
ne-o va aduce? lira de fildeș zi-i
să-și ia mai repede și părul
ca o spartană-nnodat să-l poarte.

(Const. I. Niculescu)

XII
(LUI MECENA)

Lira mea cu tonuri blînde, murmurînd duioase cînturi,
n-are strune încordate, nici puternice avînturi
pentru a cînta războiul crîncen și îndelungat
al Numanției fieroase, pe-Anibal cel nendurat
ori pe puni roșind cu sînge undele siciliane,

pe lapiţii cei sălbatici şi pornirile duşmane
din a lui Hileu beție, pe Hercul învingător
sfărîmînd cu brațu-i tare neamul cel răzvrătitor
al Titanilor războinici cînd voiau să nimicească,
zguduindu-i temelia, mîndra casă părintească

a bătrînului Saturnus: tu, Mecena, pe ei toţi,
mult mai bine decît mine, în istoria ta poţi,
fără piedica măsurii, să-i descrii precum îți place,
cum vei scrie despre Cezar, de războaiele ce face

me dulces dominae Musa Licymniae
cantus, me voluit dicere lucidum
fulgentes oculos et bene mutuis
fidum pectus amoribus,

quam nec ferre pedem dedecuit choris
nec certare ioco nec dare bracchia
ludentem nitidis virginibus sacro
Dianae celebris die.

Num tu quae tenuit dives Achaemenes
aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
permutare velis crine Licymniae
plenas aut Arabum domos,

cum flagrantia detorquet ad oscula
cervicem aut facili saevitia negat
quae poscente magis gaudeat eripi,
interdum rapere occupet?

XIII

Ille et nefasto te posuit die,
quicunque primum, et sacrilega manu
produxit, arbos, in nepotum
perniciem opprobriumque pagi;

illum et parentis crediderim sui
fregisse cervicem et penetralia

și de regii crunți și aprigi care-n lanțuri ferecați
se tîrăsc de-a lungul Romei, după carul lui mînați!

Muza mea mă-ndeamnă însă de Licymnia-ndrăgită
să cînt, a iubitei tale voce dulce măiestrită,
inima ei credincioasă, ochii cei focoși, vioi,
și statornica iubire ce vă leagă pe-amîndoi,

cînd cu mîndrele fecioare stă Licymnia în cor
și piciorul ei cel sprinten poartă danțurile lor,
cînd, isteață și plăcută, glumele ușor le mînă
ori la hore cînd se prinde cu suratele-i de mînă;
pentru sărbătoarea sacră a Dianei — blînda stea —,
nu e alta mai frumoasă, nici mai dulce decît ea.

De ți s-ar da, o, Mecena, bogăția nesecată
a lui Mygdon frigianul, sau averea adunată
de Achaemenes vestitul ori fantasticul palat
unde pe comori splendide stă arabul răsturnat,
ai vrea tu să smulgi trei fire din cosița cea gălbie
a Licymniei, ia spune, pentru-atîta avuție?

cînd ea îți întinde gura și-ți dă calde sărutări,
ori alunecînd din brațe te răsfață-n dezmierdări,
iar tu-i furi o sărutare cînd în brațe o cuprinzi,
ea îți fură încă una, apoi fuge — s-o mai prinzi!

(D.C. Ollanescu)

XIII
(UNUI ARBORE)
(în metru original)

Acel ce-ntîi te-a pus, în nefastă zi
te-a pus, copace! mîini blestemate-avu
cînd te-a crescut, să-i fii pieire
neamului, iar pentru sat ocară;

îl cred în stare gîtul părintelui
să-l fi sucit — și casa cu sîngele

sparsisse nocturno cruore
hospitis; ille venena Colcha

et quicquid usquam concipitur nefas
tractavit agro qui statuit meo
te triste lignum, te caducum
in domini caput immerentis.

Quid quisque vitet nunquam homini satis
cautum est in horas; navita Bosphorum
Poenus perhorrescit neque ultra
caeca timet aliunde fata,

miles sagittas et celerem fugam
Parthi, catenas Parthus et Italum
robur; sed improvisa leti
vis rapuit rapietque gentes.

Quam paene furvae regna Proserpinae
et indicantem vidimus Aeacum
sedesque discretas piorum et
Aeoliis fidibus querentem

Sappho puellis de popularibus
et te sonantem plenius aureo
Alcaee plectro dura navis,
dura fugae mala, dura belli!

Utrumque sacro digna silentio
mirantur umbrae dicere, sed magis
pugnas et exactos tyrannos
densum umeris bibit aure vulgus.

Quid mirum ubi illis carminibus stupens
demittit atras belua centiceps
aures et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?

quin et Prometheus et Pelopis parens
dulci laborem decipitur sono

vreunui oaspe-n timpul nopții
să fi mînjit-o; venin colhidic

și toate fărdelegile le-a-ncercat
acel ce te-așeză pe ogorul meu
să cazi, pîrdalnic lemn, în capul
unui stăpîn fără nici o vină.

De tot ce ne amenință ceas cu ceas
ferit nu-i nimeni: corăbierul pun
de Bosfor e-ngrozit și oarba
soartă de dincolo n-o mai teme;

de fuga și săgețile partului
se tem ostașii, partul de-al Romei lanț
și vlagă; dar puterea morții
ia și va lua fără veste neamuri.

Aproape-am fost să văd al Proserpinei
regat întunecat, pe Eac în jilț,
locașul celor buni deoparte
și pe Sapphó suspinînd pe coarde

eolice de fetele țării ei,
pe tine,-Alceu, cu plectru-aurit cîntînd
mai plin necazurile grele
trase pe mări, în exil și-n lupte!

Cuvîntul lor, de sfîntă tăcere demn,
l-admiră umbre, însă războaiele
și soarta ce-au avut tiranii
umăr la umăr le soarbe gloata.

Mirare e, că-și pleacă urechile
dihania cu-o sută de capete
răpită de cîntări, și-n părul
Eumenidelor șerpii-ascultă?

ba chiar și Prometeu și părintele
lui Pelops uită munca lor, fermecați

nec curat Orion leones
aut timidos agitare lyncas.

XIV

Eheu fugaces Postume Postume
labuntur anni nec pietas moram
rugis et instanti senectae
afferet indomitaeque morti;

non, si trecenis quotquot eunt dies,
amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi

compescit unda, scilicet omnibus
quicunque terrae munere vescimur
enaviganda, sive reges
sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento Marte carebimus
fractisque rauci fluctibus Hadriae,
frustra per autumnos nocentem
corporibus metuemus Austrum:

visendus ater flumine languido
Cocytos errans et Danaï genus
infame domnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris,

linquenda tellus et domus et placens
uxor neque harum, quas colis, arborum
te praeter invisas cupressos
ulla brevem dominum sequetur.

Apsumet heres Caecuba dignior
servata centum clavibus et mero

de sunet și-ncetează-Oríon
leii și rîșii sfioși s-alunge.

(Const. I. Niculescu)

XIV
(CĂTRE POSTUMUS)

Hei, Postume, Postume,-n aprigă fugă
se spulberă anii și-n van e-orice rugă,
căci nici bătrîneții ce vine grozavă,
nici morții nenfrînte n-aduce zăbavă;

n-aduce, lui Pluton cel crunt de-ai jertfi,
amice, trei sute de tauri pe zi:
el și pe-ntreitul Gerion cufundă,
ca și pe Titýos, în jalnica-i undă

pe care — e lege ce nimeni n-a frînt
cîți roadem din rodul acestui pămînt —
vom trece-o cu toții, ori rege de ești,
ori numai săracul ce-ogorul muncești.

Zadarnic fugi-vom de crîncene lupte,
de-a Hadriei valuri ce-n țărmuri sînt rupte,
zadarnic, Austrul în toamnă cînd vine,
de teama lui trupul păzi-ne-vom bine,

căci tot vom vedea noi Cocitul de-aproape
tîrîndu-se leneș cu negrele-i ape,
pe Sisif la munci îndelunge căznit
și neamul lui Danau de lege lipsit;

lăsa-vom pămînt și cămin și soție:
din pomii pe care i-ai pus n-o să vie
nici unul cu tine, ci doar și-o-nsoți
un trist chiparos pe stăpînul de-o zi.

Cecubul, cu-o sută de chei păzit bine,
l-o bea un urmaș mai cuminte ca tine,

tinget pavimentum superbo
pontificum potiore cenis.

XV

Iam pauca aratro iugera regiae
moles relinquent, undique latius
extenta visentur Lucrino
stagna lacu platanusque caelebs

evincet ulmos; tum violaria et
myrtus et omnis copia narium
spargent olivetis odorem
fertilibus domino priori,

tum spissa ramis laurea fervidos
excludet ictus. Non ita Romuli
praescriptum et intonsi Catonis
auspiciis veterumque norma:

privatus illis census erat brevis.
commune magnum, nulla decempedis
metata privatis opacam
porticus excipiebat Arcton

nec fortuitum spernere caespitem
leges sinebant, oppida publico
sumptu iubentes et deorum
templa novo decorare saxo.

XVI

Otium divos rogat in patenti
prensus Aegaeo, simul atra nubes

iar vinuri din cele ce fi-vor vărsate
pe lespezi — nu-s nici la ospețe bogate.

(N.I. Herescu)

XV
(CONTRA LUXULUI DE CLĂDIRI)
(în metru original)

Puține-ogoare plugului vor lăsa
regeștile clădiri și-mprejuru-ne
vedea-vom iazuri mai întinse
decît Lucrinul; burlac, platanul

înlocui-va ulmii, iar brazdele
de viorele, mirții și multe flori
vor răspîndi parfum pe locul
unde nainte rodeau măslinii,

frunzișul des de laur va-nlătura
căldura arzătoare. Ci Romulus
și Cato cel netuns vădiră
altfel de pilde, alt trai bătrînii;

pe-atunci avutul unuia — mic era,
al țării însă mare și nu vedeai
portice să măsoare stînjeni
ca să primească răcoarea Ursei,

iar legile opreau să arăți dispreț
colibei de pămînt și cu banu-obștesc
cetate își făceau și temple
zeilor, podoabe din piatra nouă.

(Const. I. Niculescu)

XVI
(LUI GROSPHUS)
(în metru original)

Liniște în largul Egeii cere
zeilor năierul cînd norii negri

condidit lunam neque certa fulgent
sidera nautis,

otium bello furiosa Thrace,
otium Medi pharetra decori
Grosphe non gemmis neque purpura ve-
nale neque auro.

Non enim gazae neque consularis
summovet lictor miseros tumultus
mentis et curas laqueata circum
tecta volantes.

Vivitur parvo bene cui paternum
splendet in mensa tenui salinum
nec leves somnos timor aut cupido
sordidus aufert.

Quid brevi fortes iaculamur aevo
multa? quid terras alio calentes
sole mutamus? patriae quis exul
se quoque fugit?

Scandit aeratas vitiosa naves
Cura nec turmas equitum relinquit,
ocior cervis et agente nimbos
ocior Euro.

Laetus in praesens animus quod ultra est
oderit curare et amara lento
temperet risu: nihil est ab omni
parte beatum.

Apstulit clarum cita mors Achillem,
longa Tithonum minuit senectus
et mihi forsan tibi quod negarit
porriget hora.

Te greges centum Siculaeque circum-
mugiunt vaccae, tibi tollit hinnitum
apta quadrigis equa, te bis Afro
murice tinctae

luna o ascund și lucind nu vede
stele în drumu-i,

liniște cer tracii nebuni la luptă,
liniște și mezii gătiți cu tolbe,
liniștea, o, Grosphus, ce n-o dau perle,
purpuri sau aur.

Nici comori și nici consularul lictor
zbuciumele triste nu scot din minte,
nici îngrijorările ce-n palate
scumpe dau roată.

Bine poți trăi cu puțin, pe masa-ți
de lucește solnița părintească
și spurcata poftă sau teama nu-ți iau
somnul cel dulce.

Încrezuți, de ce, într-o viață scurtă,
multe vom ținti? și de ce căta-vom
soarele-altor țări? a fugi de sine
poate fugarul?

Grija rea în nävi ferecate urcă,
nici oștiri călări nu o lasă-n urmă:
cerbi întrece ca și pe Eurus care
norii gonește.

Vesel de prezent, ce va fi pe urmă
grijă nu purta, iar necazu-mbună-l
cu domol surîs: fericit în toate
nu este nimeni.

Timpuriu muri gloriosu-Ahile,
bătrînețe lungă l-a ros pe Titon,
iară, poate, mie mi-o da ce ție
nu ți-a dat ceasul.

Vaci siciliene-ți mugesc în jur și
turme însutite, necheazä iapa-ți
bună de cvadrigă și ți-e veșmîntul
cu africană

vestiunt lanae: mihi parva rura et
spiritum Graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit et malignum
spernere vulgus.

XVII

Cur me querelis exanimas tuis?
nec dis amicum est nec mihi te prius
obire, Maecenas, mearum
grande decus columenque rerum.

A! te meae si partem animae rapit
maturior vis, quid moror altera
nec carus aeque nec superstes
integer? ille dies utramque

ducet ruinam; non ego perfidum
dixi sacramentum: ibimus ibimus
utcunque praecedes, supremum
carpere iter comites parati.

Me nec Chimaerae spiritus igneae
nec, si resurgat, centimanus Gigas
divellet unquam: sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.

Seu Libra seu me Scorpius aspicit
formidulosus, pars violentior
natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae,

utrumque nostrum incredibili modo
consentit astrum. Te Iovis impio
tutela Saturno refulgens
eripuit volucrisque Fati

purpură vopsit: mie Parca-mi dete
micul meu ogor, al Camenei grece
suflu inspirat și disprețul pentru
gloata ostilă.

(Const. I. Niculescu)

XVII

(LUI MECENA)

(în metru original)

De ce cu tînguirile viața-mi iei?
nici zeii nu vor, nici eu, să mori tu-ntîi,
Mecena, sprijin și podoabă
strălucitoare-a vieții mele.

De pieri tu, jumătate din sufletu-mi,
mai timpuriu, rămîne-va fără preț
cealaltă, căci întreg în lume
nu mai pot fi! amîndoi ne-om stinge

în ziua-aceea; crede-mă, n-am mințit
jurîndu-ți astfel: da, voi pleca și eu
îndată-n urma ta, la drumul
cel de pe urmă să-ți fiu tovarăș.

Nici chiar Himera care răsuflă foc,
Gigantul cel cu-o sută de mîini nu pot
să ne despartă, căci așa vor
Parcele și cu Dreptatea sfîntă.

De mă privesc Balanța sau Scorpia
grozavă, strălucind cu putere-n cer
în clipa nașterii, sau domnul
undei hesperice, Capricornul,

noi stelele unite de necrezut
le-avem. Pe tine, Iupiter strălucind
te-a ocrotit de-a lui Saturnus
ură și-arípile iuți a Soartei

tardavit alas, cum populus frequens
laetum theatris ter crepuit sonum:
me truncus illapsus cerebro
sustulerat, nisi Faunus ictum

dextra levasset, Mercurialium
custos virorum; reddere victimas
aedemque votivam memento,
nos humilem feriemus agnam.

XVIII

Non ebur neque aureum
mea renidet in domo lacunar,
non trabes Hymettiae
premunt columnas ultima recisas

Africa neque Attali
ignotus heres regiam occupavi
nec Laconicas mihi
trahunt honestae purpuras clientae.

At fides et ingeni
benigna vena est pauperemque dives
me petit: nihil supra
deos lacesso nec potentem amicum

largiora flagito,
satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die
novaeque pergunt interire lunae:

tu secanda marmora
locas sub ipsum funus et sepulcri
immemor struis domos
marisque Baiis opstrepentis urges

le-a-ncetinit, cînd teatrul de lume plin
de trei ori bucuros te-a aplaudat:
pe mine,-un trunchi în cap căzîndu-mi
m-ar fi ucis, dacă Faunus, paznic

al celor ce-s iubiți de Mercur, nu-l da
cu dreapta-n lături; jertfă deci nu uita
să-nchini — și juruitul templu,
eu o mioară de rînd junghia-voi.

(Const. I. Niculescu)

XVIII
(CONTRA BOGAȚILOR)
(în metru original)

Nu cu fildeș sînt lucrați
și nici de aur nu-mi lucesc pereții,
grinzi de piatră din Himet
n-apasă stîlpi tăiați în depărtata

Africă și nici, urmaș
obscur lui Atal, nu-i luai palatul,
nici cliente nobile
nu-mi torc în casă purpure lacone.

Însă cinste și talent
am din belșug: sărac sînt, dar mă cată
cei bogați; mai mult nu-i rog
pe zei, nici cer amicului puternic

avuții mai mari să-mi dea,
căci mi-e deajuns moșia mea sabină.
Zi pe zi se-nlătură,
iar luna nouă crește și dispare:

tu în preajma morții pui
să-ți taie marmuri și, uitînd mormîntul,
vrei palate să-ți zidești
și țărmul mării spumegînd la Baiae

summovere litora,
parum locuples continente ripa.
Quid quod usque proximos
revellis agri terminos et ultra

limites clientium
salis avarus? pellitur paternos
in sinu ferens deos
et uxor et vir sordidosque natos.

Nulla certior tamen
rapacis Orci fine destinata
aula divitem manet
erum. Quid ultra tendis? aequa tellus

pauperi recluditur
regumque pueris nec satelles Orci
callidum Promethea
revexit auro captus: hic superbum

Tantalum atque Tantali
genus coërcet, hic levare functum
pauperem laboribus
vocatus atque non vocatus audit.

XIX

Bacchum in remotis carmina rupibus
vidi docentem — credite, posteri —
Nymphasque discentes et aures
capripedum Satyrorum acutas.

Euhoe recenti mens trepidat metu
plenoque Bacchi pectore turbidum
laetatur; euhoe parce Liber
parce, gravi metuende thyrso!

Fas pervicaces est mihi Thyiadas
vinique fontem lactis et uberes

să-l împingi spre larg voiești,
puțin bogat crezîndu-te cu-uscatul.
Să mai spun că neîncetat
smulgi la vecini hotarul, fără sațiu

cotropești răzoarele
clienților? alungi bărbat, soție
ce-și duc zeii părintești
și pruncii zdrențăroși în a lor poală.

Totuși nu mai mult ca ei,
la capătul de Orcus pus, palate
va găsi stăpînu-avut.
De ce să năzuiești prea sus? pămîntul

e deschis săracilor
ca și copiilor de regi, slujbașul
Orcului napoi, pe bani,
pe Prometeu șiretul nu-l aduse:

el pe trúfașul Tantál
și-ntregu-i neam îl ține, alinare
de nevoi săracului,
chemat sau nechemat, el tot i-aduce.

(Const. I. Niculescu)

XIX
(LUI BACCHUS)

Crede-mă, posteritate: printre stînci pe munți cîntînd
l-am văzut pe zeul Bacchus și pe Nimfe învățînd
ritmul cîntecelor sale și pe Satirii perechi,
cu picioarele de capră, ascuțind a lor urechi.

Evohé! sufletu-mi saltă frămîntat de nouă teamă,
inima-mi de Bacchus plină face bucuriei seamă;
evohé! îngăduire, Liber, fii îndurător,
lumea tremură de tine și de tirsu-ți zdrobitor!

Eu Tiadele cînta-voi, neîmblînzite și ciudoase,
și izvoarele de vinuri și fîntînile lăptoase

cantare rivos atque truncis
lapsa cavis iterare mella,

fas et beatae coniugis additum
stellis honorem tectaque Pentheï
disiecta non leni ruina
Thracis et exitium Lycurgi.

Tu flectis amnes, tu mare barbarum,
tu separatis uvidus in iugis
nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines;

tu, cum Parentis regna per arduum
cohors Gigantum scanderet impia,
Rhoetum retorsisti leonis
unguibus horribilique mala,

quanquam choreis aptior et iocis
ludoque dictus non sat idoneus
pugnae ferebaris, sed idem
pacis eras mediusque belli.

Te vidit insons Cerberus aureo
cornu decorum, leniter atterens
caudam et recedentis trilingui
ore pedes tetigitque crura.

XX

Non usitata nec tenui ferar
penna biformis per liquidum aethera
vates neque in terris morabor
longius invidiaque maior

urbes relinquam; non ego pauperum
sanguis parentum, non ego quem vocas,
dilecte Maecenas, obibo
nec Stygia cohibebor unda.

și voi povesti de mierea
ce se scurge din stejari,

voi cînta apoi coroana, giuvaer de stele mari
a soției înzeite, și căderea zdrobitoare
a familiei și-a casei lui Penteu și uimitoare
moartea lui Licurg cel tracic.

Tu puternic stăpînești
unda mărilor barbare, rîurile îmblînzești;
încălzit de vin tu încă printre munții singuratici
pui în pletele Bacantei nod de vipere molatici;

cînd nelegiuita ceată a Giganților sui
norii, vrînd împărăția Tatălui a silui,
tu cu gură-ngrozitoare și cu gheare ca de leu
răsturnatu-l-ai pe Rhoetus,

deși se zvonea mereu
că de danțuri ești, o, Bacchus, de petreceri și de jocuri
mult mai bun decît de luptă: tu ții însă două locuri,
vrednic în război și-n pace.

Cerber, de cum te-a zărit
purtînd cornul cel de aur din Infern cînd ai ieșit,
clătinîndu-și pașnic coada, capu-i cu trei limbi plecînd,
pe genunchi și pe picioare linsu-te-a așa de blînd.

(D.C. Ollanescu)

XX
(CĂTRE MECENA)

Eu voi zbura-n văzduhul nepătat
— nemaivăzut poet înaripat —
și, părăsind pămîntul, voi lăsa
în urmă Roma și invidia;

eu, cel cu sînge de sărac în vine,
pe care tu m-ai înălțat la tine,
eu, scumpul meu Mecena, n-am să mor,
n-am să fiu dus de Stixul călător.

Iam iam residunt cruribus asperae
pelles et album mutor in alitem
superne nascunturque leves
per digitos umerosque plumae;

iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bosphori
Syrtesque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos.

Me Colchus et, qui dissimulat metum
Marsae cohortis, Dacus et ultimi
noscent Geloni, me peritus
discet Hiber Rhodanique potor.

Absint inani funere neniae
luctusque turpes et querimoniae:
compesce clamorem ac sepulcri
mitte supervacuos honores.

Mă schimb în pasăre-albă cu-aspră piele,
cu pene printre degetele mele,
pe umeri cu arípe nou crescute;
în zare mă voi înălța mai iute

chiar decît Îcar, fiul lui Dedal,
vedea-voi și al Bosforului mal
și Sirtele și — cîntăreț cu pene —
tărîmurile hiperboreene.

Colhida, ca și dacii-nspăimîntați
de ai cohortei marsice soldați,
ca și gelonii de departe, ca
iberii, galii, toți m-or învăța.

Lipsească la deșarta-mi îngropare
alai și prohodiri și bocitoare:
oprește-ți strigătul, nu-mi face parte
de-onorurile de prisos la moarte.

(*N.I. Herescu*)

LIBER TERTIUS

I

Odi profanum vulgus et arceo.
Favete linguis: carmina non prius
audita Musarum sacerdos
virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in prorios greges,
reges in ipsos imperium est Iovis
clari Giganteo triumpho
cuncta supercilio moventis.

Est ut viro vir latius ordinet
arbusta sulcis, hic generosior
descendat in Campum petitor,
moribus hic meliorque fama

contendat, illi turba clientium
sit maior: aequa lege Necessitas
sortitur insignes et imos;
omne capax movet urna nomen.

Destrictus ensis cui super impia
cervice pendet, non Siculae dapes
dulcem elaborabunt saporem,
non avium citharaeque cantus

somnum reducent: somnus agrestium
lenis virorum non humiles domos

CARTEA A TREIA

I

(VIAȚA FERICITĂ)

(în metru original)

Urăsc profana gloată și-o-ndepărtez.
Păstrați tăcerea: preot al Muzelor,
eu cînt pentru băieți și fete
cîntece neauzite încă.

Stăpîni temuți sînt regii pe turma lor,
iar peste regii înșiși e Iupiter
mărețul, care-a-nvins Giganții
și cu sprînceana-i urnește lumea.

Un om sădește-n brazde mai mult decît
un altul arbori, unul de neam mai bun
pe Cîmpul Marțiu vrea onoruri,
altul mai bun prin virtuți și faimă

să-nvingă-ncearcă, are mai mulți clienți
cellalt: dar Moartea, dreaptă cu toți la fel,
la sorți pe mari și-umili îi trage;
numele-oricui stă în larga-i urnă.

Cînd sabia atîrnă deasupra cui
e vinovat, el fără de poftă stă
la mesele siciliene,
cîntecul păsării și-al chitarei

somn nu-i aduce, dulcele somn voios
să stea-n coliba unor plugari sărmani,

fastidit umbrosamque ripam
non Zephyris agitata Tempe.

Desiderantem quod satis est neque
tumultuosum sollicitat mare
nec saevus Arcturi cadentis
impetus aut orientis Haedi

non verberatae grandine vineae
fundusque mendax, arbore nunc aquas
culpante nunc torrentia agros
sidera nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
iactis in altum molibus: huc frequens
caementa demittit redemptor
cum famulis dominusque terrae

fastidiosus; sed Timor et Minae
scandunt eodem quo dominus neque
decedit aerata triremi et
post equitem sedet atra Cura.

Quod si dolentem nec Phrygius lapis
nec purpurarum sidere clarior
delenit usus nec Falerna
vitis Achaemeniumque costum,

cur invidendis postibus et novo
sublime ritu moliar atrium?
cur valle permutem Sabina
divitias operiosiores?

II

Angustam amice pauperiem pati
robustus acri militia puer
condiscat et Parthos feroces
vexet eques metuendus hasta

pe malu-umbrit al unei ape
sau pe-o vîlcea de Zefiri bătută.

Cel care cere cît i-e de-ajuns, nu e
îngrijorat de volbura de pe mări
cînd furtunos apune-Arcturus
sau cînd răsare pe boltă Iedul

și nici de vii bătute de grindină
și de moșii ce-nșală, ai căror pomi
dau vina cînd pe ploi, pe-arșița
verilor, cînd pe asprimea iernii.

Simt peștii marea cum se strîmtează-n jur
de diguri aruncate în larg mereu
de sclavi zoriți de constructórul
și de stăpînul scîrbit de-atîta

uscat; dar Teama și-Amenințările
se țin de el oriunde, căci urcă-n năvi
de-aramă Grija-ntunecată,
iar călărețul în șa o duce.

Cînd de dureri nici piatra din Frigia
și nici veșmînt de purpură lucitor
nu mă alină, nici Falernul
sau ahemenice mirodenii,

de ce să nalț palate, cum azi se fac,
cu porți ce să stîrnească invidia?
de ce-aș da valea mea Sabină
pentru averi ce mi-ar fi povară?

(Const. I. Niculescu)

II
(ROMANILOR)

Romana tinerime în oaste oțelită
deprindă-se să rabde cu inima tihnită
strîmtoarea sărăciei și, crînceni călăreți,
să ia cu lancea-n goană pe parții îndrăzneți

vitamque sub divo et trepidis agat
in rebus; illum ex moenibus hosticis
matrona bellantis tyranni
prospiciens et adulta virgo

suspiret: „Eheu ne rudis agminum
sponsus lacessat regius asperum
tactu leonem quem cruenta
per medias rapit ira caedes!“

Dulce et decorum est pro patria mori:
Mors et fugacem persequitur virum
nec parcit imbellis iubentae
poplitibus timidove tergo.

Virtus repulsae nescia sordidae
intaminatis fulget honoribus
nec sumit aut ponit secures
arbitrio popularis aurae;

Virtus recludens immeritis mori
caelum negata temptat iter via
coetusque vulgares et udam
spernit humum fugiente penna.

Est et fideli tuta silentio
merces: vetabo, qui Cereris sacrum
vulgarit arcanae, sub isdem
sit trabibus fragilemque mecum

solvat phaselon; saepe Diespiter
neglectus incesto addidit integrum,
raro antecedentem scelestum
deseruit pede Poena claudo.

și să-și petreacă viața adăpostiți sub ceruri
continuu în primejdii cu strălucite țeluri;
de pe nălțimi de ziduri dușmane-mpresurate
a regelui soție, ieșit spre a se bate,
și fiica lui, mireasă, să zică suspinînd:

„Regescului logodnic de nu i-ar da în gînd,
el, nedeprins la arme, cumva să se măsoare
cu leul fără milă ce-n lupta-ngrozitoare
mînat e ca urgia de crîncenii fiori!“

E dulce, mîndră moartea cînd pentru țară mori:
la cei ce fug de luptă le iese Moartea-n cale
și-n pulpele fricoase și-n șubredele șale
lovește ca pe junii de spaimă prinși dosind.

Rușinea și disprețul Virtutea n-o cuprind,
fruntea-i lucește printre onoruri fără pată,
puterea ea n-o lasă și nici n-o ia vreodată
precum își schimbă cursul favorul popular;

Virtutea, ea deschide al cerului altar
celora demni să treacă de-aici la nemurire
și, pe cărări ascunse de-ntreaga omenire,
disprețuind mulțimea, ea mîndră fuge-n zbor
de gloată, de pămîntul tinos și-njositor.

Tăcerea credincioasă e și ea răsplătită:
eu n-aș primi în casa de mine locuită
pe cel ce-ar da pe față al Cererei cult sfînt
și nici să intre-n nava cea slabă-n care sînt;

răzbunător adesea, de ciudă Joe pune
în rînd cu vinovatul pe cel cu fapte bune,
mai rar Pedeapsa, însă, cea șchioapă de picior
n-a prins pe vinovatul fugindu-i din pripor.

(D.C. Ollanescu)

III

Iustum et tenacem propositi virum
non civium ardor prava iubentium
non vultus instantis tyranni
mente quatit solida neque Auster

dux inquieti turbidus Hadriae
nec fulminantis magna manus Iovis:
si fractus illabatur orbis,
impavidum ferient ruinae.

Hac arte Pollux et vagus Hercules
enisus arces attigit igneas
quos inter Augustus recumbens
purpureo bibet ore nectar;

hac te merentem Bacche pater tuae
vexere tigres indocili iugum
collo trahentes; hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,

gratum elocuta consiliantibus
Iunone divis: „Ilion, Ilion
fatalis incestusque iudex
et mulier peregrina vertit

in pulverem ex quo destituit deos
mercede pacta Laomedon mihi
castaeque damnatum Minervae
cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
famosus hospes nec Priami domus
periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit

nostrisque ductus seditionibus
bellum resedit: protinus et graves

III

(LUI AUGUST)

(în metru original)

Pe omul drept și tare în hotărîri
nici furia mulțimii-ndemnînd la rău
și nici tiranul crunt la față
nu pot să-l clatine, nici Austrul,

năvalnic domn ce tulbură Hadria,
nici Iupiter cu mîna-i de trăsnet grea:
de s-ar surpa-n fărîme lumea,
nenfricoșat l-ar lovi ruina.

Așa au fost și Pollux și Hercule
pribeagul de putură urca la cer,
iar între ei va sta Augustus,
gura-i de purpură bînd nectarul;

așa, părinte Bacchus, te-nvrednicişi
să fii purtat de tigrii ce nu-s deprinși
la jug; așa, dus de-ai lui Marte
cai, a scăpat de-Acheron Quirinus,

cînd Iuno spuse zeilor adunați
plăcute vorbe: „Ilion, Ilion
în praf l-au prefăcut fatalul
judecător și o venetică

femeie, pe-acest Ilion ce pe vremi,
cînd n-a dat plată Laomedon la zei,
mi-a fost dat mie și Minervei
cu-al său popor și vicleanu-i rege.

Nevrednica spartană azi nu mai e
orbită de-al ei oaspe mișel, Priam
sperjurul, azi lipsit de Hector,
nu mai înfrînge pe-aheii crînceni

și, prelungit de certele dintre noi,
s-a potolit războiul: de-acuma las

iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo; illum ego lucidas
inire sedes, discere nectaris
sucos et ascribi quietis
ordinibus patiar deorum.

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exules
in parte regnanto beati;
dum Priami Paridisque busto

insultet armentum et catulos ferae
celent inultae, stet Capitolium
fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas
extendat oras qua medius liquor
secernit Europen ab Afro,
qua tumidus rigat arva Nilus.

Aurum irrepertum et sic melius situm,
cum terra celat, spernere fortior
quam cogere humanos in usus
omne sacrum rapiente dextra,

quicunque mundo terminus opstitit,
hunc tanget armis, visere gestiens
qua parte debacchentur ignes,
qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
hac lege dico, ne nimium pii
rebusque fidentes avitae
tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur
ducente victrices catervas
coniuge me Iovis et sorore.

lui Marte apriga-mi mînie
și pe nepotul urît, vlăstarul

troienei preotese; deci Romulus,
în luminosul nostru locaș intrînd,
nectar să guste și în rîndul
zeilor senini mă-nvoiesc să treacă.

Cît timp întinsa mare-ntre Ilion
și Roma se învolbură, fericiți
domnească-oriunde exilații;
cît pe-a lui Príam și Paris ruguri

cirezile zburda-vor și fiarele
își vor ascunde pui, Capitoliul
să strălucească și, trufașă,
Roma pe mezi să-i învețe legea.

De toți temută, numele ei întins
în depărtări să fie, spre apa ce
desparte Europa de-afri,
și-unde pe-ogoare se varsă Nilul.

Mai tare prin dispreț pentru aurul
ascuns — și e mai bine așa,-n pămînt
decît spre omenești foloase
strîns de mîini lacome și spurcate —,

în orice loc un capăt de lume stă,
ea armele să-și ducă, dorind a ști
pe unde-s focuri dezlănțate,
unde sînt neguri și ploaie deasă.

Quiriților războinici dezvălui eu
destinu-acesta c-un legămînt: pioși
prea mult și încrezuți în soartă,
Troia să nu o clădească iarăși.

Căci soarta Troiei, sub un lugubru semn
din nou născută, iar se va prăpădi
prin biruința oștii mele,
sora lui Iupiter și soția.

Ter si resurgat murus aëneus
auctore Phoebo, ter pereat meis
excisus Argivis, ter uxor
capta virum pueros que ploret."

Non hoc iocosae conveniet lyrae:
quo, Musa, tendis? desine pervicax
referre sermones deorum et
magna modis tenuare parvis.

IV

Descende caelo et dic age tibia,
regina, longum, Calliope, melos,
seu voce nunc mavis acuta
seu fidibus citharaque Phoebi.

Auditis, an me ludit amabilis
insania? audire et videor pios
errare per lucos amoenae
quos et aquae subeunt et aurae.

Me fabulosae Vulture in Apulo
nutricis extra limina Pulliae
ludo fatigatumque somno
fronde nova puerum palumbes

texere, mirum quod foret omnibus
quicunque celsae nidum Aceruntiae
saltusque Bantinos et arvum
pingue tenent humilis Forenti,

ut tuto ab atris corpore viperis
dormirem et ursis, ut premerer sacra
lauroque collataque myrto,
non sine dis animosus infans.

Vester, Camenae, vester in arduos
tollor Sabinos, seu mihi frigidum

De trei ori Febus zidul de l-ar nălța
din bronz clădit, de trei ori surpat ar fi
de-argivii mei — și soața prinsă
soț și copii și-ar jeli de trei ori."

Dar astea — lirei vesele nu-i vor fi
pe plac: tu, Muză, ce faci? să nu te-avînți
a spune ce vorbiră zeii,
faptele mari mărunțind cu versu-ți.

(Const. I. Niculescu)

IV
(CALIOPEI)

Caliope, o, regină, vin' ușoară din cer jos
și din flautul tău zi-ne un lung cîntec mult duios:
ori vrei să-ascultăm mai bine vocea ta răsunătoare,
ori din coarda și chitara lui Feb sonuri răpitoare?

Auziți-o? ori o vrajă amăgește-a mea simțire?
Muza cîntă! și prin crînguri sacre, unde dulci zefire
cu izvoarele se-alungă,
mă văd parcă rătăcind.

Cînd eram copil, țin minte că de joacă obosind
adormit-am în apulul Vultur, cam la depărtare
de a povestașei mele doici, de-a Puliei vegheare;
minunate porumbițe către mine au venit

și țesînd în frunza nouă ramuri m-au acoperit:
cei din cuibul Acerontei, din pădurile Bantine,
din cîmpiile mănoase
a Forentei s-au mirat

cum de doarme fără grijă, singur, un copil ca mine
și de viperele negre și de urși nevătămat,
numa-n sfinte crengi de laur și de mirt acoperit;
zeii cei atotputernici de primejdii m-au ferit.

Voi mă ocrotiți, Camene, și mă sprijiniți în cale,
fie de mă urc în munte la sabini ori stau în vale

Praeneste seu Tibur supinum
seu liquidae placuere Baiae;

vestris amicum fontibus et choris
non me Philippis versa acies retro,
devota non extinxit arbor
nec Sicula Palinurus unda.

Utcunque mecum vos eritis, libens
insanientem navita Bosphorum
temptabo et urentes harenas
litoris Assyrii viator,

visam Britannos hospitibus feros
et laetum equino sanguine Concanum,
visam pharetratos Gelonos
et Scythicum inviolatus amnem.

Vos Caesarem altum, militia simul
fessas cohortes abdidit oppidis,
finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro;

vos lene consilium et datis et dato
gaudetis almae. Scimus ut impios
Titanas immanemque turbam
fulmine sustulerit caduco

qui terram inertem, qui mare temperat
ventosum et urbes regnaque tristia
divosque mortalesque turmas
imperio regit unus aequo.

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
fidens iuventus horrida bracchiis
fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo;

sed quid Typhoëus et validus Mimas
aut quid minaci Porphyrion statu,
quid Rhoetus evulsisque truncis
Enceladus iaculator audax

la Tibur sau la Preneste caut umbra gînditor
ori la Baiae sorb prielnic aerul strălucitor;

eu ce cînt cu voi în coruri și cu voi beau la izvoare,
la Philippi altădată, din bătaie-ngrozitoare,
ori de blestematul arbor, ori la Palinur cumplit
din Siciliana mare, prin voi numai n-am pierit.

Cît veți fi voi lîngă mine, înfrunta-voi fără teamă
ale Bosforului valuri ce fac țărmurii să geamă
și cu îndrăznețe pasuri în Asiria călător
malurile-i măsura-voi prin nisipul arzător,

duce-mă-voi la britanii trădători de ospeție,
la concanul ce cu sîngele de cal face beție,
neatins trăi-voi iarăși cu gelonii săgetari
și în Sciția voi trece vadul rîurilor mari.

Cînd Cezar cel mare-și duce oastea-i de război trudită
în cetate, năzuindu-și o viață liniștită,
voi în peșterile sacre
îi dați de blîndețe sfat,

bucurîndu-vă-mpreună că voios l-a ascultat.
Știm cu repezitul trăsnet cum a fost de spulberată
a Titanilor nemernici
seminție blestemată

de acela ce pămîntul nemișcat îl ține-n loc,
stăpînind a mării valuri și al vînturilor joc,
și cu-o lege cumpănită cîrmuiește singur toate,
searbădul Infern, orașe, zei și muritoare gloate.

Bizuindu-se-n putere, astă turmă-ngrozitoare
datu-i-a lui Joe însuși spaimă înfiorătoare
cu mulțimea ei de brațe — ca și frații ce-au voit
să înalțe Pelionul pe Olimpu-mpădurit;

dar Tifeu, voinicul Mimas și Porphyrion turbatul,
Rhoetus și cu Enceladus care zvîrle, dînd asaltul,
trunchii smulși din rădăcină,
ce puteau ei năvălind

contra sonantem Palladis aegida
possent ruentes? hinc avidus stetit
Vulcanus, hinc matrona Iuno et
nunquam umeris positurus arcum,

qui rore puro Castaliae lavit
crines solutos, qui Lyciae tenet
dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis consili expers mole ruit sua,
vim temperatam di quoque provehunt
in maius: idem odere vires
omne nefas animo moventes.

Testis mearum centimanus Gigas
sententiarum notus et integrae
temptator Orion Dianae,
virginea domitus sagitta.

Iniecta monstris Terra dolet suis
maeretque partus fulmine luridum
missos ad Orcum; nec peredit
impositam celer ignis Aetnen

incontinentis nec Tityi iecur
reliquit ales nequitiae additus
custos: amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

V

Caelo tonantem credidimus Iovem
regnare: praesens divus habebitur
Augustus adiectis Britannis
imperio gravibusque Persis.

Milesne Crassi coniuge barbara
turpis maritus vixit et hostium

peste pavăza Minervei cea puternic răsunînd?
lîngă ea lupta Iunona și Vulcan setos să prade
și-acel zeu cui de pe umeri
veșnic arcul nu îi cade,

care-și spală coama lungă în izvorul cel curat
al Castaliei, Apolo de la Delos și Patara
ce-n pădurea sa natală dulce-și mîngîie chitara
și de-a cărui cînturi codrii Liciei au răsunat.

Fără cumpănă, puterea singură se prăbușește:
dusă de înțelepciune, ea se nalță, se-ntărește
și de zei e ocrotită, zeii care prigonesc
oarbele puteri ce către crime sufletu-mboldesc.

Martor la a mea părere iau pe Gigas centimanul
și pe Orion faimosul care, încercînd, sărmanul,
s-o momească pe Diana, vergura cu sîn curat,
cu-o săgeată în avîntu-i fu de zee înfrînat.

Trist acoperă Pămîntul monștrii ce-a născut odată,
plînge el acum fiasca-i seminție fulgerată
ce-n întunecatul Orcus a ajuns; nemistuit
stă al Etnei munte-n care focul vajnic s-a pitit,

iară, veșnic stînd de pază lui Titiu nerușinatul,
vulturul călău îi roade, pentru crima lui, ficatul
și în trei sute de lanțuri de aramă țintuit
stă Pirithous și geme, cainicul îndrăgostit.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

V

(REGULUS)

Trăsnetul ne e dovadă că-n cer Iupiter domnește:
pe pămînt de azi nainte e Augustus însuși zeu,
el, Augustus, ce supus-a pe britani sub jugul său
și pe perșii cei războinici cu imperiu-i unește.

Cum? soldați de ai lui Crassus au putut ca să trăiască
umiliți prin căsnicia cu-a lor barbare soții?

— proh curia inversique mores! —
consenuit socerorum in armis

sub rege Medo Marsus et Apulus,
anciliorum et nominis et togae
oblitus aeternaeque Vestae
incolumi Iove et urbe Roma?

Hoc caverat mens provida Reguli
dissentientis condicionibus
foedis et exemplo trahentis
perniciem veniens in aevum,

si non periret immiserabilis
captiva pubes. „Signa ego Punicis
affixa delubris et arma
militibus sine caede“ dixit

„derepta vidi, vidi ego civium
retorta tergo bracchia libero
portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

Auro repensus scilicet acrior
miles redibit! flagitio additis
damnum; neque amissos colores
lana refert medicata fuco

nec vera virtus, cum semel excidit,
curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
cerva plagis, erit ille fortis

qui perfidis se credidit hostibus
et Marte Poenos proteret altero
qui lora restrictis lacertis
sensit iners timuitque mortem.

Hic unde vitam sumeret inscius,
pacem duello miscuit: o pudor!

o, senat! o, părăsire a străvechii datorii!
marsul și apulianul au putut să-mbătrînească

sub un rege med, în rîndul dușmăneștilor armate
pline de-ai lor socri? ce fel, toga, numele purtat,
scuturile și pe Vesta cea eternă le-au uitat,
Capitoliul și Roma fiind vii, nevătămate?

De-o asemenea rușine mintea cea prevăzătoare
a lui Regulus scăpat-a țara, cînd se-mpotrivi
o-nvoială rușinoasă cu vrăjmașii a primi,
socotind ca un pericol pentru vremea viitoare

de a nu lăsa să piară fără milă în robie
o nemernică junime. „Eu în templul punilor
am văzut stindarde-ntinse, arme smulse oștilor
fără de vărsări de sînge“, zise el plin de mînie,

„și pe cetățeni văzut-am duși cu mîinile la spate,
am văzut cum africanul porțile și-a descuiat
și cum țarinile sale, ce romanu-nfuriat
mai nainte pustiise, fost-au iarăși cultivate.

Cum? răscumpărat cu aur un soldat se-ntoarce oare
mai cu inimă, destoinic? oare veți adăuga
paguba la infamie; lîna nu-și va mai lua,
petrecută prin vopsele, cea dintîi a ei culoare,

nici virtutea cea măreață, cînd o dată e pierdută,
nu vrea să revină-n pieptul omului ce s-a-njosit.
De mai stă cerboaica-n luptă după ce a izbutit
ochiul plasei să-l desfacă, inima o să-și ascută

și cel care-n mîini perfide de dușmani cu vrere pică
și e sigur că va-nfrînge pe-ai Cartaginei copii
cel ce nemișcat simțit-a lanțul mîrșavei robii
brațele înfășurîndu-i și-a avut de moarte frică!

Astfel de soldat, găsindu-și vieții astfel de scăpare,
în mijlocul bătăliei pacea va cerșetori!

o magna Carthago probrosis
altior Italiae ruinis!“

Fertur pudicae coniugis osculum
parvosque natos ut capitis minor
ab se removisse et virilem
torvus humi posuisse vultum,

donec labantes consilio patres
firmaret auctor nunquam alias dato
interque maerentes amicos
egregius properaret exul.

Atqui sciebat quae sibi barbarus
tortor pararet: non aliter tamen
dimovit opstantes propinquos
et populum reditus morantem

quam si clientum longa negotia
diiudicata lite relinqueret
tendens Venafranos in agros
aut Lacedaemonium Tarentum.

VI

Delicta maiorum immeritus lues
Romane donec templa refeceris
aedesque labentes deorum et
foeda nigro simulacra fumo.

Dis te minorem quod geris, imperas;
hinc omne principium, huc refer exitum:
di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

Iam bis Monaeses et Pacori manus
non auspicatos contudit impetus
nostros et adiecisse praedam
torquibus exiguis renidet;

o, rușine! o, Carthago! Roma însăși va spori,
prin căderea-i și ocara-i, sorții tăi de înălțare!“

Și se spune că, știindu-și drepturile de cetate
nimicite, el respinse al soției sărutat
și pe pruncii lui cei fragezi și că, trist și nemișcat,
spre pămînt își lasă fruntea și privirile-i bărbate,

pînă cînd prin sfătuire niciodată pomenită
pe senatul îndoielnic în credință l-a-ntărit
și-ntre plînșii lui prieteni exilatul a pornit,
om fără asemănare, în întoarcere grăbită.

Și știa doar cîte chinuri pentru dînsul pregătește
gîdele barbar: și totuși, depărtînd din calea sa
pe soție, fii și rude care nu vor a-l lăsa
și poporu-ntreg ce drumul dinadins i-l zăbovește,

el porni-mpăcat în suflet, ca și cum, sfîrșind cu bine
judecata unor pricini cu șir lung și încurcat
a clienților în forum, la Tarent ar fi plecat
ori la țară la Venafru, ca să-și vadă de măsline.

(D.C. Ollanescu)

VI
(ROMANILOR)

Romane, tu vei expia, deși nevinovat,
păcatele strămoșilor, cît timp dărăpănat
lăsa-vei templul zeilor, altarele clintite
și statuile lor a fi de negru fum mînjite.

Respectul zeilor ți-a dat domnia pe pămînt;
ei începutul tuturor și ei sfîrșitul sînt:
dar voi uitatu-i-ați — și-atunci, în dreapta lor mînie,
cu cîte rele n-au bătut cernita Hesperíe!

De două ori ostașii lui Monaeses și Pacor
respinsu-ne-au, căci n-am avut al cerului favor,
și-acum se-ngîmfă barbarii cu bietele colane
pe care le-au împodobit cu prăzile romane;

paene occupatam seditionibus
delevit Urbem Dacus et Aethiops,
hic classe formidatus, ille
missilibus melior sagittis.

Fecunda culpae saecula nuptias
primum inquinavere et genus et domos:
hoc fonte derivata clades
in patriam populumque fluxit.

Motus doceri gaudet Ïonicos
matura virgo et fingitur artibus
iam nunc et incestos amores
de tenero meditatur ungui,

mox iuniores quaerit adulteros
inter mariti vina neque eligit
cui donet impermissa raptim
gaudia luminibus remotis,

sed iussa coram non sine conscio
surgit marito, seu vocat institor
seu navis Hispanae magister,
dedecorum pretiosus emptor.

Non his iuventus orta parentibus
infecit aequor sanguine Punico
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum,

sed rusticorum mascula militum
proles, Sabellis docta ligonibus
versare glebas et severae
matris ad arbitrium recisos

portare fustes, sol ubi montium
mutaret umbras et iuga demeret
bobus fatigatis amicum
tempus agens abeunte curru.

Damnosa quid non imminuit dies?
aetas parentum peior avis tulit

puțin lipsit-a dacilor, vitejii săgetași,
și flotei etiopilor cu strașnicii vîslași,
să cotropească-ntr-un avînt de crîncenă lovire
cetatea Romei ce fierbea în plină răzvrătire.

Un secol, rodnic în păcat, a pîngărit întîi
familie și neam curat și sfinte căsnicii:
curgînd din ăst funest izvor, flagelele cumplite
pe patrie și pe popor stau azi îngrămădite.

Fecioara, de mărit abia, învață cu mult drag
lascivul danț ionian și foarte o atrag
a voluptății arte ce îi dau porniri stricate
chiar de la sînul mamei ei și pofte vinovate;

la chefuri cu bărbatul ei, apoi, își va dori
mai juni ibovnici în curînd și nu se va feri
să dea aleșilor pe rînd plăceri adulterine
în întuneric, pe ascuns, ci, față de oricine

chemată, se ridică ea, avînd de la bărbat
deplină voie, după cum vr-un negustor bogat
ori poate vr-un corăbier din Spania o-mbie,
plătindu-i cu mai mare preț această infamie.

Nu din asemenea părinți, cîndva, se zămisli
junimea ce cu sîngele Cartaginei roși
întinsul mării și l-a-nfrînt pe Pirus preamîndritul,
pe Antioh cel uriaș, pe Hanibal cumplitul;

erau flăcăi voinici, vlăstari din vechi țărani soldați,
ce sub porunca mamelor severe stau plecați,
deprinși a-ntoarce brazdele cu sapa lor sabină
și a aduce din păduri tăiate din tulpină

tufanele de lemn de foc cînd soarele,-ntinzînd
pe șesuri umbra munților și de la jug scoțînd
pe boii obosiți, greoi, readucea ușoară
și dulce ora liniștii, cu-un car ce grabnic zboară.

Dar ce rămîne neștirbit de timpul pierzător?
părinții noștri-au fost mai răi decît strămoșii lor,

nos nequiores, mox daturos
progeniem vitiosiorem.

VII

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
primo restituent vere Favonii
Thyna merce beatum
constantis iuvenem fide

Gygen? ille Notis actus ad Oricum
post insana Caprae sidera frigidas
noctes non sine multis
insomnis lacrimis agit.

Atqui sollicitae nuntius hospitae,
suspirare Chloën et miseram tuis
dicens ignibus uri,
temptat mille vafer modis:

ut Proetum mulier perfida credulum
falsis impulerit criminibus nimis
casto Bellerophontae
maturare necem refert,

narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit apstinens,
et peccare docentes
fallax historias monet.

Frustra: nam scopulis surdior Icari
voces audit adhuc integer. At tibi
ne vicinus Enipeus
plus iusto placeat cave,

quamvis non alius flectere equum sciens
aeque conspicitur gramine Martio
nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

noi ne purtăm o și mai grea povară de păcate
și creștem prunci ce vor avea năravuri mái stricate.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

VII
(ASTERIEI)

Asťerie, de ce tot plîngi? intrînd în primăvară,
curînd Favoniul senin ți-l va aduce iară
pe Gyges, tinerelul tău, cui avuții i-a dat
Bitinia — și neclintit credință ți-a păstrat;

spre Oricus de-a Notului mînie azvîrlit
cînd steaua Caprei răsărind furtunile-a-ntețit,
el singuraticele nopți lipsit de somn le trece
și varsă lacrimi nencetat pe căpătîiu-i rece.

Deși — iscoada gazdei lui de dragoste cuprinsă
îi spune cu mult vicleșug că Cloe e aprinsă
de dor, nebună după el și stă oftînd mereu,
cercînd cu mii de ispitiri să-l prindă-n lațul său:

îi amintește mai ales cum niște fățării
și false învinovățiri a perfidei soții
pe Proetus, lesne crezător, putut-au să-amăgească
și moartea lui Belerofon curatul s-o grăbească,

cum gata fost-a pe Peleu în Tartar a-l trimite,
cînd nu vru dragostea să-și dea reginei Hipolite —
tot viclenindu-l cu povești din cele ce întind
păcatului ascunse mreji și poftele aprind.

Dar în zadar: căci Gyges stă mai surd decît o stîncă
la tot ce-i spune, rămînînd statornic ție — încă.
Tu — vezi, vecinul Enipeu să nu-ți prea placă ție,
deși un altul mai dibaci ca el la călărie
pe pajiștea lui Marte nu-i, nu-i nimenea luat
mai meșter decît el în rîu etrusc la înotat.

Prima nocte domum claude neque in vias
sub cantu querulae despice tibiae
et te saepe vocanti
duram difficilis mane.

VIII

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
quid velint flores et acerra turis
plena miraris positusque carbo in
caespite vivo,

docte sermones utriusque linguae:
voveram dulces epulas et album
Libero caprum prope funeratus
arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus
corticem astrictum pice dimovebit
amphorae fumum bibere institutae
consule Tullo.

Sume, Maecenas, cyathos amici
sospitis centum et vigiles lucernas
perfer in lucem: procul omnis esto
clamor et ira.

Mitte civiles super Urbe curas:
occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosis
dissidet armis,

servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,

Deci ușa bine-nchide-ți-o de cum se face noapte
și-a ta privire nu căta la plîngătoare șoapte
ce murmura-va flautul în stradă să-ți arunci,
ci neînduplecată fii de te-o chema atunci,
chiar de ți-ar zice nencetat că ești prea nemiloasă
ori că ți-e sufletu-mpietrit, Asterie frumoasă!

(D. C. Ollanescu)

VIII
(LUI MECENA)
(în metru original)

Ce fac eu, burlac, la calende-n Marte,
ce înseamnă florile și cățuia
plină cu tămîie — te miri — și-altarul
viu cu jăratic,

tu, savant în limbile amîndouă:
juruisem dulce ospăț lui Liber
și-un țap alb cînd gata era un arbor
să mă îngroape.

Sărbătoarea asta — căci azi e anul —
va desface pluta smolită-a unei
amfore-nvățate să soarbă fum sub
consulul Tullus.

Bea, Mecena, cupe de vin o sută
pentru-amicul teafăr și lasă treze
pîn' la ziuă faclele: piară orice
strigăt și ceartă.

Lasă grija pentru Oraș și obște:
dacul Cotison nimicit e-acuma,
mezii dezbinați între ei se bat în
jalnice lupte,

rob e azi dușmanul străvechi din fundul
Spaniei, supus de tîrzii cătușe;

iam Scythae laxo meditantur arcu
cedere campis.

Neglegens ne qua populus laboret,
parce privatus nimium cavere et
dona praesentis cape laetus horae,
linque severa.

IX

Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.

„Donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.“

Me nunc Thressa Chloe regit
dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti.

„Me torret face mutua
Thurini Calaïs filius Ornyti,
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti.“

Quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo,
si flava excutitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae?

„Quanquam sidere pulchrior
ille est, tu levior cortice et improbo

destinzîndu-și arcul începe scitul
să se retragă.

Grijile prea mari de popor le lasă,
simplu cetățean devenind tu însuți,
gustă bucuros ale clipei daruri,
uită tot greul.

(Const. I. Niculescu)

IX
(HORAȚIE ȘI LYDIA)

Pe cînd ți-eram eu drag
și cînd nici un alt june nu-nconjora cu brațu-i
grumazul tău cel alb,
trăit-am mai ferice decît tiranul pers.

„Pe cînd tu după alta
n-ardeai și cînd Lydia nu-și dase Chloii locul,
Lydia trăia mîndră
mai mult decît Ilia slăvita de romani."

Stăpînă-mi e-acum Chloe
ce știe cu viers dulce să mîngîie citara
și pentru ea n-am teamă
să mor, dacă-ar vrea soarta să cruțe viața ei.

„În mine arde flacări
de Calais aprinse, de el împărtășite,
și două morți răbda-voi,
de-ar vrea soarta să cruțe pe mîndrul meu flăcău."

Ce zici de s-ar întoarce
amorul dinainte, legînd iar lanțuri rupte,
de-ar fi respinsă Chloe cu pletele bălaie
și s-ar deschide poarta Lydiei izgonite?

„Deși el e mai mîndru
decît o stea, tu însă mai ușurel ca pluta,

iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens."

X

Extremum Tanaïn si biberes, Lyce,
saevo nupta viro, me tamen asperas
porrectum ante fores obiicere incolis
plorares Aquilonibus.

Audis quo strepitu ianua, quo nemus
inter pulchra satum tecta remugiat
ventis et positas ut glaciet nives
puro numine Iuppiter?

Ingratam Veneri pone superbiam,
ne currente retro funis eat rota:
non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.

O quamvis neque te munera nec preces
nec tinctus viola pallor amantium
nec vir Pieria paelice saucius
curvat, supplicibus tuis

parcas, nec rigida mollior aesculo
nec Mauris animum mitior anguibus:
non hoc semper erit liminis aut aquae
caelestis patiens latus.

XI

Mercuri — nam te docilis magistro
movit Amphion lapides canendo —

mai arţăgos decît turbata mare,
cu tine-i viaţa-mi dulce, cu tine-aş vrea să mor."

(Alexandru Odobescu)

X
(LYCEI)

Lyce, tu, cea măritată cu bărbatul tău sălbatic,
chiar de-ai fi băut din unda Tanaisului iernatic,
tot m-ai plînge că la uşa ta cea aspră zac uitat,
crunt de Crivăţ zbuciumat!

Tu auzi cum urlă vîntul împrejurul porţii tale
şi-n frumoasa ta grădină cum mugeşte de cu jale,
iar sub cer senin şi rece vezi pămîntu-ncremenit
de zăpezi acoperit?

Lasă dar mîndria-ncolo, căci nici Venerei nu-i place,
şi te teme de răsplată — roata lumii se întoarce! — :
n-a vrut doar tirenu-ţi tată Penelopă ca să fii,
la ibovnici să nu ţii.

Ah, deşi nici rugămintea, nici frumoasele odoare,
nici, ca vioreaua pală, a amanţilor culoare,
nici ocara că bărbatu-ţi rob Pieriei s-a dat
încă nu te-a-nduplecat,

cruţă-i pe cei ce te roagă, chiar de-ai inima mai tare
ca gorunul şi, ca şerpii mauri, milă ea nu are:
trupul ăsta n-o vrea veşnic pragul de la uşa ta
şi nici ploaia a răbda.

(D. C. Ollanescu — Traian Costa)

XI
(CĂTRE MERCUR)
(în metru original)

O, Mercur, a cărui poveţi deprins-a
Amfión, urnind după cîntu-i pietre,

tuque testudo resonare septem
callida nervis

nec loquax olim neque grata, nunc et
divitum mensis et amica templis,
dic modos, Lyde quibus obstinatas
applicet aures,

quae velut latis equa trima campis
ludit exultim metuitque tangi,
nuptiarum expers et adhuc protervo
cruda marito.

Tu potes tigres comitesque silvas
ducere et rivos celeres morari;
cessit immanis tibi blandienti
ianitor aulae

Cerberus, quamvis Furiale centum
muniant angues caput eius atque
spiritus taeter saniesque manet
ore trilingui.

Quin et Ixion Tityosque vultu
risit invito, stetit urna paulum
sicca, dum grato Danaï puellas
carmine mulces.

Audiat Lyde scelus atque notas
virginum poenas et inane lymphae
dolium fundo pereuntis imo
seraque fata

quae manent culpas etiam sub Orco:
impiae — nam quid potuere maius? —,
impiae sponsos potuere duro
perdere ferro.

Una de multis face nuptiali
digna periurum fuit in parentem
splendide mendax et in omne virgo
nobilis aevum,

și tu, liră, care-n avînt din șapte
coarde suna-vei,

templelor, ospețelor mari amică —
nu ca-altdată, fără de grai — o, spune-mi
cîntul, cărui nenduplecata Lyde-i
plece urechea;

ea ca mînza tretină-n cîmp se joacă,
s-o atingi chiar nengăduind, nu știe
rostul nunții, crudă rămîne pentru-a
soțului patemi.

Tigri după tine se iau și codri,
rîul care fuge spumînd opri-l-ai:
alintîndu-l, fere-ndărăt portarul
Orcului groaznic,

Cerber, ce cu sute de șerpi în creștet,
ca și-al Furiilor, exalează ciumă
pe cînd spume fac și venin tustrele
limbile gurii.

Chiar Ixion, Tityos chiar în silă
au zîmbit, deșartă rămas-a urna,
a lui Danau fiici auzind cîntarea-ți
fermecătoare.

Lyde-asculte crimele-acelor fiice,
căci pedeapsa lor e să umple vasul
ce de-a pururi fără de fund se scurge —
soarta-ndelungă

urmărește crimele mari în iad chiar:
căci păcat mai nelegiuit putea-s-ar
decît moarte soților lor cu aspru
fier să le deie?

Una numai, demnă de-a nunții faclă,
vicleni frumos pe cumplitu-i tată,
strălucind vestită de-atunci prin secoli,
nobilă fiică!

„surge" quae dixit iuveni marito
„surge, ne longus tibi somnus unde
non times, detur; socerum et scelestas
falle sorores,

quae, velut nactae vitulos leaenae,
singulos eheu lacerant: ego illis
mollior nec te feriam neque intra
claustra tenebo.

Me pater saevis oneret catenis,
quod viro clemens misero peperci;
me vel extremos Numidarum in agros
classe releget.

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
dum favet Nox et Venus, i secundo
omine et nostri memorem sepulcro
scalpe querelam."

XII

Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci
mala vino lavere aut exanimari metuentes
patruae verbera linguae.

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri,

simul unctos Tiberinis umeros lavit in undis,
eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
neque segni pede victus,

catus idem per apertum fugientes agitato
grege cervos iaculari et celer arto latitantem
fruticeto excipere aprum.

„Scoli“, ea zise, tînărul soț trezindu-și,
„scoli să nu-ți dea somnul de veci de unde
n-aștepți; fugi de socru-tău, de surori ce
fără de lege,

ca leoaice care surprind juncanii,
mirii lor ucid: numai eu mai blîndă
nici în tine dau, nici voi a te ține-n
negrele ziduri.

M-o-ncărca părintele meu cu lanțuri,
pentru că-ndurare avui de-un biet om,
sau pe-un vas trimite-mă-va departe-n
cîmpii Numidici.

Fugi oriunde ochii te duc ori vîntul,
pînă-i noapte, pînă veghează Venus,
mergi cu bine, ține-mă minte, sapă-un
vers pe mormîntu-mi.“

(M. Eminescu)

XII
(NEOBULE)
(în metru original)

Neferice, căror nu-i dat jocul dragostei să-l guste,
nici să-nece-n vin necazul, ci să moară biciuite
de-ale unchiului cuvinte.

Ție-ți ia din mîini, copilul aripat al Citereei,
coș și pînză, lucrul harnicei Minerve, Neobule,
ți le ia frumosul Hebrus

din Lipára, cînd în Tibru unșii umeri el își scaldă,
călăreț cum n-a fost nici Belerofonte și nenvinse
avînd pumnul și piciorul,

el, dibaci s-arunce lancea hărțuind în goană cerbii
grămădiți pe cîmp deschis și să-l înfrunte pe mistrețul
tupilat între tufișuri.

(Const. I. Niculescu)

XIII

O fons Bandusiae splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

primis et venerem et proelia destinat;
frustra: nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium,
me dicente cavis impositam ilicem
saxis unde loquaces
lymphae desiliunt tuae.

XIV

Herculis ritu modo dictus o plebs
morte venalem petiisse laurum
Caesar Hispana repetit Penates
victor ab ora.

Unico gaudens mulier marito
prodeat iustis operata sacris
et soror clari ducis et decorae
supplice vitta

virginum matres iuvenumque nuper
sospitum. Vos o pueri et puellae

XIII
(FÎNTÎNII BANDUSIA)

Bandusie limpede cum e cristalul,
tu, apă-nchinată cu flori și vin dulce,
eu mîini o să-ți dărui un ied,
cu fruntea umflată de coarne

vestindu-i de-acum amoroasele lupte;
zadarnic: odrasla zburdalnicei turme
cu sîngele ei va-nroși
izvorul tău rece ca gheața.

Pe tine-a Caniculei arșiță cruntă
nu știe-a te-atinge: răcoare plăcută
dai boilor celor trudiți
și turmei ce paște răzleață.

Și tu-ntre fîntînile cele vestite
vei fi, de-oi cînta cel stejar de deasupra
speluncii din care mereu
în șopot curg apele tale.

(Teodor Naum)

XIV
(PENTRU VICTORIA LUI AUGUST)
(în metru original)

Dus ca Hercul, cum i s-a zis, o, plebe,
să culeagă laur cu prețul vieții,
Cezar, biruind, la Penați acum din
Spania vine.

Veselă de scumpu-i bărbat, soția,
jertfa împlinind-o, să-i iasă-n cale,
sora lui de-asemenea și, gătite-n
panglici de rugă,

mamele atîtor flăcăi și fete
mîntuiți de el. Voi copii, neveste

iam virum expertae maleominatis
parcite verbis.

Hic dies vere mihi festus atras
eximet curas: ego nec tumultum
nec mori per vim metuam tenente
Caesare terras.

I pete unguentum, puer, et coronas
et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si qua potuit vagantem
fallere testa.

Dic et argutae properet Neaerae
murreum nodo cohibere crinem;
si per invisum mora ianitorem
fiet-abito:

lenit albescens animos capillus
litium et rixae cupidos protervae;
non ego hoc ferrem calidus iuventa
consule Planco.

XV

Uxor pauperis Ibyci,
tandem nequitiae fige modum tuae
famosisque laboribus:
maturo propior desine funeri

inter ludere virgines
et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoën satis,
et te, Chlori, decet: filia rectius

expugnat iuvenum domos,
pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
lascivae similem ludere capreae:

voi, care cunoaşteţi bărbatul, vorbe
rele nu spuneţi.

Zi de sărbătoare e astăzi: grija
neagră mi s-a dus: de răscoale n-am zor,
nici de moarte aprigă, cît stăpîn e
Cezar pe lume.

Caută-mi, băiete, cununi, miresme
şi un chiup ce-aminte de marşi şi-aduce,
de-a putut cumva de hoinarul Spártac
vr-unul să scape.

Spune-i şi Neerei cu glasul dulce
părul tămîiiu să-şi înnoade-n grabă;
dacă urîciosul portar la vorbă
stăruie — pleacă:

părul cărunţind potoleşte-un suflet
dornic de gîlcevi şi de-aprinse certuri;
nu răbdam aşa, înfocat de ani, sub
consulul Plancus.

(Const. I. Niculescu)

XV
(ÎN CONTRA CHLOREI)

Ci te-astîmpără odată, pune capăt desfrînării,
soaţă-a lui Ibic săracul, ia cărarea îndreptării:
cînd te vezi sub mîna morţii, cu piciorul în mormînt,
nu mai tot căta la jocuri printre fete-a-ţi da avînt,

răspîndind un nour negru peste stele luminoase.
Ceea ce îi şade bine Pholoei celei frumoase
nu-ţi mai şade ţie, Chloris: poáte însă fiica ta
uşa tinerilor noştri foarte bine a strica,

aţîţată ca Tiada de chimvale sunătoare.
Ea, zburdalnică, cuprinsă de a dragostei ardoare
pentru Nothus, ca o ciută sprintenă o vezi jucînd;
dar tu — de-acum fusul doară, caierele te mai prind:

te lanae prope nobilem
tonsae Luceriam, non citharae decent
nec flos purpureus rosae
nec poti vetulam faece tenus cadi.

XVI

Inclusam Danaën turris aënea
robustaeque fores et vigilum canum
tristes excubiae munierant satis
nocturnis ab adulteris,

si non Acrisium virginis abditae
custodem pavidum Iuppiter et Venus
risissent: fore enim tutum iter et patens
converso in pretium deo.

Aurum per medios ire satellites
et perrumpere amat saxa, potentius
ictu fulmineo; concidit auguris
Argivi domus ob lucrum

demersa exitio; diffidit urbium
portas vir Macedo et subruit aemulos
reges muneribus; munera navium
saevos illaqueant duces.

Crescentem sequitur cura pecuniam
maiorumque fames: iure perhorrui
late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.

Quanto quisque sibi plura negaverit,
ab dis plura feret: nil cupientium
nudus castra peto et transfuga divitum
partes linquere gestio,

contemptae dominus splendidior rei,
quam si quicquid arat impiger Apulus,

pune-te și toarce lîna din Luceria vestită,
căci, bătrînă cum ești, lira nu-ți mai este potrivită,
nici cununile de roze în culoarea purpurei
și nici buțile pe care pîn' la drojdie le bei.

(D. C. Ollanescu)

XVI
(LUI MECENA)

În turnul de aramă-nchis, cu ușă de stejar,
cu cîini voinici jur-împrejur neadormiți strejari,
păzită Dánae-ndestul putea noaptea să fie
de-a dragostelor viclenie,

de n-ar fi vrut să-și bată joc, cu Venus, Iupiter
de-Acrisius cel preafricos, al fetei temnicer,
știind ei cît de lesnicios și sigur drum își face
un zeu ce-n aur se preface.

Căci aurul printre priveghi alunecă ușor
și, decît trăsnetul mai crunt, de stînci e zdrobitor;
casa augurului argiv împinsă fu-n urgie
de-a aurului lăcomie;

cu daruri Filip porțile cetăților tăia
și pe regeștii săi rivali la tron îi dobora;
cu daruri sînt înlățuiți cei plini de înfricare
stăpîni ai năvilor pe mare.

Dar — cu averea grijile, foamea de mai mult cresc:
deci prea sus creștetul să-mi nalț am drept să mă feresc,
Mecena, cavalerilor podoabă, și mi-e teamă
a fi prea mult băgat în seamă.

Cu cît dorințele-ți restrîngi, cu-atît ai mai mult har
la zei: din ceata de bogați, cu trupul gol, fugar,
alerg voios în mijlocul acelora ce-n viață
disprețuiesc pofta semeață;

mai strălucit sînt eu stăpîn al unei mici moșii
nepizmuit decît, sărac în sîn de avuții,

occultare meis dicerer horreis,
magnas inter opes inops.

Purae rivus aquae silvaque iugerum
paucorum et segetis certa fides meae
fulgentem imperio fertilis Africae
fallit sorte beatior.

Quanquam nec Calabrae mella ferunt apes
nec Laestrygonia Bacchus in amphora
languescit mihi nec pinguia Gallicis
crescunt vellera pascuis,

importuna tamen pauperies abest
nec, si plura velim, tu dare deneges:
contracto melius parva cupidine
vectigalia porrigam,

quam si Mygdoniis regnum Alyatteï
campis continuem. Multa petentibus
desunt multa: bene est cui deus optulit
parca quod satis est manu.

XVII

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo
— quando et priores hinc Lamias ferunt
denominatos et nepotum
per memores genus omne fastos,

auctore ab illo ducis originem
qui Formiarum moenia dicitur
princeps et innantem Maricae
litoribus tenuisse Lirim

late tyrannus — , cras foliis nemus
multis et alga litus inutili

să trec drept unul ce-n hambar ascunde, nu prea darnic,
recolta apulului harnic.

Cu-un petec de pădure și cu-un limpede izvor
și sigure semănături pe-un credincios ogor,
față de domnul sclipitor al Africii fertile
avea-voi mai plăcute zile.

Nici miere a Calabriei albine nu-mi vor da,
nici vinul lestrigonilor cel vechi nu-l voi gusta,
știu bine, nici în Galia vor paște oi lînoase
din ele eu să trag foloase,

și tot — al sărăciei chin eu nu l-am cunoscut,
iar tu mi-ai da, Mecena, știu, mai mult, de-aș fi cerut:
dorințelor punîndu-le înguste, dar, hotare,
făcutu-mi-am venit mai mare

decît dacă Migdoniei aș mai adăuga
imperiul lui Aliat. Nu-l poate sătura
nimic pe lacom: fericit cui zeu-i dăruiește
puțin — și-atît îl mulțumește.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

XVII
(LUI AELIUS LAMIA)
(în metru original)

Tu, Eliu, ce din Lamus cel vechi cobori
— cum primii Lamii tot de la el numiți
au fost, se spune, și întregul
neam de urmași amintiți în faste,

originea tu-ți tragi din acel strămoș
ce-a fost stăpîn, se zice, pe Formiae,
pe Liris care-și răspîndește
apele pe-ale Maricei maluri,

puternic foarte — , mîine potop de foi
în codru va așterne și algele

demissa tempestas ab Euro
sternet, aquae nisi fallit augur

annosa cornix. Dum potes, aridum
compone lignum: cras Genium mero
curabis et porco bimestri
cum famulis operum solutis.

XVIII

Faune Nympharum fugientum amator,
per meos fines et aprica rura
lenis incedas abeasque parvis
aequus alumnis,

si tener pleno cadit haedus anno
larga nec desunt Veneris sodali
vina creterrae, vetus ara multo
fumat odore.

Ludit herboso pecus omne campo,
cum tibi Nonae redeunt Decembres:
festus in pratis vacat otioso
cum bove pagus,

inter audaces lupus errat agnos,
spargit agrestes tibi silva frondes,
gaudet invisam pepulisse fossor
ter pede terram.

XIX

Quantum distet ab Inacho
Codrus pro patria non timidus mori

pe țărm le va zvîrli furtuna,
dacă-n prezicerea-i nu se-nșală

bătrîna cioară. Strînge deci lemn uscat,
cît încă-i vreme: mîine cu vin și-un porc
de două luni te ospătează
cu slujitorii scutiți de treburi.

(Const. I. Niculescu)

XVIII
(FAUNULUI)
(în metru original)

Faune-ndrăgit de fugare Nimfe,
pe moșia mea cu-nsorite țarini
blînd să calci și-n drumu-ți te du prielnic
turmelor mele,

doar îți dau un ied cînd se-ncheie anul
și cu vin îți umplu mereu ulciorul
Venerei plăcut, de miresme multe-ți
fumegă-altarul.

Cînd se-ntoarnă nonele lui decembre,
toată turma zburdă pe iarbă-atuncea
și cu boi cu tot pe cîmpie satul
vesel petrece,

lupul printre oile prea-ndrăznețe
rătăcește, frunzele-n codru pică
și-n pămîntul cel urîcios plugarul
bate de trei ori.

(Teodor Naum)

XIX
(LUI TELEPHUS)

Ne spui lesne cîte veacuri pe Ináchus depărtară
de viteazul Codrus care și-a dat viața pentru țară,

narras et genus Aeaci
et pugnata sacro bella sub Ilio:

quo Chium pretio cadum
mercemur, quis aquam temperet ignibus,
quo praebente domum et quota
Paelignis caream frigoribus, taces.

Da lunae propere novae,
da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
miscentur cyathis pocula commodis.

Qui Musas amat impares
ternos ter cyathos attonitus petet
vates; tres prohibet supra
rixarum metuens tangere Gratia

nudis iuncta sororibus?
Insanire iuvat: cur Berecyntiae
cessant flamina tibiae?
cur pendet tacita fistula cum lyra?

Parcentes ego dexteras
odi: sparge rosas. Audiat invidus
dementem strepitum Lycus
et vicina seni non habilis Lyco.

Spissa te nitidum coma,
puro te similem Telephe Vespero
tempestiva petit Rhode:
me lentus Glycerae torret amor meae.

XX

Non vides quanto moveas periclo
Pyrrhe Gaetulae catulos leaenae?

spui de neamul lui Aeácus și de cîte bătălii
s-au luptat în jurul Troiei și-a ei sfinte temelii:

dar un vas cu vin de Chios cu ce preț se tîrguiește,
cine-o să-ncălzească apa, cine azi ne găzduiește
ca la ceasul de nevoie să ne poată-adăposti
de-al Pelignului ger aspru — nici te-ncerci a te rosti.

Toarnă repede, băiete: lună nouă, pentru tine;
toarnă, ție, miez de noapte; toarnă, ți-o închin cu bine,
augurule Murena; cupele la sărbători
trebuiesc a fi golite de trei sau de nouă ori.

Dar poetul ce iubește Muzele desperechete
de trei ori trei cupe pline în avîntu-i bea cu sete;
oare Grațiile goale, viu mănunchi dumnezeiesc,

avînd teamă de gîlceavă, numai trei ne învoiesc?
Dulce nebunie, vino! cum de nu se aud oare
berecintianul fluier cu-a lui tonuri țipătoare?
pentru ce, cu lira mută, naiu-n cui să stea-l lăsați?

Mi-s urîte mîini zgîrcite: haide, iute-mprăștiați
roze pretutindeni! Larma nebuniilor ce-om face
să-l trezească pe gelosul Lycus și să nu-i dea pace
tinerei noastre vecine ce se-mpacă-atît de rău
cu-un bătrîn gîrbov ca dînsul. O, Telefe, părul tău

des, strălucitor și ochii-ți cu privirile curate
dulci ca blînda stea a serii, sînt de Rhode-ncununate
cu-o iubire potrivită: dar eu — de Glicera mea
ard de dor și pînă-n suflet mă usuc gîndind la ea.

(D.C. Ollanescu)

XX

(LUI PYRRHUS)
(în metru original)

Nu vezi tu ce mare pericol, Pyrrhus,
e să-i furi leoaicei getúle puii?

Dura post paulo fugies inaudax
proelia raptor,

cum per opstantes iuvenum catervas
ibit insignem repetens Nearchum,
grande certamen, tibi praeda cedat
maior an illi

Interim, dum tu celeres sagittas
promis, haec dentes acuit timendos,
arbiter pugnae posuisse nudo
sub pede palmam

fertur et leni recreare vento
sparsum odoratis umerum capillis,
qualis sut Nireus fuit aut aquosa
raptus ab Ida.

XXI

O nata mecum consule Manlio,
seu tu querelas sive geris iocos
seu rixam et insanos amores
seu facilem, pia testa, somnum,

quocunque lectum nomine Massicum
servas, moveri digna bono die,
descende, Corvino iubente
promere languidiora vina.

Non ille, quanquam Socraticis madet
sermonibus, te negleget horridus:
narratur et prisci Catonis
saepe mero caluisse virtus.

Tu lene tormentum ingenio ammoves
plerumque duro, tu sapientium
curas et arcanum iocoso
consilium retegis Lyaeo,

În curînd, fricos răpitor, de lupte
grele fugi-vei,

cînd făcîndu-și drum prin oștiri de tineri
va veni pe mîndrul Nearh să-l ceară;
mare fi-va-ntrecerea: ea sau tu iei
prada mai mare?

Pînă-atunci, în timp ce săgeţi ușoare
scoţi, iar ea sălbaticii dinţi și-ascute,
el, al luptei judecător, piciorul
gol pe cunună

şi-ar fi pus şi, -n boarea de vînt scăldîndu-și
umărul umbrit de-aromate plete,
parcă-ar fi Nireu sau răpitul de pe
Ida apoasă.

(Const. I. Niculescu)

XXI
(AMFOREI)

O, amforă născută cu mine-odată, fie
că porţi la tine-n pîntec jelanie sau șagă,
fie că porţi gîlceavă sau dragoste zglobie,
fie că somnul dulce îl porţi, amforă dragă,

oricare-ar fi anumele-n care tu păstrezi
alesul vin de Masic, nu trebuie să șezi
în zi de sărbătoare-n cămară, haide, vin'
și umple-i lui Corvinus paharul gol, cu vin.

Deși înțelepciunea socratică-a gustat-o,
să nu socoţi că, aspru, nu te-o băga în seamă:
se zice că adesea chiar și bătrînul Cato
își încălzea vîrtutea, şi el, la cîte-o cramă.

Cu dulce silnicie tu poţi să înmlădii
și firea cea mai tare, tu lesne dovedești
că poartă și-nţelepţii în piept griji omenești,
gîndul ascuns — prin vinul șăgalnic tu îl știi,

tu spem reducis mentibus anxiis
viresque et addis cornua pauperi,
post te neque iratos trementi
regum apices neque militum arma.

Te Liber et, si laeta aderit, Venus
segnesque nodum solvere Gratiae
vivaeque producent lucernae,
dum rediens fugat astra Phoebus.

XXII

Montium custos nemorumque virgo,
quae laborantes utero puellas
ter vocata audis adimisque leto,
diva triformis,

imminens villae tua pinus esto
quam per exactos ego laetus annos
verris obliquum meditantis ictum
sanguine donem.

XXIII

Caelo supinas si tuleris manus
nascente luna, rustica Phidyle,
si ture placaris et horna
fruge Lares avidaque porca,

nec pestilentem sentiet Africum
fecunda vitis nec sterilem seges
robiginem aut dulces alumni
pomifero grave tempus anno.

aduci din nou nădejde în sufletu-ncercat
și bărbăție celui sărac, cînd bea, îi dai:
nu-l mai înfricoșează nici regele-ncruntat,
nu se mai teme nici de soldat și sabia-i.

Dacă prielnici Liber și Venera ne sînt
și Grațiile pururi nedespărțite, facă —
tu, la lumina faclelor vii, să nu fii seacă
pîn' stele fug și Febus s-o-ntoarce pe pămînt.

(N. I. Herescu)

XXII
(DIANEI)
(în metru original)

Peste munți și crînguri fecioară strajă,
ce te-apleci spre tinere mame-n faceri
și le scapi, chemată de trei ori, viața,
zee triformă,

pinul ce-mi umbrește conacul fie-ți
închinat, ca-n fiece an eu vesel
să-l stropesc cu sînge de vier dibaci în
lupta piezișă.

(Const. I. Niculescu)

XXIII
(PHIDYLEI)
(în metru original)

Spre cer deschise mîinile de-ți ridici
sub lună nouă, Phídyle de pe plai,
de-mpaci cu nou grîu, cu tămîie
și cu-o purcea mîncăcioasă Larii,

de otrăvitul Africus vei feri
mănoasa-ți vie, holdele de tăciuni
pustiitori, iar drăgălașii
miei de asprimile vremii toamna.

Nam quae nivali pascitur Algido
devota quercus inter et ilices
aut crescit Albanis in herbis
victima, pontificum securem

cervice tinget: te nihil attinet
temptare multa caede bidentium
parvos coronantem marino
rore deos fragilique myrto.

Immunis aram si tetigit manus,
non sumptuosa blandior hostia
mollivit aversos Penates
farre pio et saliente mica.

XXIV

Intactis opulentior
thesauris Arabum et divitis Indiae
caementis licet occupes
terrenum omne tuis et mare publicum:

si figit adamantinos
summis verticibus dira Necessitas
clavos, non animum metu
non Mortis laqueis expedies caput.

Campestres melius Scythae,
quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
vivunt et rigidi Getae
immetata quibus iugera liberas

fruges et Cererem ferunt
nec cultura placet longior annua
defunctumque laboribus
aequali recreat sorte vicarius.

Căci jertfa închinată ce sub stejari
și tufe paște sus, pe Algídul nins,
sau crește în fîneți albane,
barda pontifilor va-nroși-o

cu-al ei grumaz: dar tu nici un zor nu ai
să-njunghi mioare multe cînd vrei să rogi
pe micii zei, ci din mirt fraged
și rozmarin le-mpletești cunună.

Curată mîna de s-a atins de-altar,
un scump prinos Penaților nu mai mult
mînia le-a-mblînzit, ca grîul
sfînt și un fir sclipitor de sare.

(Const. I. Niculescu)

XXIV
(ÎMPOTRIVA AVARIȚIEI)

Să-ntreci cu mult, în avuții,
tezaurele nesecate
de-arabi, de indieni păstrate,
să-mplînți în mare temelii, —

cînd al Urgiei cui de-oțel
adînc în casă-ți va pătrunde,
de spaimă n-ai să scapi niciunde,
de mreaja Morții nicidefel.

Duc sciții trai mai fericit
avîndu-și casa lor în care
din loc în loc rătăcitoare;
la fel și getului asprit
pămîntul fără de hotar
i-aduce-n voie secerișuri

pe roditoarele lungișuri
dintr-al zeiței Ceres har
și-n orice an un alt ogor
o să cultive fiecare,

Illic matre carentibus
privignis mulier temperat innocens
nec dotata regit virum
coniux nec nitido fidit adultero;

dos est magna parentium
virtus et metuens alterius viri
certo foedere castitas
et peccare nefas aut pretium est mori.

O quisquis volet impias
caedes et rabiem tollere civicam,
si quaeret „Pater urbium"
subscribi statuis, indomitam audeat

refrenare licentiam
clarus postgenitis, quatenus, heu nefas,
virtutem incolumem odimus,
sublatam ex oculis quaerimus, invidi.

Quid tristes querimoniae
si non supplicio culpa reciditur?
quid leges sine moribus
vanae proficiunt, si neque fervidis

pars inclusa caloribus
mundi nec Boreae finitimum latus
durataeque solo nives
mercatorem abigunt, horrida callidi

vincunt aequora navitae,
magnum pauperies opprobrium iubet

lăsînd ca vechiul cîmp să-l are
noul lui înlocuitor.

Acolo, față de orfan
nevasta-a doua blînd se-arată,
nici vreo soție mai bogată
pe soț nu-l chinuie avan,
nici să-l înșele n-o să vrea,
plecînd urechea la momele;

urmînd părinții-n toate cele,
drept zestre are cinstea sa
și dacă, totuși, s-a-ntîmplat
să uite-această curăție,
plătește josnica soție
cu capul greul ei păcat.

Tu dacă ai de gînd să pui
un capăt nebuniei noastre
și sîngeroaselor dezastre,
să meriți titluri mari, statui,
„Părinte-al țării“ vom grava
pe soclul nemuririi tale

cînd destrămărilor fatale
o frînă strașnică vei da;
te-or preamări cei ce-or veni:
virtutea cît e în viață
n-o sufăr cei ce-o au în față,
ci numai, vai, cînd n-o mai fi.

La ce plînsori fără temei?
de bubă scapi prin tăietură!
ce poate face o măsură
fără de bunul obicei?

pe lacomul negutător
nici Crivățul nu-l poate-abate,
nici cîmp ce-n gheturi ferecat e,
nici chiar pustiul arzător;
corăbierul știe azi

quidvis et facere et pati
virtutisque viam deserit arduae?

Vel nos in Capitolium,
quo clamor vocat et turba faventium,
vel nos in mare proximum
gemmas et lapides aurum et inutile,

summi materiem mali,
mittamus, scelerum si bene paenitet.
Eradenda cupidinis
pravi sunt elementa et tenerae nimis

mentes asperioribus
formandae studiis: nescit equo rudis
haerere ingenuus puer
venarique timet, ludere doctior

seu Graeco iubeas trocho
seu malis vetita legibus alea,
cum periura patris fides
consortem socium fallat et hospites

indignoque pecuniam
heredi properet; scilicet improbae
crescunt divitiae: tamen
curtae nescio quid semper abest rei.

să biruie cu-ndemînare
cumplite vijelii pe mare
și cel mai mînios talaz:
porniți îi vezi să-nfrunte-orice,
numai să scape de povară —
doar sărăcia-i grea ocară,
iar calea dreaptă aspră e.

De-am grămădi pe Capitol,
unde ne cheamă glas de gloate,
movili de aur, nestemate,
umplînd cu ele templul gol,
sau cu dispreț le-am arunca
în apa mărilor vecină,

stîrpind un rău din rădăcină
ca mladă-n veci să nu mai dea,
am dovedi că ne căim,
arzînd sămînța de păcate;
prin muncă suflete surpate

va trebui să înnoim:
azi, tineretul nou roman
pe-un murg nu poate sta călare
și nici goni la vînătoare
un porc mistreț, un biet șoldan;

atîta știe — de la greci —
să bată-n cerc cu bețișorul,
să dea cu zarul domnișorul,
cătînd pe-ascuns cîștiguri zeci,
pe cînd părintele abraș
pe soț, pe oaspete-l înșală,

bănet să strîngă la iuțeală
pentru nevrednicu-i urmaș;
avut nedrept va aduna,
grămada-i zi de zi mai mare:
la toate astea — mi se pare
că tot ar mai pofti ceva.

(Petre Stati)

XXV

Quo me Bacche rapis tui
plenum? quae nemora aut quos agor in specus,
velox mente nova? quibus
antris egregii Caesaris audiar

aeternum meditans decus
stellis inserere et consilio Iovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
indictum ore alio. Non secus in iugis

exomnis stupet Euhias
Hebrum prospiciens et nive candidam
Thracen ac pede barbaro
lustratam Rhodopen ut mihi devio

ripas et vacuum nemus
mirari libet. O Naïadum potens
Baccharumque valentium
proceras manibus vertere fraxinos,

nil parvum aut humili modo,
nil mortale loquar. Dulce periculum est
o Lenaee sequi deum
cingentem viridi tempora pampino.

XXVI

Vixi puellis nuper idoneus
et militavi non sine gloria:
nunc arma defunctumque bello
barbiton hic paries habebit,

laevum marinae qui Veneris latus
custodit. Hic hic ponite lucida
funalia et vectes et arcus
oppositis foribus minaces.

XXV
(LUI BACCHUS)

Unde mă tîrăști tu, Bacchus, de suflarea-ți covîrșit?
în ce crînguri, în ce peșteri, cu avînturi răpitoare
nouă inspirări mă poartă? unde fi-voi auzit
încercîndu-mă prin cînturi gloria nemuritoare

a lui Cezar preamăritul între stele-a așeza
și-ntre sfetnicii lui Joe? Eu, de nici o gură încă
îngînate, versuri nouă și sublime voi cînta.
Cînd din vîrful unui munte, plină de-o mirare-adîncă,

deșteptîndu-se, -Euhiada vede Hebrul înghețat,
Tracia-n zăpadă albă și Rodopul de barbare
pasuri cotropit, tot astfel
drag îmi e de admirat,

pribegind, aceste țărmuri, aste crînguri solitare.
O, tu rege de Naiade și stăpîn bacantelor
care pot înalții frasini
să-i răstoarne cu-nlesnire,

imnul meu plin de mîndrie va suna strălucitor
într-un grai ce nu-l cunoaște pieritoarea omenire.
O, Leneu, pericol dulce este a urma pe-un zeu
ce cu foi de viță verde își încinge capul său.

(D. C. Ollanescu)

XXVI
(ADIO LA AMOR)

Am fost vînător aprig de fete frumușele
și nu fără de glorie des eu m-am luptat:
acum în templu, Venus, depun armele mele
și lira ce în mînă-mi sfîrșește de cîntat,

în stînga, la părete. Puneți aci-n picioare
aceste torții care mi-au dat lumina lor,
aceste bețe groase și grelele topoare
care la uși închise mi-au fost de ajutor.

O quae beatam diva tenes Cyprum et
Memphin carentem Sithonia nive,
regina, sublimi flagello
tange Chlöen semel arrogantem.

XXVII

Impios parrae recinentis omen
ducat et praegnas canis aut ab agro
rava decurrens lupa Lanuvino
fetaque vulpes,

rumpat et serpens iter institutum,
si per obliquum similis sagittae
terruit mannos: ego cui timebo
providus auspex,

antequam stantes repetat paludes
imbrium divina avis imminentum,
oscinem corvum prece suscitabo
solis ab ortu.

Sis licet felix ubicunque mavis
et memor nostri, Galatea, vivas
teque nec laevus vetet ire picus
nec vaga cornix.

Sed vides quanto trepidet tumultu
pronus Orion: ego quid sit ater
Hadriae novi sinus et quid albus
peccet Iapyx.

Hostium uxores puerique caecos
sentiant motus orientis Austri et
aequoris nigri fremitum et trementes
verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso
credidit tauro latus et scatentem

Dar, oh! mîndră zeiță, regină-ncîntătoare
din Cipru și din Memfis de iarnă depărtat,
ah, de-ai voi cu mîna-ți de viață făcătoare
să tragi un bici în Chloe care m-a refuzat.

(V. Pogor)

XXVII
(GALATEEI)

Aibă parte la plecare tot de semne rele cei
ce trăiesc făr' de credință și n-au temere de zei:
să le cînte cobea-n față, să întîmpine în cale
o cățea abia ducîndu-și sarcina prăsilei sale
și să vadă o lupoaică roșcovană coborînd
iute coasta Lanuvină, după pradă alergînd,
ori să deie peste-o vulpe ce-a ieșit din lehuzie

sau un șarpe ce se-azvîrlă ca și o săgeată vie
să le întrerupă drumul băgînd spaima-n caii lor;
dar eu, care port de grijă, augur prevăzător,
celor ce-i iubesc, voi face ca din răsărit de soare

să pornească-un corb prielnic, după ruga-mi arzătoare,
mai nainte de-a se-ntoarce către smîrcu-i somnoros
pasărea ce ne vestește ploaia, timpul neguros.

Îți urez să fii ferice, Galateea, mergi cu bine
unde dorul tău te mînă și gîndește-te la mine
și nici cioara cea pribeagă, nici ursuzul ghionoi
să nu-ți facă-mpotrivire de-a te duce de la noi.

Însă ia de seamă bine, a lui Orion culcare
te amenință din urmă cu-o adîncă frămîntare:
eu știu cît de negre valuri Hadria ascunde-n sîn
și ce lesne te înșală Iapyxul cel senin.

Ale dușmanilor soațe și copii meniți să fie
să cunoască zbuciumarea Austrului în mînie
și mugirea-ntunecatei mări cu pieptul clocotind
și cu furioase valuri țărmurile-i zguduind.

beluis pontum mediasque fraudes
palluit audax;

nuper in pratis studiosa florum et
debitae Nymphis opifex coronae
nocte sublustri nihil astra praeter
vidit et undas.

Quae simul centum tetigit potentem
oppidis Creten „pater, o relictum
filiae nomen pietasque“ dixit
„victa furore!

Unde quo veni? levis una mors est
virginum culpae; vigilansne ploro
turpe commissum an vitiis carentem
ludit imago

vana quae porta fugiens eburna
somnium ducit? meliusne fluctus
ire per longos fuit an recentes
carpere flores?

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
dedat iratae, lacerare ferro et
frangere enitar modo multum amati
cornua monstri.

Impudens liqui patrios Penates,
impudens Orcum moror: o deorum
si quis haec audis, utinam inter errem
nuda leones!

antequam turpis macies decentes
occupet malas teneraeque sucus
defluat praedae, speciosa quaero
pascere tigres.

Tot așa și Europe pusu-și-a fără de teamă
trupul mai alb ca zăpada pe strălucitoarea coamă
a fățarnicului taur, dar, îndată ce zări
marea furnicînd de monștri și-mprejuru-i se ivi
groaznicele ei primejdii, dîrza-ngălbeni pe dată;

mai nainte, pe cîmpie sta de flori înconjurată
și-o cunună juruită pentru Nimfe împletea,
iar acum în noaptea sură alt nimic nu mai vedea
decît stelele în ceruri și jos apele întinse.

Dar, de cum picioru-i Creta cea puternică atinse,
ce o sută de orașe are-n stăpînirea sa,
ea strigă: „Oh, scumpe tată, numele-ți de fiica ta
fu disprețuit, iar sfînta datorie pîngărită

de nebuna-i rătăcire! Ah, de unde fui răpită
și-unde sînt? o moarte numai, pentru-al fetelor păcat,
este totuși prea ușoară; vina care m-a pătat
oare eu o plîng deșteaptă, sau năluca zburătoare

ce s-a furișat pe poarta viselor amăgitoare,
încă tot nevinovată, mă vrăjește-n somnul meu?
n-ar fi fost mai bine oare să-adun floricele eu
decît să înfrunt a mării valuri fără de măsură?

Dacă mi-ar putea aduce, în acest moment de ură,
cineva acum aicea pe-acel taur blestemat,
aș găsi putere-n mine să-l sfîșii cu braț armat
și să frîng fără de milă coarnele strălucitoare
ale fiarei ce-mi aprinse în piept al iubirii soare.

Am lăsat făr' de rușine sfînt căminul părintesc
și făr' de rușine încă a trăi mai îndrăznesc:
zei, dacă din voi e unul care îmi dă ascultare,
facă-mă să umblu goală într-a leilor cărare!

ah, voiesc ca, mai nainte de a mă vedea slăbind
și-a simți scăzînd cu-ncetul chipu-mi rumen, veștejind,
pînă ce să nu se stingă prada tînără gustoasă,
aș vrea să pot fi la tigri hrană, cît mai sînt frumoasă.

«Vilis Europe» pater urget absens
«quid mori cessas? potes hac ab orno
pendulum zona bene te secuta
laedere collum;

sive te rupes et acuta leto
saxa delectant, age te procellae
crede veloci, nisi erile mavis
carpere pensum

regius sanguis dominaeque tradi
barbarae paelex».“ Aderat querenti
perfidum ridens Venus et remisso
filius arcu.

Mox, ubi lusit satis „apstineto“
dixit „irarum calidaeque rixae,
cum tibi invisus laceranda reddet
cornua taurus.

Uxor invicti Iovis esse nescis;
mitte singultus, bene ferre magnam
disce fortunam: tua sectus orbis
nomina ducet.“

XXVIII

Festo quid potius die
Neptuni faciam? prome reconditum,
Lyde, strenua Caecubum
munitaeque adhibe vim sapientiae.

Inclinare meridiem
sentis ac, veluti stet volucris dies,
parcis deripere horreo
cessantem Bibuli consulis amphoram?

«Ticăloasă Europe,» — tatăl meu cel părăsit
strigă nencetat în urmă-mi — «ce fel? încă n-ai murit?
poți, căci ai avut norocul să iei astă cingătoare,
ici în frasin să-ți învínețí gîtul în spînzurătoare;

ori, de stîncile acestea și-al lor vîrf ucigător
sînt pe placu-ți, te aruncă în vîrtejul răpitor,
sînge tu regesc, de nu vrei să ajungi cu fusu-n mînă
să torci lînă ca o scalvă la vreo barbară stăpînă

și ibovnică infamă a bărbatului să-i fii
și rivală prigonită de scîrboase gelozii.»"
Astfel se jelea copila frămîntată de mînie:
dar alături, ascultînd-o și rîzînd de bucurie,
ședeau Venera și fiu-i al cui arc destins era.

După ce și-a rîs de dînsa de ajuns, i-a zis așa:
„Nu mai tot boci atîta și mînia-ți stăpînește
cînd pe taurul ce-l blestemi o să-l vezi că se ivește
aducîndu-ți ca să-i sfarămi coarnele. Oare nu știi

că lui Iupiter nenvinsul tu soție o să-i fii?
părăsește dar suspinul și silește-te, mai bine,
astă soartă glorioasă să o porți cum se cuvine,
căci de astăzi înainte, întru nemurirea ta,
una din părțile lumii al tău nume-l va purta."

(D.C. Ollanescu)

XXVIII
(LYDEI)

Ce aș putea să fac mai bun
de ziua sărbătorii lui Neptun?
hai, Lyde, scoate de la beci
Cecub și-nțelepciunea s-o îneci.

Amiezu-l vezi spre capăt și,
ca și cum s-ar opri fugara zi,
din beci întîrzii să ridici
o amforă din vremuri vechi aici?

Nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereïdum comas,
tu curva recines lyra
Latonam et celeris spicula Cynthiae:

summo carmine quae Cnidon
fulgentesque tenet Cycladas et Paphum
iunctis visit oloribus
dicetur, merita Nox quoque nenia.

XXIX

Tyrrhena regum progenies, tibi
non ante verso lene merum cado
cum flore, Maecenas, rosarum et
pressa tuis balanus capillis

iamdudum apud me est: eripe te morae,
ne semper udum Tibur et Aefulae
declive contempleris arvum et
Telegoni iuga paricidae.

Fastidiosam desere copiam et
molem propinquam nubibus arduis,
omitte mirari beatae
fumum et opes strepitumque Romae.

Plerumque gratae divitibus vices
mundaeque parvo sub Lare pauperum
cenae sine aulaeis et ostro
sollicitam explicuere frontem.

Iam clarus occultum Andromedae pater
ostendit ignem, iam Procyon furit
et stella vesani Leonis
sole dies referente siccos,

iam pastor umbras cum grege languido
rivumque fessus quaerit et horridi

Noi — Nereide cu verzi plete
și pe Neptun cînta-vom pe-ndelete,
iar pe Diana tu o vei
cînta din liră și săgețile-i:

pe urmă cîntul s-o sfîrși
slăvind pe Venus ce călători
în car de lebede purtat —
nici cîntul Nopții nu va fi uitat.

(N.I. Herescu)

XXIX
(LUI MECENA)

O, nobile coborîtor al regilor Toscanei,
de mult păstratu-ți-am vin blînd, în vas neînceput,
cu floarea trandafirilor, Mecena, și-am făcut
uleiuri, să te ungi pe păr, din nucile balanei:

hai, rupe orice piedică! de ce fără-ncetare
să-ți fie ochii ațintiți spre Tiburu-umezit
și spre costișul Aefulei și piscul înnegrit
al muntelui lui Telegon paricidul, din zare?

Belșugul, des plin de dezgust, mai lasă-l astă dată
și-al tău palat ce pîn' la nori se nalță majestos
și nu mai admira atît nici traiul cel luxos,
nici fumul și nici zgomotul din Roma minunată.

Schimbarea este uneori bogaților plăcută;
în casa omului sărac, ospățul cumpătat,
fără poloage și covor de purpură pe pat,
adesea a înveselit o frunte abătută.

Privește: steaua tatălui Andrómedei și-aprinde
strălucitoarele-i lumini, iar Procyon, împins
de furie, cu-a Leului stea lupta a încins
și soarele cu secetă pămîntul îl cuprinde;

acum păstorul obosit se trage la răcoare,
cu turma-i lîngedă cătînd al apelor izvor;

dumeta Silvani caretque
ripa vagis taciturna ventis.

Tu civitatem quis deceat status
curas et Urbi sollicitus times
quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaïsque discors.

Prudens futuri temporis exitum
caliginosa nocte premit deus
ridetque si mortalis ultra
fas trepidat; quod adest, memento

componere aequus: cetera fluminis
ritu feruntur, nunc medio alveo
cum pace delabentis Etruscum
in mare nunc lapides adesos

stirpesque raptas et pecus et domos
volventis una non sine montium
clamore vicinaeque silvae,
cum fera diluvies quietos

irritat amnes. Ille potens sui
laetusque deget cui licet in diem
dixisse: „Vixi: cras vel atra
nube polum Pater occupato

vel sole puro; non tamen irritum
quodcunque retro est efficitet neque
diffinget infectumque reddet
quod fugiens semel hora vexit.“

Fortuna saevo laeta negotio et
ludum insolentem ludere pertinax
transmutat incertos honores,
nunc mihi nunc alii benigna.

Laudo manentem: si celeres quatit
pinnas, resigno quae dedit et mea
virtute me involvo probamque
pauperiem sine dote quaero.

pe-al lui Silvanus cel zbîrlit tufiș ocrotitor
și peste țărmii cei tăcuți nu suflă nici o boare.

Dar tu gîndești cum statului să-i dai avînt mai mare,
de dragul Romei grijă ai cam ce-ar putea urzi
sérii și bactrii peste cari cîndva Cirus domni
și sciții de la Tanais mîncat de dezbinare.

Un zeu prudent a-nfășurat în noapte și-abureală
cele ce se vor săvîrși în timpii viitori
și rîde dacă-un muritor se zbate uneori
să afle ce-i nengăduit; cu inima egală

vezi de prezent a te-ngriji, căci celelalte-și cată
de drumul lor ca fluviul, cînd liniștit curgînd
spre marea Tuscă-n albie-i, cînd țărmii înecînd
și în potop îngrozitor zbucnind unda-i umflată

rostogolește casele cu stîncile zdrobite
și turmele cu arborii cei dezrădăcinați,
iar munții de mugirea lui răsună spăimîntați
și tremură pădurile, alt'dată liniștite,

de valurile-i crîncene. Acéla viețui-va
stăpîn pe sine, mulțumit, ce-n fiecare zi
își poate zice: „Am trăit: mîine — fie ce-o fi,
ori cerurile Iupiter cu nori acoperi-va,

ori de cumva le-ar lumina cu străluciri de soare;
ce-avem în spate nu va fi totuși zădărnicit
și nici un lucru nu va fi schimbat ori nimicit
din cîte ne-au adus în zbor fugarnicele oare."

Norocul, cel preabucuros de crunta lui menire,
în jocul său neprevăzut se joacă-ndărăpnat,
pe plac avînd nesigure favori la toți de dat,
azi mie, mîine altuia cu-a lui bunăvoire.

De-mi șade-n casă, îl slăvesc: dar dacă se grăbește
să zboare, îi înapoiez tot ce mi-a dăruit
și caut, numai într-a mea virtute învelit,
o sărăcie-n cinste, ce să-mi dea doar ce-mi lipsește.

Non est meum, si mugiat Africis
malus procellis, ad miseras preces
decurrere et votis pacisci
ne Cypriae Tyriaeque merces

addant avaro divitias mari:
tunc me biremis praesidio scaphae
tutum per Aegaeos tumultus
aura feret geminusque Pollux.

XXX

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax non Aquilo impotens
possit diruere aut innumerabilis

annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar multaque pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium

scandet cum tacita virgine Pontifex.
Dicar, qua violens opstrepit Aufidus
et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum, ex humili potens

princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos. Sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Catargul, deci, cînd va trosni de-a Africii furtună,
cu umilite rugăciuni nu eu m-oi înjosi
făgăduindu-le jertfiri pe zei a-i îmblînzi,
ca mărfurile de la Tir și Cipru să nu-și pună

adaos bogăția lor în mările avare:
o luntre cu două lopeți, un vînt ocrotitor
și cu a Gemenilor stea — ferit purta-mă-vor
prin vijeliile ce bat a lui Aegeus mare.

(D.C. Ollanescu)

XXX
(EPILOG)

Un monument nălțat-am, care mai veșnic e decît arama
și-atît de nalt cum nu-s înalte nici piramidele regești;
pe el nici ploaia rozătoare, nici vînt năpraznic nu-l dărama
și nu îl vor clinti nici anii ce nu poți să îi socotești

cum trec în șiruri nesfîrșite cu clipele ce fug mereu.
Nu voi muri întreg: din mine o parte, partea cea mai mare,
va-nfrînge Moartea și, prin slava ce-mi vor nălța urmașii, eu
în orice veac la fel de tînăr voi crește fără încetare,

cît timp Pontiful și Vestala pe Capitoliu s-or sui.
Vor spune toți acolo unde Aufidul vuie răzvrătit
și-n secetoasele ogoare pe care Daunus domni
vor spune toți de mine, care-am ajuns, din umil neam ieșit,

un domn puternic, că întîiul eoliana armonie
în cînt latin am mlădiat-o. O, Melpomene, îți adună
din slava-aceasta partea care pe drept ți se cuvine ție
și pletele cu laur delfic voioasă mi le încunună.

(N.I. Herescu)

I

Intermissa, Venus, diu
rursus bella moves? parce precor precor.
Non sum qualis eram bonae
sub regno Cinarae. Desine, dulcium

mater saeva Cupidinum,
circa lustra decem flectere mollibus
iam durum imperiis: abi
quo blandae iuvenum te revocant preces.

Tempestivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,
comissabere Maximi,
si torrere iecur quaeris idoneum:

namque et nobilis et decens
et pro sollicitis non tacitus reis
et centum puer artium
late signa feret militiae tuae

et, quandoque potentior
largi muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
ponet marmoream sub trabe citrea.

CARTEA A PATRA

I

(VENEREI)

Iar te-ai învrăjbit asupră-mi, Veneră? iar mă muncești?
după lungă păsuire, iar războiul întețești?
Iartă-mă, te rog fierbinte, iartă-mă, căci nu-s în stare
să mai fiu ce-am fost pe timpul mult amabilei Cinare.

Cruntă maică a Plăcerii, nu mai căuta-n zadar
să mă-njugi din nou acuma la prea dulcele tău car:
nărăvaş m-a făcut vîrsta, zece lustri-s grei în spate;
du-te încotro te cheamă tinerețele-nfocate.

Pe a lebedelor tale aripe strălucitoare,
du la Maximus acasă tainele-ți încîntătoare,
a lui inimă-i de seama-ți, va lua mai lesne foc
la a dragostei văpaie, la al vrăjii tale joc:

și de neam, frumos, şi tînăr, gata pentru apărare
cu cuvîntul său puternic la oricine sprijin n-are,
el e meșter la ispite și va duce-nvingător
cu noroc, tot mai departe, steagul mîndrului amor

și, cînd față cu rivalul, sprijinit pe-a sa putere,
își va rîde de-a lui daruri, va-nfrunta a lui avere,
subt o boltă prețioasă de lămîi va așeza
lîngă lacurile — Albane-n marmură statuia ta.

Illic plurima naribus
duces tura lyraeque et Berecyntiae
delectabere tibiae
mixtis carminibus non sine fistula,

illic bis pueri die
numen cum teneris virginibus tuum
laudantes pede candido
in morem Salium ter quatient humum.

Me nec femina nec puer
iam nec spes animi credula mutui
nec certare iuvat mero
nec vincire novis tempora floribus.

Sed cur heu Ligurine cur
manat rara meas lacrima per genas?
cur facunda parum decoro
inter verba cadit lingua silentio?

Nocturnis ego somniis
iam captum teneo iam volucrem sequor
te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

II

Pindarum quisquis studet aemulari
Iulle ceratis ope Daedalea
nititur pennis vitreo daturus
nomina ponto.

Monte decurrens velut amnis, imbres
quem super notas aluere ripas,
fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,

Acolo valuri de smirnă respira-vei zi și noapte,
lira, flautul și naiul cu duioasele lor șoapte
îți vor dezmierda auzul,

ziua iar, de două ori,
virginele și băieții, drăgălași adoratori,
vor cînta a ta mărire și-n măsură cumpănită
ale lor picioare albe cu-o mișcare întreită
vor lovi pămîntul neted precum Salienii fac.

De-acum, mie nici femeie, nici băiat nu mi-e pe plac,
nici nădejdea-ncrezătoare în a celuilalt iubire:
v-am pierdut, plăceri nebune, cîntece de fericire,
nu mă pot lupta cu vinul, florile le-am urgisit.

Ligurine, Ligurine, pe obrazu-mi veștejit,
vai, de ce mai curge încă astă lacrimă-ntristată?
pentru ce puterea vorbei
mi se taie, rușinată?

Ah, în visurile nopții, crudule, te urmăresc
ori te strîng uimit la pieptu-mi, și te chem, și te doresc,
alergînd nebun spre tine prin Cîmpiile lui Marte
ori prin rostogol de valuri, umbră ce tot fugi departe!

(D.C. Ollanescu)

II
(LUI IULLUS ANTONIUS)
(în metru original)

Cel ce cu Pindár să se-ntreacă-ncearcă
pe arípi de ceară, Ïulle, zboară
și-ajutat de Dédal va da un nume
mării albastre.

Ca un rîu din munte căzînd, de ploaie
revărsat din albia-i cunoscută,
clocote Pindár și, imens, profundu-i
glas își prăvale,

laurea donandus Apollinari,
seu per audaces nova dithyrambos
verba devolvit numerisque fertur
lege solutis

seu deos regesque canit, deorum
sanguinem, per quos cecidere iusta
morte Centauri, cecidit tremendae
flamma Chimaerae,

sive quos Elea domum reducit
palma caelestes pugilemve equumve
dicit et centum potiore signis
munere donat,

flebili sponsae iuvenemve raptum
plorat et vires animumque moresque
aureos educit in astra nigroque
invidet Orco.

Multa Dircaeum levat aura cycnum
tendit, Antoni, quoties in altos
nubium tractus: ego apis Matinae
more modoque

grata carpentis thyma per laborem
plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
carmina fingo.

Concines maiore poëta plectro
Caesarem quandoque trahet feroces
per sacrum clivum merita decorus
fronde Sygambros,

quo nihil maius meliusve terris
fata donavere bonique divi
nec dabunt, quamvis redeant in aurum
tempora priscum;

concines laetosque dies et Urbis
publicum ludum super impetrato

demn să aibă laurul apolinic,
fie că-ndrăzneți ditirambi presară
cu cuvinte noi și în ritmi se-avîntă
slobozi de lege,

fie că pe zei și-ale lor vlăstare
cîntă, pe-acei regi ce-au răpus cu moarte
dreaptă pe Centauri și-ngrozitorul
foc al Himerei,

fie că-i slăvește pe cei ce-acasă
sînt aduși, cerești, de-al Elidei laur,
luptător și cal onorînd mai mult ca
sute de státui,

sau că plînge-un tînăr răpit miresei
plînse, înălțîndu-i la cer, curajul
sufletul și viața-i de preț și-l smulge
negrului Orcus.

Dusă-i de un mare avînt, Antoniu,
lebăda Dircee, cînd sus la norii
nalți se urcă: eu, semănînd albinei
de pe Matinus

ce colindă cimbru-aromat cu multă
muncă, prin pădure și-n răcoroasa
Tiburului vale modest eu versuri
trudnice-nmlădii.

Cîntă-l tu pe Cezar, poet cu plectru
mai puternic, cînd de cunună vrednic
pe costișa sfîntă va duce-alai de
crînceni sigambri,

Cezar, cel mai mare și bun din daruri
ce-l dădură lumii preabunii zei și
soarta, ori i-ar da de-ar veni chiar vechea
vîrstă de aur;

tu să cînți acele frumoase zile,
jocurile publice pentru-Augustus

fortis Augusti reditu forumque
litibus orbum.

Tum meae, si quid loquar audiendum,
vocis accedet bona pars et „o sol
pulcher o laudande!“ canam recepto
Caesare felix

teque dum procedis ïo Triumphe
non semel dicemus „ïo Triumphe!“
civitas omnis dabimusque divis
tura benignis.

Te decem tauri totidemque vaccae,
me tener solvet vitulus relicta
matre qui largis iuvenescit herbis
in mea vota,

fronte curvatos imitatus ignes
tertium lunae referentis ortum,
qua notam duxit niveus videri,
cetera fulvus.

III

Quem tu Melpomene semel
nascentem placido lumine videris,
illum non labor Isthmius
clarabit pugilem non equus impiger

curru ducet Achaïco
victorem neque res bellica Deliis
ornatum foliis ducem,
quod regum tumidas contuderit minas,

ostendet Capitolio:
sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
et spissae nemorum comae
fingent Aeolio carmine nobilem.

cel viteaz ce vine-n sfîrșit și forul
gol de procese.

Dacă-atunci găsesc vr-un cuvînt mai vrednic,
voi cînta cu tine unindu-mi glasul
„soare mîndru și lăudat!“, voios că
Cezar se-ntoarce,

iar cînd tu păși-vei, iò Triumfe,
nencetat rosti-vom „iò Triumfe!“
noi, cetatea-ntreagă, ducînd tămîie
zeilor prielnici.

Zece boi tu ádu și vaci de-asemeni,
eu închin un fraged vițel, de mamă
înțărcat și care-n pășune crește
pentru ofranda-mi;

fruntea lui aidoma e cu luna
nouă cînd răsare-n a treia seară,
are semn o pată lucind ca neaua,
roșu încolo.

(Const. I. Niculescu)

III
(MELPOMENEI)

Cel care vine-n lume sub blînda ta privire,
divină Melpomene, deșartă strălucire
în Istmicele jocuri luptînd nu va căta,
învingător pe carul aheu nu-l vor purta

focoșii cai de curse, nici, în război vreodată
a regilor vrăjmașă mînie îngîmfată
zdrobind-o, nu va merge la Capitol slăvit
cu frunze de la Delos

pe frunte-mpodobit:
ci apa care curge pe la Tibur mănoasă
și-a crîngurilor coamă bogată și umbroasă
în viers eol l-or face pe el nemuritor.

Romae principis urbium
dignatur suboles inter amabiles
vatum ponere me choros
et iam dente minus mordeor invido.

O testudinis aureae
dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
o mutis quoque piscibus
donatura cycni, si libeat, sonum,

totum muneris hoc tui est
quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

IV

Qualem ministrum fulminis alitem
cui rex deorum regnum in aves vagas
permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo,

olim iuventas et patrius vigor
nido laborum propulit inscium
vernique iam nimbis remotis
insolitos docuere nisus

venti paventem, mox in ovilia
demisit hostem vividus impetus,
nunc in reluctantes dracones
egit amor dapis atque pugnae,

qualemve laetis caprea pascuis
intenta fulvae matris ab ubere
iam lacte depulsum leonem
dente novo peritura vidit,

videre Raeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici — quibus

Regina lumii, Roma, și mîndrul ei popor
printre poeții gingași mi-au dat un loc de seamă
și de al pizmei dinte
mai mică azi am teamă.

O, Pieridă Muză, tu care cînd voiești
pe lira ta de aur dulci sunete găsești,
tu care-ai pune peștii ca lebăda să cînte,

tu datu-mi-ai, în darul favoarei tale sfinte,
să fiu de toți în cale cu degetu-arătat
ca maestru al lirei romane, tu mi-ai dat,
o, Muză drăgălașă, viață — și prin tine
eu cînt și plac, de astfel să zic mi se cuvine.

(D.C. Ollanescu)

IV

(ROMEI)

Precum odată pasărea de trăsnet purtătoare,
cui Joe, regele ceresc, dădu — vrînd a-i plăti
credința cînd pe Ganimed bălaiul ea-l răpi —
imperiul pribegelor noroade zburătoare,

împinsă de-al juneții foc, de părinteasca-i fire,
din cuibul ei se avîntă și sub un cer senin,
necunoscînd primejdia, purtată de-un vînt lin
de primăvară, tremurînd din aripe-n uimire

își încercă întîiul zbor, dar, în curînd cuprinsă
de crîncene dorinți, în stîni vrăjmașă se porni
și-n pofta ei de a prăda și lupte a-și scorni
cu şerpi ce furioși se zbat în războiri fu prinsă,

sau cum ar fi un pui de leu, de mama-i roșcovană
abia-nțărcat, cînd s-ar ivi, cu dinte nou, flămînd,
în mijlocul cîmpiilor bogate-n cari păscînd
o capră vede, ce-i va fi începătoarea hrană,

așa sub Alpii reţilor ieșind cu-a sa armată
și Drusus năpustitu-s-a pe vindelicieni

mos unde deductus per omne
tempus Amazonia securi

dextras obarmet quaerere distuli
nec scire fas est omnia — sed diu
lateque victrices catervae
consiliis iuvenis revictae

sensere quid mens rite, quid indoles
nutrita faustis sub penetralibus
posset, quid Augusti paternus
in pueros animus Nerones.

Fortes creantur fortibus et bonis,
est in iuvencis, est in equis patrum
virtus neque imbellem feroces
progenerant aquilae columbam:

doctrina sed vim promovet insitam
rectique cultus pectora roborant;
utcunque defecere mores,
indecorant bene nata culpae.

Quid debeas o Roma Neronibus
testis Metaurum flumen et Hasdrubal
devictus et pulcher fugatis
ille dies Latio tenebris

qui primus alma risit adorea,
dirus per urbes Afer ut Italas
ceu flamma per taedas vel Eurus
per Siculas equitavit undas;

post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit et impio
vastata Poenorum tumultu
fana deos habuere rectos

dixitque tandem perfidus Hannibal:
„Cervi luporum praeda rapacium
sectamur ultro quos opimus
fallere et effugere est triumphus.

— ce cu securi sînt înarmați, securi de sciţieni,
de care Amazoanele slujitu-s-au odată,

dar de la cine ei le au acum eu nu-s în stare
să spun, căci cine poate fi atoateştiutor? —,
deci aste ordii, ce-au învins pe toţi în jurul lor,
zdrobite azi de tînărul viteaz cu minte mare,

simţit-au ce puternic e un geniu, ce mărire
e în carácterul crescut pe-un prag de zei iubit
şi cum dintr-ai lui Nero fii eroi au răsărit,
August vărsînd asupră-le paterna sa iubire.

Din cei viteji şi buni, se nasc viteji din spiță-n spiță,
pe tauri şi pe armăsari tot astfel de vîrtoşi
îi vom găsi ca taţii lor, iar vulturii fieroşi
nu vor putea prăsi în veci o slabă porumbiță:

dar creşterea dezvoltă mult tăria cea firească
şi înțelepte-nvăţături sufletele-ntăresc,
iar pildele şi cumpătul cînd omului lipsesc,
în vicii orişice talent fac să se bălăcească.

O, Romă, cît de mult le eşti Neronilor datoare
martor ne e Metaurul şi Hasdrubal învins
şi ziua care-a alungat din latinesc cuprins
întunecimea nopţilor cu strălucitu-i soare

şi-ntîia dată ne-a surîs izbînda fericită
de cînd cumplitul african trecuse călărind
prin urbile Italiei, cum focu-n pini trosnind,
ca-n apele Siciliei furtuna înteţită;

de-atunci romanul tineret prin trude norocoase
crescu mereu, iar templele prădate şi pustii
din vremile de răscoliri a punilor impii
din nou nălţară-a zeilor statui drepte, frumoase

şi „Cerbi fricoşi, a lupilor prădalnici ospătare"
strigă în fine Hanibal perfidul, spăimîntat,
„noi îi mai urmărim pe cei de care de-am scăpat
ori de-am fugit din drumu-le — e un triumf prea mare

Gens quae cremato fortis ab Ilio
iactata Tuscis aequoribus sacra
natosque maturosque patres
pertulit Ausonias ad urbes,

duris ut ilex tonsa bipennibus
nigrae feraci frondis in Algido
per damna, per caedes ab ipso
ducit opes animumque ferro.

Non Hydra secto corpore firmior
vinci dolentem crevit in Herculem
monstrumve summisere Colchi
maius Echioniaeve Thebae.

Merses profundo: pulchrior evenit;
luctere: multa proruet integrum
cum laude victorem geretque
proelia coniugibus loquenda.

Carthagini iam non ego nuntios
mittam superbos: occidit occidit
spes omnis et fortuna nostri
nominis Hasdrubale interempto.

Nil Claudiae non perficient manus
quas et benigno numine Iuppiter
defendit et curae sagaces
expediunt per acuta belli.“

V

Divis orte bonis, optime Romulae
custos gentis, abes iam nimium diu:
maturum reditum pollicitus patrum
sancto concilio, redi.

Lucem redde tuae dux bone patriae:
instar veris enim vultus ubi tuus

Acest popor reînviat din rugurile Troiei,
pe mările Etruriei lung timp de vînt bătut,
pe zei, copii şi pe bătrîni să-aducă a putut
în țara Ausoniei, împotriviți nevoiei,

ca un stejar ce sub topor tare crengile-şi pierde
în codrii cei întunecați pe Algidul umbros,
deşi rănit şi despuiat, el tot mai viguros
sub lovitura fierului se nalță şi mai verde,

Nici Hidra chiar nu renăştea din trup tăiat mai tare
cînd Hercul de a fi învins de ea era mîhnit,
nici colhii, nici Echíona Tebă nu au rodit
un monstru pe potriva lui plin de înverşunare.

În fundul mării de-l arunci, el mai măreţ ieşi-va;
te lupți: se-ntoarce glorios pe-nvingător frîngînd
în toată-a lui tărie şi îl vezi război purtînd
ce lungă vreme la soții de pomenire fi-va.

O, nu! Cartaginei de-acum eu nu-i voi mai trimite
vreodată mîndri vestitori: sfîrşit e tot, sfîrşit,
de cînd măreţul Hasdrubal în luptă a pierit,
nădejdea şi al numelui noroc ni-s nimicite.

Da, brațului Claudiilor nu i se-mpotriveşte
nimic, căci Joe mila sa o-ntinde-asupra lor
şi judecata limpede-n tăiuşul luptelor
de orişice primejdie pe ei îi izbăveşte."

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

V

(LUI AUGUST)

O, tu pe care te-a născut cerească bunătate
protéctor scump al fiilor lui Romulus să fii,
de prea mult timp lipseşti, deşi senatului, că vii
curînd, făgăduieli ai date.

Întoarce-te, preabune prinț, dă patriei lumină
din nou, căci, dacă ochii tăi lucesc peste popor

affulsit populo, gratior it dies
et soles melius nitent.

Ut mater iuvenem quem Notus invido
flatu Carpathii trans maris aequora
cunctantem spatio longius annuo
dulci distinet a domo,

votis ominibusque et precibus vocat
curvo nec faciem litore demovet,
sic desideriis icta fidelibus
quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat,
nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
pacatum volitant per mare navitae,
culpari metuit fides,

nullis polluitur casta domus stupris,
mos et lex maculosum edomuit nefas,
laudantur simili prole puerperae,
culpam Poena premit comes.

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
quis Germania quos horrida parturit
fetus, incolumi Caesare? quis ferae
bellum curet Hiberiae?

Condit quisque diem collibus in suis
et vitem viduas ducit ad arbores;
hinc ad vina redit laetus et alteris
te mensis adhibet, deum

te multa prece, te prosequitur mero
defuso pateris et Laribus tuum
miscet numen uti Graecia Castoris
et magni memor Herculis.

„Longas o utinam dux bone ferias
praestes Hesperiae“ dicimus integro

ca primăvara, soarele e mai strălucitor
și ziua trece mai senină.

Precum o mamă, pironind privirile spre maluri,
cu lacrimi, jertfe, rugăciuni își cheamă nencetat
copilul ce, de-un vînt vrăjmaș pe mare depărtat,
dincolo de Carpate valuri

se află singur pribegit de vatra părintească
acuma timp de-un an trecut, așa, de dorul tău
cuprinsă, patria, cu drag chemîndu-te mereu,
așteaptă Cezar să-i sosească.

Pe cîmp cireada boilor se plimbă liniștită,
căci Ceres și Belșugu-n plin ogoarele hrănesc,
corăbierii peste mări azi pașnice plutesc,
credința-i de prepus lipsită,

adúlterul nu spurcă azi familia curată,
purtarea bună, legile scandalul l-au gonit,
părintele că-i seamănă copiii e fălit,
e pedepsită vina-ndată.

Au cine va mai tremura, cînd Cezar e-n picioare,
de part, de scitul înghețat, de-acele seminții
zbîrlite-ale Germaniei? și cui de bătălii
cu Spania i-e teamă oare?

Pe dealuri își petrece azi tot timpul fiecine
împreunîndu-și viile cu arbori văduviți;
iar seara, cina săvîrșind, se-nchin' toți fericiți
ca la un zeu, Cezar, la tine

și îți înalță rugăciuni și-ți varsă din potire
vin pur, cu zeii Lari unind dumnezeirea ta,
precum lui Hercul cel măreț și lui Castor va sta
la greci eternă amintire.

„O, facă zeii, sărbători tu, principe preabune,
să-i dai Hesperiei mereu“ în zori de zi rostim

sicci mane die, dicimus uvidi
cum sol Oceano subest.

VI

Dive quem proles Niobaea magnae
vindicem linguae Tityosque raptor
sensit et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

ceteris maior, tibi miles impar,
filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turres quateret tremenda
cuspide pugnax

— ille mordaci velut icta ferro
pinus aut impulsa cupressus Euro
procidit late posuitque collum in
pulvere Teucro,

ille non inclusus equo Minervae
sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
falleret aulam,

sed palam captis gravis, heu nefas heu,
nescios fari pueros Achivis
ureret flammis, etiam latentem
matris in alvo,

ni tuis victus Venerisque gratae
vocibus divum pater annuisset
rebus Aeneae potiore ductos
alite muros —,

doctor argutae fidicen Thaliae,
Phoebe qui Xantho lavis amne crines,

treziți și rugători rostim de vin cînd ne-ncălzim
și soarele-n Ocean apune.

(D.C. Ollanescu)

VI
(LUI APOLO ȘI DIANEI)

Zeu măreț pe care neamul Níobei mult sumețite
pentru vorbele-i trufașe te-a găsit răzbunător,
tu ce-ai pedepsit cu moarte pe Titiu cel răpitor
și pe Ahileu din Ftia, al Troadei strălucite
cît pe ce învingător,

cel dintîi printre războinici, dară mai prejos de tine,
deși s-a născut din Thetis, zeea undelor marine,
cu-a lui lance-ngrozitoare războit-a în zadar
și cutremurat-a turnuri pe-al Dardaniei hotar,

— el, precum un pin puternic cînd securea îl lovește
și cum chiparosul negru Eurul cînd îl prăbușește,
astfel a căzut sub mîna-ți, lung pămîntul coperind
și în pulberea troiană-al lui grumaz întipărind,

el n-ar fi primit să intre într-a calului largi șale,
sfîntă danie Minervei dusă de înșelători,
cînd troienii, vai de dînșii, se aflau în sărbători
și cînd la Priam la curte desfătările regale
îmbătau pe jucători,

la lumina zilei însă, pentru cei învinși cumplită,
o, durere! o, cruzime! el, cu inima-mpietrită,
ar fi azvîrlit în flăcări răzbunării grecilor
pe copiii smulși din leagăn și din sînul mamei lor,

dacă-al zeilor părinte, aplecat spre îndurare
la a Venerei iubite și-a ta rugă de iertare,
lui Enea n-ar încrede alte ziduri, pe alt plai
ridicate cu menire mai prielnică de trai —,

tu, ce-nveți să cînte lira Taliei armonioase,
tu ce-n undele lui Xanthos păru-ți galben răcorești,

Dauniae defende decus Camenae,
levis Agyieu.

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
carminis nomenque dedit poëtae.
Virginum primae puerique claris
patribus orti,

Deliae tutela deae fugaces
lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
pollicis ictum,

rite Latonae puerum canentes,
rite crescentem face Noctilucam
prosperam frugum celeremque pronos
volvere menses.

Nupta iam dices: „Ego dis amicum,
saeculo festas referente luces,
reddidi carmen docilis modorum
vatis Horati.“

VII

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae;
mutat terra vices et decrescentia ripas
flumina praetereunt;

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.
„Immortalia ne speres!“ monet annus et almum
quae rapit hora diem.

Febus, zeu al tinereții, straja căilor lumești,
fă a Dauniei Camene să rămînă glorioase.

Febus mi-a dădut scînteia, Febus arta poeziei,
el mi-a zis poet pe nume și măsura armoniei
Febus singur mi-o a dat.
O, voi nobile fecioare și tu, dragă tinerime,
care prin părinți iluștri stați deasupra de mulțime,

voi, pe care v-a luat
mîndra zee de la Delos sub înalta-i ocrotire,
ea care oprește-n goană cu a arcului lovire
lincșii, cerbii alungați,
țineți tactul de la Lesbos și să vă uitați la mine
cum lovesc cu deget lira, cînd va fi să lăudați

cumsecade pe-al Latonei fiu, pe-a nopților lumină
cu făclia ei ce crește; ea belșugul pe cîmpii
îl revarsă și preface pașii lunilor mai vii.

Măritîndu-te, copilă, ai să zici și tu odată:
„La serbarea seculară-am fost de față și-am cîntat
zeilor cîntarea sacră ce cu drag fu ascultată,
iară ritmul — chiar Horațiu bardul, el m-a învățat."

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

VII
(LUI TORQUATUS)
(în metru original)

Iată, zăpada s-a dus, se întoarce iarba pe cîmpuri,
arborii iar înfrunzesc;
fața și-o schimbă pămîntul și-n vechile maluri retrase
apele pașnice curg;

Grația goală surorile-și ia și cu Nimfele-ncepe
hore să-ntindă din nou.
„Nu spera lucruri eterne!" zic anul și ceasul ce-ți fură
timpul atît de frumos.

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
interitura simul
pomifer autumnus fruges effuderit et mox
bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
nos ubi decidimus
quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
pulvis et umbra sumus.

Quis scit an adiiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?
cuncta manus avidas fugient heredis amico
quae dederis animo.

Cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non Torquate genus non te facundia non te
restituet pietas,

infernis neque enim tenebris Diana pudicum
liberat Hippolytum
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
vincula Pirithoo.

VIII

Donarem pateras grataque commodus
Censorine meis aera sodalibus,
donarem tripodas praemia fortium
Graiorum neque tu pessima munerum

ferres, divite me scilicet artium
quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
hic saxo, liquidis ille coloribus
sollers nunc hominem ponere nunc deum.

Frigul hain e-mblînzit de Zefiri, primăvara o mînă
vara, ce trece și ea
cînd încărcată de rod vine toamna, și iar se arată
iarna cu chip amorțit.

Dară cereștile pagube-s drese de lunile repezi:
noi însă de-am coborît
unde-i străbunul Enea și Tullus bogatul și Ancus,
pulbere, umbră sîntem.

Știi tu că zeii de sus mai pun și pe mîine alături
zilelor ce le-ai trăit?
ceea ce însuți ți-ai dat — cu mîinile lui n-o să-apuce
lacomul moștenitor.

Dacă o dată-ai apus și după ce Minos asupră-ți
nalta-i sentință-a rostit,
n-o să te-aducă, Torquatus, nici neamul, nici vorba-ți măiastră,
nici pietatea-napoi,

căci de-a Infernului noapte nici însăși Diana nu-l scapă
pe Hipolit cel curat,
nici a Letei cătușe nu poate Teseu să le rupă
scumpului său Piritou.

(Const. I. Niculescu)

VIII
(LUI CENSORINUS)

Cupe, vase de aramă și tripode prețioase,
ce la greci erau răsplata vitejiei glorioase,
toate lucrurile scumpe cu plăcere eu le-aș da
la prieteni, Censorine, dintre care partea ta

ar fi cea mai însemnată, de-aș avea la îndemînă
niște opere de artă ce cu genială mînă
Scopas ori Parasiu dat-au, zei și oameni făurind,
unul marmura cioplind-o, altul pînzele vopsind.

Sed non haec mihi vis nec tibi talium
res est aut animus deliciarum egens:
gaudes carminibus; carmina possumus
donare et pretium dicere muneri.

Non incisa notis marmora publicis
per quae spiritus et vita redit bonis
post mortem ducibus, non celeres fugae
reiectaeque retrorsum Hannibalis minae,

non incendia Carthaginis impiae
eius qui domita nomen ab Africa
lucratus rediit clarius indicant
laudes quam Calabrae Pierides neque,

si chartae sileant quod bene feceris,
mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si Taciturnitas
opstaret meritis invidia Romuli?

Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
virtus et favor et lingua potentium
vatum divitibus consecrat insulis.

Dignum laude virum Musa vetat mori,
caelo Musa beat; sic Iovis interest
optatis epulis impiger Hercules,

clarum Tyndaridae sidus ab infimis
quassas eripiunt aequoribus rates,
ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

IX

Ne forte credas interitura quae
longe sonantem natus ad Aufidum
non ante vulgatas per artes
verba loquor socianda chordis.

Dar eu n-am puterea asta, iar tu — gust și avuție
ai prea multe, să-ți lipsească astfel de comoară ție:
dragi ți-s versurile însă și eu versuri pot să-ți dau,
arătîndu-ți totodată ce preț aste daruri au.

Căci nici marmurile pline de inscripții populare,
unde după moarte încă află viață și suflare
bunii generali, nici fuga ce pe Hanibal grăbit
îndărăt cu toată spaima noastră cruntă l-a gonit

din Italia de impii flăcări punice prădată,
decît Muzele calabre nu vor proclama vreodată
mai cu strălucire slava fericitului erou
care-n Africa învinsă cîștigă un nume nou;

cărțile dacă-ar fi mute, faptelor tale frumoase
nu li s-ar mai da răsplata cuvenitelor prinoase.
Chiar feciorul lui Mavorte și al Iliei pierea,
dacă meritu-i Tăcerea-n pizmă i-l înăbușea!

Pe Eac a lui virtute și a barzilor cîntare
și favoare îl răpiră dintr-a Stixului vîltoare
nemurindu-l în ostrovul veșnicelor fericiri.

Muza nu-l lasă să moară pe cel demn de proslăviri,
Muza îl ridică-n ceruri; astfel la mult jinduitul
său ospăț primește Joe pe Hercul neobositul,

astfel fiii lui Tindáreu cu-al lor astru lucitor
scapă vasele lovite de adîncul mărilor,
iară zeul cel cu tîmpla de foi verzi încununată,
Liber, ne primește ruga cu ureche-nduplecată.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

IX
(LUI LOLLIUS)

Să nu crezi cumva că poate au să piară vre odată
versurile ce compus-am într-un gen necunoscut,
pentru-a le-nsoți cu ritmu-i blînda liră înstrunată,
eu ce lîngă zgomotosul Aufidus m-am fost născut.

Non, si priores Maeonius tenet
sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae

nec si quid olim lusit Anacreon
delevit aetas: spirat adhuc amor
vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Non sola comptos arsit adulteri
crines et aurum vestibus illitum
mirata regalesque cultus
et comites Helene Lacaena

primusve Teucer tela Cydonio
direxit arcu, non semel Ilios
vexata, non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus

dicenda Musis proelia, non ferox
Hector vel acer Deïphobus graves
excepit ictus pro pudicis
coniugibus puerisque primus.

Vixere fortes ante Agamemnona
multi: sed omnes illacrimabiles
urgentur ignotique longa
nocte, carent quia vate sacro.

Paulum sepultae distat inertiae
celata virtus. Non ego te meis
chartis inornatum silebo
totve tuos patiar labores

impune, Lolli, carpere lividas
obliviones: est animus tibi
rerumque prudens et secundis
temporibus dubiisque rectus,

Deci Homer meonianul dacă-ntîiul jilţ îl are,
Muza lui Pindar, a celui din Ceos, a lui Alceu
ameninţătorul, cum şi a lui Stesihór cîntare
majestoasă, desfătează lumea cu-al lor glas mereu,

glumele odinioară de Anacreon cîntate
au rămas de timp neşterse, al Eolienei chin
de amor trăieşte încă, patimile-i înfocate
încă mai tresar ascunse în duiosul lirei sîn.

Singură Elena oare fost-a să se-nflăcăreze,
ea, lacona, de-un ibovnic ce-i cu grijă pieptănat
şi veşmintele de aur pline să le admireze
şi-o suită strălucită şi o pompă de-mpărat?

Teucer nu a fost întîiul care-şi repezi săgeata
cu un arc de la Cidoniu, Ilios de multe ori
a mai fost împresurată şi cu duşmăneasca ceată
Sthenelus sau Idoméneu n-au fost singuri luptători

demni a fi cîntaţi de Muze, Hector cel plin de mîndrie
şi cu Deifob viteazul n-au fost primii a primi
lovituri îngrozitoare, vrînd să-şi scape de urgie
preacuratele lor soaţe, vrînd copiii a-şi feri.

O mulţime de războinici mari trăit-au înainte
de Agamemnon, desigur, însă toţi zac în mormînt
înváliţi în noapte lungă, nimeni nu-i mai ţine minte,
nici nu-i plînge: ca să-i cînte le-a lipsit poetul sfînt.

O virtute ce se-ascunde are mică osebire
de-ngropata trîndăvie. Dar tu nu-i fi părăsit,
Loliu, într-a mele cînturi zice-voi a ta mărire,
nu voi suferi ca trude cum tu ai adeverit

să se stingă făr' de urmă într-o pízmaşă uitare:
suflet priceput la treburi, drept, întruna cumpătat,
de-a fost grea ori norocită încercata întîmplare,
lacoma înşelăciune cu asprime-ai condamnat,

vindex avarae fraudis et apstinens
ducentis ad se cuncta pecuniae
consulque non unius anni,
sed quoties, bonus atque fidus

iudex, honestum praetulit utili,
reiecit alto dona nocentium
vultu, per opstantes catervas
explicuit sua victor arma.

Non possidentem multa vocaveris
recte beatum: rectius occupat
nomen beati qui deorum
muneribus sapienter uti

duramque callet pauperiem pati
peiusque leto flagitium timet,
non ille pro caris amicis
aut patria timidus perire.

X

O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens,
insperata tuae cum veniet pluma superbiae
et, quae nunc umeris involitant, deciderint comae
nunc et qui color est puniceae flore prior rosae

mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam,
dices heu quoties te speculo videris alterum:
„Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit
vel cur his animis incolumes non redeunt genae?“

te-ai știut ține departe de-aurul cel care poate
să răpească și la sine tot să tragă, te-am văzut
consul cînd ai fost — și încă nu un singur an, ci-n toate
pricinile cînd dreptatea sfaturile ți-a cerut,

jude bun și drept, ales-ai nu cîștiguri, ci onoare,
respingînd cu față mîndră daruri de la vinovați
și, desfășurîndu-ți arme totdeauna-nvingătoare,
răsturnat-ai pe aceia împotrivă-ți ridicați.

Fericit nu se numește cel ce multă avuție
împrejurul său adună: mai cu drept va căpăta
numele de om ferice cel ce-nțelepțește știe
darurile de zei date a le întrebuința,

cel ce greaua sărăcie o îndură-nțelepțește
și, mai mult decît de moarte, de rușinea răului
teme-se; el fără teamă viața însăși și-o jertfește
pentru scumpii lui prieteni, ca și pentru țara lui.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

X
(LUI LIGURINUS)

O, crud copil și mîndru de-a Venerei favoare,
cînd pe neașteptate tuleiele ușoare
veni-vor să te-nfrunte în îngîmfarea ta,
cînd pletele ce-ți zboară pe umeri s-or tăia
și fața ta, ce-i astăzi mai rumenă, mai vie

decît o roză roșă, țepoasă o să fie,
schimbată, Ligurine, ah! zice-vei mereu
privindu-ți în oglindă străinul chip al tău:
„Vai, oare de ce, tînăr, n-avui această minte
ori de ce n-am obrajii întregi, ca înainte?“

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

XI

Est mihi nonum superantis annum
plenus Albani cadus, est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis,
est hederae vis

multa qua crines religata fulges;
ridet argento domus, ara castis
vincta verbenis avet immolato
spargier agno;

cuncta festinat manus, huc et illuc
cursitant mixtae pueris puellae,
sordidum flammae trepidant rotantes
vertice fumum.

Ut tamen noris quibus advoceris
gaudiis, Idus tibi sunt agendae,
qui dies mensem Veneris marinae
findit Aprilem,

iure sollemnis mihi sanctiorque
paene natali proprio, quod ex hac
luce Maecenas meus affluentes
ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit
non tuae sortis iuvenem puella
dives et lasciva tenetque grata
compede vinctum.

Terret ambustus Phaëthon avaras
spes et exemplum grave praebet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,

semper ut te digna sequare et ultra
quam licet sperare nefas putando

XI

(CĂTRE PHYLLIS)

(în metru original)

Am un chiup umplut de mai mult de nouă
ani cu vin Alban și-n grădină-mi crește,
Phyllis, merișor de-mpletit cununi și
iederă multă

ca să strălucești ridicîndu-ți părul;
casa-i un surîs de argint, altarul
cu verbine sfinte încins așteaptă
mielul de jertfă;

sclavii toți dau zor și de colo-colo
fete și băieți se-mbulzesc în fugă,
în vîrtej se suie rotit de flăcări
fumul cel negru.

Însă ca să știi pentru ce petreceri
ești chemată, îți amintesc de ide,
zi ce-mparte-n două pe-aprile, luna
Venerei mării,

dragă cu drept mie și mai slăvită
decît ziua nașterii mele-aproape,
căci Mecena-al meu de la ea-și adună-al
anilor număr.

Pe Teléf, de tine dorit, dar care
nu ți-e dat să-l ai, o zglobie fată,
cu avere, înlănțuit îl ține-n
dulcea ei mreajă.

Faeton cel ars dă fiori speranței
lacome și aspru învăț dă Pégas,
nerăbdînd în spate pe călărețul
Belerofonte,

să-ți măsori dorința și, fărdelege
socotind speranțele mari, să-ți cauți

disparem vites. Age iam, meorum
finis amorum

— non enim posthac alia calebo
femina —, condisce modos amanda
voce quos reddas: Minuentur atrae
carmine curae.

XII

Iam veris comites quae mare temperant
impellunt animae lintea Thraciae,
iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
hiberna nive turgidi.

Nidum ponit Ityn flebiliter gemens
infelix avis et Cecropiae domus
aeternum opprobrium, quod male barbaras
regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium
custodes ovium carmina fistula
delectantque deum cui pecus et nigri
colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Vergili:
sed, pressum Calibus ducere Liberum
si gestis, iuvenum nobilium cliens,
nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum
qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
spes donare novas largus amaraque
curarum eluere efficax.

Ad quae si properas gaudia, cum tua
velox merce veni: non ego te meis

potrivit tovarăș. O, tu, iubirea
mea de pe urmă

— căci de-acuma altă femeie pieptul
nu mi-l va-ncălzi —, hai, învață-a spune-n
dulce glas cîntările ce-o să-aline
grijile negre.

(Const. I. Niculescu)

XII
(CĂTRE VERGILIUS)

De-acuma vînturile trace însoțitoare-a primăverii
au potolit vîltoarea mării și iar se-avîntă-n larg năierii,
de-acum s-a dezghețat cîmpia și fluviile curg mai line
cînd nu mai sînt de-omături pline.

Plîngînd încetișor pe Itys acuma cuibul își ridică
— rușinea neamului lui Cecrops — nefericita rîndunică
ce-și răzbună atît de-amarnic și-atît de crunt pe tracul rege
aprins de pofta fără lege.

În iarba nouă stau oierii păzindu-și turma-ndestulată,
din fluiere de trestii cîntă și cîntecele lor desfată
pe zeul Pan ce ocrotește mioarele de care-s pline
Arcadienele coline.

Vergilius, ne vine setea cînd zilele cu soare vin:
de ții din teascul de la Cales un vin să bei cu noi din plin,
tu, care ești prieten numai cu tinerii din neamuri mari,
parfumuri să-mi aduci în dar.

Doar o sticluță de miresme o amforă de vin va scoate
din cele care la Sulpiciu în beci adînc sînt îngropate,
o amforă de vin, să fie izvor de noi nădejdi și leac
durerilor ce-n suflet zac.

Dacă petrecerea aceasta te ispitește, vino-ndată,
dar — nu cumva fără sticluță, căci nu e casa mea bogată:

immunem meditor tingere poculis,
plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri
nigrorumque memor, dum licet, ignium
misce stultitiam consiliis brevem:
dulce est desipere in loco.

XIII

Audivere, Lyce, di mea vota, di
audivere, Lyce: fis anus et tamen
vis formosa videri
ludisque et bibis impudens

et cantu tremulo pota Cupidinem
lentum sollicitas; ille virentis et
doctae psallere Chiae
pulchris excubat in genis.

Importunus enim transvolat aridas
quercus et refugit te, quia luridi
dentes te, quia rugae
turpant et capitis nives;

nec Coae referunt iam tibi purpurae
nec cari lapides tempora quae semel
notis condita fastis
inclusit volucris dies.

Quo fugit venus heu quove color? decens
quo motus? quid habes illius illius
quae spirabat amores,
quae me surpuerat mihi,

felix post Cinaram notaque et artium
gratarum facies? Sed Cinarae breves

ca să-ți astîmperi setea, vinul eu nu ți-l voi turna-n pahar
de nu-mi aduci parfum în dar.

Deci nu întîrzia și lasă tot gîndul de negustorie,
de moarte îți adu aminte și-un scurt răgaz de nebunie
amestecă-n înțelepciune: e uneori așa de bine
să uiți, cu totul, tu de tine.

(N.I. Herescu)

XIII
(LYCEI)

Zeii m-auziră, Lyce, Lyce, ei m-au auzit:
rugăciunea mi-e-mplinită, de-acum ai îmbătrînit
și tot vrei să pari frumoasă și tot tînără te ții,
tot să bei făr' de rușine și să faci năzdrăvănii;

nu te vezi, cînd ești băută, cu ce voce tremurată
chemi pe Cupidon la tine? el nu vine ca-altă dată,
lui îi plac obrajii rumeni ca ai tinerelei Chie
care mînuiește lira cu atîta măiestrie.

El din zboru-i nu se lasă pe stejarii cei uscați,
disprețuitor el fuge de-ai tăi galbeni dinți stricați,
de ninsoarea de pe capu-ți, de urîtele zbîrcele
ce te fac atît de slută: fuge Cupidon de ele;

nici mărgăritare scumpe și nici purpura de Cos
nu-ți vor da napoi iar anii ce cu timpul viforos
au trecut o dată repezi și pe care i-a-ngropat
în analele neșterse un trecut nestrămutat.

Unde ți-este frumusețea, rumeneala unde ți-este?
unde-i mersul plin de grații? au trecut toate aceste!
ce ți-a mai rămas acuma din preafericita Lyce
care insufla iubire, din cea mult vestită Lyce
care m-a răpit pe mine ca de farmec subjugat

de-al ei chip, după Cinara, în amoru-i înfășat?

annos fata dederunt
servatura diu parem

cornicis vetulae temporibus Lycen,
possent ut iuvenes visere fervidi
multo non sine risu
dilapsam in cineres facem.

XIV

Quae cura patrum quaeve Quiritium
plenis honorum muneribus tuas
Auguste virtutes in aevum
per titulos memoresque fastus

aeternet, o qua sol habitabiles
illustrat oras maxime principum,
quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper

quid Marte posses, milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Breunosque veloces et arces
Alpibus impositas tremendis

deiecit acer plus vice simplici,
maior Neronum mox grave proelium
commisit immanesque Raetos
auspiciis pepulit secundis,

spectandus in certamine Martio
devota morti pectora liberae
quantis fatigaret ruinis,
indomitas prope qualis undas

exercet Auster Pleïadum choro
scindente nubes, impiger hostium
vexare turmas et frementem
mittere equum medios per ignes.

Dar destinul măsurase anii scurți blîndei Cinare,
căutînd să ți-i lungească, Lyce, ție doar, pe care

ca pe-o cioară-mbătrînită te-a lăsat să tot trăiești,
să ajungi ocara lumii și, cînd te-or vedea cum ești,
tinerii cu foc în vine să te ia în rîset, babă,
ca cenușa unei facle ce nu e de nici o treabă.

(D.C. Ollanescu)

XIV
(LUI AUGUST)

Prin ce jertfe și onoruri demne de a ta mărire
senatorii și quiriții, în adînca-le iubire,
veșnici-vor, o, Augustus, binefacerile tale
cu inscripțiuni pe piatră și-n grai vrednic de anale,

o, tu, prințul cel mai mare dintre cei ce stăpînesc
pămînteasca omenire și la soare se-ncălzesc,
tu, căruia vindelicii, ce nu cunoșteau alt' dată
legile latine, -acuma ți-au simțit mîna armată,

căci în fruntea oastei tale Drusus cel neobosit
pe genaunienii aprigi nu o dată i-a zdrobit
și pe-a breunilor sămînță
înfocată și acele,

sus pe înfiorătorii Alpi clădite, citadele,
iar dintre Neroni cel mare, de norocul tău purtat,
într-o sîngeroasă luptă a respins și-a sfărîmat
ale Retici popoare, zăcînd în sălbăticie,

în priveliște măreață, în cumplita bătălie
cu ce furie grozavă loviturile-i cădeau
pe-a lor piepturi oțelite care libere mureau
și, cum Austrul pe mare valuri crîncene ridică

dacă Pléiadele-n horă ploaia norilor despică,
astfel turmele dușmane cu ardoare urmărind
fu Tiberiu, între focuri
calu-i sprinten repezind.

Sic tauriformis volvitur Aufidus
qui regna Dauni praefluit Apuli,
cum saevit horrendamque cultis
diluviem meditatur agris,

ut barbarorum Claudius agmina
ferrata vasto diruit impetu
primosque et extremos metendo
stravit humum sine clade victor,

te copias, te consilium et tuos
praebente divos, nam tibi quo die
portus Alexandrea supplex
et vacuam patefecit aulam,

Fortuna lustro prospera tertio
belli secundos reddidit exitus
laudemque et optatum peractis
imperiis decus arrogavit.

Te Cantaber non ante domabilis
Medusque et Indus, te profugus Scythes
miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae,

te fontium qui celat origines
Nilusque et Hister, te rapidus Tigris,
te beluosus qui remotis
opstrepit Oceanus Britannis,

te non paventis funera Galliae
duraeque tellus audit Hiberiae,
te caede gaudentes Sygambri
compositis venerantur armis.

XV

Phoebus volentem proelia me loqui
victas et urbes increpuit lyra,

Precum rîul Aufidus tauriformul ce mugeşte
printr-a Daunului țară valul cînd își năpustește
și cînd furios se-avîntă tot mai amenințător
pe ogoare semănate cu-un potop îngrozitor,

Claudius tot astfel și el cu lovirile-i dărâmă
crîncen șirele de barbari îmbrăcate în aramă,
rîndurile dinainte și din urmă secerînd,
coperea cu trupuri cîmpul, fără pierderi învingînd,

însă tu le-ai dădut zeii, tu războinica armată,
tu povața genială, căci, în ziua-n care-alt' dată
ți-a deschis Alexandria, blînd rugîndu-te să-i fii,
porturile-i părăsite și palatele-i pustii,

tot așa după trei lustri a Norocului favoare
în războaie fericite ți-a rămas părtinitoare
și, plecată voii tale, îţi aduce cum doreşti
tot izbînde strălucite, gloria să ți-o măreşti.

Deci cantabrul, mai nainte nemblînzit de nimeni încă,
medul, indianul, scitul cel pribeag, cu o adîncă
admirare te salută, o, tu geniu păzitor
al Italiei și-al Romei, domnitoarea lumilor,

ție ți se-nchină Nilul ce izvoarele-și ascunde,
Istrul, repedele Tigru, Oceanul ce pătrunde
cu mugire, plin de monștri, la britanii depărtați
și cu ape-i împresoară, galii cei nespăimîntați

de-a muri se pleacă ţie, Spania neobosită
și sigambrii beți de sînge cu-a lor frunte umilită
îngenunche înainte-ți, aducînd de voie bună
armele lor ca ofrandă la picioare să-ți depună.

(D.C. Ollanescu)

XV
(LAUDE LUI AUGUST)

Voiam să cînt războaiele, cetățile învinse,
dar Febus, viersul înstrunînd cu lira-i, mă atinse

ne parva Tyrrhenum per aequor
vela darem. Tua, Caesar, aetas

fruges et agris rettulit uberes
et signa nostro restituit Iovi
derepta Parthorum superbis
postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
rectum evaganti frena licentiae
iniecit emovitque culpas
et veteres revocavit artes

per quas Latinum nomen et Italae
crevere vires famaque et imperi
porrecta maiestas ad ortus
solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
civilis aut vis exiget otium,
non ira quae procudit enses
et miseras inimicat urbes,

non qui profundum Danuvium bibunt
edicta rumpent Iulia, non Getae
non Seres infidique Persae
non Tanaïn prope flumen orti

nosque et profestis lucibus et sacris
inter iocosi munera Liberi
cum prole matronisque nostris
rite deos prius apprecati

virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
Troiamque et Anchisen et almae
progeneim Veneris canemus.

oprindu-mă cu pînzele pitice a-ncerca
mînia valului Tiren. Împărăția ta,

o, Cezar, dat-a cîmpului recolte iar mănoase,
tot ea dintr-ale parților locașe mult frumoase
a noastre acvile-a adus din nou de le-a-nchinat
lui Joe-al nostru-n Capitol, războaiele-a curmat,

pe Ian al lui Quirin l-a-nchis, purtării destrămate
i-a pus un frîu, iar viciul și vina-s alungate,
renasc străvechile virtuți ce numele latin

și-ale Italiei puteri crescutu-le-au în plin
și au întins din răsărit pîn' la apus de soare
a-mpărăției glorie pe veci strălucitoare.

Cît timp tu, Cezar, păzitor al statului vei fi,
în liniștitul nostru trai nu ne vor prigoni
nici furia războaielor civile, nici urgia
de răzbunări, nici armele vrăjmașe ce mînia
le făurește, crîncena discordie suflînd
asupra bietelor cetăți și ura aprinzînd,

popoarele care trăiesc la Dunărea cea lată
nu vor înfrînge legile lui Iuliu niciodată,
precum nici geții, serii nu, nici perșii trădători,
nici cei pe lîngă Tanais născuți locuitori,

așa că-n zi de lucru noi și-n zi de sărbătoare,
de Liber reînsuflețiți cu vesela-i licoare
și, după rituri, mai întîi rugîndu-ne la zei,
cînta-vom apoi la un loc cu fii și cu femei,

cu glas, cu flaut lidian, în pilda părintească,
a căpitanilor trecuți tărie bărbătească,
apoi de Troia vom cînta, de al ei mult iubit
Anchise și de-al Venerei urmaș preafericit.

(D.C. Ollanescu)

EPODON LIBER

EPODE

I

Ibis Liburnis inter alta navium,
amice, propugnacula,
paratus omne Caesaris periculum
subire, Maecenas, tuo:

quid nos, quibus te vita si superstite
iucunda, si contra, gravis?
utrumne iussi persequemur otium
non dulce, ni tecum simul,

an hunc laborem mente laturi, decet
qua ferre non molles viros,
feremus et te vel per Alpium iuga
inhospitalem et Caucasum

vel Occidentis usque ad ultimum sinum
forti sequemur pectore?
Roges, tuum labore quid iuvem meo,
imbellis ac firmus parum:

I

(LUI MECENA)

Așa, te duci acuma, prietene Mecena,
pe navele liburne să-nfrunți de bunăvoie
alăturea de Cezar primejdiile luptei
în mijlocul acelor corăbii inamice
cu turnuri înarmate:

ce mă voi face oare
eu, căruia viața doar cît ești tu-n viață
îmi trece-n mulțumire, iar dacă dimpotrivă —
îmi este o povară? căta-voi, la poruncă-ți,
să mă afund în lunga odihnă ce nu-mi place
decît cu tine-alături,

sau dreaptă parte lua-voi
la astă oboseală așa cum se cuvine
bărbaților ce poartă în piept inime tari
și suferi-voi truda și pasul tău urma-voi
cu sufletul statornic pe Alpii cei cu creste
înalte, în adîncul Caucazului sălbatic

sau pîn' la cel din urmă hotar de la Apus?
Dar, întreba-vei poate, cu cît va să aline
această osteneală a mea trudele tale,
eu, cel atît de șubred și nu luptei născut:

comes minore sum futurus in metu,
qui maior absentes habet,
ut assidens implumibus pullis avis
serpentium allapsus timet

magis relictis, non, ut adsit, auxilli
latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
bellum in tuae spem gratiae,

non ut iuvencis illigata pluribus
aratra nitantur meis
pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascuis

nec ut superne villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.
Satis superque me benignitas tua
ditavit; haut paravero

quod aut avarus ut Chremes terra premam
discinctus aut perdam nepos.

II

Beatus ille qui procul negotiis,
ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis
solutus omni fenore

neque excitatur classico miles truci
neque horret iratum mare
forumque vitat et superba civium
potentiorum limina.

Ergo aut adulta vitium propagine
altas maritat populos

de mă primești tovarăș, mai mică o să-mi fie
grija ce-i tot mai mare departe de cei dragi,
ca pasărea ce-n cuibu-i golașii pui păzește
și, cînd se-ndepărtează, mai mult îi este teamă

de-a șerpilor iscoadă, deși, fiind de față,
nu le-ar putea aduce mult ajutor, sărmanii.
Și-n ăst război, și-n alte voios voi merge-n luptă,
doar dragul tău sperîndu-l

și nu ca mai mulți tauri
la plugurile mele să tragă decît am
și-a mele turme, pînă ce calda stea nu vine,
să-și mute din Calabri pășunea la Lucami,

ori vila mea cea albă de zidul Circeean
al Tusculului — falnic să-și reazeme hotarul.
A ta mărinimie mi-a dat mult multe bunuri:
doar n-am să strîng avere,

ca Chremes în țărînă avar să o îngrop
ori să o dau risipei, destrăbălat nepot.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

II
(ALFIUS)
(în metru original)

Ferice-acela ce de-afaceri depărtat,
ca vechiul neam de muritori,
lucrează cîmpul părintesc cu boii săi,
scutit de orice camătă,

fiorul goarnei nu-l trezește ca soldat,
de marea rea nu-i îngrozit,
în for nu calcă, nici pe pragul mîndru al
puternicilor cetățeni.

Butași de vie plini de vlagă-nfășură
pe trunchiul plopilor înalți

aut in reducta valle mugientium
prospectat errantes greges

inutilesve falce ramos amputans
feliciores inserit
aut pressa puris mella condit amphoris
aut tondet infirmas oves

vel, cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
ut gaudet insitiva decerpens pira
certantem et uvam purpurae,

qua muneretur te Priape et te pater
Silvane tutor finium!
Libet iacere modo sub antiqua ilice
modo in tenaci gramine:

labuntur altis interim ripis aquae,
queruntur in silvis aves
fontesque lymphis opstrepunt manantibus,
somnos quod invitet leves.

At cum tonantis annus hibernus Iovis
imbres nivesque comparat,
aut trudit acres hinc et hinc multa cane
apros in opstantes plagas

aut amite levi rara tendit retia
turdis edacibus dolos
pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
iucunda captat praemia.

Quis non malarum quas amor curas habet
haec inter obliviscitur?
quod si pudica mulier in partem iuvet
domum atque dulces liberos,

Sabina qualis aut perusta solibus
pernicis uxor Apuli,
sacrum vetustis extruat lignis focum
lassi sub adventum viri

sau jos în valea răsunînd de mugete
privește turme colindînd,

crenguțe sterpe cu cosorul curăță
și-nfige-altoiuri rodnice
sau pune mierea în curate amfore
sau tunde oi nevolnice,

ori, cînd cu poame dulci împodobitu-i cap
își naltă Toamna pe cîmpii,
ce vesel e să rupă pere din altoi
și struguri ce-ntrec purpura,

să-ți dea, Priape, ție-n dar și tatălui
Silvanus, paznic pe hotar!
Cu drag se-ntinde cînd sub un stejar bătrîn,
cînd pe-o bogată pajiște,

și între nalte maluri ape lunecă,
în codri păsări ciripesc
și undele izvoarelor cu murmur curg
ce-mbie la un somn ușor.

Iar cînd, cu iarna, tunătorul Iupiter
aduce ploaie și zăpezi,
el sau asmute cîinii după aprigii
mistreți, mînîndu-i către plăși,

sau mreje rare-ntinde pe țăruși lucioși
drept cursă lacomilor sturzi
și prinde-n lațuri înfricații iepuri și
cocori pribegi, gustoase prăzi.

Ce om nu poate tot aleanul dragostei
să-l uite-n astfel de plăceri?
iar o femeie bună dacă-ar îngriji
de casă și de pruncii dragi,

ca o Sabină sau o soață de Apul
cu chipul ars de soare mult,
să-ngrămădească-n vatra sfîntă lemne vechi
cînd vine soțul ostenit

claudensque textis cratibus laetum pecus
distenta siccet ubera
et horna dulci vina promens dolio
dapes inemptas apparet,

non me Lucrina iuverint conchylia
magisve rombus aut scari,
si quos Eoïs intonata fluctibus
hiems ad hoc vertat mare,

non Afra avis descendat in ventrem meum
non attagen Ionicus
iucundior quam lecta de pinguissimis
oliva ramis arborum

aut herba lapathi prata amantis et gravi
malvae salubres corpori
vel agna festis caesa Terminalibus
vel haedus ereptus lupo.

Has inter epulas ut iuvat pastas oves
videre properantes domum,
videre fessos vomerem inversum boves
collo trahentes languido

positosque vernas, ditis examen domus,
circum renidentes Lares!
— Haec ubi locutus fenerator Alfius,
iam iam futurus rusticus,

omnem redegit Idibus pecuniam,
quaerit Kalendis ponere.

III

Parentis olim si quis impia manu
senile guttur fregerit,
edit cicutis alium nocentius,
O dura messorum ilia!

și-apoi în țarcuri turma grasă închizînd
să stoarcă ugerii umflați
şi vinul nou scoțînd din dulcele butoi
să facă-ospăț, necheltuind,

lucrine stridii n-ar putea mai mult pe plac
să-mi fie, nici calcani ori scari
ce de furtuni, din apele de Răsărit,
în marea noastră-ar fi aduși,

nici bibilica nu mi-ar merge la stomac
și nici ierunca ionică
mai bine ca măslinele ce s-au cules
din cel mai rodnic ram de pom

sau ca măcrișul din livezi și nalbele
ce-ajută trupului bolnav
ori ca mioara ce-o jertfesc lui Terminus
ori iedul de la lup scăpat.

Cinînd așa, o, ce plăcut să vezi zorind
sătule-acasă oile,
să vezi cum boii obosiți trag plugu-ntors
pe moleșitul lor grumaz

și sclavii casei, roi bogat, înconjurînd
pe Larii care strălucesc!
— Zicînd acestea, cămătarul Alfius,
mai—mai să-nceapă-a fi țăran,

și-a strîns la ide banii toți și umblă-a-i da
pentru calende cu-mprumut.

(Const. I. Niculescu)

III
(LUI MECENA)

Dacă e vr-un om pe lume care pe bătrînu-i tată
să-l fi sugrumat, mișelul, cu o mînă blestemată,
dați-i usturoi, că este decît cucuta mai crunt!
O, secerători, a voastre mațe tari ca fierul sînt!

Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
num viperinus his cruor
incoctus herbis me fefellit an malas
Canidia tractavit dapes?

Ut Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
ignota tauris illigaturum iuga
perunxit hoc Iasonem,

hoc delibutis ulta donis paelicem
serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
siticulosae Apuliae

nec munus umeris efficacis Herculis
inarsit aestuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,
iocose Maecenas, precor

manum puella savio opponat tuo
extrema et in sponda cubet.

IV

Lupis et agnis quanta sortito optigit,
tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus
et crura dura compede.

Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
cum bis trium ulnarum toga,

ut ora vertat huc et huc euntium
liberrima indignatio?

Ce otravă e aceasta care arde-n pieptul meu?
au cu sînge de la viperi fiert-au, fără să știu eu,
ierburile împreună, ori Canidia cumva
aste groaznice bucate le-a gătit cu mîna sa?

Dintre Argonauții mîndri cînd Medeea îndrăgi
pe frumosul Iason, sigur, ca să poată îmblînzi
pe neînjugații tauri, ea cu usturoi l-a uns,
iară darul ce-l trimise dragei lui l-o fi pătruns.

ca să-i simtă răzbunarea, cu acest venin cumplit
și pe aripi de balaur apoi repede-a fugit.
Arșița din miez de vară n-a acoperit vreodată
cu-un mai aprig foc pămîntul din Apulia-nsetată

și nici darul Deianirei n-o fi fost mai arzător
pentru umerii lui Hercul, veșnic nepregetător.
Din asemenea mîncare dacă ți se va-ntîmpla,
o, poznașule Mecena, într-o zi de a gusta,

să se apere cu mîna, îți urez, de-al tău sărut,
să se culce fetișcana-ți la alt cap de așternut.

(D.C. Ollanescu)

IV
(ÎN CONTRA UNUI LIBERT)

Între lupi și miei fireasca ură cîtă e de mare,
tot atît de multă scîrbă pentru tine simțesc eu,
robule cu pielea neagră de bătaie pe spinare
și cu gleznele tocite încă de un lanț prea greu.

În zadar te plimbi, cu fală, îngîmfat de avuție,
căci Norocul nu-i în stare nașterea a ți-o schimba.
Cînd tîrăști pe calea Sacră mantia ta purpurie
cea de șase coți de lată, nu simți oare-n urma ta

cum și-ntoarce lumea capul de la tine dezgustată
și în slobodă-ndignare cum toți strigă nencetat?

„Sectus flagellis hic triumviralibus
praeconis ad fastidium,

arat Falerni mille fundi iugera
et Appiam mannis terit
sedilibusque magnus in primis eques
Othone contempto sedet:

quid attinet tot ora navium gravi
rostrata duci pondere
contra latrones atque servilem manum,
hoc, hoc tribuno militum?"

V

„At, o deorum quicquid in caelo regit
terras et humanum genus,
quid iste fert tumultus et quid omnium
vultus in unum me truces?

Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit,
per hoc inane purpurae decus precor
per improbaturum haec Iovem,

quid ut noverca me intueris aut uti
petita ferro belua?"
Ut haec trementi questus ore constitit
insignibus raptis puer,

impube corpus, quale posset impia
mollire Thracum pectora,
Canidia, brevibus implicata viperis
crines et incomptum caput,

iubet sepulcris caprificos erutas
iubet cupressos funebres
et uncta turpis ova ranae sanguine
plumamque nocturnae strigis

„Cînd mișelul ce de biciul triumvirilor alt' dată,
pîn' ce obosea-n răspîntii crainicul, era brăzdat,

ară astăzi la Falernum cîte-o mie de pogoane
și pe calea Apiană călărește-n sus și-n jos
și, -nfruntînd legea lui Otho, în întîile balcoane
își alege loc la teatru, ca un cavaler fălos,

pentru ce-am trimite oare încă vase înarmate
cu pieptare și cu pinteni de aramă la război
contra hoților de mare și a unor desperate
ordii de robime, — dacă ăsta e tribun la noi?"

(D.C. Ollanescu)

V
(ÎN CONTRA CANIDIEI)

„Dar — pe zeii toți din ceruri, care neamul omenesc
și pămîntu-l cîrmuiesc,
ce înseamnă zarva asta? crunții ochi ce se-ndreptează
înspre mine ce-nsemnează?

Pe copii te jur — Lucina de cumva te-a ajutat
ca să naști cu-adevărat —,
pe-a mea purpură, podoabă slabă pentru apărare,
pe-a lui Joe indignare,

pentru ce ca și o mamă vitregă tu mă privești
sau ca fiara ce-o rănești?"
După ce se-opri copilul, cu o voce tremurată,
fuse dezbrăcat îndată

— trupu-i grațios și tînăr să-mblînzească-ar fi putut
și-un trac crunt, să-l fi văzut —,
dar Canidia, cu coama vîlvora și încîlcită
și cu vipere-mpletită,

porunci să se aprindă foc de negri chiparoși,
smochini din morminte scoși,
pene de la buha nopții, ouă-n sînge tăvălite
de la broaște înrîite

herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
mittit venenorum ferax,
et ossa ab ore rapta ieiunae canis
flammis aduri Colchicis.

At expedita Sagana, per totam domum
spargens Avernales aquas,
horret capillis ut marinus asperis
echinus aut currens aper.

Abacta nulla Veia conscientia
ligonibus duris humum
exhauriebat ingemens laboribus,
quo posset infossus puer

longo die bis terque mutatae dapis
inemori spectaculo,
cum promineret ore quantum extant aqua
suspensa mento corpora,

exucta uti medulla et aridum iecur
amoris esset poculum,
interminato cum semel fixae cibo
intabuissent pupulae.

Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam
et otiosa credidit Neapolis
et omne vicinum oppidum,

quae sidera excantata voce Thessala
lunamque caelo deripit.
Hic irresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem

quid dixit aut quid tacuit? „O rebus meis
non infideles arbitrae,
Nox et Diana, quae silentium regis,
arcana cum fiunt sacra,

și cu ierburi în Iolcos și-n Iviria cătate,
țări în veninuri bogate,
și cu oase ce din gura cîinilor flămînzi s-au scos —
zbucni focul din Colchós.

Iar Sagana, suflecată și cu părul scurt și tare
ca țepii de-arici de mare
ori ca de mistreț în goană, casa-ntreagă-o ia în rînd
apă din Avern stropind.

Veia, care prin căință de la rău nu se-nfrînează,
cu hîrlețul greu lucrează
la o gropniță adîncă, obosită, tot gemînd,
pîn' la gît în ea băgînd

pe copil — ca cel ce-noată, capul doar ținînd afară —
ca să-l facă-ncet să moară
flămînzit, privind bucate care pofta-ar inteți
des schimbate într-o zi,

ca să i se stingă ochii demîncarea jinduind-o:
stoarsa-i măduvă strivind-o
și apoi cu ea ficatul împietrit preface-l-or
într-un filtru de amor.

Ba și Folia din Rimini, cu pofte masculine,
toate-orașele vecine
și Neapolul cel trîndav cred că ea de față-a fost,
Folia al cărei rost

și fărmăcătoare voce pot, la cer de s-or întinde,
lună și stele-a desprinde.
Iar Canidia cea crudă, degetul cel gros rozînd
cu dinți negri, fu zicînd

— și ce n-o fi zis ea oare? — : „Voi, tovarășe-n credință
la a vrăjilor ființă,
Noapte și Diană, zîne voi ce taina sfîntă știți
în tăcere s-o-nveliți,

nunc nunc adeste, nunc in hostiles domos
iram atque numen vertite,
formidulosis cum latent silvis ferae
dulci sopore languidae,

senem, quod omnes rideant, adulterum
latrent Suburanae canes,
nardo perunctum, quale non perfectius
meae laborarint manus.

Quid accidit? cur dira barbarae minus
venena Medeae valent,
quibus superbam fugit ulta paelicem,
magni Creontis filiam,

cum palla, tabo munus imbutum, novam
incendio nuptam apstulit?
atqui nec herba nec latens in asperis
radix fefellit me locis;

indormit unctis omnium cubilibus
oblivione paelicum;
a! a! solutus ambulat veneficae
scientioris carmine.

Non usitatis Vare potionibus,
o multa fleturum caput,
ad me recurres nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus;

maius parabo, maius infundam tibi
fastidienti poculum
priusque caelum sidet inferius mari,
tellure porrecta super,

quam non amore sic meo flagres uti
bitumen atris ignibus."
Sub haec puer iam non, ut ante, mollibus
lenire verbis impias,

sed, dubius unde rumperet silentium,
misit Thyesteas preces:

hai acum, acum mînia năpustiți-v-o avane
peste casele dușmane,
acum cînd în codrii groaznici fiarele se odihnesc
și-n somn dulce lîncezesc,

cîinii din Subura toată urmărească-l cu lătratul
pe bătrînul desfrînatul
și să rîdă toți de-acela care umblă-mbălsămat
cu-un parfum rar ce i-am dat.

Dar ce? cruntele otrăvuri ale barbarei Midie
și-au pierdut a lor tărie?
doar cu ele pe-a lui Creon fiică și rivala sa
s-a putut ea răzbuna

dîndu-i rochia de nuntă ce cu foc o nimici,
după care dar fugi!
că doar din sălbăticime rădăcini am adunat,
nici o iarbă n-am uitat —

și el doarme-acum în patul uns cu-un suc ce dă uitare,
de ibovnice gînd n-are!
ah, ah, umblă! de o altă vrăjitoare, mai cu rost,
smuls din farmecu-mi a fost.

Varus, ah, amar vei plînge cînd prin filtruri noi, străine,
ai să fugi iar înspre mine
și-atunci mintea ta pribeagă, chiar de marșii te-ar vrăji,
înapoi n-o mai veni;

eu ți-oi face, ți-oi da însămi o mai tare băutură,
să nu mă mai vezi cu ură,
și din jos de mări ședea-vor cerurile mai curînd,
sus pămîntul rămînînd,

de nu-i arde pentru mine de amor, precum în oală
arde mohorîta smoală."
Nu în vorbe blînde-acuma, ca nainte, încerca
Furiile-a-ndupleca

pruncul: ca Tiest zbucnit-a, în adînca-i desperare,
în blestem de răzbunare.

„Venena magnum fas nefasque, non valent
convertere humanam vicem;

diris agam vos: dira detestatio
nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iussus expiravero,
nocturnus occurram Furor

petamque vultus umbra curvis unguibus,
quae vis deorum est Manium,
et inquietis assidens praecordiis
pavore somnos auferam.

Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
contundet obscenas anus;
post insepulta membra different lupi
et Esquilinae alites

neque hoc parentes, heu, mihi superstites
effugerit spectaculum.“

VI

Quid immerentes hospites vexas canis,
ignavus adversum lupos?
quin huc inanes, si potes, vertis minas
et me remorsurum petis?

Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
amica vis pastoribus,
agam per altas aure sublata nives
quaecunque praecedet fera:

tu, cum timenda voce complesti nemus,
proiectum odoraris cibum.
Cave cave: namque in malos asperrimus
parata tollo cornua,

„Vrăjile pot să clintească dreptul și nedreptul, dar
nu și-al răzbunării dar:

vă voi blestema cu-un blestem groaznic, neputînd să cadă
chiar de i-ați da orice pradă.
Ca o Furie de noapte, cînd ucis pieri-voi eu,
vă voi sta în drum mereu,

umbră, vă voi rupe-obrajii cu lungi unghii arcuite,
cum sînt Manilor ursite,
și pe inimile voastre tulburate-am să pășesc,
somnul o să vi-l gonesc.

Babe mîrșave, cu pietre lumea-n uliți v-o goni
pînă ce vă va stîrci;
corbii Esquilini și lupii sfîșia-v-or nengropate
mădularele spurcate

și părinții ăst spectacol, viețuind în urma mea
ei, din ochi nu l-or scăpa.“

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

VI
(ÎMPOTRIVA UNUI DEFĂIMĂTOR)
(în metru original)

De ce drumeții fără vină-i hărțuiești,
cîine, mișel de vezi vr-un lup?
nu-ți poți întoarce vanele amenințări
spre mine? și eu știu să mușc!

Ca un molos, ca un roșcat laconian
— bun ajutor păstorilor — ,
mi-ascut urechea printre naltele zăpezi
urmînd fiara ce m-a stîrnit:

tu umpli crîngul cu o voce de temut —
apoi miroși un os pe jos.
Păzea, păzea! cumplit cu cei ce-mi fac vr-un rău,
am coarne gata de atac,

qualis Lycambae spretus infido gener
aut acer hostis Bupalo.
An si quis atro dente me petiverit,
inultus ut flebo puer?

VII

Quo quo scelesti ruitis aut cur dexteris
aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
fusum est Latini sanguinis,

non ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arces ureret
intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,

sed ut secundum vota Parthorum sua
urbs haec periret dextera?
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
unquam nisi in dispar feris.

Furorne caecus an rapit vis acrior
an culpa? responsum date.
Tacent et ora pallor albus inficit
mentesque perculsae stupent.

Sic est: acerba fata Romanos agunt
scelusque fraternae necis,
ut immerentis fluxit in terram Remi
sacer nepotibus cruor.

VIII

Rogare longo putidam te saeculo
vires quid enervet meas,

ca gincrele de Licambe înjosit,
ca al lui Búpal dușman crunt.
De m-o ținti un dinte negru, ca un prunc
plîngînd, nu mă voi răzbuna?

(Traian Costa)

VII
(CĂTRE ROMANI)

Unde-alergați, nelegiuiți, și-n drepte
de ce-ați prins săbiile-abia ascunse?
Au prea puțin a curs latinul sînge
pe cîmpi și pe întinsul lui Neptun?

Nu v-ați sculat să pîrjoliți trufașa
Cartagină și-n țărnă s-o prefaceți,
ori să tîrîți în jos pe Via Sacra
britani în lanț ce n-au știut de jug,

ci ca, pe placul parților sălbatici,
Roma să piară chiar de mîna ei!
Nici leii și nici lupii în turbare
nu sfîșie decît pe alte fiare.

Pe voi cuprinsu-v-au rebele furii
sau patimi oarbe? dați-mi un răspuns!
Ei tac, pe fețe au paloarea morții
și-nmărmuresc cu mintea-nvălmășită.

Da: soarta crudă azi, romani, vă mînă
și sîngele nevinovat de frate
ce huma a stropit-o, al lui Remus,
ca un blestem pentru nepoți rămas.

(I.U. Soricu — Traian Costa)

VIII
(UNEI BĂTRÎNE LIBIDINOASE)
(în metru original)

De lungul veac mucegăită, mai întrebi
de ce-mi slăbesc puterile?

cum sit tibi dens ater et rugis vetus
frontem senectus exaret

hietque turpis inter aridas nates
podex velut crudae bovis?
sed incitat me pectus et mammae putres
equina quales ubera

venterque mollis et femur tumentibus
exile suris additum.
Esto beata, funus atque imagines
ducant triumphales tuum

nec sit marita quae rotundioribus
onusta bacis ambulet.
Quid quod libelli Stoici inter Sericos
iacere pulvillos amant?

illitterati num minus nervi rigent
minusve languet fascinum,
quod ut superbo provoces ab inguine
ore allaborandum est tibi?

IX

Quando repostum Caecubum ad festas dapes
victore laetus Caesare
tecum sub alta — sic Iovi gratum — domo
beate Maecenas bibam,

sonante mixtum tibiis carmen lyra,
hac Dorium illis barbarum,
ut nuper, actus cum freto Neptunius
dux fugit ustis navibus,

minatus Urbi vincla quae detraxerat
servis amicus perfidis?
Romanus eheu — posteri negabitis —
emancipatus feminae

ți-s negri dinții, fruntea ți-e brăzdată-adînc
de bătrînețile adînci

și în șezutul tău sfrijit un hău căscat,
spurcat ca la o vacă, ai;
m-ațîți cu pieptul și cu țîțe veștede
ca ugerul de iapă, zău!

cu burta-n cute, cu un șold pipernicit
pe pulpele-ți umflate pus.
Hai, bun rămas, te ducă pînă-n cimitir
portrete de triumfători

și nici o soață să nu umble cu mai mari
podoabe de mărgăritar.
Ce? dacă printre perne de mătase zac
opusculele stoice,

analfabeta coardă se va dezgheța?
puterea-mi n-o mai lîncezi?
de vrei s-o scoți din vintrea îndărătnică,
cu gura trebuie să-ajuți!

(Traian Costa)

IX

(LUI MECENA)
(în metru original)

O, cînd Cecubul pus deoparte pentru-ospăț,
voioși că Cezar a învins,
l-om bea în nalta-ți casă — cum vrea Iupiter —,
Mecena fericitule,

în timp ce cîntec bárbar fluieru-o-mpleti
cu-al lirei cîntec dorian,
cum am făcut cînd fiul lui Neptun fugi
pe mări cu navele în foc,

el ce voia să pună Romei lanțul scos
iubiților săi sclavi vicleni?
Romanul — vai, urmași, voi vă veți îndoi! —,
vîndut fiind unei femei,

fert vallum et arma miles et spadonibus
servire rugosis potest
interque signa — turpe — militaria
sol aspicit conopium.

At huc frementes verterunt bis mille equos
Galli canentes Caesarem
hostiliumque navium portu latent
puppes sinistrorsum citae.

Io Triumphe! tu moraris aureos
currus et intactas boves?
Io Triumphe! nec Iugurthino parem
bello reportasti ducem

neque Africano, cui super Carthaginem
virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis punico
lugubre mutavit sagum:

aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
ventis iturus non suis
exercitatas aut petit Syrtes Noto
aut fertur incerto mari.

Capaciores affer huc, puer, scyphos
et Chia vina aut Lesbia
vel quod fluentem nausiam coërceat
metire nobis Caecubum:

curam metumque Caesaris rerum iuvat
dulci Lyaeo solvere.

X

Mala soluta nauis exit alite
ferens olentem Mevium:
ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus,

soldat, el poartă arme și țepuși și-i sclav
zbîrciților ei eunuci,
iar soarele se rușinează a vedea
stindarde lîngă-un conopeu.

Dar două mii de gali pe cai înspumegați,
cîntînd pe Cezar, vin la noi,
iar navele dușmane iute-n port se-ascund,
ținînd spre stînga pupele.

Iò, Triumfe! unde-i carul aurit
și juncile nepuse-n jug?
io, Triumfe! astfel de învingător
nici cu Iugurta n-ai adus,

nici pe-Africanus, căruia-i zidi mormînt
curajul pe Cartagina.
Învins pe mare și uscat, dușmanul ia
strai trist în loc de purpură:

spre Creta cu o sută de cetăți e-mpins
de vînturi neprielnice
ori dus de Notus spre vîltoarea Sirtelor,
ori marea-l poartă-n voia ei.

Băiete, adu cupe mai adînci și vin
de Chios ori de Lesbos dă
sau, ca să-nvingem greața ce ne-ar apuca,
măsoară-ne-n pahar Cecub,

căci grijile ce pentru Cezar am avut
plăcut e-n vin să le-necăm.

(Const. I. Niculescu)

X
(ÎN CONTRA LUI MEVIUS)

Corabia aceasta acuma se pornește
cu Mevius infectul sub sorții cei mai răi!
cu valuri furioase, Austrule,-ngrijește
s-o zbuciumi cît mai tare pe laturile ei

niger rudentes Eurus inverso mari
fractosque remos differat,
insurgat Aquilo quantus altis montibus
frangit trementes ilices

nec sidus atra nocte amicum appareat,
qua tristis Orion cadit,
quietiore nec feratur aequore,
quam Graia victorum manus,

cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
in impiam Aiacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis
tibique pallor luteus

et illa non virilis eiulatio
preces et aversum ad Iovem,
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!

opima quod si praeda curvo litore
porrecta mergos iuverit,
libidinosus immolabitur caper
et agna Tempestatibus.

XI

Petti, nihil me sicut antea iuvat
scribere versiculos amore percussum gravi,
amore, qui me praeter omnes expedit
mollibus in pueris aut in puellis urere.

Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem — nam pudet tanti mali —
fabula quanta fui! conviviorum et paenitet,

și Eurus cel preanegru pe marea în mînie
să-i frîngă și să-i smulgă odgoane și lopeți,
iar Crivățul să sufle ca-n munți cînd în urgie
răstoarnă și zdrobește stejarii îndrăzneți;

în noaptea cea de smoală o stea să nu-i lucească
pe cerul unde-apune funestul Orion
și-a apei întinsoare să i se îndîrjească,
cum pentru greci odată cînd, bietul Ilion

lăsîndu-l în cenușă, Pallas a ei turbare
o-ntoarse înspre vasul lui Aiax cel impiu.
O, cît va fi sudoarea pe marinari de mare
și cîtă gălbeneala pe chipu-ți vinețiu,

ce bocete, ce vaiet, nici la femei iertate,
ce rugăciuni spre Joe destorsul vei purta
cînd apele din golful Ioniei, umflate
de Notus, sfărîma-vor urlînd carena ta!

iar dacă tu pe maluri zvîrlit, ca pradă grasă
spre marea bucurie a corlelor, vei fi,
zeițelor Furtunii cu mîna mea, acasă,
un țap plin de desfrîuri și-o oaie voi jertfi.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

XI
(PRIETENULUI PETTIUS)
(în metru original)

Nu mi-e pe plac, ca altă dată, Pettius,
versuri sărmane să scriu, lovit cum sînt de-un greu amor,
amorul care mă alege dintre toți
să mă aprind de femei ori de băieții delicați.

De cînd nu mai sînt rob nebun Inachiei,
scutură frunza-n păduri al treilea decembrie.
Rușine mi-e, fiindcă-atîta am stîrnit
gura orașului, vai, și la ospețe-mi pare rău

in quis amantem languor et silentium
arguit et latere petitus imo spiritus.
„Contrane lucrum nil valere candidum
pauperis ingenium?“ querebàr applorans tibi,

simul calentis inverecundus deus
fervidiore mero arcana promorat loco.
“Quod si meis inaestuet praecordiis
libera bilis — ut haec ingrata ventis dividat

fomenta, vulnus nil malum levantia —
desinet imparibus certare summotus pudor.“
Ubi haec severus te palam laudaveram,
iussus abire domum ferebar incerto pede

ad non amicos heu mihi postes et heu
limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
vincere mollitia amor Lycisci me tenet,

unde expedire non amicorum queant
libera consilia nec contumeliae graves,
sed alius ardor aut puellae candidae
aut teretis pueri longam renodantis comam.

XII

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
munera cur mihi quidve tabellas
mittis nec firmo iuveni nec naris obesae,
namque sagacius unus odoror

polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
quam canis acer ubi lateat sus?
Qui sudor vietis et quam malus undique membris
crescit odor, cum pene soluto

că dragostea eu singur mi-am dezvăluit
ori lîncezind, ori tăcînd, ori din adînc de piept oftînd.
„Nimic nu poate împotriva banului
omul sărac și cinstit?“ pe umăru-ți mă tînguiam,

cînd zeul vicleșugului pe față da
taina-mi din suflet, cu vin mai tare încălzindu-mă.
„Dar dacă în lăuntrul meu va clocoti
slobodă fierea — în vînt să dea cu leacuri ce nimic

n-ajută rănii — , rușinarea mea atunci
nu se va mai măsura cu cei ce nu-s de seama mea.“
Lăsîndu-mă cu-asemeni vorbe, porunceai
„du-te acasă“, dar eu de un picior șovăitor

eram dus, vai, spre ușa neprietenă,
vai, și la pragul cel dur ce coaste, șale îmi frîngea.
Fălindu-se că-ntrece orice muieruști
în moliciune, acum Licisc îmi ține-amoru-n laț;

nici sfatul bun al prietenilor n-ar putea
să mă dezlege de el și nici ocara crîncenă,
ci — de mă-aprind iar, pentru-o dalbă fată, sau
pentru-un băiat rotunjor ce-și leagă lunge buclele.

(Traian Costa)

XII
(UNEI DESFRÎNATE)
(în metru original)

Ce vrei, muiere preademnă de elefanții cei negri?
ce-mi trimiți daruri și scrisoréle
mie, ce-s neputincios și am nara neînfundată?
cîinele ager adulmecă porcul,
mai ager însă ghicesc eu polipul și țapul ce pute
în subsuorile tale păroase.
Ce mai sudoare și ce mai duhoare-n zbîrcelile toate,
cînd ea gîfîie să-și împlinească

indomitam properat rabiem sedare neque illi
iam manet umida creta colorque
stercore fucatus crocodili iamque subando
tenta cubilia tectaque rumpit

vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
„Inachia langues minus ac me;
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
mollis opus. Pereat male quae te

Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem,
cum mihi Cous adesset Amyntas
cuius in indomito constantior inguine nervus
quam nova collibus arbor inhaeret!

Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
cui properabantur? tibi nempe,
ne foret aequales inter conviva, magis quem
diligeret mulier sua quam te.

O ego non felix quam tu fugis ut pavet acres
agna lupos capreaeque leones!“

XIII

Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
nivesque deducunt Iovem: nunc mare nunc siluae
Threïcio Aquilone sonant. Rapiamus, amici,
occasionem de die, dumque virent genua

et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo,
cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
reducet in sedem vice. Nunc et Achaemenio

perfundi nardo iuvat et fide Cyllenaea
levare diris pectora sollicitudinibus,

neostoita turbare cu — maiul bun de nimica:
udă albeala îi curge, boiala
scoasă din baligă de crocodil și-n călduri apoi rumpe
coardele patului şi-acoperişul

ori cînd în vorbe crîncene scîrbele mi le-ocărăşte:
„Lînced Inachiei nu-i ești! doar mie!
într-o noapte pe ea de trei ori o poți..., pentru mine
n-ai vlagă — măcar o dată!... La dracu'

Lesbia! ea mi te-aduce o cîrpă, cînd eu caut taur...
şi îl aveam — pe Aminta Coanul,
căruia-n vintrea flămîndă-i creştea o vargă, mai tare
decît un arbore tînăr pe dealuri!...

Cui dăruiam veșminte scăldate în tiriană
purpură? ție!... ca la ospețe
unul să nu fie între meseni să aibă-o amantă
care-l iubeşte mai mult ca pe tine!

O, nefericea, de mine tu fugi, cum se teme de lupii
aprigi mioara, de lei căprioara!"

(Traian Costa)

XIII
(PRIETENILOR)
(în metru original)

Cerul s-a strîns de vifornița rea, iar zăpada și ploaia
îl lasă-n jos pe Iupiter: marea și codrii pe rînd
sună de Crivățul tracic. Prieteni, să prindem în grabă
prilejul care azi ni-i dat, verzi cît genunchii ne sînt

și-i cuvenit, să gonim bătrînețea din fruntea-nnorată.
Adu vin stors pe cînd era consul Torquatus al meu,
de-altele nu mai vorbi: căci, poate, un zeu mai prielnic
va pune toate-n rostul lor. Nard ahemeniu acum

vrem să stropim din belșug și din coardele cilenene
cu-un cîntec să ne ușurăm grijile rele din piept,

nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
„Invicte mortalis dea nate puer Thetide,
te manet Assaraci tellus quam frigida parvi
findunt Scamandri flumina lubricus et Simoïs,

unde tibi reditum certo subtemine Parcae
rupere nec mater domum caerula te revehet;
illic omne malum vino cantuque levato
deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis."

XIV

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
oblivionem sensibus,
pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
arente fauce traxerim,

candide Maecenas, occidis saepe rogando:
deus deus nam me vetat
inceptos, olim promissum carmen, īambos
ad umbilicum adducere.

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum
qui persaepe cava testudine flevit amorem
non elaboratum ad pedem.

Ureris ipse miser; quod si non pulchrior ignis
accendit opsessam Ilion,
gaude sorte tua: me libertina nec uno
contenta Phryne macerat.

XV

Nox erat et caelo fulgebat luna sereno
inter minora sidera,

cum glăsuia cu voinicu-i discipol vestitul Centaur:
„Nenvinsule, fiu muritor, tu cel din Thetis născut,

cîmpu-Asaracic te-aşteaptă, pe unde curg recile ape
ale Scamandrului îngust şi Simoísul vioi;
Parcele cu nenduratul lor fir îţi tăiară întorsul
şi azurie mama ta n-o să te-aducă napoi,

deci potoleşte-ţi acolo necazul cu vin şi cîntare,
căci pentru slutele mîhniri ele sînt dulci alinări.“

(Const. I. Niculescu)

XIV
(LUI MECENA)

De ce zăbava dulce mi-a picurat acuma
uitare grea-n simţire
de parcă somn leteic aş fi sorbit din cupe
cu buzele-nsetate?

o, candide Mecena, mă-ntrebi — şi mă omori.
Un zeu mă înrobeşte
şi iambii mei din cîntul făgăduit odată
nu-i duc la isprăvire.

Se spune că nu altfel Anacreon se-aprinse
de Batil samianul
cînd îşi plîngea iubirea din lira cea boltită
în vers fără măsură.

Aşa te mistui şi tu şi o mai mîndră pară
nu arse zidul Troiei.
Te bucură de soartă-ţi: nesăturata Phryne
pe mine mă usucă.

(Traian Diaconescu)

XV
(PENTRU NEERA)

Era o noapte-nseninată,
pe boltă luna strălucea

cum tu magnorum numen laesura deorum
in verba iurabas mea,

artius atque hedera procera astringitur ilex
lentis adhaerens bracchiis,
dum pecori lupus et nautis infestus Orion
turbaret hibernum mare

intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
fore hunc amorem mutuum,
o dolitura mea multum virtute Neaera!
nam si quid in Flacco viri est

non feret assiduas potiori te dare noctes
et quaeret iratus parem
nec semel offensae cedet constantia formae
si certus intrarit dolor

et tu, quicunque es felicior atque meo nunc
superbus incedis malo,
sis pecore et multa dives tellure licebit
tibique Pactolus fluat

nec te Pythagorae fallant arcana renati
formaque vincas Nirea,
heu heu translatos alio maerebis amores:
ast ego vicissim risero.

sub licărit mai mic de stele,
cînd ea credință îmi jura,

strîngîndu-mă cu brațe line,
cum strînge iedera stejarul,
jurînd că dragostea-i va ține
cît se va teme lopătarul
pe mare iarna de furtună
sau turmele de lup flămînd,

cît va sufla spre-Apolo vîntul
prin plete blonde fluturînd;
în ochii mei, acum, Neeră,
descrești cu orice noapte dai

unui zelos al dezmățării —
și nici de zei rușine n-ai!
pe tine supărat, ca mîine
de alta mă voi îndrăgi,
să nu mă doară frumusețea-ți
cînd iarăși ne-om vedea-ntr-o zi,

iar tu, alesul ei de astăzi
de fericire luminos,
tu care treci pe lîngă mine
trufaș de-amoru-mi dureros,
mai stai un pic — oricît să-ți fie
de mare lanul sau pășunea
și Páctolul să-ți care aur,

să-ți scînteie înțelepciunea,
chiar pe Nireu să-ntreci în farmec,
ea-n locu-ți pe-altu-l va fi pus:
tu te vei stinge de tristețe,
ci eu voi rîde-atunci nespus.

(Petre Stati)

XVI

Altera iam teritur bellis civilibus aetas
suis et ipsa Roma viribus ruit:
quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
minacis aut Etrusca Porsenae manus

aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
novisque rebus infidelis Allobrox
nec fera caerulea domuit Germania pube
parentibusque abominatus Hannibal,

impia perdemus devoti sanguinis aetas
ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
eques sonante verberabit ungula

quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini
— nefas videre — dissipabit insolens.
Forte quid expediat communiter aut melior pars
malis carere quaeritis laboribus;

nulla sit hac potior sententia: Phocaeorum
velut profugit execrata civitas
agros atque Lares patrios habitandaque fana
apris reliquit et rapacibus lupis,

ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
ratem occupare quid moramur alite?

Sed iuremus in haec: „Simul imis saxa renarint
vadis levata, ne redire sit nefas
neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,

in mare seu celsus procurrerit Apenninus
novaque monstra iunxerit libidine
mirus amor, iuvet ut tigres subsidere cervis
adulteretur et columba miluo,

XVI

(POPORULUI ROMAN)

Iată iar un rînd de oameni care-n luptele civile
se zdrobește, Roma cade însăși sub puterea sa,
Roma, cui marșii, vecinii, nu i-au stins mîndrele zile
și nici cetele etrusce cu Porsena n-o mișca,

nici silințele-ncordate ale Capuei geloase,
nici Spartacus înfocatul, alobrogul răzvrătit,
Roma, ce n-a fost înfrîntă de-ai Germaniei fieroase
blonzi copii, nici de Hanibal de părinți cel urgisit,

noi o vom surpa, noi rasa făr' de lege, blestemată,
și pămîntu-i fi-va iarăși un sălaș al fiarelor.
Vai, învingătorii barbari în Cetatea sfărîmată
pe-a strămoșilor cenușă vor călca cu caii lor

și-ale lui Quirinus oase ce se-ascund de vînt și soare
— o! nelegiuire! — trúfași din mormînt le-or spulbera.
Toți, ori partea cea mai bună, de primejdii viitoare
vă-ntrebați ce-ar fi mai bine pentru a vă apăra;

eu, mai bun decît aceasta nu cred altceva să fie,
adică: precum odată foceenii, blestemînd,
părăsitu-și-au pămîntul, temple, zeii, și pustie
au lăsat la lupi cetatea și la porci mistreți, fugind,

astfel să pornim cu toții unde pașii ne vor duce,
unde ne-or chema pe valuri Notus, Africul cel crunt.
Așa-i bine? ori mai bune sfaturi altul ne aduce?
repede-n corăbii, dară, cît prielnici sorții sînt!

Da-ntîi să jurăm cu toții: „Cînd vor sta, plutind, pe mare
stîncile din fund — atuncea să ne-ntoarcem înapoi,
să-ndreptăm din nou spre casă pînza făr' de remușcare
cînd ale Matinei piscuri Padul le-o spăla-n șivoi,

cînd în mare Apeninul fruntea ține-va plecată,
cînd amoruri monstruoase cerbi cu tigre vor uni,
porumbițe cu ereții, iar în unda cea sărată

credula nec ravos timeant armenta leones
ametque salsa levis hircus aequora.“
Haec et quae poterunt reditus abscindere dulces
eamus omnis execrata civitas

aut pars indocili melior grege; mollis et expes
inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum
Etrusca praeter et volate litora;

nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
petamus arva divites et insulas,
reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
et imputata floret usque vinea

germinat et nunquam fallentis termes olivae
suamque pulla ficus ornat arborem,
mella cava manant ex ilice, montibus altis
levis crepante lympha desilit pede.

Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
refertque tenta grex amicus ubera
nec vespertinus circumgemit ursus ovile
neque intumescit alta viperis humus

pluraque felices mirabimur, ut neque largis
aquosus Eurus arva radat imbribus
pinguia nec siccis urantur semina glebis,
utrumque rege temperante caelitum.

Non huc Argoo contendit remige pinus
neque impudica Colchis intulit pedem,
non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
laboriosa nec cohors Ulixeï,

nulla nocent pecori contagia, nullius astri
gregem aestuosa torret impotentia.
Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
ut inquinavit aere tempus aureum,

țapul netezindu-și părul cu plăcere va pluti
și-ncrezîndu-se în leii galbeni turma nu s-o teme."
Pentru-a nu ne mai întoarce veșnic dacă ne legăm
cu asemeni jurăminte și cu alt fel de blesteme,
haideți, cetățeni, cu toții, ori cei buni doar, să plecăm;

celorlalți, turmă nătîngă, blestemate vizuine,
făr' de vlagă nici speranță, triști, rămînă-n paza lor.
Voi cu inima bărbată, lăsați plîngeri feminine
și zburați, zburați departe de țărmii etruscilor;

ne așteaptă Oceanul, brîu al lumii: cu grăbire
hai să mînecăm pe cîmpii, cîmpii cei îmbelșugați
unde țărna nearată — insule de fericire —
redă roadă în toți anii cu tezaure-ncărcați,
unde via netăiată totdeauna înflorește,

unde mugurii măslinei nu-s deloc înșelăcioși,
unde cu smochine coapte arborul se-mpodobește
și se scurge mierea dulce din stejarii scorburoși,
unde din înalt de munte cad cu susururi izvoare.

Caprele la muls acolo-n bună voie vin a sta,
oile umflate-n ugeri trag acasă iubitoare,
ursu-n jurul stînei seara mormăind nu va umbla
și pămîntu-n sîn n-ascunde viperele mult hidoase;

și-alte lucruri minunate mai vedea-vom, fericiți,
Eurus cel apos nu varsă pe ogoarele mănoase
largi șiroaiele de ploaie și acolo sînt feriți
bobii cei fertili să piară de-a cîmpiei uscăciune,
regele ceresc cu grijă anotimpii cumpănind.

Argonauții acolo nu vin, spre înșelăciune,
și-ai Medeei desfrînate pași acolo nu se-ntind,
din Sidon corăbierii n-au putut acolo-mpinge,
nici ai lui Ulis tovarăși bîntuiți, vasele lor,

molima rău făcătoare turmele nu le atinge,
vitele nu nimicește nici un soare arzător.
Iupiter pe seama celor drepți acest locaș păstrase,
atunci cînd veacul de aur în aramă-l întina

aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum
piis secunda vate me datur fuga.

XVII

Iam iam efficaci do manus scientiae
supplex et oro regna per Proserpinae
per et Dianae non movenda numina
per atque libros carminum valentium

refixa caelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris
citumque retro solve solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereïum,

in quem superbus ordinarat agmina
Mysorum et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliae addictum feris
alitibus atque canibus homicidam Hectorem

postquam relictis moenibus rex procidit,
heu pervicacis ad pedes Achilleï.
Saetosa duris exuere pellibus
laboriosi remiges Ulixeï

volente Circa membra: tum mens et sonus
relapsus atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
amata nautis multum et institoribus.

Fugit iuventas et verecundus color
reliquit ossa pelle amicta lurida,
tuis capillus albus est odoribus;
nullum a labore me reclinat otium,

urget diem nox et dies noctem neque est
levare tenta spiritu praecordia.

și apoi în fier: scăpa-vor mințile evlavioase
de-astea toate, cînd cuvîntul meu profetic vor urma.

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

XVII
(CANIDIEI)

Mă dau plecat de-acuma științei măiestrite
ce ai și în genunche te jur pe cea cumplită
mărire a Dianei, pe-a Iadului domnii,
pe cărțile de vrăjuri ce fac stelele vii

din cer să cadă stinse, Canidio: sfîrșește
fatalul tău descîntec și îți dezrăsucește
vîrtelnița cu farmeci. Nepotul lui Nereu
fu îmblînzit de mîndrul Telef, dușmanul său,

ce oastea misiană asupră-i trimisese
și-n pieptu-i ascuțite săgețile-ntorsese.
Matroanele troiane duioase l-au spălat
pe Hector dătătorul de moarte, lepădat
la corbi și la cîini pradă, cînd regele părinte,

cetatea părăsindu-și, căzu cu rugăminte
la crîncenul Ahile. Tovarășii bărbați
ai lui Ulis, de-a Circei voință despuiați

de pielea lor păroasă, putut-au să-și primească
și mintea și cuvîntul, cu fața omenească.
Iar eu — cîte pedepse și cîte chinuri mari
din parte-ți suferit-am, o, idol de samsari!

S-a dus a mea junie, și fața-mi rumenită
e-acuma numai oase și piele veștejită,
prin farmecele tale, vezi, părul mi-a albit;
n-am parte după muncă de-un ceas mai liniștit,

zi, noapte se-ntreschimbă mereu, deloc nu lasă
să-mi mai răsufle pieptul de greul ce-l apasă.
Sînt deci învins și astfel, om fără de noroc,

Ergo negatum vincor ut credam miser
Sabella pectus increpare carmina

caputque Marsa dissilire nenia.
Quid amplius vis? o mare et terra, ardeo,
quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore nec Sicana fervida

virens in Aetna flamma: tu, donec cinis
iniuriosis aridus ventis ferar,
cales venenis officina Colchicis.
Quae finis aut quod me manet stipendium?

effare: iussas cum fide poenas luam,
paratus expiare, seu poposceris
centum iuvencos sive mendaci lyra
voles sonari: „Tu pudica, tu proba

perambulabis astra sidus aureum.“
Infamis Helenae Castor offensus vicem
fraterque magni Castoris, victi prece,
adempta vati reddidere lumina:

et tu — potes nam — solve me dementia,
o nec paternis opsoleta sordibus
nec in sepulcris pauperum prudens anus
novendialis dissipare pulveres!

Tibi hospitale pectus et purae manus
tuusque venter Pactumeius et tuo
cruore rubros obstetrix pannos lavit,
utcunque fortis exilis puerpera.

— „Quid obseratis auribus fundis preces?
non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotytia

ajuns-am să cred astăzi ce nu credeam deloc,
că vrăjile sabine turbarea-n piept îmi pune

și bocetele marse fac capul să-mi detune.
Ce vrei mai mult de-atîta? o, mare, o, pămînt,
eu ard cum însuși Hercul mai crunt n-a fost arzînd
de sîngele lui Nessus înveninat odată,
cum colcăie văpaia în Etna-nflăcărată:

iar tu, căldare neagră, tu fierbi și-mi pregătești
otrăvile Colhidei, ca să mă nimicești
și ca să vezi sărmană cenușa mea sleită
pe aripe de vînturi dușmane risipită.
Ce preț ceri, să pui capăt acestui chin al meu?

vorbește! în credință supune-mă-voi eu,
gata să-mi spăl păcatul, pedepselor dictate:
voiești o hecatombă, ori laude cîntate
pe lira-mi mincinoasă să-ți fac cumva dorești?
„Tu, pudică, cinstită, ce falnică pășești

prin stele, stea de aur." Chiar Pollux cu-al său frate,
atotmăritul Castor, Elenei defăimate
răzbunători, cu dreptul de furie aprinși,
au dat din nou lumina, de rugăciuni învinși,
poetului cel cainic: și tu, care poți face

atîtea, mă dezleagă de aiurări, dă-mi pace!
nu te-ai născut mînjită de pete părintești
și nu știi din morminte nicicum să risipești
în cea de-a noua ziuă, bătrînă firoscoasă,
cenușa sărăcimii. Tu ești mult ospătoasă

la inimă și mîna curată ți-ai păstrat,
îți este Pactumeius copil adevărat,
căci moașa spală pînza de sîngele-ți roșită
oricînd sari jos din patu-ți, lehuză oțelită.

— „Urechilor închise de ce-ndrepți ruga ta?
Neptun cel furtunatic cu-adîncă unda sa

vulgata, sacrum liberi Cupidinis,
et Esquilini pontifex venefici
impune ut Urbem nomine impleris meo?
quid proderit ditasse Paelignas anus

velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:
ingrata misero vita ducenda est in hoc
novis ut usque suppetas doloribus.

Optat quietem Pelopis infidi pater
egens benignae Tantalus semper dapis
optat Prometheus obligatus aliti
optat supremo collocare Sisyphus

in monte saxum, sed vetant leges Iovis.
Voles modo altis desilire turribus
modo ense pectus Norico recludere
frustraque vincla gutturi nectes tuo,

fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor umeris tunc ego inimicis eques
meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,

ut ipse nosti curiosus, et polo
deripere lunam vocibus possim meis
possim crematos excitare mortuos
desiderique temperare pocula,

plorem artis in te nil agentis exitus?"

nu bate stînci mai surde la cei ce pier pe mare!
Cum? tu să dai pe faţă, rîzînd cu nepăsare,
misterele Cotitei şi cultul răpitor

al Poftei nenfrînate şi, ca predomnitor
pe Esquilinul magic, nepedepsit de lume
să umpli Roma-ntreagă de mine şi-al meu nume?
ce-o să cîştigi tu dară că ai înavuţi
pe babe vrăjitoare peligne şi-ai găsi

otravă mai grăbită? Da, moartea o să-ţi vie,
de cum te-aştepţi tu însă mai grea şi mai tîrzie:
îţi vei tîrî viaţa în chinuri şi urgii,
ca veşnic nouă pradă la noi dureri să fii.

Al lui Pelops sperjurul părinte-odihnă cată,
Tantal, flămînd alături de hrana-mbelşugată,
şi Prometeu sub vultur odihnă încă vrea,
Sisif, care se luptă să-aşeze stînca grea
pe creştetul de munte, odihna o doreşte,

dar a lui Joe lege nu le-o îngăduieşte.
Tu, de dezgustul vieţii mîhnit şi încruntat,
odată căuta-vei din vîrful înălţat
de turn să te azvîrli şi altădată pieptul
cu-o spadă de la Noric să ţi-l despici de-a dreptul,
zadarnic căuta-vei, scîrbit şi amărît,

o funie fatală să ţi-o mai strîngi pe gît.
Pe umerii tăi dúşmani atunci voi sta călare,
mîndria mea va ţine pămîntul sub picioare.
Ce? eu, care dau viaţă, cum tu ai vrut s-o ştii,

păpuşilor de ceară şi, prin vrăjitorii,
din cer pot smulge luna, pot da însufleţire
la-a morţilor cenuşă şi farmeci de iubire
pot face, cum m-aş plînge că meşteşugul meu

nu-i nicidecum în stare să-ţi facă vreun rău?"

(D.C. Ollanescu — Traian Costa)

Phoebe silvarumque potens Diana,
lucidum caeli decus, o colendi
semper et culti, date quae precamur
tempore sacro,

quo Sibyllini monuere versus
virgines lectas puerosque castos
dis, quibus septem placuere colles,
dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
promis et celas aliusque et idem
nasceris, possis nihil urbe Roma
visere maius!

Rite maturos aperire partus
lenis, Ilithyia, tuere matres,
sive tu Lucina probas vocari
seu Genitalis.

Diva, producas subolem — patrumque
prosperes decreta super iugandis
feminis prolisque novae feraci
lege marita,

certus undenos decies per annos
orbis ut cantus referatque ludos

CÎNTECUL SECULAR

(în metru original)

Febus și a codrilor doamnă, Diana,
voi, podoabe-n cer lucitoare, pururi
închinați, primiți-ne ruga-n ziua
sfîntă de astăzi,

cînd au poruncit sibiline versuri
ca feciori curați și fecioare-alese
să-i slăvească-n cîntec pe zeii celor
șapte coline.

Soare hrănitor, care-aduci lumina
și-o ascunzi apoi și răsai același,
decît Roma tu să nu vezi cetate
alta mai mare!

Tu ce-i faci pe prunci să se nască lesne,
Ilitia, apără tu pe mame,
ori că te-nvoiești să te chemi Lucina,
ori Născătoarea.

Zee, tu-nmulțește pe prunci — și legea
pentru căsnicii întocmită-ajut-o,
ca din măritișuri să nască-o nouă
mîndră odraslă

și la crugul celor o sută zece
ani să-aducă iarăși cîntări și jocuri,

ter die claro totiesque grata
nocte frequentes.

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
quod semel dictum est stabilisque rerum
Terminus servet, bona iam peractis
iungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
spicea donet Cererem corona
nutriant fetus et Aquae salubres
et Iovis Aurae.

Condito mitis placidusque telo
supplices audi pueros, Apollo,
siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.

Roma si vestrum est opus Iliaeque
litus Etruscum tenuere turmae,
iussa pars mutare Lares et urbem
sospite cursu,

cui per ardentem sine fraude Troiam
castus Aeneas patriae superstes
liberum munivit iter, daturus
plura relictis,

di, probos mores docili iuventae,
di, senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
et decus omne

quaeque vos bobus veneratur albis
clarus Anchisae Venerisque sanguis
impetret bellante prior, iacentem
lenis in hostem.

Iam mari terraque manus potentes
Medus Albanasque timet secures
iam Scythae responsa petunt, superbi
nuper et Indi,

de trei ori pe ziuă, de trei ori noaptea
mulți să se-adune.

Iară voi ce n-aveți sminteală, Parce
— tot ce-ați zis o dată pe veci rămîne
astfel —, voi la cele trecute-adaos
bun să mai faceți.

Plin acum de turme și rod, Pămîntul
Cererei să-i pună cununi de spice,
să-i nutrească-odraslele Ploaia, Vîntul
bun de la Joe.

Blînd și liniștit, ascunzînd săgeata,
rugători să-asculți pe copii, Apolo,
tu, regina stelelor, tu ascultă,
Lună, pe fete.

Dacă Roma este zidirea voastră
și-au venit pe țărmul etrusc troienii
duși de voi cu bine pe mări să-și mute
țara și zeii

și din Troia, patria lor în flăcări,
slobod drum făcutu-le-a fără teamă,
spre-a le da mai multe decît lăsară,
piul Enea,

zei, moravuri bune juneței blînde,
zei, odihnă pașnicei bătrînețe
dați, averi și glorii, odraslă multă
ginții lui Romul.

Tot ce-n jertfa boilor albi vă cere
cel născut din Venus și din Anchise,
dați-i: pe dușmani biruind, el este
blînd cu învinșii.

Pe pămînt, pe mare se teme partul
azi de mîna-i tare, de-a Romei fascii,
cer răspuns acuma cei mîndri-odată,
sciții și inzii,

iam Fides et Pax et Honor Pudorque
priscus et neglecta redire Virtus
audet apparetque beata pleno
Copia cornu.

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis
qui salutari levat arte fessos
corporis artus

si Palatinas videt aequus arces
remque Romanam Latiumque felix
alterum in lustrum meliusque semper
prorogat aevum

quaeque Aventinum tenet Algidumque
quindecim Diana preces virorum
curat et votis puerorum amicas
applicat aures.

Haec Iovem sentire deosque cunctos
spem bonam certamque domum reporto
doctus et Phoebi chorus et Dianae
dicere laudes.

Pacea și Credința și Sfiiciunea
și Onoarea, dusa demult Virtute
iarăși vin, Belșugu-și arată cornul
plin cu de toate.

Febus cel cu arc lucitor, augurul,
Febus mult iubitul de nouă Muze,
care ușurează cu meșteșugu-i
trupuri slăbite,

dacă, blînd, de sus Palatinu-l vede,
Lațiul ferice, puterea Romei
pînă-n alte veacuri mereu mai bune
el le va ține,

iar de pe Algid și-Aventin Diana
îi ascultă-n rugile lor pe preoți,
la urarea fiilor noștri astăzi
pleacă-și urechea.

Joe și toți zeii aud acestea —
mi-e nădejdea bună ce-o iau acasă,
cor ce-am învățat să-i slăvesc pe Febus
și pe Diana.

(Teodor Naum)

NOTE
ODE

Cartea întîi

I,1 Data: 23 î.e.n. anul publicării primelor trei cărţi.

v.1 *C. Cilnius Maecenas* (cca. 68—8) se trăgea din vechea aristocraţie etruscă a „lucumonilor“, din localitatea Arretium.

v.7 „gloata schimbătoare“: *Quirites* desemnează pe cetăţenii romani în calitate de alegători, constituiţi în comiţii, deci în funcţia lor civilă. Termenul trebuie pus în legătură cu vechea divinitate *Quirinus* (cf. I, 2, 46).

v.8 „la treapta cea mai mare“: textual, „la întreitele ranguri“, adică la cele trei magistraturi principale din *cursus honorum:* edilitatea, pretura şi consulatul.

v.12 „să-i dai chiar rang regesc“: *Attalicis condicionibus.* Dinastia attalizilor, regii Pergamului, era proverbială prin bogăţiile ei. De altfel, actualitatea comparaţiei era sesizată de publicul roman şi pentru faptul că ultimul rege, Attalus al III-lea, îşi lăsase averea moştenire poporului roman (133 î.e.n.).

v.14 „a mării Mirtoene“: apele Mării Egee din jurul insulei Myrtos, la sud de Eubeea, zonă periculoasă pentru navigaţie.

v.17(15) „atîta timp cît vîntul cu mările se luptă“: în original, „vîntul *afric* luptîndu-se cu valurile *icarice*“ (v.15). *Africus* era vîntul de sud-vest, aducător de furtună; marea *icarică* se afla între insulele Samos şi Icaria.

v.19. „vechi masic“: din viile de pe muntele *Massicus*, în partea de nord-vest a Campaniei.

v.28 *Marsus aper* „mistrețul marsic": ținutul locuit de vechea populație a marsilor se afla în centrul Italiei, la nord-est de Roma.

v.33—34 *Euterpe* și *Polyhymnia:* două din cele nouă muze. „Lira lesbică": Alceu și Sapho modelele grecești ale liricii poetului.

I, 2 Data probabilă: 29 sau 28.

v.6 „veacul greu al Pyrrhei": Supraviețuitorii potopului prin care Zeus a vrut să piardă omenirea, Pyrrha și Deucalion, au recreat neamul omenesc, aruncînd peste umăr pietre care s-au prefăcut în femei și bărbați.

v.7 *Proteus:* slujitor al lui Poseidon, păstor al animalelor marine. Avea capacitatea de a se preschimba în orice ființă sau element spre a scăpa de cei care-i solicitau darul profetic. (Cf. Vergilius, *Georgice,* IV, 387 și urm., Ovidiu, *Metamorfoze,* XI, 224 și urm.).

v.14 „țărmul etrusc" al Tibrului, mai înalt și stîncos, făcea ca apele crescute ale fluviului să se reverse spre malul stîng inundînd orașul, de unde și epitetul de *flavus* „blondul", „mîlosul" dat acestui fluviu.

v.15 „un palat regesc": e vorba de sediul lui *pontifex maximus,* instituit de Numa, așa numita *Regia Numae,* în imediata vecinătate a templului Vestei.

v.17 *Ilia:* Fiica lui Aeneas, Rhea Silvia, mama lui Romulus și Remus.

v.19—20 „rîul iubitor de soție": după legendă, Ilia, aruncată în Tibru, a devenit soția acestuia. Furia fluviului este interpretată ca o răzbunare a morții lui Cezar, aparținînd și el, ca și Ilia, la aceeași gintă a Iuliilor.

v.23(22) Prin „perși" sau „mezi" (v.51) Horațiu desemnează pe urmașii acestora, *parții,* amenințarea cea mai gravă în partea de răsărit a imperiului.

v.33 *Erycina:* epitet al Afroditei-Venus, după numele muntelui *Eryx* din Sicilia unde se afla un templu al zeiței.

v.35 „tată", *auctor* (v.36): zeul Mars, tatăl lui Romulus.

v.39 „ostașul mars": cf. I, 1, 28. Era o populație renumită prin spiritul ei războinic.

v.42(43) *Maia:* fiica lui Atlas, mama lui Hermes-Mercurius, identificată la Roma cu o divinitate omonimă, protectoare a lunii mai.

v.46 *Quirinus:* străveche divinitate războinică, de origine sabină. După o explicație mai nouă, zeu pașnic al agriculturii.

I.3 Data nesigură, poate 24/23.

v.1 „Zeea Ciprului stăpînă“: Venus. Pe coastele insulei Cipru, zeița se născuse ieșind din apele mării, de unde probabil și calitatea ei de protectoare a navigației, primind în grecește epitetele de divinitate „a mării“, „a bunei plutiri“, „a porturilor“; la Horațiu, *Venus marina*, III, 26, 5.

v.2 „frații gemeni ai Elenei“: Castor și Pollux, Dioscurii, „fiii lui Zeus“, constelația Gemenilor favorabilă navigației.

v.3 „Eol“: regele vînturilor. Cf. Homer, *Odiseea*, X, 1—79 și Vergilius, *Eneida*, I, v.50 și urm.

v.4 *Iapyx*: vîntul care sufla din nord-vest, dinspre Apulia (Iapygia) sprijinind plecarea din Italia spre Grecia.

v.12 „vîntul Africii“: cf. I, 1, 15.

v.13 „Crivățul“: vîntul de nord-est, *Aquilo*.

v.13(14) „Hiadele-ntristate“: ca și Pleiadele, erau surorile lui Hyas, fiul lui Atlas. Pierind de tristețe pentru sfîrșitul tragic al fratelui lor, au fost transformate în stele aducătoare de ploaie și furtună.

v.14 „a Notului turbare“: vîntul de sud, identificabil cu Austrul.

v.19(20) *Acroceraunia:* promontoriu în golful Epir.

v.21(22) „Oceane“*: Okeanos*, întinderea de apă care înconjura, ca un fluviu uriaș, pămîntul rotund ca un disc. Cu timpul, denumirea se aplică numai oceanului Atlantic. Reprezentarea mitologică îl consideră tatăl fluviilor, unul dintre Titani, fiul lui Uranos și al Gaiei.

v.27 *Iapet:* un titan, tatăl lui Prometeu.

v.34 „Dedal“ *(Daedalus):* arhitect și sculptor atenian, constructor legendar al labirintului din Creta. Închis aici de regele Minos, drept pedeapsă că favorizase ieșirea lui Tezeu după uciderea Minotaurului, Dedal și fiul său *Icar* încearcă să scape zburînd cu aripi de ceară. Icar apropiindu-se prea mult de soare, se prăbușește în marea care-i poartă numele. (Cf. I, 1, 15).

v.35—36 Cea de a douăsprezecea muncă a lui Hercule a constat în răpirea Cerberului și salvarea lui Tezeu și a lui Pirithous (cf. III, 4, 80) din Infern.

Acheronul: numele unuia din rîurile subterane, desemnează aici lumea infernală în întregime.

I.4 Data necunoscută, printre cele mai vechi.

v.1 „vînt de primăvară“: *Favonius:* zefirul, vîntul de vest.

v.5 *Cytherea:* epitet al zeiței Venus, după numele insulei din Marea Egee, *Cythera — ōrum.*

v.8 *Vulcanus:* divinitate italică primitivă asimilată cu zeul grec al focului, Hephaistos. În această calitate el patrona și pe *Ciclopi*, demoni meșteșugari, făurarii trăznetului și ai armelor divine. Erau localizați într-una din Insulele Lipare (Hiera) sau în Sicilia.

v.11 *Faunus:* veche divinitate romană, protectoare *(favere)* a turmelor și a păstorilor, de unde asimilarea lui cu arcadianul *Pan*. Într-o variantă desacralizată, era socotit un rege autohton, înainte de sosirea lui Aeneas. La plural, *Faunii* sînt asimilați cu *Satyrii* grecilor. Ca zeu al primăverii, era sărbătorit la 13 februarie.

v.14 *L. Sestius:* un republican, „partizan nedezmințit al lui Brutus" (Dio Cassius, LIII, 32) numit consul de Augustus în anul 23 î.e.n.

v.16 „Mani" *(Manes):* sufletele divinizate ale morților.

I.5 Data nesigură.

v.13—16 Imaginea ultimei strofe indică obiceiul grec și roman de a se dedica în temple table votive înfățișînd împrejurarea dramatică, de obicei un naufragiu, din care scăpase personajul respectiv.

I.6 Data probabilă: 29.

v.1 *L. Varius Rufus* (cca 74—14 î.e.n.), poet, prieten cu Vergilius, autor al unei tragedii, *Thyestes*, apreciată ca un model al genului la romani (din păcate pierdută) și al unor poeme epice, un elogiu funebru al lui Cezar și un panegiric al lui Augustus. „al cîntului Meonic": homeric. *Maeonia* era vechiul nume al Lydiei, unde s-ar fi născut Homer, la Smyrna.

v.5 *M. Vipsanius Agrippa* (63—12 î.e.n.) comandantul militar care a asigurat victoriile lui Augustus, om politic și edil priceput, devenit și ginere al împăratului.

v.7—8(5—6) Mînia lui Ahile contra lui Agamemnon, temă centrală a *Iliadei* (cf. *Epist.*, I, 2, 11—13).

v.10(8) „nefastul neam plin de sînge Pelops": Blestemul aruncat de Pelops fiul lui Tantal asupra fiilor săi, Atreu și Thyeste, a dat naștere la un lanț de paricidurí și răzbunări, exploatate de subiectele tragediilor grecești și romane, din ciclul atrizilor și al pelopizilor (cf. I, 16 17—18 și *A.P.*, v.91).

v.17—20(13—16) Evocarea unor eroi și a atmosferei din *Iliada*: *Meriones*, vizitiul și tovarășul de luptă al lui Idomeneu. Fiul lui Tydeu, *Diomede*, la îndemnul și sprijinul Palas-Atenei rănește pe Afrodita și pe Ares, în cîntul al V-lea al *Iliadei*.

I.7 Data nesigură, printre cele timpurii.

v.1 *Rodos* și *Mitilene* (capitala insulei Lesbos), orașe vestite prin bogăția și strălucirea lor, folosite adesea ca locuri de refugiu și odihnă.

v.3 *Teba* era socotită a fi locul de naștere al lui Bacchus.

v.4 *Tempe:* vale vestită prin pitorescul ei, situată între munții Olimp, la nord și Ossa, la sud și străbătută de fluviul Peneu.

v.11 *Larissa:* oraș în Tesalia, pe același Peneu.

v.12 *Albunea:* grotă din dumbrava Tiburului, cu o cascadă de apă sulfuroasă a cărei culoare alburie a dat denumirea nimfei care patrona locul.

v.13 *Anio:* azi Teverone, afluent al Tibrului, care izvora din cascada menționată mai sus.

Tiburul: azi Tivoli, situat la 28 km. nord-est de Roma, un ținut menționat adesea de Horațiu ca un încîntător loc de refugiu din apropierea vilei sale. În text: „dumbrava lui *Tiburnus*", întemeietorul legendar al așezării.

v.15(16) *Notus:* cf. I, 3, 14.

v.17(19) *L. Munatius Plancus:* om politic, ajuns consul în anul 42, partizan al celor două triumvirate, în decursul cărora își schimbă mereu partida și stăpînul.

v.22(21) *Teucer*, fiul lui Telamon, regele Salaminei, este izgonit de tatăl său, la întoarcerea de la Troia, pentru că nu-și răzbunase fratele, pe Aiax. Legenda a fost tratată de Sofocle și de Pacuvius.

v.23(22) „tîmpla cu vin stropind": în original *Lyaeo*, *Lyaeus* epitet al lui Bacchus însemnînd „eliberatorul" de griji.

v.28(29) „o altă Salamină": așezarea cu același nume întemeiată de Teucer în Cipru.

I.8 Data necunoscută.

v.6 Caii galici cunoscuți ca nărăvași erau struniți cu zăbale prevăzute cu niște ciocuri numite „dinți de lup" *lupatis... frenis* (v.6—7).

v.14 „fiul Thetidei": Ahile, spre a fi scăpat de războiul troian, este ascuns de mama sa în insula Skyros, deghizat în femeie, unde este descoperit însă de istețul Ulise.

v.16 „în cetele dușmane": în text „lyciene", populație aliată cu troienii.

I.9 Data nesigură (30—29)?

v.2 *Soracte:* munte la nord de Roma, în ținutul faliscilor, înalt de vreo 700 m, pe care se afla și un templu al lui Apollo.

v.8 *Taliarh:* în grecește „regele ospățului".

v.18 *Campus* e „Cîmpul lui Marte", locul exercițiilor sportive.

I.10 Data necunoscută.

v.1 *Atlas:* un gigant, fiul lui Iapet și frate cu Prometeu. În urma răzvrătirii giganților a fost pedepsit să susțină bolta cerească pe umeri. Era bunicul lui Mercurius. Cf.I,2,42(43).

„elocvent": *facundus*, gr. λόγιος atributul de zeu al vorbirii.

v.4 „joc al palestrei": patron al întrecerilor sportive, Hermes purta în grecește titlul de ἀγώνιος.

„palestra": localul sau partea din clădire destinată luptelor. Termenul ajunge sinonim cu *gymnasium*, edificiul școlii de educație fizică.

v.5—6 „al lirei gîrbove": în text *curvae*, „scobită"; prima liră a fost construită de Mercurius dintr-o carapace de broască țestoasă și coardele din intestinele boilor sacrificați (din cei furați de la Apollo. Cf. v. 9—12).

v.9—12 Horațiu atenuează cu o notă umoristică această calitate a lui Mercur de patron al hoților și al negustorilor. A se vedea amănuntele biografiei zeului la Homer, *Imnuri* trad. I. Acsan, Minerva — BPT, 1971, *Către Hermes*, p. 61—86.

v.13—16 Evocarea unui episod din *Iliada*, XXIV, v.322 și urm. cînd bătrînul Priam încărcat de daruri („cel bogat") străbate neobservat tabăra aheilor sub ocrotirea lui Hermes și ajunge la cortul lui Ahile, spre a-i cerși cadavrul fiului său, Hector.

v.15 „străjile tesalice", textual „focurile" de veghe ale tesalienilor, soldații lui Ahile, originar din acest ținut.

v.17—19 Ultima funcție a zeului arătată aici, cea de călăuză a morților spre celălalt tărîm, e cuprinsă în epitetul grecesc ψυχοπομπός sau ψυχαγωγός „conducător al sufletelor".

v.19 „varga de aur": caduceul, un sceptru, inițial din lemn de măslin, simbol al relațiilor și al misiunii pașnice a zeului, ulterior avînd în vîrf două inele suprapuse formate din încolăcirea a doi șerpi. Horațiu îl concepe ca pe un toiag de păstor cu efecte magice asupra turmei de suflete.

I.11 Data nesigură: 29,26?

v.1 *Leuconoe:* personaj neidentificabil. Se mai întîlnește ca nume al unui demos atic și nesemnificativ la Ovidiu. O speculație etimologică ipotetică ar putea-o defini ca „cea cu mintea simplă", naivă.

v.3 „zodierii din Caldeea": textual, „numerele babiloniene", calculele privind mersul constelațiilor după care se alcătuia horoscopul.

Practica astrologiei s-a bucurat de credit în perioada tulbure a războaielor civile, sprijinită fiind și de doctrina stoică a lui Poseidonios, deși școlile filosofice o respingeau în general. În literatura vremii ea pătrunde în scrierile lui Varro, la pitagoreicul Nigidius Figulus, iar un anume L. Tarutius Firmanus alcătuiește horoscopul Romei. La împărații epocilor următoare cercetarea astrelor devine foarte frecventă.

v.6 „limpezește prin sită vinul": bogate în depuneri, vinurile antice trebuiau strecurate înainte de consumare printr-o pînză sau o sită de metal.

I.12 Data probabilă: 25—23.

v.1(2) *Clio:* muza istoriei, a cărei invocare se justifică aici prin destinația politică și patriotică a odei.

v.5 *Heliconul:* munte din Beoția, la granița cu Focida, consacrat Muzelor. Aici avusese loc scena investirii ca poet a lui Hesiod, istorisită de acesta în prologul *Theogoniei.*

v.6 Munții *Pindului* din Tesalia și *Haemus* din Tracia (Balcanii) erau de asemenea sălașuri ale Muzelor.

v.9 Mama cîntărețului Orfeu era Calliope, muza poeziei lirice (Cf. III, 4, 1, [2]).

v.22 „virgina, dușmana făr'de preț a fiarelor sălbatice": *Diana*, zeiță a vînătoarei, practicată nu ca divertisment sportiv, ci ca distru gere a răului, asociată cu aceeași ipostază a lui Apollo (Plessis). *Liber:* divinitate italică asimilată cu „Bacchus".

v.25 *Alcide:* Hercule, nepotul lui *Alcaeus* și fiul lui *Amphitryo;* „ai Ledei fii": Castor și Pollux, cel dintîi priceput la călărie, celălalt, tare în pumni.

v.34 „pașnica domnie a lui Numa": al doilea rege legendar al Romei, *Numa Pompilius,* creatorul așezămintelor spirituale, în opoziție cu Romulus, regele războinic.

v.35 *Tarquinius Superbus:* ultimul rege al Romei.

v.35—36 *Cato din Utica* (93—46), strănepot al lui Cato Censorul, luptător înfocat pentru cauza republicii împotriva lui Cezar, se sinucide, în urma înfrîngerii trupelor pompeiene de la Thapsus.

v.37 *Regulus:* Cf. III, 5,14(13).

v.37(39) „în cîntec": în text, *insigni Camena:* „în Muza mea aleasă" (cf. II, 16, 38).

v.38(37) *Scauri:* Mustrat de tatăl său, M. Aemilius Scaurus, pentru că se lăsase antrenat în fuga armatei romane din războiul cu cimbrii (101) î.e.n., fiul acestuia se sinucide.

v.38 *L. Aemilius Paullus:* unul din cei doi consuli comandanţi în lupta de la Cannae (216), moare în dezastrul general, refuzînd prilejul de scăpare oferit de un tribun militar.

v.40 *C. Fabricius Luscinus:* consul în anii 282 şi 278, renumit prin cumpătare și rectitudine morală. Astfel, în timpul războiului cu Pyrrhus, îi înapoiază acestuia pe prizonierii romani pe care senatul refuzase să-i răscumpere și îl denunță pe medicul care se oferise să-l otrăvească.

v.43(41) *Manius Curius Dentatus:* Consul în 290 și 275, s-a distins în lupta împotriva samniţilor și a lui Pyrrhus pe care-l învinge lîngă Tarent. Exemplu de cinste şi dezinteres, refuză aurul cu care samniții voiau să-l corupă.

v.43(42) *M. Furius Camillus:* învingătorul cetăţii Veii (396) și salvatorul Romei de gali (390).

v.45(46) *Marcellus:* Horaţiu suprapune aici două personaje — pe eroul din timpul republicii, M. Claudius Marcellus, învingător al galilor (222) și cuceritorul Siracuzei (212) și pe nepotul lui Augustus, căsătorit cu fiica sa Iulia în anul 25 și mort în 23 î.e.n.

v.46(47) „a lui Iuliu mîndră stea“: aluzie la cometa apărută după moartea lui Cezar sau expresia figurată a prosperării ginţii Iulia prin persoana lui Augustus.

v.54(53) *parţii:* cf. I,2,23(22) și 51.

v.55(56) „serii“, *seres:* un termen grecesc desemnînd popoarele din Extremul Orient.

I.13 Data necunoscută.

v.16 „în care Venus a turnat nectar“: în text, „a cincea parte“, *quinta parte,* expresie care poate desemna fie o cantitate nedefinită (de sărutări), fie, mai degrabă, ideea de calitate, sub influenţa doctrinei pitagoreice după care eterul, formă superioară a materiei, este „a cincea esenţă“.

I.14 Date probabile propuse: în momente de criză iminentă, 37,32,29 sau 35, 33 î.e.n.

v.5 „al Africii rău vînt“: cf. I, 1, 15.

v.9(10) „nu ai nici un zeu“: chipurile zeilor ocrotitori ai corăbiei reprezentaţi pe pupa.

v.11 „pin de Pont“: un lemn renumit pentru construcția corăbiilor în antichitate.

I.15 Data: 31, 30.

v.1 „păstorul de pe Ida“: Paris fiul lui Priam, regele Troiei. Pentru a înlătura o profeție care anunța că el va pricinui pieirea Troiei, copilul este expus pe muntele *Ida*, unde crește printre păstori înainte de a fi repus în drepturile sale. În original, epitetul *Idaeis* (v.2) se referă la lemnul corăbiilor cu care Paris venind a răpit-o pe Helena.

v.3(5) *Nereus:* fiul lui Pontos și al Gaiei, tatăl celor 50 de Nereide. Divinitate marină anterioară generației olimpiene a lui Poseidon, reprezentînd forțele elementare ale naturii, înzestrat cu darul profeției și cu capacitatea de a se metamorfoza.

v.10 *Dardanus:* întemeietorul legendar al Troiei, fiul lui Zeus și al Electrei, fiica lui Atlas. O variantă italică îi atribuie o origine etruscă motivînd astfel întoarcerea lui Aeneas în vechea sa patrie (cf. Vergilius *Eneida*, VIII, v. 137 și urm.).

v.17—18(17) „săgețile ascuțite ale Cretei“: în text *Gnosii*, *Knossos* fiind capitala Cretei. Trestia din această insulă era foarte potrivită prin duritatea ei pentru construirea săgeților. De altfel, cretanii, arcași renumiți, luptau la Troia ca aliați ai aheilor, conduși de Idomeneu și Merion.

v.18(18—19) *Aiax:* la Homer poartă epitetul de „sprintenul“. Este fiul lui Oileus, deosebit de celălalt Aiax, fiul lui Telamon, ambii luptători la Troia.

v.21—22 „al lui Laerte fiu“: Ulise. „un flagel (în text „pieirea“) rasei tale“: aluzie la stratagema calului de lemn.

v.22 „Nestor din Piliu *(Pylos)*“: cel mai vîrstnic dintre luptători, renumit pentru înțelepciunea sa.

v.23(22—23). „*Teucer* cel din Salamina“: cf. I, 7, 22 (21).

v.24 *Sthenelus:* se cunosc patru eroi cu acest nume. Cel de la Troia era unul din pretendenții la mîna Helenei și lupta ca ajutor al lui Diomede.

v.26 *Merion;* v.27, 29 (28) *Tidide-Diomede*, cf. I, 6 nota la v.17—20 (13—16).

v.29—32 Situația descrisă în aceste versuri se referă de fapt la confruntarea dintre Menelau și Paris în cîntul al III-lea al *Iliadei*.

I.16 Data necunoscută.

v.2 „versurilor vinovate“: în original „*iambilor* acuzatori“ ceea ce ne trimite la *Epodele* scrise în tinerețea poetului.

v.5 *Dindymene:* epitetul „Cybelei“, după muntele din Frigia unde era cultivată zeița.

v.6 „Pitiu“: Apollo; *Pytho* e numele mai vechi al localității Delphi.

v.8 *coribanții:* preoții din cortegiul Cybelei.

v.10(9—10) „ale Noricului spade“: *Noricum* provincie din zona Austriei şi a Bavariei de astăzi, bogată în mine de fier.

v.17 Dramele casei Atrizilor de la Mycene. Atreu se răzbună pe fratele său *Thyestes*, care-i sedusese nevasta și voia să-i ia şi tronul, dîndu-i să-și mănînce pe propriii săi copii (cf. *A.P.*, 91). Egist, un fiu al lui Thyestes, îl omoară pe Atreu și mai apoi, împreună cu Clytemnestra, pe Agamemnon fiul lui Atreu. Oreste, fiul lui Agamemnon încheie șirul răzbunărilor omorînd pe mama sa Clytemnestra și pe Egist.

I.17 Data nesigură, poate după 30.

v.1 *Lucretilis:* un lanț de munți din ținutul vilei lui Horațiu, azi Monte Gennaro.

v.2 *Faun:* cf. I, 4, 11. *Lyceul:* munte din Arcadia ținutul originar al lui Pan.

v.7—8(7) „soațele, bărbații căror greu mai miros“: caprele și țapii.

v.9 *haediliae:* se dau două interpretări acestui cuvînt:

a) Nume propriu în genitiv pe lîngă *lupos* desemnînd o regiune bîntuită de lupi.

b) Nume comun, diminutiv de la *haedus* (ied) în care caz, omiterea cuvîntului în traducere se justifică prin calitatea lui de apoziție pe lîngă *uxores*... (v.7), reluînd de fapt pe *capellis* (v.3).

v.12(11) *Ustica:* vale din ținutul sabin al vilei lui Horațiu.

v.17 „arșița“: în text „dogoarea *Caniculei*“ — Sirius, steaua „cîinelui“ își începe evoluția la 26 iulie patronînd şi denumind astfel sezonul torid.

v.18 „pe coardele teice“: *Teos*, oraș din Ionia, patria lui Anacreon (sec. VI î.e.n.).

v.20 cristalina „Circe“: strălucitoare şi amăgitoare în același timp, în contrast cu casta și statornica Penelopă.

v.22(21) „de Lesbos dulce“: în text, *innocentis*, nevătămător, care nu se urcă la cap, producînd efecte de felul celor notate în versurile următoare.

v.22—23 „pe-al Semelei fiu, Tioneu“: cele două epitete ale lui Dionysos: *Semeleius* și *Thyoneus*, vin de la numele mamei sale, *Semele*, în calitatea sa muritoare și *Thyone*, numele primit după răscumpărarea ei din Infern și primirea în Olimp.

I.18 Data: între 26—24.

v.1 *Varus: Quintilius Varus*, prieten cu Vergiliu și Horațiu, mort în anul 24/23. Cf. Oda I, 24.

v.3(2) „a lui Catil ziduri": întemeietorul legendar al Tiburului era *Catillus*, venit în Italia împreună cu arcadianul Evandru sau, după o altă variantă, cei trei nepoți ai eroului argian Amphiaraus, dintre care unul se numea Catillus, ca și tatăl său, erau considerați de asemenea întemeietori ai Tiburului.

v.12(8) Centaurii, monștri mitologici (jumătate oameni jumătate cai) sînt invitați la nunta lui Pirithous căpetenia Lapiților, o populație legendară din Tesalia. Nedeprinși cu vinul, Centaurii se îmbată repede și după ce unul dintre ei încearcă să violeze pe Hippodamia, mireasa lui Pirithous, se încinge o luptă distrugătoare între cele două tabere (Cf. Ovidiu, *Metamorfoze*, XII, 210 și urm.).

v.13—14(9) *Euhius:* apelativ al lui Bacchus, după strigătul ritual al cortegiului bacantelor „euhoe".

v.14(9) „sitoni", *Sithonii:* populație tracică avînd reputația unei violențe barbare la beție (Cf. I, 27, 1—2).

v.16(11) *Bassareus:* o altă denumire a lui Bacchus, după numele menadelor tracice, βασσάραι.

v.16—17(12) „nu eu ridica-te-voi din locu-ți": textual „nu te voi clătina" expresie aplicată zeului, se referă de fapt la un obiect de cult, *thyrsul*, o lance îmbrăcată în iederă și viță de vie.

v.18 „simbolul tău sacru": obiectele sacre erau ținute în panere acoperite cu iederă și foi de viță. Dezvăluirea lor era socotită o trădare a misterelor.

v.20 „trîmbița cea frigiană": *Berecynthio cornu* (v. 13—14), un flaut frigian curbat la extremitate ca un corn. *Berecynthius*, munte în Frigia unde se celebra cultul Cybelei.

I.19 Data nesigură.

v.12(11—12) „partul călăreț neînfrînt": textual „curajos prin întoarcerea cailor" — simularea fugii și aruncarea săgeților din întoarcere era tactica de luptă a parților.

v.13 „altarul viu": clădit din brazde cu iarbă.

I.20 Data probabilă: 26.

v.1—2 „cupe simple": *cantharus*, cupă cu două toarte. Adjectivul vine să sublinieze și calificativul dat vinului „ieftin", în timp ce „amfora greacă", păstrînd izul unui vin superior atenuează afirmația inițială.

v.5—6 „malul rîului străbun": Tibrul, numit și „fluviul etrusc" sugerează originea lui Mecena.

v.7 „muntele Vatican" se afla în afara incintei celor șapte coline ale Romei și desemna de fapt un șir de înălțimi de pe malul drept. (etrusc) al Tibrului. Teatrul lui Pompei, de pe malul stîng, unde se petrece întîmplarea, avea în față colina Ianiculum. Lărgind spațiul ecoului, Horațiu ține să sublinieze amploarea aplauzelor culese de Mecena.

v.9 *Caecubum* și *Cales:* localități din Campania, cu vinuri renumite.

v.11 *Formiae:* oraș din sudul Latium-ului, pe coasta tireniană.

v.12(10) *Falernum:* nume de oraș și munte din Campania, regiune care furniza vinul cel mai agreat din Italia și cel mai des citat de Horațiu.

I.21 Data probabilă: 27—26.

v.2 „Cintianul": muntele *Cynthus* din insula Delos, locul de naștere al lui Apollo și al Dianei.

v.3 *Latona* (gr. *Leto*): fiica unor Titani, îndrăgită de Zeus a născut pe cele două divinități gemene, Apollo și Diana.

v.6 *Algidul:* munte și oraș la cca. 30 km. sud-est de Roma, aproape de Tusculum.

v.7 *Erimantul:* munte în partea de nord-vest a Arcadiei, unde legenda localizează cea de a treia muncă a lui Hercule, prinderea unui mistreț înspăimîntător.

v.7(8) *Gragul:* munte din Lycia (Asia Mică).

v.9 „valea Tempei": cf. I,7,4.

I.22 Data nesigură (25)?

v.1 „Cel întreg în viață": neprihănit, neatins de viciu.

v.2 „numide lănci": în text *Mauris; Maurii* erau locuitorii din Mauritania, la vest de Numidia, cuprinzînd Marocul și o parte din Algeria de astăzi.

v.4 *Aristius Fuscus:* poet și gramatic, prieten intim al lui Horațiu Cf. *Sat.*, I,9,76—94(61—74) și *Epist.*, I,10.

v.5 „vîltoarea Sirtelor": comentatorii notează că *aestuosas* s-ar referi nu atît la pericolul navigației în golfurile respective, cît la deșertul din preajma lor, dogorît de arșiță și cutreierat de fiare (cf. v. 15—16).

v.8 *Hydaspes:* un afluent indirect al Indului, în partea de nord-est a țării. De caracterul legendar, *fabulosus*, al rîului se leagă, între altele, amintirea bătăliei lui Alexandru Macedon cu Porus și imaginea bogățiilor proverbiale ale Orientului.

v.14 *Daunia:* Apulia, numită astfel după întemeietorul ei, *Daunus*, fiul regelui ilir Lycaon, care împreună cu alți doi frați ar fi colonizat ținutul.

v.15 „uscata țară-a lui Iuba": Numidia sau Mauritania, ambele ținuturi cunoscînd conducători cu aceste nume. Contemporan cu *Odele* ar fi Iuba al II-lea, un tînăr prinț învățat, adus de Cezar la Roma și numit de Augustus în anul 25 rege al Mauritaniei, pe care o guvernează pînă la moarte, 23 e.n.

I.23 Data necunoscută.

v.10 „leul getul": *Gaetulia,* ținut din nord-vestul Africii la sud de Numidia și Mauritania, lîngă Atlantic.

I.24 Data: 24.

v.3 *Melpomene:* muza tragediei.

v.5 *Quintilius:* cf. I, 18,1.

v.11—12: interpretare controversată pe care traducătorul nostru o eludează în mod elegant, fără a trăda totuși miezul înțelesului. Dificultatea provine din dubla referință a două cuvinte omise în traducere: *pius*, „pios" față de zei, sau față de prietenul său și *creditum*, Quintilius „încredințat" de zei lui Vergilius spre a se bucura de prietenia lui sau „încredințat" de Vergilius zeilor spre a-l păstra și salva de la moarte. La acestea se adaugă și adverbul *frustra* care poate fi legat fie de *pius* fie de *creditum* sau de ambele. Parafrazînd, am avea deci: a) Tu, zadarnic pios față de zei, îl ceri înapoi pe Quintilius pe care, vai, nu pentru asta l-ai lăsat în seama lor ca să-ți fie răpit înainte de vreme; deci cu o nuanță de scepticism religios care e în spiritul lui Horațiu, dar nu și al lui Vergilius. b) Tu, plin de dragoste față de prietenul tău, zadarnic îl ceri înapoi de la zei pentru că nu ți-a fost încredințat pentru totdeauna.

v.16—17(16,18): cf. I,10, 17—19.

I.25 Data necunoscută.

v.19(20) *Hebrus:* fluviu din Tracia, evocînd deci un ținut cu ierni friguroase. Această formă *Hebro* transmisă de tradiția codicelor este înlocuită de o serie de editori, începînd din secolul al XVI-lea, cu *Euro*, *Eurus* fiind vîntul de sud-est din timpul iernii italice.

I.26 Data probabilă: 30—29.

v.4 „cine temut e": în original, „ce rege", din regiunea nordică, — scit sau dac sau din ținutul Pontului.

v.4(3) „recea Ursă“: *Arctos*, în grecește, „ursoaică“.

v.5 *Tiridates*, regele parților, îl alungase pe Phraates al IV-lea, care revine în anul 30 cu ajutor scit (cf. II,2,17), după care Tiridates se refugiază în Siria și apoi în Spania.

v.8 *Lamia:* familie de cavaleri bogați. Tatăl L. Aelius Lamia, pretor în anul 43, este elogiat de Cicero. Destinatarul acestei ode ca și III, 17 este probabil, fiul mai mic, Lucius, consul în anul 3 e.n., mort în 33. Fratele mai mare, Quintus, moare de tînăr (cf. *Epist.*, I,14,6) și nu se exclude posibilitatea ca lui să-i fie adresată această odă.

v.9 „Pimplee dulce“: *Pimpla*, munte și izvor din Pieria, lîngă Olimp, consacrat Muzelor.

I.27 Data necunoscută.

v.1 „scifuri“: *scyphus*, cupă foarte încăpătoare, cu două toarte.

v.5 „iataganul med“: *acinaces*, o sabie scurtă, ca un pumnal mai lung, folosită de parți care, spre deosebire de romani, puteau participa înarmați la ospețe.

v.9.(10) *Falern:* cf. I,20, 12(10).

v.11(10) „din Opunt“: *Opus(-untis)*, capitala părții răsăritene a Locridei, ținut muntos de coastă la strîmtoarea Eubeii.

v.17(16—17) „păcatul nobil“, textual — „păcătuiești cu o pasiune pentru o femeie de condiție liberă“, *ingenuo amore*, deci nu o sclavă sau o libertă.

v.19 *Caribdă:* metaforă pentru o pasiune chinuitoare ca și monstrul mitologic cu această denumire, simbolizînd împreună cu Scylla vîltoarea apelor din strîmtoarea Mesinei.

v.22(21) *Tesalia* trecea drept țara vrăjitoriilor și a otrăvurilor.

v.23—24 *Himera*, monstru mitologic, amestec de leu, capră și șarpe, a fost ucisă de Bellerophon, erou corintian, cu ajutorul Pegasului, calul înaripat.

I.28 Data necunoscută, printre cele mai vechi.

v.2 *Archytas* din Tarent (cca. 440—360) om politic și militar, matematician, astronom și filozof pitagoreic. Mormîntul său se păstra pe coastele Apuliei unde pierise într-un naufragiu. Pornind de la acest fapt, Horațiu compune această odă care, la nivelul discursului literar, poate fi înțeleasă în mai multe feluri, identitatea vorbitorului pretinzîndu-se la următoarele soluții:

a) Umbra unui naufragiat către Archytas și apoi către corăbierul călător.

b) Umbra lui Archytas către sine și apoi către corăbierul de pe mare.

c) Un corăbier către Archytas și apoi către sine în numele naufragiatului.

d) Un monolog al poetului într-o călătorie primejduită prin zona respectivă.

v.3 „țărmul Matinului": localizarea exactă a acestui punct crează unele dificultăți, deoarece comentatorul antic Porphyrio, şi după el modernii, aşază muntele *Matinus* în Calabria (la *Ode*, IV,2, 27 și *Epode*, XVI,28) în timp ce la versul de față notează clar „munte sau promontoriu al Apuliei".

v.7 „tatăl lui Pelops": cf. I,6,10(8).

v.8 *Titon:* îndrăgit de zeița Aurorei, aceasta obține pentru el nemurirea de la Zeus, dar uitînd să ceară și tinerețe veșnică, Titon îmbătrînește şi se împuținează, fiind transformat pînă la urmă în greier.

v.9 *Minos* „sfătuitorul lui Jupiter": textual: „primit în secretele lui Jupiter", inițiat de acesta, o dată la nouă ani, în tainele alcătuirii legilor din Creta, unde a domnit ca un rege civilizator. După moarte devine judecător în Infern.

v.10 „fiul lui Pantou": Pitagora se considera reîncarnarea lui *Euphorbos*, eroul troian, fiu al lui *Panthus*. În acest sens, se întorsese din Infern după prima moarte și coborîse pentru a doua oară. *Orcus:* demon al morții la romani, asimilat parțial cu *Pluto* zeul Infernului la greci.

v.21—22 „furtunosul Notus": cf. I,3,14.

Orion: constelație vestitoare de furtuni în prima jumătate a lunii noiembrie, cînd traiectoria ei se apropie de linia orizontului.

v.25 *Eurus:* cf. I,25,19(20).

v.26 „talazul hesperic": *Hesperia*, „țara de la Apus", denumire dată de greci Italiei.

I.29 Data: 27—25.

v.1 *Iccius:* același cu dedicatorul *Epist.* I,12, personaj pus pe căpătuială prin campaniile militare, în ciuda preocupărilor sale filozofice.

v.2—3 „pornești război regilor Sabeii": o expediție împotriva Arabiei supranumită „cea fericită" pentru bogățiile ei", se pregătea în această vreme și avea să aibă loc, fără succes, în anul 24, sub conducerea lui Aelius Gallus. *Saba* era capitala acestui ținut, iar regii de care ne vorbește textul erau emirii, şefi de trib.

v.4 *medul:* cf.I,2, 23(22) şi 51.

v.8 „cupa": *cyathus,* vas cu coadă lungă, un fel de ibric sau polonic, cu care se scotea vinul din amfore spre a fi turnat apoi în cupe. Ca unitate de măsură pentru lichide cuprindea cca. 0,045 l.

v.9 „săgeţile serice": adică ale populaţiilor din Orientul îndepărtat [cf.I,12, 56(55)].

v.14(13) *Panaetius:* filosof din sec. II î.e.n. de formaţie stoică, cu influenţe platoniciene şi aristotelice. A trăit o vreme la Roma pe lîngă Scipio cel tînăr Emilianul, fiind într-un fel, alături de istoricul grec Polybiu, teoreticianul umanismului Scipionilor. Principala sa doctrină este reluată de Cicero în tratatul *Despre îndatoriri.*

v.15 „scut iberic": de calitate deosebită, datorită metalului în care era vestită regiunea.

I.30 Data nesigură (25—24)?

v.1 *Cnidos:* oraş din Caria (Asia Mică) unde, în templul Afroditei, se afla o celebră statuie a zeiţei aparţinînd sculptorului atenian Praxiteles (cca 360—280).

Pafos: oraş în partea de sud-vest a insulei Cipru, locul legendar al naşterii Afroditei.

v.5 „Pruncu-ncins": *Cupido* (gr. Eros).

v.8 *Mercurius* era însoţitor al Venerei în calitatea sa de zeu al elocvenţei, al convingerii.

I.31 Data: 28.

v.1—2 Inaugurarea templului lui Apollo de pe Palatin la 10 oct. 28, în amintirea victoriei de la Actium, însemna consacrarea religioasă a noii ere, începutul unei ample campanii de construcţii arhitecturale şi un eveniment literar, prin deschiderea unei biblioteci publice în cele două portice aferente templului.

v.7 *Liris:* fluviu care despărţea Latium de Campania şi se vărsa în mare lîngă Minturnae, formînd aici o zonă mlăştinoasă. De aici, caracterizarea din text de rîu „tăcut cu apă liniştită".

v.9 *Cales:* cf. I,20, 9.

v.12 „mărfuri scumpe": în original *syra merce,* marfă siriană. Negustorul bogat îşi cumpără vinuri de soi cu banii agonisiţi din vinderea produselor de lux orientale.

I.32 Data probabilă: la începutul compunerii *Odelor* sau în preajma abordării *Odelor romane* (29).

v.2 „liră“: în text, *barbite* (v.4). *Barbitos*(-us) era lira ale cărei coarde au fost sporite de la patru la şapte de către poetul şi muzicianul Terpandru din Lesbos (sec. VII î.e.n.).

v.5 „strunită-ntîi de bărbatul lesbic“: Alceu, poetul liric grec de la sfîrşitul sec. al VII-lea, originar din Mitilene, din insula Lesbos, este numit în original „cetăţeanul“ — *civi* pentru experienţa politică directă din care se inspiră în mare parte poezia sa (cf. v.6). Întîietatea *(primum)* folosirii lirei se referă la tipul de poezie, tematica şi metrica, pe care le adoptă Horaţiu ca model de la înaintaşul său.

I.33 Data probabilă: 24.

v.1 *Albius Tibullus:* poet elegiac (cca. 50—19) al epocii lui Augustus, destinatar şi al epistolei I,4.

v.3(2) *Glycera:* se crede a fi vorba fie de *Nemesis* din elegiile II,3; 4;6 sau de personajul nenumit din III,19 şi 20.

I.34 Data probabilă: 29.

v.2 „înţelepciunea nebună“: convingerile epicureice ale poetului.

v.5 *Diespiter:* „tatăl zilei“, vechi nume al lui Iupiter.

v.6 Lucreţiu neagă orice amestec al lui Iupiter în producerea şi căderea trăznetului, VI,379 şi urm.

v.10 *Stixul:* fiică a Oceanului şi a zeiţei Thetis sau a Nopţii şi a Întunericului, era fluviul care înconjura Infernul şi pe care îl invocau zeii drept chezaş în jurămintele lor.

v.11(10) *Taenarus:* oraş şi promontoriu în sudul Peloponezului. O grotă cu emanaţii rău-mirositoare aflată în acest loc era socotită intrarea infernului.

Atlasul: în text, „hotarul lui Atlas“, capătul vestic al lumii în reprezentarea celor vechi (Gibraltarul de azi), la marginea Oceanului care înconjura pămîntul, unde se afla sălaşul lui Atlas (Cf. I,10,1).

I.35 Data: 27—26.

v.1 *Antium:* localitate la 50 km. sud-est de Roma, pe ţărmul Mării Tireniene, avea un templu dedicat celor două zeiţe *Fortuna*, una războinică, alta paşnică.

v.2 „tu care...“: în original, calificativul *praesens* aplicat Fortunei e un termen tehnic desemnînd o divinitate „favorabilă“, „gata să sară în ajutor“.

v.6 „doamnă-a talazului“: Fortuna era reprezentată ţinînd în mîna dreaptă o cîrmă de corabie, iar în cea stîngă un corn al abundenţei.

v.7 „năvi bitine“: numite astfel probabil după lemnul din pădurile Bithyniei (Asia Mică, nord-vestul Anatoliei) din care erau construite.

v.8 „marea Carpată": după numele insulei *Carpathos* din Marea Egee, între Rodos și Creta.

v.17—20 Însemnele „Necesității" (gr. Ἀνάγκη) semnificînd puterea de neclintit a *Fortunei*, sînt luate fie din aparatul constructorilor, fie din arsenalul uneltelor de tortură.

v.29—30 Intenția unei campanii în Britania a avut-o Augustus în anii 27—26, cînd a fost reținut însă în Spania de războiul cu cantabrii și asturii.

v.32 „tot Răsăritul și Oceanul Roșu": aluzie la parți și la campania lui Aelius Gallus din Arabia. Cf. I,29, 2—3.

v.33—38: evocarea perioadei războaielor civile.

v.40 „*masageți*": populație scitică din zona Mării Caspice.

I.36 Data probabilă 25—24.

v.4—5(3—4) *Pomponius* sau *Plotius Numida* se întoarce din campania militară a lui Augustus (cf. oda anterioară v. 29—30) care avusese loc în Hispania, numită aici „Hesperia de la capătul lumii", termenul denumind de fapt Italia în restul poeziei lui Horațiu.

v.7 *Lamia*: cf. I,26,8.

v.11(10) „cu alb să-o însemnăm: culoarea albă era semnul succesului (cf. *Sat.*, II,3, 341[246]). Pentru „alb" Horațiu folosește cuvîntul *Cressa* „cretană", din insula *Creta*, în locul unui adjectiv derivat de la numele comun *creta* „cretă". Confuzia poate fi o falsă etimologie din partea vorbitorilor romani sau un voit joc de cuvinte al poetului.

v.13(12) „danțuri saliare": *Salii* constituiau un colegiu de preoți care cinsteau pe zeul Mars. În procesiunile de la începutul și sfîrșitul perioadei de război, primăvara și toamna, ei executau un dans ritual intonînd un imn specific, *carmen saliorum*.

v.15(14) „golindu-și dintr-o dată paharul ei, ca tracii": cuvîntul din text *amystide*, *amystis* are și în grecește, de unde provine, două sensuri: cupa largă, încăpătoare a tracilor și acțiunea de a bea o astfel de cupă dintr-o dată. Pentru reputația de băutori a tracilor, cf. I,18, 14(9) și I,27, 1—2.

I.37 Data: 31.

v.1—8(1—4) „acum sosit-a ceasul": curînd după știrea victoriei de la Actium.

v.5(2) „Salienii": cf.I,36, 13(12). Luxul ospețelor acestui colegiu devenise proverbial.

v.6(3) „și să-nchinăm la zei“: textual, „să împodobim tronul zeilor“: *pulvinar* era un fel de pat sau pernă pe care se așezau statuile zeilor cărora li se dădea ofranda ospățului.

v.10(5) *Cecubul:* cf. I,20,9.

v.11(7) „o regină“: Cleopatra.

v.13–14(9–10): e vorba de eunucii din suita reginei.

v.23(13) „numai un vas singur“: de fapt întreaga flotă a Cleopatrei și cîteva din vasele lui Antonius au izbutit să scape, după ce nava reginei dăduse tonul fugii și după aceea vasele rămase în Golful Ambraciei au fost incendiate de flota lui Octavian.

v.25(14) „de-a vinului turbare“: *Mareotico*, vinul mareotic, din localitatea *Marea*, de lîngă Alexandria.

v.31(19–20) „pe cîmpia albă de iarnă“: textual, „pe cîmpiile Hemoniei înzăpezite“: *Haemonia*, numele mai vechi al Tesaliei, după Hemon, tatăl lui Thessalus, eroii întemeietori.

v.51(30) „a flotei *liburnice*“: liburnele erau corăbiile iuți din flota lui Octavian, denumite astfel după populația ilirică din Liburnia (regiunea de coastă a Croației) care se ocupa cu pirateria și folosea astfel de vase.

I.38 Data necunoscută.

Cartea a doua

II.2 Data probabilă: între 29–25.

Asinius Pollio (76–75 î.e.n.–5 e.n.), partizan al lui Cezar și apoi al lui Antonius. În 41–40 î.e.n., ca guvernator al Galliei Cisalpine, descoperă și încurajează talentul tînărului Vergilius. În 40 î.e.n. a obținut consulatul.

v.1–2 „povestirea tulburărilor civile“: Pollio lucra la o istorie a războaielor civile, care mergea de la consulatul lui Q. Caecilius Metellus Celer, din anul încheierii primului triumvirat (60 î.e.n.) pînă la bătălia de la Philippi (42 î.e.n.).

v.4–5 „urgia vrajbelor dintre capii de la cîrmă“: conflictele armate dintre membrii primului triumvirat (Cezar și Pompei).

v.9 „muza tragică“: *Melpomene.* Pollio scria tragedii în maniera lui Sofocle (cf. Vergilius, *Bucolice,* VIII, 86).

v.11(12) „coturnul lui *Cecrope*“: simbol al tragediei ateniene. Cecrops a fost primul rege legendar al Aticei.

v.15—16 E vorba de triumful lui Pollio din anul 39 î.e.n., obținut în urma înfrîngerii parthinilor, populație ilirică din sudul Dalmației.

v.23(24) *Cato din Utica:* cf.I,12, 35—36.

v.25—28 În bătălia de la Thapsus armatele lui Pompei au fost conduse de Q. Metellus Scipio, nepotul lui Q. Metellus Numidicus, care repurtase cîteva succese în războiul iugurtin (111—105 î.e.n.) Sinuciderea nepotului său, Q. Metellus Scipio, în urma victoriei lui Cezar este considerată aici ca o jertfă tîrzie adusă umbrei lui Iugurtha, regele Numidiei.

v.32 *Hesperia:* cf.I,28,26.

v.35(34) *Daunia:* cf.I,22, 14.

v.37—38 „Lasă notele-ntristate cîntărețului din Ceos". În original apare *neniae* pentru „notele întristate", folosindu-se termenul latin care desemna bocetul popular spre a defini aici caracterul elegiei poetului Simonide din Keos (sec. VI-V), renumit pentru cîntecele sale funebre devenite prototip al genului.

v.40 *Dione:* nimfă, mama zeiței Venus.

II.2 Data probabilă 25—24.

v.2(3) *Sallustius Crispus.* În text locul celor două elemente ale antroponimului este inversat, din necesități metrice. Oda este dedicată nepotului și fiului adoptiv al istoricului roman Sallustius Crispus. Om foarte bogat, proprietar printre altele și al unor mine de argint, moștenitor și al cunoscutelor grădini ale Romei antice, *horti Sallustiani.*

v.5 *C. Proculeius Varro Murena*, cavaler roman, frate cu Licinius Marena (cf.II,10) și cu Terenția, soția lui Mecena.

v.6 „cunoscut c-a fost cu-ai săi frați părinte": aluzie la faptul că Proculeius își împărțise averea cu un frate sărăcit în urma războaielor civile.

v.9—10 „domn mai mare ești stăpînindu-ți pofta inimii": se referă la unul din paradoxurile stoicilor: calitatea de „rege" a înțeleptului (cf. *Sat.*, I,3, 157—158 [124—125] și *Epist.* I,1, 106—108).

v.10(11) *Gades*, actualul Cadix. Situat pe coasta de sud a Peninsulei Iberice, orașul a fost întemeiat de coloniști din Tyr (cartaginezi).

v.12(11) „amîndoi punii": întrucît pe coasta spaniolă luaseră ființă multe colonii fondate de către cartaginezi (puni) originari de pe coasta de nord a Africei (Libia), a domni asupra Libiei și Cadixului însemna de fapt a fi stăpîn asupra Spaniei și Africii de Nord.

v.17 *Phraates* IV: cf. I,26,5. Ca și la I,2, 23(22) și I,26,5, poetul întrebuințează numele de „perși" sau „mezi" pentru cel de „parți".

II.3 Data probabilă: 24.

v.4 *Q. Dellius*: personaj cunoscut în epocă pentru instabilitatea sa în amicițiile politice, fusese pe rînd alături de Dolabella, Cassius, Antonius, Augustus și Messala. După o informație a lui Strabo (XI, p. 523), ar fi scris și publicat o cronică a războiului cu parții, după ce-l însoțise pe Antonius în campania din 36 î.e.n.

v.7(8) *Falernul* cf. I,27, 9(10).

v.15 *Parce*, în original *Sorores*. Cele trei ursitoare hotărau la căpătîiul noului-născut asupra vieții acestuia. Se numeau Clotho, Lachesis și Athropos. Clotho (torcătoarea) stabilea șirul evenimentelor, Lachesis domina jocul întîmplării, iar Athropos exprima destinul implacabil. În momentul morții ele tăiau firul vieții.

v.18 „blondul Tibru": Cf. I,2, 13—14 și I,8,7(8).

v.21 *Inachus*, primul rege legendar al Argosului, fiul lui Okeanos și al zeiței Thetis.

v.23(24) *Orcus* Cf.I,28,10.

v.28 „luntrea ce-n surghiunul fără sfîrșit ne poartă": e vorba de barca lui Charon, bătrînul vîslaș, care transporta umbrele celor morți în Infern.

II.4 Data: 25—24.

v.2 *Xanthias din Phocis*, probabil un grec stabilit la Roma, originar din Phocis (Focida), ținut din Grecia veche, situat între Beoția și Etolia, la nord de golful Corint.

v.3 *Briseis*, captivă troiană, luată de Agamemnon de la Ahile, în schimbul unei alte sclave, Chriseis, care fusese înapoiată tatălui său, a constituit motivul certei celebre dintre cele două căpetenii ahee (cf. *Iliada*, I.).

v.5—6 *Aiax*, fiul lui Telamon, erou grec al războiului troian, a cîștigat ca sclavă pe *Tecmesa* fiică a domnitorului Frigiei (Asia Mică).

v.7—8 *Atride:* După căderea Troiei, Agamemnon, din neamul Atrizilor, a dobîndit-o pe Casandra, fiica lui Priam, regele Troiei. Cf. Eshil, *Agamemnon*.

v.10 „tesalic braț": un singular colectiv folosit pentru a acentua rolul deosebit al armatelor lui Ahile în cucerirea Troiei. Trupele lui Ahile erau formate din mirmidoni, originari din Tesalia (Grecia).

v.12 *Pergamul:* fortăreață a Troiei. Numele acesteia este sinonim cu întreaga cetate.

v.15 *Penați:* divinități ale vetrei din inima casei, locul unde se preparau alimentele (*penus* = provizii și cămară), simbol al întreținerii vieții și al permanenței familiei, asociați pentru acest motiv cu Vesta.

Legenda originii troiene a romanilor este marcată de aducerea Penaţilor de către Aeneas în Italia, locul lor de baştină.

v.24 *Lustrum:* o perioadă de cinci ani, numită astfel după ceremonia de purificare făcută de censori la sfîrşitul acestui interval, la încheierea „censului" — operaţia de verificare a situaţiei materiale şi sociale a cetăţenilor.

II.5 Data necunoscută.

v.16 *Lalage:* Cf.I,22,10.

v.20—21 „cnidianul Gyges ce prins în ceata fetelor dacă ar fi": reprezintă mai curînd o aluzie la o întîmplare din tinereţea lui Ahile (Cf.I,8,14) decît o referire la legenda lui Gyges care este prezentat în unele variante ca un gigant.

II.6 Data: 27—26 sau înainte de 23.

v.1 *Septimius:* prieten al lui Horaţiu şi al lui Augustus, destinatar al epistolei I,9.

v.2(1) *Gadis:* cf.II,2, 10(11).

v.2 „cantabrul cel nesupus": o populaţie iberică din munţii Cantabrici (Spania). Au fost supuşi cu greu, după cinci ani de lupte, de armatele romane conduse de Agrippa (24 î.e.n.).

v.3 *Sirte:* cf.I,22,5.

v.5 „Tiburul clădit de un colon din Argos", cf.I,18,3(2).

v.9 *Parce:* cf.II,3,15.

v.10 *Galesul* (astăzi Galaiso), rîu care se varsă în Golful Tarent.

v.12(11—12) „Falant laconul": după Strabo, VI,278 şi urm. Falant a fost conducătorul coloniştilor lacedemonieni care au întemeiat Tarentul în sec. VIII î.e.n.

v.14 *Himet:* munte din Atica, celebru pentru calitatea marmurei şi pentru mierea produsă de albinele care locuiesc acolo.

v.15(16) *Venafrul:* munte din apropierea oraşului Tarent, bogat în livezi de măslini.

v.18 *Aulon:* zonă viticolă din apropierea Tarentului.

v.19 *Falern:* cf.I,27, 9(10).

II.7 Data: 30—29.

v.2 *Brutus*, M. Iunius, în bătălia de la Philippi (42 î.e.n.) fusese comandantul celor doi tovarăşi de arme, Horaţiu şi Pompeius Varrus, căruia îi este dedicată oda.

v.3 *quirit:* cf.I,1,7. Horaţiu se referă la faptul că prietenul său a recîştigat drepturile de cetăţean.

v.5 *Pompeius Varrus:* din informațiile oferite de această odă, a participat din plin la evenimentele politice și războinice ale vremii. Pentru că luptase în Egipt alături de Antonius, a fost exilat. A beneficiat însă de amnistia acordată de Augustus, probabil după bătălia de la Actium. Oda i-a fost dedicată cu prilejul reîntoarcerii în patrie.

v.8 „sirian malobatru luciu": probabil un ulei parfumat care se extrăgea din planta cu același nume, care creștea în Orient. (cf. Plinius, *Naturalis historia*, XII, 129). Era adus din Siria, ca atîtea alte produse de cosmetică apreciate de către romani. Cf.I,31,12.

v.13—14 „Mercur dintre dușmani c-un nor nepătruns m-a scos" — aluzie la faptul că Mercur era protectorul poeților (Cf.I.10).

v.21 *Masicul:* cf.I,1, 19.

v.21(22) „cupe"; în original *ciboria*, de fapt vase în formă de cupă, cu un picior înalt și cu două toarte, din material prețios.

v.24 „cunună de apiu umed": cununile se făceau și dintr-un fel de țelină sălbatecă ce creștea pe malurile rîurilor și în zonele mlăștinoase.

v.25 „Venus": termen de la jocurile cu zaruri. „Venus" era sorțul cu valoarea cea mai mare, care desemna pe „regele băuturii", conducătorul banchetului.

v.27 *Edonii:* populație tracă. Cu privire la gustul pentru băutură al tracilor, Cf.I,27, 1—4.

II.8 Data necunoscută.

v.2 *Barine:* singura semnificație a acestui nume ar fi „cea născută la Barium", oraș din Apulia (astăzi Bari).

II.9 Data: 26—25.

v.5 *C. Valgius Rufus:* unul dintre prietenii poetului, despre care va fi vorba și în satira, I,10, 108(82). Consul în 12 î.e.n. Valgius este cunoscut și pentru preocupările sale literare și științifice. A scris elegii, epigrame, un tratat de botanică medicală și a tradus retorica lui Apolodor (sec. I î.e.n.).

v.8(7) *Garganus* (astăzi Gargano): munte în Apulia (sudul Italiei).

v.9(10) *Mystes:* după Porphyrio era un sclav, favoritul lui Valgius.

v.14 *Antilochus:* fiul lui Nestor, ucis în războiul troian. Cf. *Odiseea*, IV, 187—188.

v.15(16) *Troilus:* fiul regelui Priam, ucis de Ahile.

v.19 „izbînzile lui noi": poetul se referă, probabil, la victoriile din Spania asupra cantabrilor din anii 27—24 î.e.n. (cf. și II,6,2).

v.20 *Nifatul:* munte în Armenia, la est de Taurus, simbolizează aici regatul Armeniei.

v.21 „medul fluviu, învinsul Eufrat“ simbolizează regatul part. (Pentru notele 20 și 21, vezi mai pe larg comentariul de la IV.14, 41).

v.23 *gelonii,* aparţinînd neamurilor sarmate sînt localizaţi la est de Tanais (azi Donul). Aşa cum reiese din *Monumentum Ancyranum,* v,51, Augustus primise la Tarraco (Spania) în timpul campaniei împotriva cantabrilor, ambasade din partea sciţilor, bastarnilor şi sarmaţilor.

II.10 Data nesigură.

v.1 *Licinius:* După numeroase manuscrise oda ar fi dedicată lui L. Terentius Varro Murena. Ca și Q. Proculeius Murena (Cf. II,2,5) acesta era membru al gintei Licinia, fiul lui L. Licinius Murena, cunoscut din pledoaria lui Cicero *Pro Murena.* Prin adopţiune Licinius Murena devine membru al gintei Terentia și frate vitreg al soţiei lui Mecena, Terentia. A fost consul în 23 î.e.n. În anul 22 î.e.n. a fost condamnat la moarte pentru că a luat parte la complotul împotriva lui Augustus.

II.11 Data: 26—25.

v.1 „cantabrii la luptă aprinși“: cf.II,6,2.

v.2 *Quinctius Hirpinus:* prieten al poetului. Acest personaj, despre care nu avem alte date, se pare că este și destinatarul epistolei I,16.

v.15—16 „nardul asirian“: un ulei parfumat, probabil adus din Siria (cf.I,31,12 și II,7,8).

v.17 *Euhius:* cf.I,18,13—14,(9).

v.20(19) *Falern:* cf. I,27,9(10).

II.12 Data probabilă: 29.

v.3—4(1) „războiul crîncen și îndelungat al Numanţiei fieroase“: Numanţia (astăzi Garray) era un oraş din Spania, aşezat pe unul din munţii vecini cu izvoarele rîului Durus (Duero). Locul pe care se ridica Numanţia se afla în apropierea oraşului actual Soria, din Vechea Castilie, la douăzeci şi ceva de kilometri de Madrid, în direcţia nord-est. Datorită poziţiei geografice, oraşul a reprezentat centrul de rezistenţă al populaţiei celtiberilor. Numanţia a fost înfrîntă după opt ani de lupte, de către Scipio Aemilianus, în 133 î.e.n., în urma unui asediu îndelungat care a supus populaţia la înfometare şi a silit-o să recurgă la acte disperate de canibalism. Înainte de a deschide porţile cetăţii, toţi supravieţuitorii s-au aruncat în flăcări.

v.4—5 (2—3) Se face aluzie la bătăliile purtate în primul război punic: cea de la Mylae (260 î.e.n.) și cea de lîngă insulele Aegate (241 î.e.n.), în apropierea coastelor Siciliei.

v.6(5) *Lapiţii:* cf.I,18,12(8).

v.7(6) *Hylaeus:* unul dintre centauri, originar din Arcadia (cf.I,18, 12[8]).

v.8—9(6—9) „neamul cel răzvrătitor al Titanilor războinici": în original *Telluris iuvenes*, adică giganţii, „copiii Terrei" (Gaia), născuţi din sîngele care curgea din rana soţului ei, Uranos, după ce acesta fusese rănit de către Saturn (Cronos). Hercule a sprijinit pe olimpieni, noua generaţie de zei, fiii lui Saturn, împotriva vechii generaţii, a giganţilor, care doreau să-şi răzbune tatăl.

v.17(13) *Licymnia:* probabil pseudonimul Terenţiei, soţia lui Mecena.

v.28(22) „*Mygdon* frigianul", rege legendar al frigienilor (popor din Asia Mică) (cf. *Iliada*, III, 184 și următoarele).

v.29(21) „*Achaemenes* vestitul": este străbunul lui Cirus, fondatorul dinastiei persane a Ahemenizilor.

v.30(24): cf.I,29, 1—2.

II.13 Data: 30—29.

v.8 „venin colhidic": aluzie la personajul Medeei, a cărei patrie, Colhida, se afla în regatul Pontului, fiind mărginită de Marea Neagră şi de Munţii Caucaz.

v.22 *Eac:* fiu al lui Zeus şi al nimfei Aegina, Eac a fost considerat cel mai drept şi mai pios dintre greci. Numai o legendă din perioada posthomerică, consemnată de Platon, îl prezintă ca judecător al morţilor, în Infern.

v.24—25 „Sapho suspinînd pe coarde eolice"; Sapho, ca și Alceu, scriau în dialectul eolic.

v.34 „dihania cu o sută de capete" este *Cerberul*, cf.II,19, 23—24.

v.36 „și-n părul Eumenidelor șerpii ascultă": Eriniile sau Furiile mai sînt desemnate și cu acest nume care reprezenta contrariul menirii lor, „Binefăcătoarele", pentru a nu le supăra. Aparţin celei mai vechi generaţii de zei, fiind născute din sîngele care curgea din rana lui Uranos (Cf.II,12, 8—11 [6—9]). Ca și Parcele (Cf.II,3,15) şi Destinul ele nu se aflau sub autoritatea nici unui zeu din noua generaţie, Zeus însuşi trebuind s-asculte de ele. Erau reprezentate ca nişte fiinţe înaripate, în părul cărora se încolăceau șerpii.

v.37—38 „Prometeu şi părintele său Pelops": Horaţiu îl prezintă pe Prometeu ispășindu-și pedeapsa în Infern, alături de Tantal, tatăl lui Pelops. Cf.I,6, 10(8).

v.39—40(40) „şi-ncetează Orion leii şi rîșii sfioși s-alunge": Orion, vînător gigant transformat de Iupiter în constelaţie (Cf.I,28,21) ca

urmare a răzbunării zeiței Diana, pe care încercase s-o seducă (Cf. III,4, 70—72).

II.14 Data nesigură: 30?

v.1 *Postumus:* personaj fictiv, după unii editori. După Kiessling-Heinze p. 216, și Villeneuve, p. 75, nota 3, ar fi același cu destinatarul unei elegii a lui Propertiu (III,12).

v.7(8) *Gerion:* unul dintre giganți, cu trei trupuri sau trei capete, stăpînea insula Erithia, insulă legendară, în Extremul Occident.

v.8 *Tityos:* alt gigant, fiul lui Zeus și al Elarei, a fost omorît pentru a se împlini răzbunarea fiilor Latonei, Apollo și Diana. A fost aruncat în Infern unde doi șerpi (sau doi vulturi) îi mănîncă ficatul, care se reface de îndată ce luna crește din nou.

v.8(8—9) „jalnica-i undă": e vorba de Stix.

v.15(16) *Austrul:* în august și septembrie sufla vîntul din sud, dinspre Africa, sirocco (cf. și I.3,14).

v.17(18) *Cocitul:* unul din fluviile Infernului, al cărui nume grecesc înseamnă „rîu al suspinelor".

v.19(20) *Sisif:* personaj legendar, fiu al lui Eol, fondator al Corintului. Considerat cel mai viclean muritor, pentru că reușise să-i atragă și să-i păcălească pe zei, a fost condamnat în Infern să ridice mereu o piatră pînă în vîrful unui munte.

v.20(18—19) „neamul lui Danau de lege lipsit": cf. III,11,23.

v.24(23) „un trist chiparos": chiparosul era plantat în apropierea mormintelor, ca ofrandă adusă lui Pluton. Crengile de chiparos și de brad erau așezate în fața porții unei case îndoliate.

v.25 *Cecubul:* cf. I,20,9.

II.15 Data nesigură: (28—27)?

v.1 „puține ogoare plugului vor lăsa": în text, pentru „puține ogoare"—*pauca iugera,* poetul insistînd asupra ideii de reducere a dimensiunilor pămîntului arabil în favoarea construcțiilor. *Iugerum* reprezenta aproximativ 25 de ari.

v.4(3) *Lucrinul* era de fapt un bazin cu apă de mare din apropierea orașului Puteoli (azi Puzzoli), din zona Napoli. Era celebru în antichitate pentru apele sale bogate în stridii. Astăzi legătura cu marea a fost tăiată de o mică înălțime, Monte Nuovo, apărută în urma unui cutremur.

v.4—5 „burlac platanul înlocui-va ulmii": se referă la practica de a nu planta niciodată vița de vie în apropierea platanilor. Dimpotrivă,

ulmul asigurînd protecția viței de vie nu secătuia solul, permițînd o bună dezvoltare a vițelor (cf. Quintilian, VIII 3,8).

v.11 „*Cato* cel netuns“: *Marcus Porcius Cato Censorius* (234—149 î.e.n.), supranumit Cato cel bătrîn, de al cărui nume se leagă cucerirea primei provincii romane (Sardinia) a fost consul în Spania și Grecia (195 î.e.n.). În calitate de censor a urmărit să însănătoșească moravurile romane, impunînd măsuri de austeritate. Ca adept al modului de viață tradițional, s-a împotrivit influențelor grecești. Moda grecească, după care bărbații își rădeau barba, a fost introdusă la Roma de către sicilienii din Grecia Magna. Pe vremea lui Cato cel bătrîn aceasta nu reușise să se generalizeze.

v.14—16 „și nu vedeai portice să măsoare stînjeni, ca să primească răcoarea Ursei“: în text: *nulla decempedis metata privatis opacam porticus excipiebat Arcton:* „pentru particulari nici un portic măsurat cu prăjina de zece picioare nu primea umbroasa Ursă“. Cuvîntul *decempedis* ne trimite la *decempeda pertica,* „o prăjină de zece picioare“, măsură de lungime folosită de constructori, care avea aproximativ trei metri (2,97 m). Pentru „umbroasa Ursă“ în text avem *opacam Arcton,* porticele fiind îndreptate către Nord, către constelația Ursei; cf.I,26,4(3).

v.20 „piatră nouă“: cu două interpretări posibile: a) „piatra“ ca material nou folosit de romani în locul cărămizilor *(lateres)*; b) „marmura“, folosită de aceștia odată cu cea de-a doua jumătate a secolului II î.e.n., deși după unii comentatori Horațiu s-ar referi la timpuri mult mai îndepărtate.

II.16 Data probabilă: 29—28.

v.6 „mezii gătiți cu tolbe“: cf.I,2, 23(22). Parții, numiți aici mezi, erau celebri pentru trupele lor de arcași călări.

v.7 *Pompeius Grosphus,* cavaler roman. Din informațiile date de Horațiu în această odă și în epistola I,12,22 și urm. aflăm că Grosphus avea mari proprietăți în Sicilia.

v.9(9—10) „consularul lictor“: simbol al puterii și autorității politice supreme în republica romană. Garda personală a magistraților investiți cu puterea supremă *(imperium)* era formată din doisprezece lictori.

v.14 „solnița părintească“ era solnița (de argint) moștenită din tată în fiu. Reprezintă simbolul unei vieți cumpătate în ordine și curățenie, cf. în text *splendet* „strălucește“.

v.23(24) *Eurus:* Cf.I,25, 19(20).

v.30 *Titon:* Cf.I,28,8.

v.35—37 „veşmîntul cu africană purpură vopsit": în text: *te bis Afro murice tinctae vestiunt lanae:* „te îmbracă lîna vopsită de două ori în purpură africană". Pe malurile Africii Occidentale se pescuiau scoicile din care se scotea vopseaua care da roşul purpuriu. Pentru practica de a vopsi lîna de două ori în această vopsea scumpă cf. şi *Epode* XII,21.

v.37(39) *Parca:* cf.II,6,9 şi II,3,15.

v.38 „Camena greacă": *Camenele* (cf. I.12,37[39]) erau divinităţi italice, de aceea alăturarea epitetului „greacă" arată asimilarea acestora cu Muzele, de provenienţă greacă.

II.17 Data probabilă: 30—29.

v.13 *Himera:* cf.I,27, 23—24.

v.14 „Gigantul cel cu-o sută de mîini": este vorba de Briareu, monstrul de dimensiuni uriaşe, aruncat de Iupiter în Infern (cf. Ovidiu, *Tristia,* IV,7,18).

v.16 „Parcele şi cu Dreptatea sfîntă": Fecioara Astrea era sora Parcelor (cf.II,6,9), fiind născută din unirea lui Iupiter cu Themis; Astrea personifica Dreptatea (lat. *Iustitia,* gr. *Dike*). După mitul vîrstei de aur, în acele timpuri îndepărtate Astrea ar fi trăit printre muritori, insuflîndu-le sentimentele nobile, de dreptate şi de virtute. Dezgustată de decăderea moravurilor din societatea omenească, ea s-a retras pe bolta cerească, devenind constelaţia Fecioarei *(Virgo).*

v.17—21 După credinţele astrologice ale vremii (cf.I.11,3), Balanţa era o zodie bună, care asigura celor născuţi în septembrie o viaţă lipsită de evenimente spectaculoase, dar foarte liniştită şi echilibrată. În schimb, Scorpionul (octombrie) şi Capricornul (decembrie) impuneau o viaţă frămîntată, plină de pericole.

v.18—19 „strălucind cu putere în cer în clipa naşterii", în text: *pars violentior natalis horae:* se referă la faptul că astrul ascendent în momentul naşterii lui a fost Scorpionul. Scorpionul era considerat zodia războinicilor norocoşi şi a conducătorilor, presupunînd pentru cei născuţi sub semnul ei reuşita socială, obţinută prin lupte şi cu mare efort.

v.19—20 „domnul undei hesperice, Capricornul": se referă la faptul că în decembrie mările Italiei (Hesperia) erau bîntuite de vînturile de sud, care băteau dinspre Africa (cf. I,3,14—16).

v.22—24 „Iupiter strălucind te-a ocrotit de-a lui Saturnus ură": deoarece Iupiter era considerat un astru favorabil, iar Saturn, astrul

aducător de nenorocire, prin analogie cu zeul care și-a mîncat progenitura. *Saturn* este numit *impius* „păgîn" pentru că îşi devora copiii de teamă să nu fie ucis de către unul din ei, aşa cum i se prezisese.

v.28—29,(28—30) „*Faunus* paznic al celor ce-s iubiţi de Mercur". Pentru *Faunus* cf.I,4,11. Mercur era și protectorul poeţilor în calitate de „părinte al lirei" (cf.I,10,6).

II.18 Data: printre cele timpurii, după 33.

v.3—5 „grinzi de piatră din Himet n-apasă stîlpi tăiaţi în depărtata Africă": e vorba de două sorturi de marmură: cea de Himet (cf.II,6,14) era albă cu vine albăstrii, cea adusă de pe ţărmurile Africii era de culoare gălbuie.

v.6(5) *Atal:* cf.I,1,12.

v.7(8) „cliente nobile": rangul social al clienţilor era un semn pentru situaţia prosperă și influentă a patronului.

v.8(7—8) „purpure lacone": purpura care se extrăgea din scoicile culese pe coastele Laconiei (extremul sud-est al Peloponezului) era foarte scumpă şi greu de procurat.

v.20 *Baiae:* localitate în Campania (azi Baia), situată la sud-vest de Napoli şi celebră pentru apele sulfuroase.

v.27—28(27) „ce-şi duc zeii părinteşti... în a lor poală": e vorba de imaginile zeilor familiei: Larii (cf.III,23,4) şi Penaţii (cf.II,4,15) care erau reprezentaţi în mici statuete de argilă și de aceea puteau fi transportaţi într-un pliu al togii (în text: *in sinu*).

v.30 *Orcus:* cf.I,28,10.

v.34—35(34). „slujbașul Orcului" este luntrașul Charon (cf. II.3,28).

v.37—38 „el pe trufașul Tantal şi întregu-i neam îl ţine". Pentru vina de a fi dezvăluit oamenilor secretele zeilor și de a le fi dăruit nectarul şi ambrozia furate de la ospeţele divine, unde era primit, Tantal este supus în Infern unor chinuri rămase celebre: stînca ce-i atîrna deasupra capului, gata să cadă și foamea şi setea nesatisfăcute (cf. *Sat.*, I,1,81[68]). Pentru neamul său, victimă a unui lanţ de crime cf.I,6,10(8) și I,16,17.

II.19 Data necunoscută.

v.6—7 *Bacchus* este invocat, în textul original, şi cu numele vechiului zeu italic, *Liber* cu care a fost asimilat (cf.I,12,22).

v.8 „tirsu-ţi zdrobitor": însemnul obişnuit al puterii lui Bacchus cu care fusese omorît Eurytos, unul dintre giganţi. Cf.I,18,16—18(12).

v.9 *Tiadele:* un sinonim pentru Bacante sau Menade, ca descendente ale nimfei Thya, prima care a celebrat cultul dionisiac. Bacantele personifică spiritele orgiastice ale naturii, de aceea sînt înfățișate cîntînd, pradă delirului bahic, îmbrăcate sumar și împodobite cu coroane de iederă. Legenda spune că o singură lovitură a tirsului lor fermecat făcea să curgă din stînci și de sub coaja arborilor izvoare de vin, de lapte sau de miere.

v.14(13) „soția înzeită": Bacchus, după ce a cutreierat lumea răspîndind cultul său și impunînd recunoașterea calității sale de zeu de către toți muritorii, s-a retras în ceruri și a luat de nevastă pe Ariadna, fiica regelui cretan, Minos. În semn de dragoste pentru soția sa, Bacchus a transformat în constelație coroana pe care i-o dăruise Ariadnei ca dar de nuntă.

v.14—15 „căderea zdrobitoare a familiei și a casei lui Penteu": aluzie la legenda lui Penteu, rege al Tebei. Bacchus a inspirat un delir bahic mamei acestuia și celor două surori și le-a făcut să-și sfîșie fiul și fratele, răzbunîndu-se astfel pe Penteu, care se opusese introducerii cultului bahic.

v.16 „moartea lui Licurg cel tracic": după legenda care a inspirat și tetralogia lui Eshil, Licurg, rege trac din ținutul Edonia, s-ar fi opus introducerii viței de vie, reușind că captureze suita lui Bacchus, formată din nimfe și satiri. Bacantele, reușind să scape din închisoare, l-au determinat pe Licurg ca într-un acces de nebunie să-și ucidă propriul copil, crezînd că taie un butuc de viță de vie. După comiterea crimei i-au redat mințile ca să-și dea seama de ce a făcut și ca să vadă cum țara este bîntuită de secetă. A fost omorît de către concetățenii săi pentru a-l împăca pe Bacchus.

v.18(17) „mările barbare": e vorba de Oceanul Indian, probabil o aluzie la un alt episod legendar — călătoria lui Bacchus în India, pe care ar fi cucerit-o mai mult prin forța sa mistică decît prin forța armelor.

v.20 *Bacanta,* în text *Bistonides,* ceea ce înseamnă „din neamul bistonilor". Bistonii erau o populație tracă din ținutul mărginit de Rodope și Marea Egee.

v.23—24 *Rhoetus:* unul dintre giganți (cf. II,12,8—9[6—9]). Bacchus a luptat alături de Hercule și de Iupiter, împotriva giganților. În *Imnele homerice* (v.44), găsim metamorfoza lui Bacchus în leu, la care se pare că fac aluzie versurile 23—24.

v.29—30 „Cerber de cum te-a zărit purtînd cornul cel de aur din Infern cînd ai ieșit": se referă la episodul coborîrii lui Bacchus în Infern,

pentru a reînvia pe mama sa, Semele. Cerberul, cîinele cu trei capete, care păzea Infernul, ar fi fost îmbunat de vinul oferit de Bacchus într-un corn de aur. După alți comentatori, „cornul de aur" ar fi o aluzie la metamorfoza zeului într-un taur cu coarne de aur.

II.20 Data necunoscută.

v.8 *Stix:* cf.I,34,10.

v.13 *Icar:* cf, I.3,34.

v.15 *Sirtele:* cf.I,22,5. În original au și epitetul *getulae* adică „africane" (cf.I,23,10).

v.16 „tărîmurile hiperboreene": ținuturile din extremul nord, cu alte cuvinte ținutul unde nu mai ajunge nici vîntul de nord, Boreus

v.17 *Colhida:* cf.II,13,8.

v.18 „cohorta marsică": cf.I,1,28. Ostașii de neam marsic erau deosebit de viteji.

v.19 *gelonii:* cf.II,9,23.

Cartea a treia

III, 1 Data 28—27.

v.7 „măreţul, care-a-nvins Giganţii": *Gigantomahia* este cea de-a doua înfruntare dintre forţele primitive și brutale ale naturii personificate de *Giganţi* — fiii *Gaiei* (Pămîntul) și ai lui *Uranos* (Cerul) — și forţele raţionale reprezentate de Olimpieni. Giganţii s-au răzvrătit împotriva lui Zeus pentru a răzbuna înfrîngerea fraţilor lor din generaţia anterioară, a *Titanilor* conduşi de Cronos, izgoniţi în Tartar de Zeus, fiul acestuia. *Titanomahia* şi *Gigantomahia* se confundă adesea în numeroasele opere poetice și plastice inspirate din aceste două episoade teogonice. Cf.II,12,8—9 (6—9) şi III,4,49 și urm.

v.14 „Moartea" — *Necessitas:* cf.I,35,17—20.

v.17—21: Aluzie la lecţia pe care Dionysios, tiranul Siracuzei (405—368), i-a dat-o curteanului său, Damocles, oferindu-i un ospăţ somptuos dar atîrnîndu-i deasupra capului o sabie legată c-un fir de păr de cal. De altfel „mesele siciliene" erau celebre prin luxul lor, Dionysios însuşi se spune că a murit de indigestie sărbătorindu-şi un succes literar.

v.24 „pe-o vîlcea": în text, valea *Tempe*, cf.I.7,4.

v.27—28 *Arcturus* — din constelaţia Văcarului, apunea la sfîrşitul lui octombrie. *Iezii* din constelaţia Vizitiului răsăreau la sfîrşitul lui

septembrie — începutul lui octombrie. E vorba deci de ploile echinoxului de toamnă.

v.33—37 Pentru luxul construcţiilor maritime a se vedea şi II,18, 20—22.

v.41 „piatra din Frigia": La Synnada, în centrul Frigiei, se găsea o specie de marmoră albă cu pete roşii.

v.43 *Falernul:* cf.I,20,12(10).

v.44 „ahemenice mirodenii": *Achaemeniumque costum*, „nardul ahemenid". Pentru adj. „ahemenid" cf.II,12,29(21).

III,2 Data 28—27.

v.1 „Romana tinerime": aşa cum rezultă din contextul primelor trei strofe, Horaţiu pare să vizeze două aspecte social-istorice. Pe de o parte, întărirea cavaleriei romane, a cărei inferioritate pricinuise înfrîngerile lui Crassus şi Antonius în faţa parţilor, redutabili prin tactica lor de luptă (cf.I,19,12[11—12]). Pe de altă parte, poetul are în vedere tineretul din straturile superioare, care prin condiţia lor socială puteau să intre în corpul ecvestru sau să ocupe funcţii de comandanţi.

v.6—12(7—13): Imagini şi atmosferă epică, reminiscenţe homerice din *Iliada*.

v.14—15(13—14): exprimare sentenţioasă, evocînd vechea lirică grecească, respectiv pe *Tyrtaios* frg. 6 şi respectiv, *Simonide*, 12 ed. Diehl.

v.17 „Ruşinea şi dispreţul: „insuccesele electorale nu anulează valoarea „curajului" realizat în viaţa militară, *virtus* = ἀνδρεία.

v.21—24(22—26): e vorba de virtutea morală a înţeleptului (stoic), *virtus* — ἀρετή.

v.27(25) „Tăcerea credincioasă": elogiul acestei virtuţi, *Fides*, în finalul odei, a dat naştere la o diversitate de ipoteze interpretative din care menţionăm: aprecierea dată de Augustus discreţiei; atitudinea lui Mecena faţă de Augustus în acest sens; o semnificaţie religioasă, în litera textului, *fides* — condiţie pentru *pietas;* produsul unor reminiscenţe literare din poezia greacă.

v.29(26) *Ceres:* veche divinitate italică a productivităţii vegetale, asimilată cu *Demeter*, zeiţa pămîntului cultivat şi a grîului. Misterele de la Eleusis celebrau mitul răpirii Persephonei, fiica ei, de către Hades şi pînă la urmă, învoiala realizată din porunca lui Zeus, ca tînăra fată să petreacă o jumătate de an, în anotimpul friguros, în Infern şi cealaltă jumătate, în perioada agricolă, lîngă Ceres, pe pămînt. Ştim de la

Suetonius (*Augustus*, 93) că Augustus se inițiase la Atena și arăta interes pentru acest cult.

III,3 Data: 27.

v.9 *Pollux:* în urma unei ciocniri cu verii lor, Lynceus și Idas, cărora le răpiseră miresele sau, după altă variantă, disputîndu-şi o pradă, Castor este ucis, iar lui Pollux Zeus îi acordă nemurirea. Acesta n-o acceptă singur și atunci Zeus le-o dăruiește alternativ, cîte o zi pentru fiecare. Eroi luptători, ca și Hercule, tot aici menționat, ei oferă un argument mitologic pentru consacrarea divină a puterii lui Augustus, cuprinsă în acordarea acestui titlu în anul 27.

v.14 Îmblînzirea tigrilor de către Bacchus era însemnul unui erou civilizator.

v.16(15) *Quirinus:* cf.I,2,46. Este asimilat cu Romulus.

v.19—21(19—20) „fatalul judecător": Paris, care acordase Afroditei premiul de frumusețe. „O venetică femeie": Helena. Tot prin perifrază sînt numite aceste două personaje urîte Iunonei şi la v. 25—26.

v.22 *Laomedon,* tatăl lui Priam, refuzase lui Apollo și Poseidon plata cuvenită pentru construirea Troiei.

v.30—33 „las lui Marte": *redonabo* are sensul de „trec cu vederea, iert, renunț la resentimentele mele" față de Marte, de „vestala troiană", Rhea Silvia sau Ilia, mama lui Romulus și de „nepotul" Iunonei care era mama lui Marte.

v.57 *Quiriților:* cf.I,1,7.

v.67 *argivii:* grecii, popor al Iunonei cultivată în Argos.

III,4 Data: 29—28/27.

v.1 *Calliope:* cea mai distinsă dintre Muze, gratificată aici cu epitetul de *regina*, semnificînd cîntarea solemnă.

v.9—11(9—10) *Vultur*-is: un munte la vest de Venusia natală a poetului. O anume confuzie a localizării geografice creează două variante și interpretări diferite ale textului. Dacă muntele Vultur era în Apulia cum se petrece întîmplarea „în afara hotarelor Apuliei"? Comentatorul antic Porphyrio vede în *Pulliae* nu o prescurtare a numelui *Apulia*, ci numele doicii poetului, *nutricis Pulliae*, care era din acest ținut, variantă adoptată și de traducătorul nostru. Varianta sinonimă pentru desemnarea ținutului, *altricis Dauniae* pentru *nutricis Pulliae* nu rezolvă total contradicția susmenționată, altminteri neesențială pentru sensul general al textului.

v.14—16 Horațiu menționează trei localități din sud-estul Venusiei: *Aceruntia* (azi Acerenza), *Bantia* (azi Abbadia di Banzi) și *Forentum* (azi Forenza).

v.23—24 *Tibur:* cf.I,7,13 și I,18,3(2). *Praeneste:* localitate situată la 34 km, est de Roma, și la sud de Tibur. *Baiae:* cf.II,18,20.,

v.26—28 Trei primejdii de moarte din care a scăpat poetul: Lupta de la Philippi(42) (cf.II,7,9—12), căderea unui copac (cf.II,13) și o furtună la capul *Palinurus*, pe coasta de vest a Lucaniei.

v.30 Bosforul primejdios pentru navigație: cf.II,13,14—15.

v.31(32) *Asiria: Siria.*

v.34 *concanul:* populație hispanică.

v.35 *gelonii:* cf.II,9,23.

v.36 „rîul scitic" este *Tanais* (Donul de azi).

v.39(40) „în peșterile sacre": textual „în peștera pierică", *Pieria*, țara Muzelor, situată pe muntele *Pieros*, la nord de Olimp, între Tesalia și Macedonia.

v.43 și urm. *Titanomahia:* cf.III,1,7.

v.51 „frații": *Otos* și *Ephialtes*, fiii lui Poseidon au încercat să se urce în cer punînd unul peste altul munții *Olimpul*, *Ossa* și *Pelionul.*

v.53—54 „Tifeu", *Typhoëus:* titan care mai luptă singur după uciderea fraților săi; *Mimas*, ucis de Hephaistos cu bucăți de fier înroșit; *Porphyrion*, omorît de trăznetul lui Zeus și de săgeata lui Hercule; *Rhoetus*, de Dionysos; *Enceladus*, de Atena care aruncă asupră-i Sicilia.

v.62(61) *Castalia:* izvor dătător de inspirație poetică, la poalele muntelui Parnas. Își trage numele de la o fecioară delfică îndrăgită de Apollo care s-a aruncat în apele lui spre a scăpa de urmărirea zeului.

v.62(64) *Patara:* localitate din Lycia unde Apollo avea un templu celebru prin oracolele sale. *Delos* era locul de naștere al zeului.

v.69 *Gigas centimanus: Briareus*, cf.II,17,14.

v.70(71) *Orion:* cf.II,13,39—40(40).

v.77 *Tytyos:* II,14,8.

v.80 *Pirithous:* fiul lui Ixion, regele Lapiților, înlănțuit în Infern, pentru a fi încercat s-o răpească pe Proserpina, împreună cu Tezeu.

III,5 Data: 27.

v.2—4 Sensul textului trebuie raportat la viitor: Augustus va fi socotit *(habebitur)* un zeu, după ce (dacă) va supune pe britani și pe perși. Este vorba deci de intenția unor campanii, nu încă de realizarea lor (cf. *Ep.*, VII,8[7]).

v.5 *M. Licinius Crassus* suferise o înfrîngere ruşinoasă în lupta de la Carrhae din anul 53 (î.e.n.), în faţa parţilor, cu care prilej romanii pierduseră 10 000 de prizonieri şi steagurile militare.

v.9 *„marsul“* (cf.I,1,28) şi *„apulianul“* aveau reputaţia de populaţii războinice.

v.14(13) *M. Atilius Regulus:* consulul, căzut în mîinile cartaginezilor în anul 255 (î.e.n.) împreună cu 500 de soldaţi, este trimis la Roma în 250 spre a negocia răscumpărarea prizonierilor şi pacea. Se pare că schimbul captivilor ar fi avut loc un an mai tîrziu. Trecînd peste relatările puţin diferite ale acestui caz la diverşi autori, Horaţiu dă evenimentului o semnificaţie exemplară şi patriotică.

v.41—42(42) „ştiindu-şi drepturile de cetate nimicite“: *capitis minor*, în termeni juridici, *deminutio capitis*, — prizonierul, prin condiţia sa de sclav al duşmanului, îşi pierdea calitatea şi drepturile de cetăţean.

v.56 *Venafru:* cf.II,6,15(16).

III,6 Data: 29—28

v.2—3 „cît timp dărăpănat lăsa-vei templul zeilor“; în original, *donec refeceris*, „pînă ce vei reface“ se referă la campania de restaurare a templelor, întreprinsă de Octavian în anul 28 (î.e.n.), în număr de 82, cum ne spun izvoarele. *(Monumentum Ancyranum*, 20).

v.9 „De două ori“...: E vorba de două din cele trei înfrîngeri suferite de romani de la parţi: cea de la Carrhae (53) de către Crassus (cf.III,5,5); cea din anul 40 (î.e.n.), impusă lui L. Decidius Saxa, legat al lui Antonius, de către *Pacorus* fiul lui Orodes, regele parţilor şi cea din anul 36 (î.e.n.), cînd două legiuni ale lui Antonius au fost complet nimicite. *Monaeses:* comandant part, în campania din 53 sau la cea din 36.

v.11(12) „bietele colane“: insigne militare, podoabe de puţin preţ ale primitivilor parţi, sporite de capturile romane. Poate, în mod special, de colanele luxoase ale cavalerilor.

v.13—14(14) Dacii ameninţau frontiera romanilor în timpul bătăliei de la Actium, în acelaşi timp în care, în armata lui Antonius, se afla flota egipteană, numită aici prin cuvîntul *Aethiops*, poate din pricina soldaţilor etiopieni angajaţi pe nave.

v.21—22 Muzica şi dansul, instrucţia artistică în genere, era exclusă din sistemul sever de educaţie al romanilor. Cu atît mai condamnabil apărea atunci în ochii lor „lascivul dans ionian“.

v.34—36 Se enumeră victorii de răsunet ale romanilor împotriva unor duşmani de temut: bătăliile navale din primul război punic cul-

minînd cu înfrîngerea lui Hamilcar de la insulele Aegate (241) (î.e.n.), *Pyrrhus*, regele Epirului, învins în anul 275 (î.e.n.), *Antioh*, regele Siriei, în lupta de la Magnezia în 190 (î.e.n.), și *Hanibal*, la Zama, în anul 202 (î.e.n.).

III,7 Data probabilă: 25.

v.2 *Favoniul:* cf.I,4,1.

v.4(3) *Bithynia:* cf.I,35,7.

v.5 *Oricum:* port în Epir, pe coasta Adriaticei.

„a Notului mînie": cf.I,3,14.

v.6 „steaua Caprei": din constelația Vizitiului, apărea la 28 septembrie și apunea la sfîrșitul lui decembrie.

v.13—16 *Bellerophon*, erou corintian, este purificat de o crimă, la curtea lui *Proetus*, regele Tirynthului. Soția acestuia, Stheneboia (la Homer Anteia), îl acuză de încercare de seducere, fiindcă de fapt Bellerophon îi respinsese avansurile. Proetus îl trimite la socrul său, Iobates, în Lycia spre a fi ucis. După o serie de încercări eroice, printre care și uciderea Himerei (cf.I,27,23—24) eroul este reabilitat și în urmă se răzbună pe Stheneboia.

v.17—18 Un caz asemănător cu cel de mai sus: *Peleu* acuzat de *Hippolyta* (Astydamia) este abandonat la o vînătoare pe muntele Pelion și i se ascunde și sabia. Înconjurat de Centauri, el este salvat de Chiron, centaurul cel bun, sau de Hermes.

III,8 Data: 29 sau 28.

v.1 La 1 martie se sărbătorea *Matronalia*, cînd femeile măritate închinau Iunonei Lucina, zeița nașterilor, flori și tămîie.

v.6 *Liber:* Bacchus, cf.I,12,22.

v.9 „căci azi e anul": de la salvarea lui de prăbușirea copacului (cf.II,13).

v.12 „consulul Tullus": sînt cunoscute două personaje cu acest nume. *L. Volcatius Tullus* din anul 66 î.e.n. și celălalt, din anul 33 (î.e.n.).

v.18 Campania împotriva regelui get Cotiso și a tribului scit al bastarnilor a fost dusă cu succes în anul 29 î.e.n. de M. Licinius Crassus.

v.19—20 Se face aluzie probabil la neînțelegerile dintre Tiridates și Phraates al IV-lea (cf.I,26,5).

v.21—22 În anii 29 și 28 Statilius Taurus și C. Calvisius Sabinus obțin victorii împotriva cantabrilor din Spania.

v.23—24 Ar putea fi vorba de bastarnii menționați la nota de la v. 18 sau de o victorie a aceluiași M. Crassus asupra tracilor și a geților.

III,9 Data necunoscută.

v.4 „tiranul pers“: nu e o anumită persoană, ci tipul de viață fericită, pusă pe seama bogățiilor fabuloase ale Orientului.

v.8 *Ilia:* cf.I,2,17 și III,3,33(32).

v.9 *Chloe:* în original are și epitetul *Thressa* — „tracă“.

v.14 *Calais:* în text și „fiul lui *Ornytus* thurinianul“, adică din *Thurii*, colonie grecească din Lucania.

v.23 „turbata mare“: în text, „Adriatica“, prezentată întotdeauna de Horațiu ca exemplu de mare furtunoasă.

III,10 Data necunoscută.

v.2(1) *Tanais:* Donul (cf.III,4,36).

v.7—8 „iar sub cer senin și rece vezi pămîntu-ncremenit/de zăpezi acoperit“: în original, exprimarea este figurată: „vezi cum Iupiter cu divinitatea sa senină, face să înghețe zăpezile așternute“.

v.11(12) „tirenu-ți tată“: tirenian, adică „etrusc“, aluzie la sensualitatea acestora.

v.15 „rob Pieriei s-a dat“: textual, „rănit de o curtezană pieiriană“ adică din Macedonia, unde se afla muntele Pierus.

III,11 Data probabilă: 28.

v.2, *Amphion*, erou legendar, întemeietorul Tebei pe care a clădit-o mișcînd pietrele cu cîntecul lirei sale. Pentru *Mercur* „părintele lirei“ cf.I,10,6.

v.13 și urm. Influența cîntecului din liră asupra naturii, a monștrilor și a damnaților mitologici face aluzie la legenda lui Orfeu.

v.16 „Orcului groaznic“: în text, „al palatului înfricoșător“. Pentru Orcus, cf.I,28,10.

v.21 *Ixion:* pentru vina de a fi încercat să o seducă pe Hera, Ixion, regele lapiților, este legat de o roată aprinsă care se învîrte fără oprire.

Tityos: cf.II,14,8.

v.23 „a lui Danau fiici“: Plecat din Libia cu cele cincizeci de fiice ale sale, în urma neînțelegerilor cu fratele său, Aegyptos, Danaos ajunge în Argos unde devine și rege. Cei cincizeci de fii ai lui Aegyptos obțin mîna fetelor în semn de împăcare, dar, în noaptea nunții, la îndemnul tatălui lor, acestea își ucid soții, cu excepția *Hypermnestrei* (v.33) care-l salvează pe Lynkeus. Pedeapsa de care au parte Danaidele în Infern este descrisă la v.26—27.

v.48 „cîmpii Numidici“: *Numidia*, ținut din Africa de nord, situat între Mauritania și Cartagina, locuit de o populație nomadă și războinică. E cunoscut războiul cu Roma (111—105) devenit celebru și prin

opera lui Sallustius, *Bellum Jugurthinum*. În anul 46 î.e.n. e transformată de Cezar în provincie romană.

III,12 Data nesigură (29)?

v.4 *Cytherea:* cf.I,4,5.

v.5 „lucrul harnicei Minerva": zeiţa era şi protectoare a îndeletnicirilor care cer o anumită pricepere, între care ţesutul şi brodatul.

v.7(6) „din Lipara": cea mai mare insulă din arhipelagul vulcanic cu acelaşi nume, din nordul Siciliei. Se mai numesc şi eolice, legenda localizînd aici pe Eol regele vînturilor.

v.8 *Bellerophon:* cf.III,7,13—16.

III,13 Data nesigură: 30—29 sau dintre cele mai recente.

v.1 *Bandusia:* numele izvorului din ţinutul natal sau de lîngă ferma sabină a poetului (cf. *Epist.*I,16,12).

v.2 „apă-nchinată cu flori şi vin dulce": la 13 octombrie se sărbătorea *Fontanalia*, cînd se aruncau cununi în izvoare şi se împodobeau fîntînile cu flori.

v.9 „a Caniculei arşiţă": cf.I,17,17.

III,14 Data 25—24.

v.1 „Dus ca Hercul": aluzie la marşul lui Hercule pînă în extremul Occident pentru a aduce din insula Erythia, de dincolo de Ocean, boii lui Geryon. Atît la ducere cît şi la întoarcere drumul eroului este presărat cu aventuri victorioase.

v.3—4 În anul 24 se aştepta întoarcerea lui Augustus din campania împotriva cantabrilor (cf.II,6,2) din Spania.

v.5—8 Refuzînd triumful, lui Augustus i se acordă o *supplicatio*, rugăciune de mulţumire zeilor pentru succesul obţinut, evocată prin ţinuta celor două femei: „soţia", Livia, şi „sora lui" Octavia.

v.18 „un chiup ce-aminte de marşi aduce": războiul cu aliaţii latini *socii* (90—88) a fost supranumit şi războiul „marsic", după populaţia marsilor, care a jucat rolul principal în conflictul cu Roma.

v.19 „hoinarul Spartac": epitetul se referă la marşul armatei de sclavi răsculaţi (74—71) spre nordul, centrul şi în urmă spre sudul Italiei.

v.28 „consulul Plancus": din anul 42 î.e.n. Cf.I,7,16(19).

III,15 Data necunoscută.

v. 9(10) „Tiada de chimvale sunătoare": cf.II,19,9.

v. 13(14) *Luceria:* oraş din Apulia renumit pentru lîna oilor sale.

III,16 Data: printre cele mai tîrzii, cca. 24.

v. 1(2) „cu ușă de stejar": adjectivul *robustae (fores)* vine de a substantivul *robur* care înseamnă „stejar", dar *robustus* are şi sensul general de „trainic", mai potrivit poate cu legenda mitologică după care eroina fusese închisă într-o casă de bronz, subterană.

v. 3(1) *Danae:* era fiica regelui Acrisios din Argos care, avertizat de un oracol că fiul fetei îl va ucide, o închide pe aceasta în felul arătat de prima strofă, spre a nu putea zămisli. Este sedusă însă de Iupiter care pătrunde printr-o crăpătură a acoperişului, preschimbat în ploaie de aur, fapt evocat de strofa a II-a a odei.

v. 11(11—12) „casa augurului argiv": *Amphiaraos*, profet și războinic din Argos, se legase în semn de împăcare cu vărul său Adrastes, ca, în cazul unor noi neînţelegeri, să se supună judecăţii Eriphylei, soţia sa şi sora lui Adrastes. Prevăzînd sfîrșitul tragic al expediţiei celor șapte împotriva Tebei, el refuză să plece împreună cu Adrastes, dar este silit de Eriphyle, coruptă de Polinice, care-i dăruieşte colierul de aur al Harmoniei. La sfîrşitul luptei, Amphiaraos este scufundat de trăsnetul lui Iupiter. Fiul său mai mare, Alcmeon, împlinindu-i porunca, ucide pe Eriphyle, iar el, la rîndu-i, este omorît mai tîrziu, de doi cumnaţi. Şi aceasta tot din cauza aurului: pentru că voise să ia colierul şi rochia Harmoniei de la prima soţie şi să le dăruiască celei de-a doua.

v. 13—14(14—15) *Filip:* în original „bărbatul macedonean", tatăl lui Alexandru cel Mare.

v. 15—16: unii comentatori văd în aceste versuri o aluzie la *Menodorus* sau *Menas*, comandantul flotei lui Sextus Pompeius, care l-a trădat de două ori pe acesta trecînd de partea lui Octavian, în timpul conflictului din anii 39—36.

v. 31 „domnul sclipitor al Africei fertile": se referă la un proprietar bogat din acest ţinut.

v. 33 Miercea din *Calabria* din regiunea Tarentului este lăudată şi în II,6,14—15.

v. 34 „vinul lestrigonilor": localitatea *Formiae*, la hotarul dintre Latium și Campania, avea drept întemeietor legendar pe *Lamus*, (cf. III,17) regele lestrigonilor, o populaţie de uriaşi antropofagi. (Cf. *Odiseea* X,80—132).

v. 35 Oile cu lînă albă și bogată creșteau pe pășunile din Gallia cisalpină, în deosebi în cîmpia Padului.

v. 38 Se crede că acest refuz voalat al unei situaţii mai prospere ar fi un răspuns al poetului la oferta de a deveni secretar particular al lui Augustus.

v. 41 „Migdoniei“: cf.II,12,28(22).

v. 42(41) *Alyattes:* tatăl lui Cresus, regele Lydiei.

III.17 Data nesigură (24)?

v. 1 *Aelius Lamia:* cf.I,26,8.

Lamus: cf.III,16,34.

v. 4 „faste“: listele de magistrați în ordine cronologică.

v. 7(8) *Liris:* cf.I,31,7.

v. 8(7) *Marica:* nimfă care avea o dumbravă sacră lîngă Minturnae, pe malul Liris-ului, aproape de vărsarea acestuia.

v. 11 „furtuna“ în text — „dezlănțuită de *Eurus*“ (cf.I,25,19[20] și I,28,25).

v. 14—15 „mîine cu vin și-un porc de două luni te ospătează“: textual „îți vei cinsti *Geniul*“ (divinitatea protectoare a fiecărei persoane). Geniului i se aduceau ca ofrande doar flori și vin. Menționarea și a unui animal sacrificat poate sugera fie o altă divinitate domestică *(Lares, Tellus)* sau sărbătoare, fie pur și simplu o atmosferă de interior în contrast cu anotimpul de afară.

III,18 Data necunoscută.

v. 1. „Faune“: cf.I,4,11.

v. 6—7 „ulciorul Venerei plăcut“: în această versiune, *Veneris sodali*, „tovarăș, prieten al Venerei“, este considerat ca apoziție pe lîngă *craterae*. O altă interpretare posibilă raportează la *Faunus* calitatea de „tovarăș al Venerei“. Reprezentările plastice asociază uneori imaginile acestor două divinități.

v. 8(7) „altarul“: are în original și epitetul *vetus* „vechi“, rămas de la generațiile anterioare.

v. 9(10) „nonele lui decembre“: Horațiu descrie probabil o sărbătoare locală, o *Faunalia* care avea loc la 5 decembrie.

v. 11(12) „satul“: *Mandela:* cf. *Epist.*I,18,105.

v. 16 „bate de trei ori“: dansul în ritm ternar, *tripudium*, cu caracter popular și religios.

III,19 Data probabilă: 25 sau 24.

v. 1 *Inachus:* cf.II,3,21.

v. 2. *Codrus:* ultimul rege al Atenei (sec. XII î.e.n.). Într-un conflict cu dorienii, un oracol prezisese victoria acelei tabere al cărei șef ar fi fost ucis. Codrus, deghizat, pătrunde în rîndurile dorienilor unde, încăierîndu-se, este omorît.

v. 3 „neamul lui Aeacus“: Aeacus a avut doi fii, Peleu din care se trage Ahile și fiul acestuia, Neoptolem (Pyrrhus) și pe Telamon, tatăl lui Aiax și al lui Teucer.

v. 5 *Chios:* insulă la sud de Lesbos, aproape de coastele Asiei-Mici, renumită pentru vinurile sale.

v. 6 „Cine-o să-ncălzească apa“: pentru dres vinul.

v. 8. *Paeligni:* populație din centrul Italiei, la nord de Samnium, locuind pe versantul estic al Apeninilor spre mare. Capitala ținutului era Sulmona, locul natal al lui Ovidiu.

v. 9—11 Se închină pentru „lună nouă“ probabil începutul lunii, la kalende, pentru toiul chefului sau începutul zilei la „miez de noapte“ și pentru cooptarea lui Murena (cf.II,10,1) în colegiul augurilor.

v. 11—12 „cupele... trebuiesc a fi golite de trei sau de nouă ori“: o altă interpretare posibilă are în vedere cyatul ca măsură de capacitate (0,045 l.), trei și nouă indicînd în acest caz dozajul amestecului *(miscentur)* în cupă, conținînd 0,135 l. și respectiv 0,405 l. de vin, după preferința și calitatea băutorilor.

v. 13—16(17) De la Varro ni s-a transmis obiceiul romanilor ca numărul invitaților să fie delimitat între cel al Grațiilor (3) și cel al Muzelor (9). Horațiu adoptă prescripția drept normă a băuturii.

v. 18(18—19) „berecintianul fluier“: cf.I, 18, 20 (13—14).

III, 20 Data necunoscută.

v. 2 „leoaicei *getule*“: cf.I.23,10.

v. 15—16 *Nireus:* unul dintre pretendenții Helenei, frumos la chip, dar de condiție modestă.

v. 15—16 „răpitul de pe Ida apoasă“: *Ganymede*, un tînăr troian care trecea drept „cel mai frumos dintre muritori“ *(Iliada, XX*, 233) este răpit de pe muntele Ida, de vulturul lui Zeus și dus în Olimp, unde ajunge paj și paharnic al părintelui zeilor.

III,21 Data necunoscută.

v. 1 „născută cu mine-odată“: în text, *consule Manlio.* În anul 65 cînd s-a născut Horațiu erau consuli L. Manlius Torquatus și L. Aurelius Cotta.

v. 4 „amforă dragă“: în original, *pia (testa)*, termen religios (cucernică, sfîntă) care alături de alte procedee dă o coloratură de imn acestui elogiu al vinului.

v. 5 „oricare ar fi anumele“: *quocumque nomine*, cu oricare titlu, funcție, din cele enumerate.

v. 6(5) „vin de Masic“: cf.I,1,9.

v. 8(7—8) „și umple-i lui Corvinus paharul gol, cu vin“: în text — „la porunca lui Corvinus, scoate vinuri blajine (ușoare)“.

Corvinus: M. Valerius Messala Corvinus: om politic, consul în anul 31, poet și protector al literelor, prieten cu marii poeți ai vremii dintre care unii erau grupați în cenaclul său. (Cf. *Sat.*I,6,56[42] și I,10,32[29]).

v. 11 „bătrînul Cato“: cf.II,15,11.

v. 16 „vinul șăgalnic“: în text pentru „vinul“ avem *Lyaeo*, după unul din epitetele lui Bacchus, *Lyaeus*. (Cf.I,7,23[22]).

v. 21 *Liber:* cf.I,12,22.

III,22. Data necunoscută

v. 1 *Diana Nemorensis:* „protectoarea pădurilor“, avea un templu la Aricia, la 15 km. sud de Roma, pe Via Appia.

v. 2—3 Ca zeiță a nașterilor, Diana se confunda cu *Iuno Lucina.* (cf. *Carmen saeculare,* v.1).

v. 3—4 Divinitatea Infernului, Diana se confundă cu Hecate, „cea cu trei chipuri“.

III,23. Data necunoscută.

v. 4 *Lares:* zei domestici, ocrotitori ai gospodăriei și ai familiei, *Lar familiaris.* Existau de asemenea și Larii publici, „ai răspîntiilor“ — *compitales. Lares* și *Genius Augusti* sînt asociați în această vreme cultului domestic, în semn de cinstire pentru *Princeps* și constituie unul din punctele de plecare ale cultului imperial.

v. 5 „otrăvitul Africus“: cf.I,1,15.

v. 10(9) „Algidul“: cf.I,21,6.

v. 11 „în fînețí albane“: pe muntele *Albanus,* azi Monte-Cavo, la sud-est de Roma, s-a aflat vechea așezare Alba Longa, centrul ligii din care s-a desprins apoi Roma. Din viile de pe coaste se obținea unul din vinurile italice căutate, iar pășunile hrăneau animale pentru sacrificiile religioase.

v. 18 „Penaților“: cf.II,4,15.

III,24 Data nesigură, înainte de 28.

v. 3(2—3) Pentru bogățiile Arabiei, cf. I,29,2—3; I,31,6: „aurul și fildeșul indic“.

v. 5(6) „al Urgiei cui de-oțel“: *Necessitas:* cf.I,35,17—20 și III,1,14.

v. 13(12) „pămîntul fără de hotar“: în text: „iugărele care nu au fost măsurate“, deoarece sciții nu cunoșteau proprietatea privată.

v. 16(13) *Ceres:* cf.III,2,29(26).

v. 33(25) „Tu": în original, *quisquis* — „oricare" va fi acela. Exprimarea impersonală a poetului vizează indirect pe Augustus ca reformator al moravurilor.

v. 37(27) „Părinte-al țării": *pater urbium* — „al cetăților" — Augustus avea să primească mai tîrziu (2 î.e.n.) titlul de *parens patriae.*

v. 50(38) „Crivățul": *Boreas*, vîntul de nord. Ca personaj mitologic, era fiul titanului Astraeus și al Aurorei și locuia în Tracia, considerată țară a frigului.

v. 61(45) „De-am grămădi pe Capitol": poetul se referă probabil la gestul lui Augustus care a donat lui *Iupiter Capitolinus* șaisprezece mii de livre de aur și pietre prețioase în valoare de cincizeci de milioane de sesterți (Suetonius, *Augustus*, 30).

v. 62(46) „unde ne cheamă glas de gloate": imaginea mulțimilor care aclamă pe donator în momentul în care darurile sînt duse în templu.

v. 78(57) „să bată-n cerc cu bețișorul": un joc de copii, practicat și de tineri, la modă pe vremea aceea, împrumutat de la greci, *trochus*. Un cerc de metal mînat cu ajutorul unei vergele curbate, un fel de cheie, numită pentru aceasta *clavis.*

III,25. Data posibilă: după victoria de la Actium, 31—30.

v.4—5 „gloria nemuritoare a lui Cezar preamăritul": exprimarea generală, voalată și de atmosfera exaltării dionisiace, nu ne lasă să întrevedem împrejurarea concretă ce va fi dat naștere odei. Titlul de „Cezar", anterior celui de *Augustus*, ne face să ne gîndim la momentul Actium (31) sau la cel al întoarcerii triumfale la Roma (29).

v.9 „deșteptîndu-se": *exsomnis* — „fără somn, neadormită", aluzie poate la desfășurarea nocturnă a ceremoniilor bahice. „Euhiada": bacanta, denumită astfel după strigătul ritual, *euhoe.*

v.9(10) „Hebrul": fluviu din Tracia (Marița de azi), în care fusese aruncat Orfeu sfîșiat de Bacante.

v.10(12) *Rhodopes:* lanț de munți desprins din Balcani spre sud-vest. Din el izvorăște Hebrul.

v.14 „Naiade": divinități ale izvoarelor, fiicele lui Zeus sau ale Oceanului, făceau parte din cortegiul lui Bacchus, alături de nimfe, (cf. II,19,3) cu care se aseamănă și se confundă adesea, acestea din urmă reprezentînd o categorie mai generală. Naiadele aveau și puteri magice, fiind vindecătoare sau aducătoare de boli, printre care și nebunia.

v.19 *Lenaeus:* epitet al lui Bacchus — „zeul teascului".

III, 26 Data probabilă: 24—23.

v.3 „acum în templu, Venus, depun armele mele“: în momentul încetării unei activități, era obiceiul de a se depune instrumentele și însemnele meseriei respective, drept ofrandă, în templul divinității protectoare.

În textul latin, Venus are epitetul de „marină“ (v.5) ea fiind și protectoarea navigației, ca una care se născuse din mare (Cf.I,3,1).

v.7 În original, printre armele depuse figurează și „arcul“, cuvînt omis de traducător, o aluzie desigur la arcul și săgețile lui Cupidon.

v.9—10 Pentru calitatea de stăpînă a Ciprului, cf.I,3,1. Și la *Memphis*, în Egipt, exista un templu al zeiței.

„de iarnă depărtat“: în original — „lipsită de zăpadă sitoniană“, adică tracică (cf.I,18,14[9]).

III,27 Data necunoscută.

v.6 „coasta Lanuvină“: *Lanuvium:* oraș din Latium, la 24 km. sud de Roma, pe Via Appia.

v.19(18) „a lui Orion culcare“: cf.I,28,21—22.

v.22(20) *Iapyx:* cf.I,3,4.

v.27(25) *Europe:* fiică a unui rege din Tyr sau Sidon, pe cînd culegea flori însoțită de suratele ei pe o pajiște, este zărită de Iupiter care, prefăcut în taur strălucitor, se așează la picioarele fetei. Aceasta, neștiutoare, se urcă pe spinarea lui și astfel este răpită pe mare pînă la Gortyna, în Creta, unde devine mama a trei fii: Minos, Sarpedon și Radamante.

v.36—37(33—34) Horațiu traduce aici epitetul homeric al Cretei: „cea cu o sută de orașe“.

v.44(41) „poarta viselor amăgitoare“: în text — „poarta de fildeș“. Potrivit mitului cunoscut din *Odiseea*, XIX, 562—567 și reluat de Vergilius în *Eneida*, VI, 893—896, visele oamenilor veneau din Infern prin două porți: una din corn, pe unde treceau imagini adevărate, și alta din fildeș, prin care veneau cele înșelătoare.

v.51(48) „coarnele strălucitoare“: deși epitetul nu se află în text, el corespunde totuși imaginei mitologice a coarnelor, care erau asemenea lunii în formă de secere.

v.54(50) „a trăi mai îndrăznesc“: în text: „îl întîrzii, îl țin în loc pe Orcus“ (I,28,10).

v.82(75—76) Cei vechi împărțeau lumea în două continente: Asia și Europa, Africa fiind uneori înglobată Europei sau considerată ca o a treia parte.

III,28 Data necunoscută.

v.2 „de ziua sărbătorii lui Neptun": *Neptunalia*, la 23 iulie.

v.4(3) „Cecub": cf.I,20,9.

v.8 „o amforă din vremuri vechi": în original: „a consulului Bibulus". *M. Calpurnius Bibulus* a fost consul în anul 59 î.e.n.

v.9(10) *Nereidele:* personificări ale valurilor mării, fiice ale lui Nereu „bătrînul mării", cincizeci la număr, sau o sută, uneori. În diferite mituri au de obicei rolul pasiv al unui cor, martor al întîmplărilor.

v.10 „cînta-vom pe-ndelete": în text — *in vicem:* alternativ, rînd pe rînd.

v.11—12 „Diana... și săgețile-i": în original „săgețile iuți ale *Cynthiei*" (cf.I,21,2). Textul mai conține și pe *Latona* (cf.I,21,3).

v.14(13—14) *Venus:* în latinește „cea care stăpînește Cnidos (cf.I, 30,1) și sclipitoarele Cyclade și Pafos".

v.16 „cîntul Nopții": în original, pentru „cîntec" avem *nenia*, care înseamnă „bocet", folosit aici în sensul de cîntec „final".

III,29 Data nesigură: 26—25 sau și mai aproape de data publicării (23).

v.1 „coborîtor al regilor Toscanei": cf.I,1,1.

v.4 „din nucile balanei": lat. *balanus* de fapt *myrobalanus*, o plantă orientală, din Arabia și Etiopia, din ale cărei fructe în formă de ghindă se extrăgea un ulei parfumat.

v.6 *Tibur:* cf.I,7,13.

v.7(6) *Aefula:* oraș în Latium, pe panta vestică a Munților Sabini, între Praeneste și Tibur.

v.7—8(8) „piscul înnegrit al muntelui lui Telegon paricidul": prin „înălțimile lui Telegonus paricidul" poetul desemnează orașul *Tusculum* așezat pe o coastă de munte, la sud-est de Roma. Întemeietorul lui legendar era Telegonus, fiu al lui Ulise și al Circei. Adus de o furtună în Ithaca și silit de foame să prade, este înfruntat de Telemah și de Ulise, pe care îl omoară în încăierare, fără să știe că era tatăl său.

v.17 „steaua tatălui Andromedei": *Cepheus*, soțul Cassiopeei, ca personaj mitologic. Răsărea la 9 iulie.

v.18 *Procyon:* „înaintea cîinelui", numită astfel pentru că răsărea la 15 iulie, cu 11 zile înaintea constelației Cîinelui (I, 17,17).

v.19 „a Leului stea": apărea la 29 iulie.

v.23 *Silvanus:* divinitate a pădurilor confundat cu *Faunus* (I,4,11) și asimilat, ca și acesta, cu *Pan* al grecilor.

v.27 „serii": *Seres*, cf.I,12,55(56).

„bactrii": *Bactra* (v.28), oraș și provincie din Vechea Persie; pe vremea lui Augustus, o parte ținea de regatul parților, o alta era în stăpînirea sciților.

v.28 *Tanais:* cf.III,10,2(1).

v.35 „marea Tuscă": Tireniană.

v.57 „a Africii furtună": provocată de vîntul Africus (cf.I,1,15).

v.63(64) „a Gemenilor stea": cf.I,3,2.

III,30. Data probabilă: 23, anul publicării.

v.8 „Moartea": *Libitina*, zeiță romană a îndatoririlor față de morți. Avea un sanctuar în sudul Romei, în zona Aventinului, unde își avea sediul și colegiul pompelor funebre.

v.9 „Pontiful și Vestala": în text, *cum tacita virgine*, „cu fecioara tăcută". Simbolul permanenței romane e subliniat în deosebi prin cultul Vestei, zeița vetrei cu focul sacru al cetății.

v.10 *Aufidus:* fluviu din Apulia pe care se afla Venusia, locul de naștere al poetului. Cf. și IV,9,2 aceeași caracterizare de rîu năvalnic.

v.11 *Daunus:* rege legendar al Apuliei, supranumită și *Daunia* (cf.I,22,14), tată al lui Turnus, eroul rival al lui Aeneas în *Eneida* lui Vergilius.

v.13 „eoliana armonie": poezia eolică, lesbică, a lui Alceu și Sapho (Cf.II,13,24—25).

v.14(16) *Melpomene*, cf.I,24,3.

Cartea a patra

IV.1 Data: cca. 15

v.4 *Cinara* e probabil una dintre iubitele poetului (cf.IV,13,21, *Epist.*, I,7,42[28] și 14,33).

v.7(6) „zece lustri": cf.II,4,24.

v.10(10—11) *Maximus* în original *Paullus... Maximus*, traducătorul alegînd doar cognomenul. *Paullus Fabius Maximus* a fost consul în 11 î.e.n. Se căsătorise cu o vară a lui Augustus devenind o persoană deosebit de influentă, după cum vedem din cele două piese pe care i le-a dedicat Ovidiu *(Pontice*, I,2 și II,2). Tacit consemnează moartea lui Paullus Maximus în *Annales* I,5,2.

v.19(20) „sub o boltă prețioasă de lămîi": în textul original *sub trabea citrea* adică „sub bîrnă de cedru", deoarece bolțile, sub care se

așezau în micile altare statuile dedicate zeilor, erau construite dintr-un lemn scump, de esență nobilă — cedrul african.

c.20(19) *lacurile Albane:* grup de patru lacuri mici, așezate la sud-est de Roma, la aproximativ 20 de km. Zona lacurilor constituie și astăzi un loc de vilegiatură pentru locuitorii Romei. Pe malul lacului Albano *(lacus Albanus)* se află ruinele așezării legendare Alba Longa.

v.22(22—23) „flautul": în textul original, *tibia Berecynthia* adică „flautul de Berecynth" (cf.I,18,20[13—14]).

v.27—28(28) „cu o mișcare întreită vor lovi pămîntul neted precum Salienii fac": cf.I,36,13(12). Pentru ritmul în trei timpi, cf.III,18,16.

v.39(39—40). „prin cîmpiile lui Marte": cf.I,8,3(4).

IV.2 Data: 14—13.

v.1 „cel ce cu Pindar să se-ntreacă-ncearcă": aluzie la faptul că Iullus Antonius, căruia îi este dedicată oda, îi sugerase să cînte victoriile recente ale lui Augustus în modul specific lui Pindar, cunoscut poet liric grec (sec.V—IV î.e.n.).

v.2 „Iulle": *Iullus Antonius* era membru al familiei imperiale. Fiu al lui M. Antonius și al primei sale soții, Fulvia, Iullus a fost crescut de cea de-a doua soție a lui M. Antonius, Octavia, sora lui Augustus. S-a căsătorit apoi cu nepoata lui Augustus, Marcella, fiind pretor în anul 13 î.e.n. și consul în 10 î.e.n. A fost ucis din porunca lui Augustus. pentru legături nepermise cu Iulia, fiica lui Augustus (12 î.e.n.). Se pare că a avut și ambiții literare: dintr-o scolie horațiană aflăm că ar fi compus un poem epic *Diomedia,* în 12 cărți.

v.3 *Dedal:* cf.I, 3, 34.

v.10—12 „fie că-ndrăzneții ditirambi presară cu cuvinte noi și în ritmi se-avîntă slobozi de lege". Se referă la una dintre speciile genului liric reprezentat de Pindar: ditirambii dedicați în mare parte lui Bacchus. Fiind o specie lirică prin excelență populară, erau foarte variați ca metrică și lexic.

v.13—16 se referă la alte specii ale liricii lui Pindar *imnurile* și *peanurile,* dedicate zeilor. Glorificarea eroilor mitologici nu era tratată într-o specie aparte. Putînd fi implicată și în celelalte specii lirice, ea ținea mai curînd de *encomia* (imnuri de laudă). Din fragmentele operei pindarice ni s-a păstrat o povestire a luptei dintre Centauri și Lapiți și alta care se referea la Bellerophon (cf. III,7, 13—16).

v.15 *Centaurii* cf.I, 18, 11—12(8).

v.16 *Himera*: cf.I,27,23(24).

v.17—20 Horațiu are în vedere ciclul *epinikiilor* dedicate învingătorilor la jocurile olimpice.

v.18 „al Elidei laur", adică cununa de lauri oferită învingătorilor la jocurile olimpice (panelenice) care se desfășurau la Olimpia, în Elida.

v.20(19) „sute de statui": care celebrau pe învingători la probele olimpice.

v.21—24 Este o referință la ciclul liric *threnoi* „cîntece de jale".

v.24 *Orcus* cf.I,28,10.

v.26 „lebăda Dircee": adică „Pindar", născut la Teba în preajma căreia se afla izvorul *Dirce.*

v.28 *Matinus:* cf.I,28,3. Pentru mierea albinelor de pe Matinus (din Tarent) cf.III,16,33.

v.31 *Tiburul;* cf.I,7,13.

v.33 „poet cu plectru mai puternic": este o aluzie la faptul că Iullus era autorul unui poem epic (cf. nota v.2). *Plectrul* era bețișorul de fildeș cu care se loveau coardele lirei.

v.36 „crînceni sigambrii". Sigambrii erau o populație germanică, de pe malul drept al Rinului care, în 16 î.e.n., au pătruns în Gallia pricinuind pierderi mari armatelor conduse de M. Lollius (cf.IV.9,31[33]). După venirea lui Augustus în Gallia, sigambrii au fost izgoniți peste Rin, dar romanilor le-au fost necesari aproape trei ani pentru a normaliza situația în Gallia și Iberia și pentru a preveni eventualele atacuri mai ales că în 15 î.e.n. armatele romane, sub conducerea lui Drusus și Tiberius, au fost angajate în lupte cu forțele barbare ale reților și vindelicilor (cf.IV,4). După această lungă campanie, Augustus, trecînd prin Spania, s-a reîntors în triumf la Roma, în 13 î.e.n.

v.49 „iò Triumfe" — exclamație solemnă din timpul ceremoniei triumfului adresată personificării acestuia. Formula figurează de altfel și în vechiul „Cîntec al Fraților Arvali".

IV,3 Data: după anul 17,(13)?

v.2(1) *Melpomene:* cf.I,24,3.

v.3 „istmicele jocuri" simbolizează aici diversele jocuri solemne care se desfășurau în Grecia. Întrecerile istmice aveau loc la 3, 4 și 5 ani la Corint și erau denumite așa după numele „istmului". Erau prevăzute probe de lupte, sărituri, aruncarea discului și a săgeții, curse de care și probe de muzică și poezie. Învingătorii erau încununați cu ghirlande din frunze de pin.

v.7(9) „nu va merge la Capitol": se referă la ceremonialul triumfului acordat generalilor victorioși. Aceștia se îndreptau spre Capitoliu, templul lui Iupiter și în același timp fortăreața Romei antice. Era așezat pe colina cu același nume, cea mai abruptă dintre cele șapte coline ale Romei.

v.8—9(6—7) „cu frunze de Delos" — adică cu frunze de laur, acesta fiind arborele favorit al lui Apollo, cel născut la Delos.

v.10 *Tibur:* cf.I,7,13.

v.12 „în viers eol": cf.II,13,24—25.

v.17(18) *Pieridă Muză:* în text găsim forma de vocativ *Pieri* de la *Pieris* „muză". Muzele erau denumite Pieride *(Pierides)* după locul unde își aveau lăcașul legendar, în munții Pieria din sud-estul Macedoniei (cf.III,4,39[40]).

IV.4 Data probabilă: 14.

v.1 „pasărea de trăznet purtătoare": vulturul, pasărea favorită a lui Iupiter. Însărcinat să-l răpească pe tînărul Ganymede (cf.III,20, 15—16) și să-l aducă în Olimp, vulturul a fost răsplătit de tatăl zeilor prin transformarea într-o constelație. După o altă variantă a legendei, Iupiter însuși, transformat în vultur, l-ar fi adus pe Ganymede în Olimp.

v.17 „Alpii reților". Reții ocupau văile Alpilor Retici, pe cursul Engadinei, în partea de sud-est a Elveției (cf. nota v.18).

v.18 *Vindelici:* o populație germanică din ținutul de la poalele Alpilor Retici, între cursul Innului și al Dunării, aproximativ între granițele actuale ale ținutului Bavariei, Würtembergului, Tirolului și al Elveției de nord-est. Au fost cuceriți de armatele romane conduse de Drusus, în 15 î.e.n.

v.18 *Drusus (Claudius Nero)* (38—9 î.e.n.), fiu vitreg al lui Augustus, fratele lui Tiberiu. După o primă campanie împotriva vindelicilor (15 î.e.n.), în același an a ținut să desăvîrșească rezultatele acesteia și s-a alăturat forțelor lui Tiberiu, căruia îi revenea sarcina de a-i învinge pe reți. Reții și vindelicii au fost învinși, iar teritoriul ocupat de cele două populații a fost alipit imperiului roman sub numele de provincia Retia (15 î.e.n.). Însuși Augustus care-l aprecia deosebit de mult pe Drusus i-ar fi sugerat lui Horațiu compunerea acestei ode (cf. Suetonius, *Vita Horati*, 41—42).

v.19—20(20) „ce cu securi sînt înarmați, securi de scițieni, de care Amazoanele slujitu-s-au odată": completarea securi „de scițieni" aparține traducătorului. Ea este justificată de faptul că ținutul în care trăiau Amazoanele (popor legendar de femei luptătoare) era plasat fie în Tracia, fie în Sciția Meridională iar vindelicii ar fi venit din Tracia, alungați de către Amazoane. După ce au fost înfrînți de acestea, ar fi adoptat armele lor.

v.27 (28) „dintr-ai lui Nero fii eroi au răsărit": în text *Nerones*, adică Tiberius și Drusus care erau fiii lui Tiberius Claudius Nero și ai Liviei, cea de-a treia soție a lui Augustus. Drusus, fratele mai mic s-a născut după căsătoria mamei sale cu acesta, amîndoi fiind educați de Augustus.

v.38 „martor ne e Metaurul și Hasdrubal învins": M. Livius Salinator și C. Claudius Nero, străbunii lui Tiberius și Drusus au învins armatele cartagineze conduse de Hasdrubal, în anul 207 î.e.n. pe malul Metaurului (azi Metauro), rîu din Italia centrală, în ținutul dintre Emilia Romagna și Umbria.

v.41 „izbînda fericită": în original, *alma adorea:* „hrănitoarea recompensă", deoarece în perioada veche a istoriei romane se dădea soldaților curajoși o recompensă în grîu, *adorea donatio* (de la *ador:* grîu). Cu timpul, această donație se făcea în bani sau căpătase un caracter onorific. Ca urmare *adorea* trece prin substantivizare, la sensul abstract „glorie".

v.42 „cumplitul african": pentru Hanibal (cf.II,12,4[2]).

v.44(43) „furtuna": în original, *Eurus* (cf.I,25,19[20]).

v.49(50) „lupi prădalnici": observăm dubla semnificație a cuvîntului lupi, cu aluzie la agresivitatea romanilor dar și la cei doi întemeietori ai Romei, hrăniți de lupoaică.

v.53—56 aluzie la legenda fundării Romei de către Aeneas (cf. Vergilius, *Eneida*, I,1—12).

v.56 „țara Ausoniei": în original *Ausonias urbes:* „orașele ausoniene", adică orașele italice, deoarece Italia era denumită și *Ausonia*, după numele unei vechi populații italice.

v.58 *Algidul:* cf.I,21,6.

v.61 *Hidra* (din Lerna): monstrul cu 5 pînă la 100 de capete (în funcție de diferitele surse ale legendei). A fost crescută de Hera pentru a-l pune la încercare pe Hercules. Acesta nu ar fi putut să învingă Hidra dacă nu ar fi fost ajutat de Iolaos. Imediat ce cădea tăiat de sabie un cap al Hidrei, Iolaos îi aducea lui Hercule crengi arzînde cu care să cauterizeze locul și să împiedice astfel ca fiecare cap să crească la loc.

v.63—64 „nici colhii, nici Echiona Tebă nu au rodit un monstru": sînt aluzii la monstrul care păzea lîna de aur în Colhida (cf.II,13,8) și la monștrii înarmați, numiți *spartiați* (oameni semănați) care s-au născut din dinții dragonului ucis de regele Cadmos, fondatorul Tebei. Spartiații s-au luat imediat la luptă și s-au ucis unul pe altul, nemaisupraviețuind decît cinci; unul dintre aceștia a fost Echion, tatăl lui

Penteu; cf. II,19,14—15. Teba se mai numește și *Echionia* pentru că, după legendă, Cadmos ar fi construit fortăreața Tebei cu ajutorul lui Echion, care-i devenise ginere.

v. 69—70 „Cartaginei... nu-i voi mai trimite... mîndri vestitori": După victoria de la Cannae (216 î.e.n.) în care au pierit 50 000 de romani, Hanibal a trimis la Cartagina pe Magon pentru a relata bătălia și pentru a desfășura în fața senatorilor cartaginezi trofeele luate de la cavalerii romani — inelele de aur care erau însemnele ordinului. Despre acest act de nemărginită trufie cf. Titus Livius XXIII, 11,7 și 12,1.

v. 71—72 Horațiu se referă la un fapt relatat de Titus Livius: după ce fratele său, Hasdrubal, a fost omorît și armata cartagineză înfrîntă, Hanibal ar fi declarat că știe de-acum care va fi soarta Cartaginei (cf. Titus Livius, XXVIII, 51, 12).

v. 73 „brațul Claudiilor": în original, *Claudiae manus*, poetul referindu-se din nou la Drusus și Tiberius, membri ai gintei Claudia.

IV.5 Data: 14—13.

v. 3(2) „de prea mult timp lipsești": Horațiu se referă la lipsa lui Augustus din Roma timp de aproximativ trei ani (cf. IV,2, nota 36).

v. 11—12(9—10) „de-un vînt vrăjmaș pe mare depărtat, dincolo de Carpate valuri": în original *quem Notus invido flatu Carpathii trans maris aequora cunctantem... distinct:* „cel pe care Notus cu suflu potrivnic îl face să zăbovească dincolo de valurile mării Carpate"... Notus (Austrul) era vîntul care bătea dinspre Sud (cf. II,14,15—16) deci îi era potrivnic celui care s-ar fi îndreptat înspre Italia pornind de dincolo de Marea Carpată (cf. I,35,8), adică din apropierea coastelor Asiei Mici și insulei Rodos.

v. 18 „Ceres și Belșugu-n plin ogoarele hrănesc": în original: *Ceres almaque Faustitas:* „Ceres și hrănitorul Belșug". Se pare că poetul a creat cuvîntul *Faustitas* din sintagma existentă *Fausta Felicitas:* binefăcătoarea prosperitate.

v. 19 Aluzie la învingerea flotei lui Sextus Pompeius, în 36 î.e.n.

v. 20—24: referiri la legile promulgate de Augustus pentru asanarea moravurilor romane și întărirea familiei, în 18 î.e.n.: *leges Iuliae de adulteriis et de pudicitia* (cf. și III.24).

v. 26(25) *parții* și *sciții*, cf. I,12,54(53) — aluzie la actul de supunere față de puterea Romei pe care-l făcuse regele part Phraates în 20 î.e.n. Acesta înapoiase romanilor trofeele militare care reveniseră parților prin înfrîngerea lui Crassus (53 î.e.n.). Numele sciților face aluzie la expediția condusă de M. Crassus (în 29 î.e.n.) împotriva Bastarnilor, din Sciția meridională.

v.26—27 „de-acele seminții zbîrlite ale Germaniei": în original: *quos Germania horrida parturit fetus:* „odraslele pe care le naște Germania monstruoasă". De curînd sigambrii, de neam germanic, amenințaseră stăpînirea romană în Gallia (în 16 î.e.n.) și pricinuiseră pierderi mari armatelor romane (cf.IV2,36).

v.27—28 „și cui de bătălii cu Spania i-e teamă oare?": se referă la campania victorioasă a lui Augustus în Spania, împotriva cantabrilor (cf.II,6,2).

v.34 „zeii Lari": cf.III,23,4.

v.35—36 „precum lui Hercul cel măreț și lui Castor va sta la Greci eternă amintire". În mitologia greacă Castor și Hercule reprezintă cazuri de eroi divinizați după moarte datorită unor merite deosebite. Hercule, după repetate probe la care a fost supus, a fost trecut în rîndul zeilor. Castor era unul din cele două perechi de gemeni născuți de Leda: Pollux și Helena erau fiii lui Zeus, iar Castor și Clitemnestra ai soțului Ledei, Tyndarus, regele Lacedemoniei. Deși născut dintr-un muritor, Iupiter i-a acordat lui Castor aceleași drepturi de a sta în rîndul zeilor, ca și fratelui său Pollux.

v.38 *Hesperia* pentru Italia (cf.I,28,26).

v.40 *Ocean* cf.I,3,21(22).

IV.6 Data: 17.

v.1 „Zeu măreț": Apollo, împreună cu Diana și cu Latona constituiau triada glorificată de noul regim al lui Augustus, spre deosebire de vechea triadă Capitolină: Iupiter, Iuno și Minerva.

Apollo era considerat unul dintre protectorii Romei întrucît prin uciderea lui Ahile favorizase salvarea lui Aeneas și a zeilor troieni asigurînd astfel transplantarea acestora pe pămîntul Italiei. În calitate de patron al victoriei de la Actium i se dedicase un templu pe Palatin (cf.I,31). Apollo era protectorul gintei Iulia, din care făcea parte și Augustus (prin adopțiune), iar după o legendă care circula în epocă, Augustus ar fi fost chiar fiul lui Apollo, deoarece mama sa îl zămislise în templul zeului, într-o stare de extaz divin (sf. Suetonius, *Augustus*, XCIV).

Oda este scrisă în aceeași perioadă cu *Carmen Saeculare* și îi este dedicată lui Apollo avîndu-se în vedere toate aceste atribute ale zeului.

v.1—2 Apollo și Diana ar fi pedepsit din dragoste și admirație pentru mama lor, pe lăudăroasa Niobe, care îndrăznise să afirme că cei șapte fii și cele șapte fiice ale ei sînt mai reușiți decît copiii Latonei.

Cei doi zei i-au omorît pe copiii Niobei și aceasta s-a transformat în stîncă.

v.3 „Titiu cel răpitor": cf.II,14,8.

v.4 „Ahileu din Ftia", numit astfel deoarece tatăl lui Ahile, regele mirmidonilor, își avea reședința la Ftia, oraș din Tesalia.

v.4—13(4—12): se referă la legenda morții lui Ahile cu puțin înainte de căderea Troiei. Acesta a fost ucis de săgeata lui Paris, pe care o dirijase de fapt Apollo (cf. *Iliada*, X, 358 și Vergilius, *Eneida*, VI, 56).

v.9(7) *al Dardaniei hotar:* cf.I,15,10.

v.11(10) *Eurul:* cf.1,25,19(20).

v.14—18(13—16) „într-a calului largi șale, sfînta danie Minervei dusă de înșelători...": se referă la episodul cuceririi Troiei prin introducerea în cetate a calului troian. (cf. *Odiseea*, IV, 272 și mai ales Vergilius, *Eneida*, c.II).

v.19—20(17—18) „la lumina zilei însă, pentru cei învinși cumplită... el cu inima împietrită": în original *sed palam captis gravis:* dar pe față cumplit în ceea ce-i privește pe prizonieri. În textul latin atributul are o dublă semnificației: 1) „cumplit" și 2) „care face să i se simtă greutatea armelor", mult mai apropiat de imaginea concretă a luptei corp la corp. Ahile era adeptul luptei cavalerești, pe față, spre deosebire de Ulise, care a preferat tactica vicleniei.

v.24—26(22—24) „la a Venerei iubite și-a ta rugă de iertare": Apollo și Venus, mama eroului Aeneas, l-ar fi înduplecat pe Iupiter să amîne căderea Troiei pînă după moartea lui Ahile, deoarece acesta nu ar fi cruțat pe nici unul dintre troieni, neputîndu-se îndeplini destinul lui Aeneas.

v.27(25). *Talia:* muza comediei.

v.28(26). *Xanthos*, rîu din Lycia (Asia Mică) care curgea în apropierea orașului Patara unde se afla un sanctuar celebru al lui Apollo.

v.29—33,(27—30). *Febus*, „zeu al tinereții" : în text, *levis Agyieu.* Apollo, în calitatea sa de conducător al muzelor *(musagetes)* și protector al poeților, era înfățișat ca un tînăr imberb, cu plete lungi pe umeri, *Agyieus* (gr. ἀγυιεύς) era un alt atribut al zeului, de „protector al drumurilor".

v.30(27) „a Dauniei Camene": adică „muzele" lui Horațiu, acesta fiind născut în Apulia (Daunia). Pentru *Daunia* cf.I,22,14.

v.34—35 (31—32) și 40—41 (35—36) „țineți tactul de la Lesbos și să vă uitați la mine cum lovesc cu deget lira". Tactul de la Lesbos era metrul safic în care este scris *Carmen Saeculare*. Horatiu se imagi-

nează cu ocazia serbărilor seculare, dirijînd corul format din 27 de băieţi şi tot atîtea fete.

v.37(33) „mîndra zee de la Delos" pentru Diana, sora lui Apollo.

v.42(37) *Latona:* cf. nota I.21,3.

v.42(37 şi 38) „cumsecade": în text *rite*, adică „potrivit ritualului".

v.42(38) „a nopţilor lumină": în text *Noctilucam*, cuvînt glosat de antici „lunam". După L. Müller ar fi un atribut al zeiţei Diana, zeiţă a luminii. Cuvîntul a fost creat după modelul celor două epitete cu care era invocată Iuno: „*Domiduca*" (protectoarea caselor) şi *Iterduca* (protectoarea drumurilor).

v.48 „Horaţiu bardul" nu redă cu exactitate sensul specializat al lui *vates* „poet inspirat", „profet".

IV.7 Data necunoscută.

v.5 „Graţia goală surorile-şi ia şi cu Nimfele-ncepe"... (cf.I,4,6).

v.13 „cereştile pagube" înseamnă pierderile pricinuite pămîntului de succesiunea anotimpurilor.

v.15 *Tullus Hostilius* al treilea rege legendar al Romei. Titus Livius I,31 îl prezintă într-adevăr ca pe un bogat şef pentru acele vremuri.

v.15 *Ancus Marcius* al patrulea rege legendar al Romei.

v.21 *Minos;* cf.I,28,9.

v.23 *Torquatus:* este acelaşi cu destinatarul epistolei I,5, unul din prietenii lui Horaţiu. Porphyrio ne informează că Torquatus era socotit cel mai bun avocat al acelor timpuri, pledoariile lui servind drept modele ale genului.

v.26 *Hyppolit,* fiul lui Tezeu şi al unei amazoane, a căzut victimă pasiunii vinovate a mamei sale vitrege, Fedra. După ce fusese respinsă de Hyppolit, aceasta îl acuză ea pe tînăr de încercare de seducere. De la mama sa, amazoana, Hyppolit moştenise de fapt pasiunea armelor şi o onora mai mult pe Diana, decît pe Venus, ceea ce a atras răzbunarea Venerei. Tezeu, neputînd să-şi omoare singur fiul, i-a cerut lui Poseidon să îndeplinească această sarcină în numele lui. La rugăminţile Dianei, care domnea şi asupra împărăţiei morţilor (cf.*Ep*.V,46), Asclepios ar fi readus la viaţă pe nevinovatul Hyppolit, iar Diana i-a oferit refugiu în templul său de la malul lacului Nemi, în Italia.

v.27 *Letei,* e vorba de Lethe, fluviul uitării care curgea în Infern.

v.28 *Piritou:* cf.III,4,80.

IV.8 Data nesigură.

v.1 vase de aramă: în text cu un atribut necuprins de traducere: *grata aera* „vase de aramă plăcute ochiului“. E vorba probabil de vasele de Corint, foarte apreciate pe atunci.

v.1—2 „tripode prețioase ce la greci erau răsplata vitejiei“: într-adevăr, izvoarele antice vorbesc despre trepiedele care se acordau drept premii învingătorilor (cf. Homer, *Iliada*, XXII, 259; Pindar, *Isthmice* I,18).

v.4(2) *Caius Marcius Censorinus*, unul dintre prietenii poetului, consul în 8 î.e.n. Se pare că oda a fost scrisă la calendele lui ianuarie sau martie sau de Saturnalii, prilejuri în care prietenii își ofereau daruri, numite *strenae*.

v.7(6) *Scopas*, sculptor grec, originar din Paros, a trăit în a doua jumătate a secolului IV î.e.n.

v.7(6) „Parasiu *(Parrhasius)*, pictor grec, născut în Efes, devenit celebru la Atena în sec. IV î.e.n.

v.13—15 „marmurile pline de inscripții populare“: se referă la inscripțiile oficiale care însoțeau statuile ridicate pentru generalii victorioși sau chiar la mormintele Scipionilor care au epitafuri celebre, săpate în piatră. Pentru această ipoteză ar pleda faptul că în versurile următoare va fi vorba de învingătorul lui Hanibal, Scipio Africanul.

v.15—16 „nici fuga ce pe Hanibal grăbit îndărăt cu toată spaima noastră cruntă l-a gonit“: se referă la un episod din cel de-al doilea război punic (203 î.e.n.). Hanibal, deși înaintase victorios în Italia și amenința Roma, a fost nevoit să se retragă în grabă pentru că Scipio Africanul pricinuise pierderi armatelor lui, incendiind tabăra lui Syphax și 500 de corăbii cartagineze.

v.17 „din Italia de impii flăcări punice prădată“: *non incendia Carthaginis impiae.* Conferind epitetului *impiae* sensul agresiv de „nelegiuire, profanare“, văzînd în *incendia* un înțeles mai general de „dezastre, distrugeri“, și considerînd *Carthaginis* drept un genitiv subiectiv ajungem la varianta traducătorilor noștri „distrugerile, incendierile provocate de nelegiuita Cartagină“. Interpretarea tradițională, în sensul notei de la v. 15—16, se referă la incendiile suferite de Cartagina în urma acțiunilor lui Scipio Africanul, prefigurînd poate, simbolic, și distrugerea ei definitivă de către Africanul cel Tînăr, Emilianul, în anul 146.

De altfel, v.17 în special și toată partea a doua de la v.14 a fost suspectată de interpolare de către unii editori, care au pus între paranteze, ca nehoratiene, diferite grupe de versuri.

v. 18—19 (20) „Muzele calabre nu vor proclama mai cu strălucire slava..." este o aluzie la glorificarea forțelor lui Scipio Africanul de către poetul Ennius, în poemul *Scipio* și în epopeea *Annales*. În text sînt numite *Calabrae Pierides* (cf.IV.3,18) acele muze care l-au inspirat pe Ennius născut la Rudiae în Calabria.

v.20(18—19) constituie o perifrază pentru Scipio Africanul.

v.23(22—23) „feciorul lui Mavorte și al Iliei": perifrază pentru Romulus. Pentru *Ilia*, cf.I,2,17—18.

v.30 Aluzie la zeificarea lui Hercule după moarte (cf.IV,5,35—36).

v.31 Aluzie la zeificarea lui Castor și Pollux (cf.III,3,9) transformați în constelația Gemenilor.

v.34 *Liber:* cf.I,12,22.

IV.9 Data probabilă: 16.

v.2—3(3—4): cf.III,25,6—7(7—8) și III,30,13—14.

v.4(2) *Aufidus* cf.III,30,10.

v.6 *Pindar:* cf.IV,2,1; „a celui din *Ceos*", adică Simonide (cf.II,13).

v.6—7(7) *Alceu:* cf.II,13,26—28(27—28).

v.7—8(8) *Stesichoros* din Sicilia: poet liric grec, a trăit între 645—560 î.e.n.

v.9 *Anacreon* din Teos, liric grec din sec. VI î.e.n.

v.10 „al Eolienei chin de amor trăiește încă" aluzie la poezia lui Sapho (cf.II,13,24).

v.17 „*Teucer* nu a fost primul care-și repezi săgeata cu un arc de la Cidoniu" (cf.I,7,22[21]).

v.18(17) *Cidoniu:* adică din Creta, fiindcă *Kydon* era unul din orașele Cretei (cf.I,15,17—18[17]).

v.20 *Sthenelus:* cf.I,15,24. *Idomeneu*, rege al Cretei. cf. *Iliada*, III, 230.

v.22 *Deifob* și *Hector* (v.21): fiii lui Priam, cf. *Iliada*, XIV, 250.

v.31(33) *M. Lollius*, personaj deosebit de interesant. A fost socotit de Velleius Paterculus (II,97) un ipocrit perfect care a știut să disimuleze sub masca dezinteresului o teribilă sete de înavuțire și de putere. Bucurîndu-se de simpatia lui Augustus a fost în 25 î.e.n. propretor în Galatia, consul în 21 î.e.n. iar în 16 î.e.n. a suferit o rușinoasă înfrîngere din partea sigambrilor (cf.IV,14) pe care Tacitus o socotește tot atît de gravă ca și cea a lui Varrus în pădurea Teutoburgică. Cu toate acestea Lollius recîștigă favorurile lui Augustus care îi încredințează pe nepotul său, Caius Caesar Agrippa pentru a-l însoți în Orient. S-a sinucis atunci cînd a aflat că Augustus știe tot despre mașinațiile sale trădătoare cu trimișii parților.

IV.10 Data necunoscută.

v.7(5) *Ligurinus:* cf. și IV,1,33.

IV.11 Data probabilă: 17.

v.2 „vin alban“: cf.III,23,11.

v.14 *Idele* reprezentau cea de-a 15-a zi a lunii în martie, mai, iulie și octombrie, în celelalte luni ele căzînd în ziua a 13-a. Fiind vorba de Idele lui aprilie înseamnă că ziua lui Mecena era pe 13 aprilie.

v.16(15) „luna Venerei mării“: era aprilie pentru că în această lună ar fi ieșit *Venus Anadyomene* (cf.III,26,5) din spuma mării.

v.25 *Faeton:* era fiul Soarelui. Căpătase de la tatăl său privilegiul de a-i mîna carul pe bolta cerească. Amețit de înălțime acesta nu a reușit să țină distanța justă între soare și pămînt și celelalte planete, provocînd un scandal în lumea zeilor. Iupiter, pentru a-l pedepsi, l-a lovit cu trăznetul care i-a străpuns pieptul și l-a aruncat în rîul *Eridan.*

v.28 *Bellerophon:* cf.I,27,24 și III,7,13(16).

IV.12. Data probabilă: 14.

v.1(2) „vînturile trace“: pentru vîntul de nord care suflă primăvara dinspre Tracia. O aluzie la vînturile denumite în grecește *Ornithiae,* „care aduc păsările“, pentru că începeau să bată primăvara înainte de reîntoarcerea acestora. Cf. Columella, XI,2,21.

v.5—8 „nefericita rîndunică“: Rîndunica, simbolul venirii primăverii, apare aici într-o digresiune mitologică care cuprinde metamorfoza reginei Procne în rîndunică. De neam atic, Procne era căsătorită cu regele trac Tereu iar fiul lor se numea Ithys. Tereu prin înșelăciune s-a căsătorit cu sora Procnei, Filomela. Cînd află de aceasta regina Procne, pentru a se răzbuna pe soțul care o preferase pe propria ei soră, își omoară copilul și îi dă să mănînce tatălui carnea fiului lor. Pentru această faptă Procne a fost transformată în rîndunică, sora ei în privighetoare și regele incestuos în pupăză.

v.6 „rușinea neamului lui Cecrops“: Procne era fiica lui Pandion, regele Atenei, cetatea lui *Cecrops* (cf.II,1,11—12).

v.11 „zeul Pan“: în original: *deum cui pecus et nigri colles Arcadiae placent:* „pe zeul căruia îi plac turmele și negrele coline ale Arcadiei“. Zeul Pan era originar din Arcadia, deși cultul său se răspîndise și dincolo de hotarele lumii elenice. Era zeul protector al păstorilor și al turmelor, reprezentat pe jumătate om, pe jumătate animal. Trăia în special în păduri, la umbra copacilor și în vecinătatea cursurilor de apă, cîntînd din nai. În Grecia mitul lui Pan aparține perioadei postho-

merice. La Roma, Pan a fost identificat cu zeul italic *Faunus* (cf.I,4,11), fie cu *Silvanus* (cf.III,29,23).

v.12 „Arcadienele coline": e vorba de munții Lycaeus (cf.I,17,2). Eurimanthes și Maenalus din Arcadia, una dintre diviziunile teritoriale ale Peloponezului, așezat în zona centrală a peninsulei. Ținut muntos, cu capitala Megalopolis, era celebră în antichitate pentru viața pastorală, pentru talentul muzical și curajul locuitorilor ei.

v.13 *Vergilius*. În legătură cu destinatarul acestei ode există 3 ipoteze: 1) unii îl identifică cu poetul Vergilius ceea ce pare puțin probabil, deoarece Vergilius a murit în 19 î.e.n., în timp ce cartea a IV-a a apărut cu șase ani mai tîrziu; 2) alții îl identifică cu Vergilius, unul din apropiații lui Drusus și Tiberius (cf.IV,4, și IV,14), sprijinindu-se pe informația din v.5: *iuvenum nobilium cliens:* „prieten al tinerilor de viță nobilă" și v.25: *studium lucri:* „dorința de cîștig"; 3) o a treia ipoteză se referă la versurile 16,17,24 și 25 văzînd în Vergilius un simplu vînzător de parfumuri, apreciat de nobilii tineri și eleganți ai Romei.

v.17 „ sticluță de miresme": în text *nardi parvus onyx:* „micul vas de onix cu nard". Atît nardul cît și onyxul erau materiale de preț, de proveniență orientală.

v.18 „la Sulpiciu în beci". E vorba de celebrele antrepozite ale lui Sulpicius Galba așezate la poalele Aventinului, pe malul Tibrului.

v.26 „de moarte îți adu aminte": în original: *nigrorumque memor... ignium:* „adu-ți aminte de negrele flăcări", moartea fiind redată prin imaginea rugului funebru cu flăcări „care aduc doliul".

IV.13. Data necunoscută.

v.13 „purpura de Cos": țesătura de mătase din insula Cos, foarte fină, se mula pe corp; era preferată pentru acest motiv de femeile frivole. Cf.*Sat.*,I,2,129—132(101—103).

IV.14. Data: 15.

v.2(1) *quiriți:* cf.I,1,7.

v.7—8(7—9) „vindelicii ce nu cunoșteau alt'dată legile latine, — acum ți-a simțit mîna armată": împotriva vindelicilor (cf.IV,4,18), Drusus a dus două campanii victorioase, în cea de-a doua urmărind pacificarea deplină a teritoriului, acționînd împreună cu Tiberiu. Meritul înfrîngerii celor două popoare alpine i-ar fi revenit tot lui Augustus în calitate de comandant suprem al armatei (imperator). De altfel, în Suetonius, *Augustus*, 21, găsim „*domuit... partim ductu, partim auspiciis suis Cantabros, Aquitaniam item Raetiam et Vindelicos:* „a paci-

ficat fie prin conducere directă în calitate de comandant, fie prin dispozițiile date Cantabria, Aquitania, ... Retia și pe vindelici".

v.9 *Drusus:* cf. IV,4,18.

v.10 *genaunienii* și *breunii* (v.11): ca și reții și vindelicii aceștia locuiau în ținutul Alpilor Retici, ocupînd văile cursului superior al Inului (din Elveția actuală). Au fost cucerite de Drusus cu ocazia campaniei împotriva vindelicilor.

v.10(13) „nu o dată i-a zdrobit": în text *acer deiecit plus vice simplici:* „le-a plătit cu prisosință". De altfel, Velleius Paterculus, II,95, referindu-se la campania lui Drusus și Tiberius împotriva reților și vindelicilor, spune: *Raetos Vindelicosque... gentes locis tutissimas... plurimo cum earum sanguine perdomuerant:* „pe reți și pe vindelici... neamuri foarte bine apărate prin așezări... i-au zdrobit de tot înecîndu-i în valuri de sînge".

v.14 „dintre Neroni cel mare": pentru Neroni (cf. IV.4,27—28). Cel mai mare era Tiberius Claudius Nero (42 î.e.n. — 37 e.n.).

v.16(15) „ale Reției popoare": este vorba fără îndoială de reți, vindelici, chiar de genaunieni și breuni, teritoriul tuturor acestor popoare fiind alipit Imperiului Roman în 15 î.e.n. sub numele de Reția (cf. IV.4,18).

v.20(21) Austrul cf. II,14,15(16).

v.21 „dacă Pleiadele-n horă ploaia norilor despică": perioada de evoluție a constelației Pleiadelor (octombrie-aprilie) din planetaTaurului coincide cu acea parte a anului în care marea nu era propice navigației. Cînd se termina această perioadă, la 6 aprilie, se redeschidea sezonul de navigație. „Hora" în care sînt prinse Pleiadele este o aluzie la legenda metamorfozării celor șapte fiice ale lui Atlas și ale Pleionei în tot atîtea stele ale constelației.

v.25 „tauriformul *Aufidus*" (cf. III,31,10). Epitetul semnifică violența și îndrăzneala (cf. III,30,10 și IV,9,2) cu o aluzie la metamorfozarea fluviului Achelaos în taur, pentru a lupta cu Hercule (cf. Sofocle, *Trahinienele,* 507). Epitetul este un calc al poetului după ταυρόμορφος.

v.26 „a Daunului țară", adică *Apulia,* (cf. I,22,14).

v.29 *Claudius:* cf. IV,4,73.

v.32 cf. nota la v.10.

v.34—37 „căci în ziua în care alt'dată ți-a deschis Alexandria... porturile părăsite și palatele-i pustii": în 30 î.e.n. Alexandria se predase învingătorului de la Actium, în ziua de 1 august. Nu știm dacă data de 1 august 15 î.e.n. ar putea fi socotită la fel de sigură pentru victoria

lui Tiberius împotriva reților așa cum ar decurge din cele spuse de Horațiu.

v.37 *lustri*, cf.II,4,24.

v.41—42 „*cantabrul* (cf.II,6,2)... *medul* (adică parții [cf.IV.5,26—25]) *indianul* și *scitul*... cu-o adîncă admirare te salută". Este o referire la relațiile lui Augustus cu popoarele din Orient, așa cum sînt caracterizate de Suetonius: „Faima sa de om înțelept și cumpătat a atras pe indieni și pe sciți pe care-i cunoștea numai din auzite ca să ceară din proprie inițiativă prin delegați amiciția sa și a poporului roman. Parții îi cedară ușor Armenia, pe care o ceruse, îi redară de asemenea steagurile pe care le luaseră de la Marcus Crassus și Marcus Antoniu și-i oferiră pe deasupra și ostatecі. În sfîrșit, dintre mai mulți pretendenți la tron ei nu-l aprobară decît pe cel ales și de Augustus." (Suetonius, *Augustus*, XXI, în traducerea lui David Popescu.)

v.45—46 *Nilul* și *Istrul* simbolizează două expediții împotriva unor populații care amenințau granițele de atunci ale Imperiului. Este vorba, în primul caz, de înaintarea armatelor romane pe Nil pînă la Nabata, în Etiopia, în 22 î.e.n. În al doilea caz, Horațiu se referă la expediția împotriva geto-dacilor, (cf.III.8,18).

v.46 Fluviul *Tigru* simbolizează regatul Armeniei ale cărei afaceri de succesiune la tron au fost reglementate de Tiberius în anul 20. (cf.*Epist.*, I,3 v. 1—2 și I,12, v.26—28).

v.46—47(48) *Oceanul* și *britanii* sînt referiri la faptul că doi regi britani se puseseră sub protecția lui Augustus (cf. *Monumentum Ancyranum*, VI,2).

v.50 *Sigambrii:* cf.IV,2,36.

IV.15 Data: 13.

v.4(3) „mînia valului Tiren": e vorba de Marea Tireniană care apare aici cu dublă semnificație: atît ca marea cea mai primejdioasă pentru navigație (cf.I,11,5[6]), cît și ca simbol pentru dificultățile compunerii unui poem epic în genul *Eneidei*, întreprindere pentru care poetul nu ar avea mijloacele necesare.

v.4 „împărăția ta": pentru *aetas;* are sensul „perioada în care ai domnit".

v.5 se referă la legile de sprijinire a agriculturii și la pacea adusă de Augustus care a favorizat dezvoltarea acesteia.

v.8(6) „lui Joe-al nostru-n Capitol"; în text: *nostro Iovi:* „lui Iupiter al nostru". Adăugirea traducătorului este justificată de faptul că trofeele romane restituite de Phraates (cf.IV,5,26[25]) au fost depuse

în Capitoliu, în templul lui Mars Ultor — Jupiter Capitolinul este, așadar, un simbol al Romei.

v.9 „pe Ian al lui Quirin l-a-nchis": templul lui Ianus din For se închidea numai în timp de pace. Înaintea lui Augustus fusese închis doar de două ori. Augustus asigurînd pacea ordonase deja de două ori închiderea templului (29 și 24). După cum spune Suetonius, faptul s-a mai petrecut încă o dată în timpul lui Augustus, probabil după moartea lui Horațiu. (Cf. Suetonius, *Augustus*, XXII: „...a fost închis de trei ori într-un spațiu de timp mult mai scurt, fiindcă se statornicise pacea pe uscat și pe apă".)

v.9—11: se referă la legislația morală a lui Augustus: (cf. IV,5, 20—24 și III,24).

v.21 „popoarele care trăiesc la Dunărea cea lată": în text: *qui profundum Danubium bibunt:* „cei care beau din Dunărea adîncă", adică dacii dar și vindelicii și panonii care amenințau granițele Imperiului.

v.22 „legile lui Iulius": în text *edicta Iulia.* Dacă considerăm că acestea înseamnă condițiile de pace impuse de Augustus unor popoare cucerite, ar trebui să fie vorba în versul 21 numai de vindelici asupra cărora în 15 î.e.n. romanii repurtaseră o victorie hotărîtoare. Poate fi vorba însă de o sintagmă sinonimă cu *leges Iuliae* cum erau denumite legile promulgate de Augustus.

v.23(22) *geții:* cf. III,24,11. *Serii:* cf. I,12,55(56). *„perșii trădători"* (adică Parții), cf. I,2,23(22) și I,26,5.

v.24 „cei pe lîngă Tanais născuți locuitori": adică sciții: pentru Tanais, cf. III,4,36.

v.26 *Liber:* cf. I,12,22.

v.29(30) „flaut lidian", aluzie probabil la caracterul plăcut și distractiv al muzicii lidiene.

EPODELE

I. Data: 31, primăvara.

v.1 „Aşa te duci acum“: Mecena se pregătea să-l însoţească pe Cezar-Octavian la Actium. E posibil să fi sosit și el la Brundisium cu mulţimea de senatori, cavaleri şi militari, convocaţi de Octavian înainte de lupta decisivă, și pentru a-și asigura colaborarea lor, dar şi în scop propagandistic: „Să dovedească oamenilor că cea mai numeroasă şi mai aleasă parte a cetăţenilor romani se află într-un deplin consens cu el“ (Dio Cassius, I,11, trad. A. Piatkovschi). În timpul campaniei însă probabil că a stat la Roma pentru a preîntîmpina eventuale tulburări (Dio Cassius II, 3).

v.2(1) „navele liburne“: cf. *Ode* I, 37, 51 (30).

v.5(2) „cu turnuri înarmate“: *propugnacula*: „metereze, întărituri“. „Flotele înarmate sînt prevăzute cu fortificaţii din turnuri ca să lupte pe mare, ca de pe ziduri“ (Plinius cel Bătrîn, *Naturalis Historia*, XXXII, 1). Flota lui Antonius era alcătuită din asemenea vase uriașe.

v.21(16) „nu luptei născut:“ *imbellis*. Incapacitatea militară a lui Horaţiu s-a dovedit cu prilejul derutei de la Philippi de care poetul își amintește cu autoironie (cf. *Ode*, II, 7).

v.33(27—28) Alternanţa de munte, podiş şi cîmpie din Italia sudică, cu diferențele de climă respective, favoriza, ca și astăzi, de altfel, fenomenul transhumanţei.

v.34—35(29—30) „Zidul Circeean al Tusculului“: cf. *Ode*, III, 29, 7—8(8).

v.38(33) *Chremes:* nume de bătrîn avar, personaj de comedie. Cf. *Sat.*, I, 10, 49(40).

II. Data nesigură: 37 sau 33.

v.2 „ca vechiul neam de muritori": aluzie la mitul vîrstei de aur.

v.7—8 „nu calcă, nici pe pragul mîndru al puternicilor cetățeni": e vorba de categoria socială și juridică a clienților, oameni de condiție umilă aflați sub protecția patronilor, pe care trebuiau, între altele, să-i salute acasă la ei, în fiecare dimineață, *salutatio*. Textul se referă însă și în general la cei care aveau nevoie să cultive personaje influente.

v.9—10 În loc de araci, vița de vie se întindea pe plopi sau pe ulmi.

v.21 *Priapus:* zeu de rang inferior, paznic al grădinilor. Cf. *Sat.* I, 8, 4(2).

v.22 *Silvanus:* cf. *Ode* III, 29, 23.

v.41(41—42) „ca o sabină sau o soață de Apul": Soții model, datorită prestigiului de austeritate, puritate a moravurilor și hărnicie de care se bucurau ținuturile rustice respective, în deosebi cel sabin. Menționarea acestora se bazează de altfel pe experiența poetului, fiind vorba de ținutul său natal (Apulia) și de cel al fermei sabine dăruite de Mecena.

v.49 „lucrine stridii": din lacul *Lucrinus* (cf. *Ode* II, 15, 3—4).

v.51 „din apele de Răsărit": *Eois*, de la *Eos* numele Aurorei Cf. *Ode*, I, 35(31—32).

v.53 „bibilica": în text *Afra avis* „pasărea, găina africană":

v.59 „Terminus:" în text, *Terminalibus*, la *Terminalia*, sărbătoarea lui Terminus de la 23 februarie. După cum îl arată și numele, era zeul care proteja hotarele proprietății.

v.66 *Larii:* cf. *Ode* III, 23, 4.

v.67 „cămătarul Alfius": un personaj real, contemporan cu poetul, menționat și mai tîrziu ca atare, la Columella.

v.69 „la ide": cf. *Ode* IV, 11, 14.

v.70 „calende": ziua întîi a lunii.

III. Data nesigură (37)?

v.7 *Canidia:* cf. *Ep.*, V.

v.9 *Argonauții:* numele membrilor expediției pornite din Iolcos (Tesalia), pe corabia Argo, să aducă lîna de aur din Colhida (cf. *Ode* II,13,87). Subiectul a fost tratat pe larg de poetul grec Apollonios din Rodos (sec. III. î.e.n.) în epopeea în patru cărți *Argonautica*, imitată și de poetul latin Valerius Flaccus (sec. I.e.n.). A se vedea și Ovidiu, *Metamorfoze* VII.

v.11 „neînjugații tauri": Iason, șeful expediției, este silit de regele Aietes să înjuge doi tauri cu copitele de aramă care scoteau foc pe

nări, să are un cîmp și să-l semene cu dinții unui dragon. Medeea îl ajută dîndu-i o alifie fermecată.

v.12(13) „dragei lui": în text *paelicem*, concubină.

v.13—14 Un episod mai tîrziu al legendei, exploatat de tragedie, ne-o arată pe Medeea părăsită de Iason pentru Creusa sau Glauke, fiica lui Creon, regele Corintului. Medeea se răzbună trimițîndu-i, drept dar de nuntă rivalei sale, o haină și o cunună otrăvită care o mistuie în flăcări împreună cu tot palatul. După ce-și omoară și copiii avuți cu Iason, este răpită în văzduh de un car al soarelui tras de balauri înaripați și dusă la Atena.

v.16 *Apulia:* ținut din extremul sud-est al Italiei. A se vedea și *Daunus*, *Daunia*.

v.17—18 „darul Deianirei": cămașa muiată în sîngele Centaurului Nessos pe care Deianira, vrînd să-și recîștige dragostea lui Hercule atras de Iole, i-o trimite, neștiind că e vorba de o otravă puternică. Eroul moare în chinuri pe muntele Oeta.

IV Data: 38 sau 37—36.

v.3 „robule cu pielea neagră de bătaie pe spinare": în text, „cu coasta, (cu trupul) ars de funiile hiberice" — fabricate dintr-un soi de papură cu fibra tare care creștea în Spania.

Pentru identificarea personajului s-au propus două variante. Ar fi vorba de Sextus Menas sau Menodorus, libert și comandant al flotei lui Sextus Pompeius (cf. *Ode*, III,16,15—16) sau de Vedius Rufus. Cu acest nume sînt cunoscute două personaje: un contemporan al lui Cicero, sau Vedius Pollio, un fiu de libert, din anturajul lui Augustus.

v.7 „calea Sacră": cf. *Sat.*, I, 9, 1.

v.8 „de șase coți": un cot, *ulna*, avea 45 cm.

v.11 „biciul triumvirilor": *tresviri capitales* sau *nocturni* erau un fel de comisari de poliție, însărcinați în deosebi cu paza nocturnă, care executau și pedepse corporale.

v.12 „crainicul": cel care striga vina celui pedepsit.

v.13 *Falernum:* cf. *Ode*, I, 20, 12 (10).

v.14 „Calea Apiană": cf. *Sat.*, I, 5.

v.15(16) „legea lui Otho": *Epist.*, I,1,62.

v.19—20. Se face aluzie la armata lui Sextus Pompeius alcătuită din oameni rămași în afara societății, pirați, proscriși, sclavi fugiți.

v.20 „tribun": în text „tribun militar", funcție pe care o îndeplinise și Horațiu la Philippi cf. *Sat.*, I,6,66(48).

V. Data nesigură.

Prin cele două monologuri ale copilului, victimă a vrăjitoriei, protestul inițial și blestemul final, Horațiu deplasează interesul de la pitorescul descrierii la conflictul uman. Pentru a ne da seama de valențele dramatice ale acestui iamb, obținute prin selecția operată de poet asupra tiparului ritual, consemnăm aici schema unei scene de magie: I. La început, o parte preliminară, conținînd pregătirea oficiantului (condiția morală și ținuta); pregătirea locului și a recuzitei, obiecte și instrumente, materialul operator; invocații și sacrificii menite să atragă bunăvoința forțelor oculte. II. Operația principală, constînd în producerea obiectului și a efectului magic, actul de constrîngere executat asupra persoanei care trebuie supusă. III. Conjurarea unor forțe potrivnice *(phylakterion)* și rezultatul. A se vedea pentru acestea Anne-Marie Tupet: *La magie dans la poésie latine*, Lille, 1976, p. 9—10 și comentariul lui Lejay la *Sat.*, I,8.

v.5(6) *Lucina:* epitet al Iunonei sau al Dianei ca protectoare a nașterilor cf. *Ode*, III,22,2—3 și *Carmen Saeculare*, v. 1.

v.7 „pe-a mea purpură": *toga praetexta*, cu bandă de purpură, a tinerilor nobili, purtată pînă la șaisprezece ani cînd îmbrăcau „toga virilă".

v.12 „fuse dezbrăcat îndată": în text, *insignibus raptis*, „după zmulgerea insignelor" — e vorba de o bulă de aur purtată la gît în aceeași perioadă a adolescenței.

v.15 *Canidia:* s-au făcut numeroase încercări de identificare a personajului real deghizat sub acest nume. Comentatorul antic Porphyrio vedea în ea pe o anume *Gratidia*, vînzătoare de parfumuri din Neapole. Dacă *Varus*, partenerul ei ar fi totuna cu Quintilius Varus, prietenul lui Horațiu, Canidia ar putea fi o anume Caecilia, numită de Catul Maecilia (113,2), o frivolă notorie a vremii, acum îmbătrînită și decăzută. Ar mai putea fi vorba de o persoană reală cu acest nume, dată fiind insistența poetului asupra personajului și detaliile biografice concrete, și de iubitul sau soțul ei un oarecare Varus. În orice caz, era o certitudine practicarea și moda magiei într-o epocă sensibilă la ocultism.

v.21 *Iolcos:* oraș din Tesalia, locul de plecare a expediției Argonauților (cf. *Ep.*, III,9).

Iviria: în original, *Hiberia*, nu Spania, ci un ținut din Caucaz (Georgia), vecin cu Colhida, țara Medeei.

v.24 „focul din Colhos": focul era o componentă obișnuită a practicilor magice pentru funcția sa simbolică, purificatoare sau destruc-

tivă, dar şi ca instrument al ritualului, servind la fabricarea filtrelor, arderea amuletelor sau a substanţelor aromate ş.a.

v.25 *Sagana:* o scolie menţionează că personajul ar fi o libertă a lui Pompei.

v.28(26) „apă din Avern stropind": În Campania, lîngă Cumae, între Misenum şi Puteoli, pe o cîmpie situată între o cunună de munţi şi mare se aflau trei lacuri: Tirenian, Lucrinus — cf. *Ode*, II,15,4(3) — amenajat de Agrippa într-o staţiune balneară şi aşezare portuară — şi mlaştina Avernului. E de fapt regiunea golfului Baiae (cf. Dio Cassius, XLVIII,50). Emanaţiile vulcanice, apele termale şi umbra pădurilor din preajmă au silit imaginaţia să aşeze aici poarta Infernului, prin care ar fi trecut şi Ulise.

Apa, element purificator, era folosită în preliminariile ritualului magic. Faptul că provine din Avern, îi sporeşte semnificaţia în sensul comunicării cu lumea morţilor şi a invocării puterilor subpămîntene (Cf.A.M. Tupet, *op. cit.*, p. 28—29).

v.38—35(37) ficatul era socotit sediul pasiunii iar măduva intensitatea ei, pătrunderea întregii fiinţe, de aceea au fost alese pentru prepararea leacului de dragoste.

v.41(42) *Rimini:* numele de azi al oraşului umbrian *Ariminium.*

v.46 „lună şi stele-a desprinde": coborîrea lunii de pe cer era socotită drept o culme a puterii magice. Practica şi originea gestului era atribuită tot vrăjitoarelor tesaliene, *voce Thessala* (v. 45). Explicaţia mitologică ar putea proveni din cunoaşterea a trei ipostaze în persoana aceleiaşi zeiţe, — *diva, triformis* (III, 22,4): *Luna-Selene* în cer, *Artemis-Diana* divinităţi terestre ale naturii sălbatice şi ale vînătoarei, *Hecate-Trivia* în Infern (cf. *Carmen saeculare* v.1). Funcţia acesteia din urmă, de inventatoare şi ocrotitoare a vrăjitoriei, se putea extinde şi asupra puterii misterioase a lunii, frecvent invocată în ritualul magic, cf.v.51: *Nox* et *Diana.*

v.57(58) „cîinii din Subura": cartier al Romei, aşezat între Quirinal, Viminal şi Esquilin, populat de sărăcime şi de o lume dubioasă, certată cu bunele moravuri.

v.63—66: cf. *Ep.*, III, 12—14(13—14).

v.73 Varus: cf. nota la v.15.

v.75(76) „chiar de marşii te-ar vrăji": marşii (cf.I,1,28), „îmblînzesc şerpii veninoşi şi fac leacuri minunate din descîntece şi sucuri de ierburi" (Aulus Gellius, *Nopţile Atice* XVI, 11,2 Trad. David Popescu, Buc. 1965).

v.85—86(85) Tiest: cf. *Ode*, I,16,17.

VI Data probabilă: 34.

v.5 „ca un molos, ca un roșcat laconian": rase renumite de cîini. Molosii erau din Epir (*Sat.*, II,6,156[114]).

v.13 „ginerele de Lycambe înjosit": Archiloch din Paros (sec. VII î.e.n.) s-a răzbunat pe Lycambe, care-i refuzase mîna fiicei sale Neobule, scriind împotriva amîndurora iambi injurioși. Legenda biografică ne spune că cei doi s-ar fi sinucis.

v.14 „al lui Bupal dușman crunt": poetul Hipponax din Efes (sec. VI î.e.n.), urît de felul său, a fost caricaturizat de sculptorul Bupalos. Ca urmare îi adresează o invectivă atît de violentă încît acesta s-ar fi spînzurat.

VII Data probabilă: 39—38 sau 36.

v.3 „au prea puțin a curs latinul sînge": aluzie la războaiele civile care s-au succedat fără întrerupere de la moartea lui Cezar pînă în anul 39, cînd Antonius și Octavian încheie pacea de la Misenum cu Sextus Pompeius. Iminența unui nou conflict cu acesta sau încordarea dintre cei doi triumviri plasează momentul de inspirație al acestei epode în 39—38 sau în preajma anului 36.

v.7 *Via Sacra:* era și loc de promenadă și artera pe care treceau cortegiile triumfale spre templul lui Iupiter de pe Capitoliu (cf. *Sat.*, I,9,1 și *Ep.*, IV,7).

v.8(7) Campaniile lui Cezar din Britania nu rezolvaseră definitiv supunerea acestor ținuturi. Octavian avusese intenția unei expediții în anul 34, dar este oprit în Gallia de revolta dalmaților împotriva cărora se îndreaptă împreună cu Agrippa. În oda I,21,13—16 și III, 5,2—4 se vede că problema era încă deschisă.

v.17—20. Horațiu adoptă aici varianta negativă a legendei, potrivit căreia, uciderea lui Remus de către Romulus n-a fost o pedeapsă meritată pentru încălcarea hotarului cetății abia întemeiată, ci o crimă. Războaiele fratricide văzute ca o ispășire a păcatului și a blestemului strămoșesc constituiau un apel la responsabilitatea generației contemporane în fața situației: *responsum date* (v.14).

VIII Data probabilă: 40—38.

Această piesă timpurie a poetului trebuie văzută nu atît ca o realitate biografică, ci mai degrabă ca respingere din partea lui a unei relații posibile, nedorite. Vehemența invectivei antrenează cruditatea limbajului, dusă dincolo de limita decenței, deși, în aceasta trebuie să vedem de fapt o conformare la practica generală a poeziei iambice și satirice din antichitate care admitea ceea ce numeau αἰσχρολογία vor-

birea licențioasă și injurioasă. Atracția jocului poetic îl face pe Horațiu să încalce măsura cuviinței, altminteri nu fără temei, față de o matroană bogată, nobilă, pedantă și împătimită, cum ne apare personajul portretizat.

IX Data: septembrie, 31.

v.1 *Cecubul:* cf. I,20,9.

v.2 „voioși că Cezar a învins": poezia e plasată imediat după victoria de la Actium, poate chiar în aceeași zi cînd soarta lui Antonius, a Cleopatrei și a armatelor lor nu era încă definitiv rezolvată. De aceea și această întrebare *quando* (v.1) în așteptarea sărbătoririi, pe care o înfățișează ca pe un răspuns, oda I,37.

v.5—6 „cîntec barbar": intonațiile flautului în modul frigian sau lidian creau o muzică potrivită pentru petrecere, în timp ce „al lirei cîntec dorian" aducea solemnitatea eroicului.

v.7 „cînd fiul lui Neptun fugi": Sextus Pompeius, care se dădea drept fiu al lui Neptun, fusese înfrînt în bătălia de la Naulochus pe coasta de nord-est a Siciliei de către Octavian (36 î.e.n.).

v.9—10 „lanțul scos iubiților săi sclavi vicleni": cf. *Ep.*, IV, 19—20.

v.12 „Vîndut fiind unei femei": *emancipatus*, trecut, ca un sclav, din proprietatea lui Antonius în cea a Cleopatrei.

v.13 „țepuși": *vallus*, țăruș care servea la construirea palisadelor înfigîndu-se în valul de pămînt pus în fața tranșeelor.

v.16 „conopeu": *conopium*, litiera sau cortul Cleopatrei protejat de perdele cu plase împotriva țînțarilor.

v.17 „două mii de gali" mercenari din Galatia (Asia Mică) unde se așezase în sec. III î.e.n. o populație amestecată de gali și greci, se mai numeau și „galo-greci". Conduși de Amyntas și Deiotarus aceștia l-au trădat pe Antonius înainte de luptă (Plutarh, *Antonius*, 63).

v.19—20 E vorba de o manevră dintr-un moment al luptei nemenționat ca atare de izvoarele istorice, sau, de o parte din flota lui Antonius care s-a sustras luptei ascunzîndu-se într-un port oarecare, sau, de o parte din vasele care, scăpate din încercuire, l-au părăsit pe Antonius pe drum.

v.21 „Io, Triumphe": cf. *Ode*, IV,2,49.

v.25 *Africanus:* Scipio Africanus Aemilianus, distrugătorul Cartaginei (146 î.e.n.).

v.29 „Creta cu o sută de cetăți": cf. *Ode*, III,27,36—37 (33—34).

v.31 *Notus:* cf. *Ode*, I,3,14.

„Vîltoarea Sirtelor": cele două golfuri mediteraneene din nordul Saharei primejduiau navigația prin bancurile de nisip, stîncile și vînturile aducătoare de furtună (cf. *Ode,* I,22,5).

v.34 „Vin de Chios ori de Lesbos": cf. *Ode,* III,19,5 și I,17,22 (21).

v.35 „greață": *nausea* „răul de mare". Acest cuvînt ne face să credem că Horațiu și Mecena se aflau pe o corabie la Actium, dînd curs astfel intențiilor din epoda I, dar totul poate fi o simplă notație de particularizare a cadrului imaginat de poet.

X Data necunoscută.

v.2 *Mevius:* un poet contemporan, probabil lipsit de talent și înrăit, adversar al lui Vergilius și poate și al lui Horațiu. În *Bucolice* III, 90, Vergilius spune: „doar cine nu urăște pe Bavius îndrăgește poemele tale Mevius"; comentatorul Porphyrio amintește o satiră a lui Mevius împotriva unui fiu desmățat al actorului tragic Esop iar o glosă ne spune că a înfățișat într-o lumină nefavorabilă sau fără pricepere *(male)* triumfurile lui Cezar.

v.3—4 Austrul: cf. Ode, I,3,14.

v.5 „Eurus cel prea negru": cf. *Ode,* I,25,19(20).

v.7 „Crivățul": cf. *Ode,* I,3,13.

v.10 „funestul Orion": *Ode,* I,28(21—22).

v.14 „Vasul lui Aiax cel impiu": fiu al lui Oileus (cf. *Ode,* I,15,18 [18—19]), fusese pedepsit de Pallas la întoarcerea de la Troia, pentru vina de a fi zmuls pe Cassandra de la altar.

v.19 „apele din golful Ioniei": cf *Ode,* III,27,21(19).

v.20 *Notus:* cf., I,3,14.

v.23(24) „Zeițelor Furtunii": *Tempestatibus.* Aveau la Roma un templu dedicat în anul 259 î.e.n. de către consulul L. Cornelius Scipio.

XI Data probabilă: 34.

v.2 „versuri sărmane să scriu": diminutivul *versiculos* din original se pretează la mai multe interpretări. Una tehnică, ar avea în vedere scurtimea versului iambic, rapiditatea ritmului sau, poate, caracterul prozaic al iambului, foarte apropiat de vorbirea obișnuită și pentru aceasta folosit în comedie și în părțile expozitive ale dramei în general. În spirit autocritic, nuanța depreciativă a diminutivului s-ar putea referi la primele epode și satire, cu această notă fiind folosit de altfel și privitor la primele încercări de a scrie „versulețe grecești" (*Sat.,* I,10, 36[31—32]). La această modestie se adaugă fără îndoială și autoironia la adresa poetului neputincios în fața pasiunii. Tema revine și în epoda a XIV-a.

XII Data nesigură (cca. 35)?

v.1 Tema și atmosfera asemănătoare cu a epodei a VIII-a a dus la întrebarea dacă e vorba de același personaj. Condiţia biologică și materială a celor două pare a fi identică, cu deosebirea că cea din epoda a VIII-a este o matroană cu pretenţii nobilitare și aere de intelectuală, care citește cărţi de filozofie stoică, pe cînd în epoda de faţă atmosfera evocă mai degrabă un mediu de curtezane. Pentru îndrăzneala imaginaţiei și libertinajul expresiei a se vedea nota introductivă de la epoda a VIII-a.

v.21—22(21) „veșminte scăldate în tiriană purpură": adjectivul *iteratae* din original „de două ori" ne trimite la *Ode* II,16,35—37.

XIII Data nesigură

v.1—2 „iar zăpada și ploaia îl lasă în jos pe Iupiter". Iupiter ca personificare a Cerului se confundă cu fenomenele atmosferice.

v.1—4 Atmosfera sumbră de la începutul acestei epode, care trădează starea de îngrijorare în faţa unui eveniment decisiv, i-a făcut pe comentatori să presupună că a fost scrisă în preajma bătăliei de la Philippi (42 î.e.n.). În acest caz ar fi cea mai veche dintre epode, deși tot atît de bine putea fi scrisă doar sub impresia amintirii acelui moment. Factura ei de odă ar putea-o apropia de perioada acestora.

v.3 „Crivăţul tracic", cf. *Ode*, I,25,11—12.

v.6 „pe cînd era consul Torquatus al meu", cf. *Ode*, III,21,1.

v.8 „nard ahemeniu", cf. *Ode*, III,1,44.

v.9 „coardele cilenene" sînt coardele lirei. După legendă lira fusese inventată de Mercur, născut pe muntele Cyllene, în Arcadia.

v.11 „cum glăsuia cu voinicu-i discipol vestitul Centaur". Centaurul Chiron, învăţătorul lui Ahile, îi prezisese acestuia că nu se va mai întoarce de la Troia.

v.12 *Thetis*, cf. *Ode*, I,8,14.

v.13 „cîmpu-Asaracic": regele troian Assaracus era bunicul lui Anchise.

v.14 *Scamandrul:* fluviu la vest de Troia, izvora din muntele Ida, se unea cu Simoisul și se vărsa apoi în Hellespont (Dardanele). În *Iliada* el era fiul lui Zeus și se opunea atacului lui Ahile, revărsîndu-se din albie (cf. CXXI).

v.15 *Parcele*, cf. *Ode*, II,3,15.

XIV. Data: cca. 31—30.

v.3 „somn leteic" sau „somn de moarte" fiindcă *Lethe* (Uitarea) era un izvor al Infernului din care sorbeau morţii spre a uita de viaţa lor pămîntească.

v.7—8 „iambii mei din cîntul făgăduit odată nu-i duc la isprăvire": în text *inceptos, olim promissum carmen, iambos ad umbilicum adducere* „să duc la isprăvire iambii începuți, cartea promisă demult" — Horațiu se referă de fapt la compunerea de noi epode care ar completa piesele deja existente din volumul de epode promis lui Mecena. *Ad umbilicum adducere* înseamnă a termina un *volumen* pînă la sfîrșit. *Umbilicus* era de fapt ornamentul de metal și fildeș cu care se terminau capetele acelei vergele de lemn în jurul căreia se înfășurau foile de pergament sau papirus care alcătuiau un *volumen*. Pe măsură ce acesta era citit foile erau derulate, ultima rămînea însă legată de bagheta ornamentată. De aceea *usque ad umbilicum* însemna „pînă la sfîrșit".

v.9(10) *Anacreon din Teos*, cf., *Ode*, IV,9,9. Era cunoscută pasiunea acestuia pentru tînărul *Bathyllos din Samos* (v.10[9]).

v.12 „vers fără măsură; în original: *non elaboratum ad pedem*": „în metru neelaborat" — aluzie fie la o anumită neglijență a poetului în cizelarea versurilor, fie la facilitatea tipurilor metrice utilizate de acesta.

XV Data nesigură

v.8—9 „cît se va teme lopătarul pe mare iarna de furtună": în text: *nautis infestus Orion turbaret hibernum mare*: „potrivnic corăbiilor Orion frămîntă marea iarna". *Orion*, cf. *Ode*, 1,28,21.

v.27(20) *Pactolus*: rîu în Lydia (Asia Mică) numit de greci „curgătorul de aur".

v.28(21) „să-ți scînteie înțelepciunea": în original „să nu-ți scape tainele lui Pitagora renăscutul", adică: să nu-ți rămînă necunoscut nici un secret din doctrina lui Pitagora, la modă pe vremea aceea. Pentru „renăscutul", cf. *Ode*, I,28,10.

v.29(22) „chiar pe Nireu să-ntreci în farmec": cf., III,20,15.

XVI Data: 41.

v.1 „iar un rînd de oameni": *altera aetas*, o nouă generație, încă o epocă de războaie civile, după cea a lui Marius și Sulla, după luptele dintre Cezar și Pompei, mai ales, proaspete încă în amintirea lui Horațiu. Lanțul neîntrerupt al conflictelor de la moartea lui Cezar cuprinde această „nouă generație".

v.3 „cui marșii, vecinii nu i-au stins mîndrele zile": e vorba de războiul cu *Socii*, numit și „marsic", cf. *Ode*, III,14,18.

v.4 *Porsena* regele etrusc din Clusium atacă Roma pentru a restabili pe Tarquinius Superbus, detronat cu un an înainte. El ocupă

orașul și deține a treia parte a teritoriului, dar apoi renunță în fața actelor eroice ale romanilor.

v.5 *Capua* a pactizat cu Hanibal în cel de-al doilea război punic, ridicîndu-se împotriva Romei și rivalizînd cu aceasta (în text: *aemula... virtus Romae*) la hegemonia Italiei, numită de Cicero „acea altă Romă" *altera illa Roma.*

v.6(5) *Spartacus:* cf. *Ode,* III,14,19.

v.6 „alobrogul răzvrătit": populație din Gallia narboneză supusă în anul 121 î.e.n., se răscoală și sînt înfrînți în anul 61, după ce în 63 fuseseră ademeniți de Catilina și folosiți apoi de Cicero la descoperirea conjurației.

v.7 Cimbrii și teutonii, populații germanice, au fost înfrînți de C. Marius și Q. Lutatius Catulus la Vercellae, 101 î.e.n.

v.8 „Hanibal de părinți cel urgisit": *parentibus* este interpretat în două sensuri: „părinții" ai căror fii fuseseră omorîți de Hanibal în război și „strămoșii" romanilor din generația lui Horațiu, cei contemporani cu Hanibal.

v.13 „ale lui Quirinus vase": *Quirinus* (*Ode,* I,2,46) aici epitet al lui Romulus cu care se asimilează. În For, lîngă tribuna rostrelor, i se păstra un mormînt simbolic întrucît legenda îl urcase în rîndul zeilor.

v.18(17) „foceenii": *Phoceea,* colonie greacă din Asia Mică. Atacați în 534 î.e.n. de Harpagos, un general al lui Cyrus, o parte din ei se exilează în Corsica.

v.22 „Notus, Africul cel crunt": cf. *Ode,* I.3,14 și I.1,15.

v.28 „ale Matinei piscuri" (cf. *Ode,* I,28,3): se aflau în sud față de Padul din nordul Italiei.

v.40 „zburați departe de țărmii etruscilor": de Marea Tireniană. Plecarea imaginată de Horațiu se făcea spre vestul Mediteranei pînă la *Ocean* (Atlanticul) v. 41, bine definit aici „brîu al lumii" (cf. *Ode,* I,3,21[22]).

v.43(42) „insule de fericire": o utopie legendară care așeza undeva în Ocean aceste ținuturi cu condiții și un mod de viață ideale, identificabile de cei mai mulți cu insulele Canare. Se atribuie lui Sertorius, generalul roman care organizase rezistența hispanilor și înfrînsese între 84—76 armatele trimise de Roma împotrivă-i, intenția de a se refugia în acele insule. Cea mai veche atestare a legendei, la Hesiod, *Lucrări și Zile,* v. 170—173. Horațiu plasează în „insulele fericiților" mitul Veacului de aur.

v.55(54) *Eurus:* cf. Ode, I,25,19(20).

v.59(57) „Argonauţii acolo nu vin spre înşelăciune": textual: „pinul (lemnul corăbiei) nu se îndreaptă acolo dus de vîslaşul de pe Argo". Adăugirea traducătorului nostru „spre înşelăciune" se motivează printr-o serie de episoade şi atitudini ale personajelor: trădarea Medeii acceptată şi folosită de Iason şi încercarea lui Aietes de a-l pierde pe erou.

v.66—67(64—65): mitul hesiodic al vîrstelor (etape din istoria primitivă a omenirii) şi al degradării lor progresive.

XVII Data probabilă: 31.

v.3 „pe-a Iadului domnii": în text „pe domnia Proserpinei", zeiţă romană a Infernului asimilată cu Persephona grecească (cf. *Ode*, I,28, 20 şi II,13,21—22[21]), invocată aici alături de Diana (v. 3), cf. *Ep.*, V.46. A se vedea şi nota introductivă la *Carmen saeculare.*

v.4—5(5) „ce fac stelele vii din cer să cadă stinse": cf. *Ep.*, V,46.

v.5(6) *Canidia:* aceeaşi din epoda V şi satira I,8, piesa de faţă încheind şi cronologic suita satirică a vrăjitoarelor.

v.7 „vîrtelniţa cu farmeci": *turbo* sau *rhombus* ca şi grecescul *iynx* era o roată magică (după unii un fus sau o bobină), învîrtită cu ajutorul a două fire trecute prin centrul ei şi unite la capete. Mişcarea rapidă şi zbîrnîitul produs erau de natură să provoace un soi de transă, o ameţire şi paralizare a celui vizat. Semnificaţia simbolică era aceea de înlănţuire sau de aducere a victimei la scopul sau în locul dorit de oficiant ori de prevenire a unui efect contrar.

v.7—10(8—10) Telephus regele mysienilor (ţinut din Asia Mică la Marea Egee în nordul Lydiei) fusese rănit de Ahile încercînd să-l abată de la asedierea Troiei. Un oracol îi prezisese vindecarea numai cu rugina lăncii care-l rănise, ceea ce şi obţine prin rugăminţi. „Nepotul lui Nereu": Thetis, mama lui Ahile era fiica lui Nereu (cf. *Ode*, III,28,9 [10]).

v.11—15(11—14): cf. *Ode*, I,10, 13—16.

v.15—18 Episodul Circei în *Odiseea* X,133 şi urm.

v.29(28) „vrăjile sabine": *sabella carmina*, formule magice. În *Sat.*, I,9, 36—38(29—30) ni se înfăţişază o babă sabină ghicitoare.

v.30(29) „bocetele marse": cf. *Ep.*, V,75(76).

v.32—33(31—32): cf. *Ep.*, III,17—18.

v. 35—36(35) „căldare neagră": Canidia e numită astfel. În text, *officina* care înseamnă „atelier, fabrică, laborator" care „fierbe, se încinge" în „otrăvile Colhidei" (cf. *Ode*, II,13,8).

v.39(36) Substantivul *finis* se referă și la „sfîrșit" ca rezultat urmărit de Canidia în vraja ei împotriva lui Horațiu, și la curmarea acesteia, în schimbul unei amenzi de răscumpărare, *stipendium*.

v.40—45(37—41) De remarcat intenția parodistică a limbajului religios invocînd un ritual de ispășire.

v.43(39) „lira-mi mincinoasă": de două ori, și în ocările adresate în epoda a V-a, și în ironia „imnului" dedicat Canidiei în versurile 44—58 (40—52).

v.48(44) „au dat din nou lumina": Castor și Pollux, frații Helenei (cf. *Ode*, III,3,9) s-au răzbunat pe poetul Stesichoros (sec. VII-VI), care defăimase pe sora lor, orbindu-l, dar i-au redat vederea după compunerea unui poem de retractare *(palinodia)*.

v.53 „în cea de-a noua ziuă": cînd avea loc un sacrificiu și o masă funebră, ceea ce vrea să spună că vrăjitoarea Canidia nu cruța nici mormintele proaspete.

v.56—58(50—52) Insinuarea din epoda a V-a v. 5—6 este amplificată aici cu acest motiv de comedie, al copilului înlocuit, *puer suppositus*, acuzînd-o pe Canidia de o falsă maternitate.

v.63(56) „misterele Cotitei": cultul orgiastic al zeiței trace *Cotyto*, răspîndit și la Atena și practicat de bărbați în dezmățate ceremonii nocturne.

v.64—65(58) „predomnitor pe Esquilinul magic": în text, Horațiu este numit *pontifex (maximus)* pentru critica adusă magiei în Epoda a V-a, rol pe care-l avea marele pontifice în calitate de șef al religiei, de a controla orice ritual.

v.68(60) „babe vrăjitoare peligne": populație italică din ramura sabellilor depozitară de vechi tradiții și superstiții (cf.v.29[28]), ca și marsii (v.30[29]), pelignii aveau o adevărată școală de vrăjitoare, cum rezultă din text.

v.73(65) „Al lui Pelops sperjurul": Oenomaus regele Pisei supunea pe toți candidații la mîna fiicei sale Hippodamia, la o întrecere de care, omorîndu-i. Pelops, cu complicitatea fetei și ajutorul lui Myrtilos, vizitiul lui Oenomaus, îl omoară pe acesta și în urmă îl aruncă în mare și pe Myrtilos (de unde și numele de *mare myrtoum*, cf. *Ode*, I,1,14).

v.74(66) *Tantal:* cf. *Ode* II,18,37—38.

v.76(68) *Sisif:* cf. *Ode*, II,14,19(20).

v.82(71) „cu-o spadă de la Noric": cf. *Ode*, I,16,10(9—10).

v.86—91(76—80): enumerarea unor practici magice din *Ep*. V și *Sat*. I,8.

CARMEN SAECULARE

Carmen saeculare: poem în strofe safice. Este un imn cu caracter oficial, dedicat divinităților protectoare ale Romei. A fost compus pentru a fi executat la serbările rituale *(ludi saeculares)* cu care Augustus a ținut să marcheze începerea unui nou ev *(saeculum)* din istoria Romei (cf.IV;15).

Serbările seculare au avut loc în 17 î.e.n. cînd se împlineau zece ani de cînd Octavian primise titlul de Augustus. Prin aceasta el a căutat să transforme o aniversare legată de ascensiunea și consacrarea puterii sale monarhice într-o sărbătoare colectivă a poporului roman, legată de vechile tradiții.

Legenda originii acestor jocuri, relatată de un istoriograf bizantin din sec. V e.n., Zosimus, ne arată caracterul vechi italic al celebrării zeilor Infernului pentru a obține salvarea noii generații și perpetuarea în istorie. Urmînd ordinele zeilor, un sabin, cu nume simbolic, Manius Valerius Tarentinus (de la *manes* „zeii subpămînteni" și *valere* „a fi sănătos") și-ar fi salvat fiii grav bolnavi aducînd jertfe lui *Dis Pater* (Pluto) și Proserpinei pe un vechi altar roman, descoperit tot prin inspirație divină, pe malul Tibrului, în locul numit Tarent. După alungarea regilor Roma ar fi fost scăpată de molimă în același chip, de către un alt membru al gintei Valeria, consulul P. Valerius Publicola. Acesta a instituit jocuri în onoarea zeilor Infernului, care cu timpul au devenit jocuri publice, organizarea lor revenind quindecemvirilor care păzeau și cărțile sibiline.

Singura atestare istorică a unor manifestări expiatoare dedicate lui Dis Pater (Pluto) și Proserpinei este celebrarea așa-numitelor *ludi Tarentini* (în 249 î.e.n.). Censorinus, un gramatic din secolul III e.n., citîndu-l pe Varro, în *De die natali*, 17,8 spune că „atunci au fost instituite prin autoritatea cărților sibiline jocurile seculare".

De altfel, un pasaj din cărțile sibiline (conținînd 37 de hexametri dactilici, care ne-a parvenit prin surse indirecte) cuprinde prevederi asupra desfășurării ceremonialului acestor jocuri.

Descoperirea inscripției care reprezenta procesul verbal al jocurilor seculare ne dă imaginea exactă a modului în care au decurs acestea

în anul 17 î.e.n. Între 26—31 mai s-a realizat purificarea populației, în vederea sărbătorilor religioase (noaptea 31 mai — 3 iunie). Acestea, după o pauză de o zi, au fost urmate de șase zile de serbări populare în care s-au oferit spectacole, jocuri și întreceri sportive (5—11 iunie).

Augustus căutînd să reînvie o serbare religioasă lipsită de o adevărată tradiție a introdus elemente noi în ceremonial, dînd întregii desfășurări un nou sens.

Serbarea religioasă a ținut trei zile și trei nopți fără întrerupere. În timpul nopții erau celebrate divinitățile legate de lumea subpămînteană, cele de care depindeau fertilitatea și bunăstarea populației (*Parcele*, *Ilithyia*, *Terra Mater*) în locurile consacrate de vechiul cult de îmbunare a zeilor, pe malul Tibrului.

În schimb, manifestările din timpul zilei au fost dedicate zeilor protectori ai cetății: Iupiter, Iunona, Apollo și Diana. Totul s-a desfășurat într-un cadru solemn și spectaculos, într-o atmosferă de împăcare și echilibru care exprima încrederea în viitorul luminos al Romei în noul ev.

Imnul lui Horațiu a fost executat în ultima zi a serbărilor religioase, de către un cor format din tineri de cea mai bună familie, care aveau ambii părinți în viață (cf. *Ode*, IV,6,34—35[31—32]). Nu se poate preciza dacă strofele imnului erau executate alternativ sau împreună de către cele două grupuri de cîte 27 de băieți și tot atîtea fete.

Procesiunea pleca de pe Palatin, unde se afla templul lui Apollo, urca pe Capitoliu și revenea probabil pe Palatin. Cu privire la felul în care s-a încadrat imnul lui Horațiu în acest ceremonial există mai multe ipoteze, dar chestiunea ne pare de mică importanță pentru înțelegerea acestei ode.

v.1 *Febus*, adică „strălucitorul" era unul din epitetele lui Apollo, care, prin asimilarea cultului primitiv al soarelui, era considerat o personificare a acestuia. La romani epitetul apare frecvent în locul numelui (cf. și *Ode*, IV,6,29[26]; 31[29]); Apollo era un zeu grec adoptat de latini după 396 î.e.n. Invocarea lui la serbările seculare se datorește faptului că era socotit oficial patronul noului regim (cf. *Ode*, IV,6,1).

Diana era o zeiță italică și romană, cultul ei avînd o anumită tradiție, cu altare celebre pe Algid și pe Aventin, cu un sanctuar pe malul lacului Nemi, de care era legată legenda lui Hyppolit (cf. *Ode*, IV,7,26). Asimilînd funcțiile lui Artemis, Diana era o zeiță cu atribute multiple numită *diva triformis* (cf. Vergilius, *Aeneida* IV,511) deoarece în cer era identificată cu luna, pe pămînt cu Diana, zeiță a vînătorii, sub pămînt cu zeița vrăjilor și a miracolelor, Hecate. Prin analogie cu Apollo cultul Dianei se suprapune vechiului cult al Lunii, Diana fiind socotită personificarea Lunii care rătăcește în munți.

Datorită sincretismului cu *Hecate* (cf. *Ep.*V,46 și *Sat.* I,8,47) [33] Diana avea atribuția de protectoare a magicienilor și vrăjitorilor, fiind astfel legată de lumea subpămînteană. În această calitate reușise să-l scoată pe castul Hyppolit din lumea umbrelor și să-l reînvie (cf.

Ode, IV,7,25—26). Ca și Hecate, Diana era înfățișată ca o zeitate cu trei trupuri și trei capete.

La romani zeița protectoare a nașterilor era *Iunona* fiind invocată cu epitetul Lucina (format de la *lux* „lumină"). Datorită asimilării cu Artemis, Diana a căpătat noua funcție de stăpînă a destinului femeilor aflate în durerile facerii, ca și *Artemis*, *Eileithyia*. Ca urmare a sincretismului funcțiilor cele două zeițe, prin analogie, Diana putea fi invocată de către femeile care nășteau și sub numele de *Iuno Lucina*.

v.5 „Cînd au poruncit sibiline versuri": Horațiu face aluzie la faptul că Augustus fixînd serbările seculare în 17 î.e.n. recursese la autoritatea cărților sibiline. Acestea au exercitat o mare influență asupra religiei romane fiind consultate întotdeauna în caz de nenorocire, miracol sau întîmplare extraordinară. După legendă, ele fuseseră vîndute de către Sibilla din Cumae, protejata lui Apollo, regelui Tarquinius Superbus care le-a depus în templul lui Iupiter Capitolinul. Cărțile sibiline cuprindeau prescripții religioase cu privire la introducerea unui anumit cult, circumstanțele în care trebuie să aibă loc sacrificii de purificare și expiere destinate ieșirii dintr-o situație neplăcută. Pentru a putea celebra jocurile seculare în 17 î.e.n. Quindecemvirii însărcinați cu păstrarea cărților sibiline au pretins că din consultarea acestora reiese că ultima oară jocurile seculare s-ar fi ținut în 126 î.e.n. Respectînd durata de 110 ani cît dura un *saeculum* ar fi trebuit să aibă loc din nou în 16 î.e.n., dar prin voința lui Augustus, care era mînat de rațiuni politice data a fost devansată cu un an. După Titus Livius ultimele jocuri ar fi fost în 249 iar după Censorinus, în 146 î.e.n.

v.14 Εἰλείθυιαι erau la greci divinitățile care decideau soarta femeilor în timpul nașterii. Ilithyile cărora Augustus le-a adus sacrificii în cea de-a doua noapte a serbărilor seculare, aveau aceeași funcție și în religia romană. Procesul verbal al jocurilor ne prezintă o parte a invocației pe care a făcut-o Augustus. Se specifică de asemenea dulciurile rituale care s-au oferit pe altarul Ilithyilor.

v.15—16 După Kiessling-Heinze cheia înțelegerii acestor versuri (în special v.15) stă în concepția romană potrivit căreia divinitatea este mai binevoitoare atunci cînd este numită cu epitetul ei preferat. Epitetul *Lucina* însoțea și numele Iunonei și pe al Dianei (cf. nota v.1 Diana) atunci cînd erau invocate la căpătîiul femeilor care nășteau. După aceiași editori, nu poate fi vorba însă de o identificare a Ilithyiei cu Diana deoarece acest lucru s-ar fi aflat în contradicție cu rînduiala oficială a serbării de care se vede că poetul a căutat să țină seama în general. „Pe Horațiu îl privește mai puțin personalitatea și mai mult puterea pe care ea o simboliza... de aceea adaugă și un alt epitet, de *genitalis* «născătoare» (v.16), care amintește de vechea divinitate a nașterilor *Geneta Mana*."

v.17—20: Este vorba de *Senatus consultum* prin care se confirmase legea promulgată de Augustus în 18 î.e.n. în virtutea puterii sale tribun-

ciare. *Lex Iulia de maritandus ordinibus* încuraja și întărea familia romană.

v.21 cf. nota v. 5.

v.25 *Parcele* (cf. *Ode*, II,3,15) au fost celebrate în noaptea de 31 mai. Deschizînd serbările religioase Augustus și Agrippa au jertfit fiecărei Parce cître trei miei și cîte trei capre așa cum arată procesul verbal al jocurilor.

v.29—30 „*Pămîntul* plin de rod" adică *Terra Mater*, căruia i se jertfise în cea de-a treia noapte o scroafă gravidă cerîndu-i-se să dea Romei pe viitor belșug în toate. Încă din perioada veche romană *Tellus* era personificarea pămîntului care hrănește viața. Era onorat sub numele de *Terra Mater* fiind identificat cu zeița *Gaia*. În legende era asociat și adesea sincretizat cu *Ceres* (Demeter), zeița belșugului (cf. *Ode* III,2,29[26]).

v.35—36 „tu regina stelelor... Lună": pentru Diana, ca personificare a Lunii (cf. nota v.1 Diana), cf. și *Noctiluca* „cea care luminează noaptea", cu care este invocată Diana în *Ode* IV,6,42(38).

v.37—50 sînt dedicate atît lui Apollo și Dianei cît și lui Iupiter și Iunonei deoarece în versurile 49—50 poetul se referă în mod expres la jertfele aduse de „cel născut din Venus și din Anchise" (adică Augustus, urmaș al lui Aeneas). Așa cum arată procesul verbal, în cinstea lui Iupiter, în prima zi a fost jertfit un bou alb și pentru Iuno, în a doua zi, o junincă albă.

v.53(51) *medul* pentru *parți* (cf. *Ode* IV,14,42 și IV,5,26[25]).

v.53—54(54) „se teme partul de-a Romei fascii" în text *medus Albanasque timet secures* „Medul se teme de securile albane". Epitetul ține să sublinieze originile străvechi ale tradițiilor romane descinse din liga albană. Fasciile erau securi înfipte în mijlocul unui snop de nuiele. Simbol al autorității romane, ele erau purtate de lictorii care îi însoțeau pe magistrați.

v.55 *Sciții* și *Inzii* (cf. *Ode*, IV,14,42).

v.57—58 se referă la personificări ale unor virtuți romane. *Honos* și *Virtus* aveau un templu în care erau celebrate împreună.

v.61—64 sînt considerate diferitele atribute ale lui Apollo (cf. *Ode*, IV,6,27—30[25—28]).

v.65 *Palatinul* cf. *Ode*, I,31,1—2.

v.29 *Algid:* cf. *Ode*, I,21,6. *Aventinul* era una din cele șapte coline ale Romei, pe care se înălța templul principal al Dianei, pentru toată comunitatea latină; după tradiție ar fi fost construit sub Servius Tullius.

v.70 „Diana îi ascultă-n versurile lor pe preoți": e vorba de rugăciunile *preces* preoților care păstrează cărțile sibiline (cf. nota *Carmen* și nota de la v.5). În timpul lui Sulla numărul lor a fost de 15, mărindu-se apoi pînă la 60. Se pare că în 17 î.e.n. erau 21. Magister ordinis era Agrippa.

CUPRINSUL

Lector : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : ELENA POPESCU

Bun de tipar : 20.10.1979
Coli tipar 26,50

Comanda nr. 90141
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Ceea ce a realizat Horațiu, în unele limbi nici nu se poate măcar încerca. Acest mozaic de cuvinte, în care fiecare cuvînt ca sunet, poziție și noțiune își revarsă vigoarea în juru-i și asupra întregului, acest minimum de volum și număr al semnelor și acest maximum dobîndit în energia semnelor — acestea toate sînt specific romane și... de o deosebită distincție.

NIETZSCHE